

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00011801 8

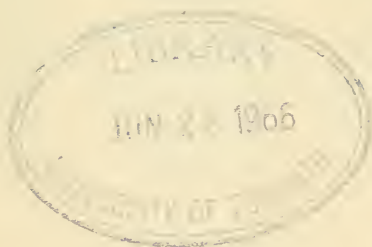

Pannonia Book
2 Spadina Road
Toronto 4, Canada

PH
3132
M3
köt.1

1036304

MAGYAR REMEKIRÓK

A MAGYAR IRODALOM FŐMŰVEI

Sajtó alá rendezik

Alexander Bernát	Erődi Béla	Négyesy László
Angyal Dávid	Ferenczi Zoltán	Rákosi Jenő
Badics Ferencz	Fraknói Vilmos	Riedl Frigyes
Bánóczi József	Gyulai Pál	Széchy Károly
Bayer József	Heinrich Gusztáv	Széll Kálmán
Beöthy Zsolt	Koroda Pál	Váczy János
Berzeviczy Albert	Kossuth Ferencz	Vadnay Károly
Endrődi Sándor	Kozma Andor	Voinovich Géza
Erdélyi Pál	Lévay József	Zoltvány Irén

1. KÖTET

BÁRÓ BALASSA BÁLINT ÉS
GRÓF ZRINYI MIKLÓS

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

BÁRÓ BALASSA BÁLINT
ÉS
GRÓF ZRINYI MIKLÓS

Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta

SZÉCHY KÁROLY

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

~~1090130~~

R. H. N. fec

Franklin-Társulat

Babes és Bátkis

BALASSA BÁLINT.

(1551—1594.)

Balassa Bálint, az első nagy magyar lyricus, jellemében és pályájában csodálatosan merész és megdöbbenően furcsa ellentéteket egyesít. Sőt az egész ember csupa ellentét. Apolló szolgálatára születik, hogy a saját századának, a XVI. századnak nyelvén szóljunk, Venusnak él és Mars szolgálatában hal el. Katona a javából, dalnok Isten kegyelméből, egyetlen a maga idejében, páratlan hat embernyomig, a XVIII. század végéig; végbeli vitéz és bujdosó lovag, erős hazafi és kóbor kalandor, a ki hazájáért rajong, mégis hazáján kívül vonul meg; de legyen bárhol, örökös nővadász és nőáldozat, csél-csap szerető és állhatatos szerető, legtöbbször a szerelemnek hódol és a szerelemben bukik el; léha házasságtörő és a maga házassága töri meg; büszke várúr és könnyelmű bohème, kötekedő társ és víg czimbora, a ki bajra mindig kész, de a kocczintásra még készebb; a hol van, a merre jár, egyszer öröm, dal, virág fakad útjában, más-szor vád, panasz, siralom kíséri nyomán; mert a jobbágyok réme, polgárok félelme, hatalmas urak ijedelme, örökös birtokfoglaló és birtokvesztegető; egyszer nagy bú és szemérem gyötri, másszor dacztól és erőszaktól liheg; üldözi mindenki és kitér előle mindenki, még a király is; zokogó édes gyöngédség és féktelen ziháló

szenvedély váltakozik szívében a szerint, a mint anyai öröklése, vagy a Balassák vére lobog fel benne, egészen a szertelenségig, mint nagybátyjában, százada szörnyében, Meryhárt úrban, kinek árulításáról az első maró komædia szól. Kalandvágtyában az erdélyi fejedelemre üt, fogságába esik s a fejedelem pártfogoltja, védencze, az egész udvar kedvencze lesz; rabi láncz csörgetése helyett a lantot pöngeti, a leányokat és asszonyokat bolondítja; mert daliás levente, emberöltőjében a legjobb tánczos, az ékszett, virágéneket nem sajnálja; műveltségére humanista, a Musákkal való társalkodásnak, tisztos tanulásnak követője, de erkölcsére kegyetlenül barbár, korcsmák duhaj legénye, ki nem riad vissza, ha az útfélen, lovaglása közben, szemrevaló szép menyecskét lát, a megtámadásától sem. A mellett mélyen vallásos kedély, mindennekfölött pedig lelkes magyar, mégis törökösségért pörlik; protestánsnak született, mégis katholikuskép ítélik el. Lábával szerzi, híres juhásztánczával, *első* dicsőségét, és dicsőséges halálát lábának veszte miatt szenvedí.

1.

A magyar lyra e tüneményes jelensége kékkői és gyarmathi Balassa János báró és Sulyok Anna fia, 1551-ben látta meg a napot, talán Szolnokon, melynek ez időben az apa sógorának, a Sulyok Sára urának, az egri Dobó Istvánnak tanácsából egyik kapitánya volt, talán Divényben, vagy Kékkőben, a család ősi fészkeben, mely meredek hegyek ölné biztos menedéket adott. Annyi bizonyos, hogy Balassa János 1551 nyarán már Szolnokot elhagyja, a király iránt való hűségével és vitézi érdemé-

vel elismerésben és vagyonban gyorsan emelkedik; mert hős, mint a többi Balassa, de nyugodtabb és fegyelmezettebb, mint a többi, a Habsburgokhoz híven és következetesen ragaszkodik, 1552-ben Itáliában jár, vezetőjeként amaz előkelő kis csapatnak, mely a Bánffyak, Perényiek, Bebekek, Országok és Báthoryak fiaiból Genovába ment, hogy ott üdvözölje és haza kísérje Miksa főherceget, ki Spanyolországból hozza vala menyasszonyát; 1554-ben már honti és zólyomi főispán, majd az északi megyék és bányavárosok főkapitánya, ki ősi javaihoz adományul kapja a magvaszakadt Werbőczy Imre javait, 1554 májusában zálogul 13,500 rajnai forint fejében a maga és örökösei részére Liptóútvárt, ezt a szép és gazdag uradalmat, pár év múlva a hűtlenségbe esett Csetneki László gömöri birtokait. Állásánál és jószágainál fogva az egész vonalon a török támadások, török harczok ütközőjében, s gyakorta küzd, csellel és erővel, rajtaütve és védekezve, gyakran vetekszik és verekszik az örök ellenséggel; a mi szabad ideje marad, roppant uradalmainak igazgatására fordítja.

Felesége — feleségisége, jó magyar asszony, lelkében erős, kedélyében mélyen vallásos, az új eszmeáramlatnak, a protestantismusnak áhitatos hive, rajongással imádja istenét, rajongással szereti urát és rajongással gondozza gyermekeit, kivált a fiúkat: Bálintot és Ferenczet. Ehbeli törekvéseiben 1562 óta* híven megosztozik vele Bornemisza Péter, a család papja, a protestantismus apostola, a korabeli emberöltő egyik legeszesebb tudósa és egyik jegmunkásabb írója. Bálint az ő keze alatt fejlődik, neveke-

* Erdélyi Pál, *Balassa Bálint*. Budapest, 1899. 40. l.

dik, gyarapszik, Istennek igéjében és a classicismus ismeretében; műveltsége szellemére és irányára nézve egyfelől a szentírásban, másfelől a régi latinságban gyökerezik: tehát a humanismus növendéke, de aztán a renaissance költője lesz. Mert vére, a Balassák vére, a vallásos fegyelmezés ellenére is korán lobog; s költői tehetsége a latin költők ismeretére korán ébred. Ki kelti föl? Nyilván Losonczy Anna.

Nem tudjuk biztosan megállapítani, hogy szerelme iránta mikor fogan? Életírói, Szilády Áron* és Erdélyi Pál,** azt hiszik, még gyermekkorában ismerte meg, következőképp szinte gyermekül szerethetett bele, a mi nem valószínűtlen. Mert igaz ugyan, hogy a temesvári hős, Losonczy István özvegye ura halála után eleinte Csejthén, Nyitramegyében huzódik meg; Balassa János pedig Ujvár elnyerése óta egy ideig e szép és kedves birtokán, Liptómegyében tartózkodik legörömetesebb, így a két család távol esik egymástól: de később közelebb jöhetnek, sűrűn érintkezhetnek. Mert a Losonczy-család birtokai közül, melyek a hős érdemei fejében fiúsított leányaira, Fruzinára és Annára, szállottak, Szécsény, Gács, Somoskő Nógrádmegyébe esnek, a hol a Balassa János várai: Kékkő, Divény és Salgó is fekszenek. S tudjuk, hogy a hatvanas évek végén Losonczyék Somoskőben, Balassáék Divényben vagy Kékkőben élnek, a szép Ipoly völgyén. Bornemisza Péter viszonya is Losonczy Annához és utóbb leányához, hogy könyvajánlással, könyvküldéssel

* Szilády Áron, *Balassa költeményeinek kiadása*. Budapest, 1879. 1. l.

** Erdélyi Pál, *Balassa Bálint*. Budapest, 1899. 58. l.

kedveskedik nekik, — bensőbb összeköttetést mutat. A növedékeny Bálint el-elrándulhatott Somoskőre, s kora szerelemre gyuladhatott Anna iránt, ki vele egy idős vagy nála legfőlebb egy-két évvel lehetett öregebb. De a kora szerelem ez alkalommal kora véget is ért. Mert Anna 1567 áprilisában már Ungnád Kristófné lesz,¹ a mikor Bálint csak 16 esztendő.

Bár abban az időben nem volt épen szokatlan dolog, hogy a fiatal legény ilyen korral megházasodott, a Szigeti Veszedelem énekesének apja is, Zrinyi György, csak 17-ik évében járt, a mikor menyasszonyával megesküdött; s nagybátyja Batthyány Ferencz bosszankodott is miatta, hogy «jó lesz immár tikot ültetni», hogy «akkor házasodik, a mikor több emberséget kell vala tanulnia»: ² Bálint mégis, úgy látszik, nem gondolt ilyen kora házasságra, nem akart tikot ültetni, inkább több emberséget tanulni. Csak később, szerelme új fellobogásakor, bánkodik szernncsájének elszalasztása, Anna elvesztése miatt

Kit más *bűv* kezére,

Mint tudatlan ember oknekül ereszte.³

Legalább kesergő énekének e befejező két sorát más-kép érteni nem lehet. Anna 1567-ben férjhez mehet a nélkül, hogy akár magában, akár a növedékeny ifjában mélyebb csalódás ébredhetett volna.

¹ Illéssy János, *Századok*. 1898. 26. 1.

² Széchy Károly, *Gróf Zrinyi Miklós*. I. k. Bpest, 1896. 33. 1.

³ Ez idézet első sora a Szilády kiadásában így szól: Kit más *szűz* kezére. Valószínűleg a másoló vétségéből vagy a kézirat hibás olvasásából. Mert a *szűz* szónak itt helye és értelme nincs. Nyilván más *hűv*, azaz más szerelmes kezére kellene állnia. A sor ekkép igazítandó meg.

Bálint szívére ennél az elszakadásnál sokkal nehezebb csapás az a szerencsétlenség, a mely apjára egész váratlanul szakad. Kenderessy István hazug feladására, koholt leveleire abba a gyanúba keveredik, hogy sógorával, Dobó Istvánnal János Zsigmondhoz szít, s a király területét az erdélyi részekkel egyesítendő lázadásra készül. Miksa a pozsonyi országgyűlésen 1569-ben elfogatja, a karok és rendek ellenére bebörtönözteti s Ujvárt hadával megszállatja.

Felesége azonban a következő év márcziusának elején rajongó szeretetével és erős lelkével kiszabadítja. S ő Lengyelországba, Rimanowba menekszik, majd a királyi harag és üldözés első hevének lecsillapulta után hazajő és Kékkőbe zárkózik, fegyverrel őrködve a maga és családja biztonságára fölött. Jobbágyi ragaszkodásának és vitézi érdemének ez a fonák jutalma mélyen elszomorítja, feleségével együtt mélyen háborítja, de ártatlansága tudatában hűsége és állhatatossága meg nem ing, sem magával, sem urával meg nem hasonlik, lelki szenvedése lelki bukássá nem válik. Megvédi attól önérzete és vallásossága. Bálint «az niomoruságnak, wldeőzesnek és kennak» ez idején megható gyermeki szeretettel törekszik a szomorkodóknak kedveskedni. Az ő szerelmes szüleinek háborúságokban való vigasztalására lefordítja és 1572-ben kiadja Krakkóban Bock Mihály német író *Betegh lelkeknek valo fives kertecijkéjét*, mely mindennemű bajokban és fogyatkozásokban vallásos elmélkedéseivel és tanácsaival orvosául szolgál. A gyermeki gyöngédség e nemes megnyilatkozása nekik annál jobban eshetett, mert a mire megjelent, nyomorúságuk is elmúlt; s ők zavartalan örömmel örülhettek fiók írótehetségének, melyet annyival inkább

hecsülni tudtak, mert ismerték a könyv jelentőségét és értékét, hiszen vallásuk diadalát a könyv szerezte meg.

Az ég kitisztult Balassa János fölött. Ártatlansága kiderült, a királyi kegy újra feléje hajolt: Miksa június 14-én menlevéllel biztosította, majd régi tisztségeiben megerősítette, nógrádi főispánná kinevezte, s Ujvárt a maga és örökösei nevére 16,500 rajnai forint fejében zálogul ismét beíratta, és pedig oly záradékkal, hogy holta után még 12 évig háborítatlanul a fiai kezén maradjon.

Balassa János ennél fogva a régi fénynyel, de újabb hatalommal jelen meg szeptemberben a pozsonyi országgyűlésen András öccse és Bálint fia kíséretében, mintegy száz deli lovas élén; Rudolf koronázásánál, a hónap 25-én, az ünnepi felvonulásban Tótország zászlaját ő viszi s az udvar minden mulatságában és kitüntetésében ott szerepel. Maga királyi asztalnok, öccse komornok, fia étékfogó lesz. S egyik napon, az ünnepek során, Bálint olyan juhásztánczot jár, hogy a király, s a többi fejedelmi és főuri vendégek gyönyörködve nézik, a mint deli könnyűséggel, szilaj elevenséggel leguggol, majd tánczolva magasba szökken, majd megint szétterpesztett lábbal a földre dohban. Az Istvánffy Miklós leírásából úgy tetszik, művészet és természetesség, erő és kellem egyesült tánczában, lobogó vére rythmusa lüktetett mozdulatai rythmusában: az ország annyi daliás ifja közt a pálma, az elsőség dicsősége, neki jutott.

II.

Balassa Bálint így vonul be egyszerre 21 esztendőskorában az irodalom történetébe és az udvar emlékeze-

tébe. Eszes és művelt, szép és délczeg levente, kin a komoly férfiak és a vigadozásra kész nők szeme egyiránt megakadhat. Azok előtt és ezek között egyiránt fényes jövője nyilhatik. De kétségtelenül már ekkor nemcsak az írásban és tánczban jeleskedik, hanem a vitézi mester-ségben is; s ebbeli kiképzését, mint a tudományos jártasságát ugyancsak az apai házban nyeri. Hiszen Balassa János kemény katona és derék vezér, kinek oldalán a végbeli szolgálatot sikeresen eltanulhatja; az utolsó három esztendő pedig, apja megkísértésének és védekezésének nehéz ideje, egyenesen reákényszerítette a fegyverviselésre és honmaradásra.

Most azonban, a királyi kegyelem fedező paizsa alatt, fölveheti a vitézi szolgálatot másutt is, más várban, más főkapitány mellett, hogy a hadi pályán többet tapasztaljon és jobban haladhasson. De hol? Kassán a Rueber János, Egerben az Ungnád Kristóf oldalán? Apja mindkettejüket ismerte, Bálint mehet mind a kettőhöz. Kassa ép oly nevezetes hely, mint Eger. Abban az időben a Felvidék két legnevezetesebb vára. Oklevelesen kimutatni nem tudjuk: merre, hova indul? Csak gyanítjuk, hogy Egerbe. Szilády Áron már a kegyelmezés után ott keresi, Erdélyi Pál 1574-től fogva. Valóban mi természetesebb, minthogy oda igyekezzék, hol régi kegyesének, Losonczy Annának ura a főkapitány 1570* óta? Ott legalább szíves fogadtatást, nyájas szórakozást remélhet.

Ezt a föltevést, mely lelki vagy szívbeli indítékon épül, megerősíteni látszik egy pár virágénekének hangja. Mert

* Illéssy János, *Századok*. 1898. 27. l.

a vitéz leventéből csakhamar megint szerelmi énekes lesz. *Megint*, mondjuk, mert már meglevő első versének zengő rytmusa olyan erős, szabatosan lüktető, korához képest művészi, hogy nyilván régibb gyakorlásra mutat, valószínűleg még a *somoskői* boldog időkből.

Egerben a régi, de mindig új történet ismétlődik: a két régi szerelmes új találkozása mindkettejükben mélyebb benyomást ébreszt. Anna szebb, mint valaha volt: a félénk hajadon immár viruló menyecske, szépsége bontakozó teljében, csábító tudatosságában; szeme mint az égő eleven szén, örökké szikrázik, ajka vidor mosolyával beszédesen játszik. Élénk, enyelgő, pajkos, mulatozó kedély, legalább a virágénekek sokszor vígságáról emlegetik. Bálint sem a növedékeny legény többé, hanem szép és délczeg lovag, uránál 16—18 esztendővel fiatalabb; * csupa tűz, legalább egész élete örök lobogásáról tanuskodik. Valószínűleg köztük is megeshetett, a mi az ily helyzetben rendesen meg szokott esni, hogy a két régi szerelmes feszélyezettségét, elfogultságát, zavarát leplezendő, egymás iránt melegebb és nyitabb szivességet mutat, mint a milyet érez; s a lobbanékony levente az Anna örömétől új szerelemre gyúlt, hevesebbre és sóvárrabbra, mint Somoskőben. S előbb csak óvatosan, czélogtatva, találós mesében eleveníti fel a mult emlékét, a mikor két úszdogáló hattyúként gyakran egymásra tekintenek vala, «miből kitetszik szerelmek, egymáshoz való jó kedvek», míg egy keselyő közéjük csap, elkapja az egyikét, körme között a szebbikét. A szebbik — Anna, kit

* Ungnád Kristóf 1558-ban már a wittenbergi egyetemen tanult. *Századok*. 1882. 847. 1.

a keselyő szeretőként kedve szerint forgat, a másik — Bálint, ki bűvában, árvaságában csak a halálra gondol; s a keselyő — Ungnád, a valóság nyelvén a boldog birtokos. Alig lehetne gyöngédebb képpel két fiatal szív ártatlan szerelmét érzékeltetni, mint a két tiszta hattyú gyakori egymásra nézésével. Alig jellemezhetné mélyebben kifejezés Bálint újra meggyuladt tűzének erejét, veszteségének tudatára ébredő érzetét, minthogy már csak halálát óhajtja, a mi pedig nyilván most először jut eszébe, a mikor meglepve és elbűvölve látja, mit szalasztott el.

A találós mese, *Ænigma*, úgy látszik elevenre talált; tetszett is, hatott is. A költő már aztán egyenes szóval beszél felgyuladott szerelméről, sokféle kínjairól, hogy szép és vig kegyese semmiben sem enged akaratának, csak kegyetlen válaszszal gyötri; pedig tudja, hogy az sem gyűlöli, sőt nagy szerelemmel szereti; s ő bár veresve, de büszkén már belefoglalja az éneke fejébe; *Balassa Bálinthé — Anna*. Azt hisszük azonban, hogy még csak lelkileg, titkos érzésére nézve; hiszen Bálint maga vallja, maga biztatja magát, hogy Anna talán megszánja, s nem marad hozzá örökké kegyetlen, ha meg isméri benne idővel, hogy nem csalárdon szerette. Azt hisszük, hogy Anna hibásabb, mint Bálint, nemcsak felszabadította, de szította is tűzét: megvesztegető emlék, asszonyi kaczérság, szépségének, győzelmének mámora, mulatozó kedve egyiránt viszi, hevíti a veszedelmes játékra. Jól esik hiúságának, sőt mondhatjuk — léhaságának, hogy Balassa, a szép és délczeg lovag, nagyra kelő vitéz, szerelmes dalnok, legjobb tánczos egy személyben. ott eseng mindig körülte, lesi, elkapja minden mosolyát:

vadászaton. fogadáskor. szellemes és vidám tereferén, lakonán és bálon egyiránt. Mert Anna maga is szenvedélyes tánczos.

Duna iefolytába
 Rugaszkodott sajka
 Mely sebeséggel mégyen :
 Tánczát ő úgy járja,
 Merőn áll dereka,
 Mintha csuszna sík jégen,
 Valahová lépik,
 Sok szemek kísérik,
 Csodálván jár mely szépen !

S a helyett, hogy mindjárt felgyultakor elnyomta volna régi szerelmese tűzét nemes tartózkodásával, kaczerkodva léha vígságával nevelten neveli benne, míg az ábrándos dalnokból kitör a — *férfi*, felzaklatott reményével és felvert szenvedélyével. Annában ugyan ébredszik már az érzéki asszony, de a feleség még erősebb ; s az első leszámoló összeütközésben ő aratja a győzelmet. Balassa a kínos és tarthatatlan helyzetből menekül ; szerelmi dacza és kalandvágya megint veszedelmes játékba sodorja, olyanba, a melyben nem a szívével, hanem az életével játszik.

III.

Épen ez időben, 1575-ben, Miksa király Békes Gáspárt, ki nála keres pártfogást, Báthory István ellenében az erdélyi fejedelmi székbe akarja ültetni, s rendeletileg meghagyja Rueber Jánosnak, a kassai főkapitánynak, hogy hazatérő hívét kellő csapatokkal segítse meg. Sietve fölharsan a toborzó, gyűlik a végbeli vitézlő nép — jó pénzért, Balassa is felcsap 200 aranyért ; s megindul

Egerből Balai Kálmán vezetése alatt négyszázad magával,
kétszáz gyaloggal, kétszáz lovassal

... jó ruhás legényekkel
Hozzá hasonlókkal,
Vitéz ifiakkal,
Nem kehegő vénekkel.

De vagy elkésett a gyülekezésről, vagy az ő csapata utócsapatul szolgált, mert a mikor június 28-án Békes már Keresztesmezőre ért, Balassa lovasaival még az erdélyi határon járt, hol Báthory István kapitányai meglepték; előbb csapatát Kornis Gáspár szétszórta, aztán a maradványát is Hagymásy Kristóf megsemmisítette, s őt egyik hadi szolgája úgy ütötte agyba, hogy szinte megsüketült, egészen elvajudt. A beteg levante Báthory István fogságába kerül, s a fejedelem talán atyjáért, talán fiatalságáért nemcsak megkegyelmez neki, de kegyelmébe veszi. S a míg a szentpáli csata után, július 10-én, a helyszínen, augusztus 8-án, a kolozsvári országgyűlésen, a saját lázadó jobbagyain rettenetes bosszút áll, — Bálint előtt a gyulafehérvári udvar megnyílik. A koczkázatos kaland, megrázó vég, busító betegség egyelőre kijózanítja szerelmi bajából: de a mint épül, a szerelmes lovag és szerelmes dalnok ismét megszólal benne; az udvar szépei közt szépeleg. Bebek Judith, Morgai Kata, a névtelen Susanna, Csáky Borbála, Hagymásy Kristófné, mint változó kegyesek, kergetik egymást lobbánékony szívében és meg-megcsendülő énekében; sőt régi szerelmének emléke is fel-felvillan.

Ábrándos mulatozását csak az zavarja, hogy a török kiadatását követeli, mert a ki a fejedelem ellen áruló, a fényes kapu ellen is áruló. Ám Báthory István, nehogy

szidalmas legyen neve a magyar nemzet előtt, nagylelkűen megvédelmezi; a mikor maga egyszerre a lengyel királyi székbe emelkedik, öccsével, Kristóffal is megvédeti.

A mikor pedig a török követelése élesebb és sürgetőbb lesz, — Báthory Kristóf a foglyot egyszerűen bátyjához Lengyelországba küldi.

Menekülő útjában, a korabeli országos közlekedés rendes vonalán, a Dobó örökösök körébe, a pataki várba jut, mely a Bodrogh vize mellett fekszik s nagy kapujával a Gombos-kertre néz. Unokatestvére, Christina, éppen viruló szépségében, éppen menyasszony, a gazdag és befolyásos Várday Mihály jegyese. Bálint itt megpihen, s talán kedveskedő és enyelgő tréfából részére, talán pusztai időtöltésből magának lefordítja Aeneas Sylvius Piccolomini, II. Gyula pápa, szerelmi elbeszélését, *Euryalus és Lucretia szép históriáját*. Mert hogy az ő műve: szelleme, nyelve, hangja, verselése, dallamának gyakori idézése kétségtelenül elárulja. Egyezése a szerelelni hatalmáról való virágénekével,¹ mely Christinának szól, s emlegetése a Gombos-kertnek,² mely később pataki kalandjában ismét szerepel, hasonlóképp mellette bizonyít.

De Bálint nem távozhatik vala az erdélyi udvarból a nélkül, hogy némely szívben fájó sebet ne hagyjon. Hagymásyné még Denczka alá is küldözgeti utána leveleit, keservesen panaszolva, hogy se nem ír, se nem üzen, egészen elfeledkezett róla.³

¹ Szilády Áron Balassa-kiadása. 50. l.

² *Irodalomtörténeti Közlemények*. 1893. 208. l.

³ *Ugyanaz*. 1899. 388. l.

Hát bizony el. Mert Krakóban, a pompás Wawel, a büszke királyi palota ragyogó fényes termeiben új élet fogadja, Báthory István ép oly kegyes ura a menekültnek, mint előbb a fogolynak s ő az udvar népe közt új benyomásokra, új örömökre talál. Lobbanékony szíve, ez a csél-csap szeretkező szív, mely azonban a maga mélyén mégis állhatatosan őrizgeti az Annája képét, újra gyuladozik, hiszen a lovagi hódolásra és titkos szerelemre már végkép reászokott. A szép és délczeg magyar dalia szavára, bókjára, tánczára bizonyosan a lengyel szépek sem voltak hidegebbek, mint az erdélyiek; bár a *Méhek*-hez szóló panaszában, mely lengyel földön a *Biszi Vegjala* lengyel ének dallamára készült, komolykodva mondja:

Nincs semmi hálája jó szolgálatomnak
Szerelmemért csak jó szót is ritkán adnak.
Sem élnem, sem halnom érnekem nem hadnak.

De ez a panasz csak afféle szerelmi zsémbeskedés, mert abban a dalában, mely ugyancsak a *Biszi Vegjala* dallamára szól, s valószínűleg ugyancsak lengyel földön fogant, már maga vallja, hogy meg vagyon jutalma ő szolgálatának, mert kegyese szerelmét szerelmével fizeti, a miért arany nászával kedveskedik neki. S András bátyjának maga írja, hogy krakkói élete nyugodalmas és gyönyörűsége élet, melyet azzá a király és királyasszony udvari népe tesz.

IV.

Bálint 1577 nyarán mégis hazajő.

Ha más ifjú tenné, más hagyna el olyan kegyes urat, olyan jó társaságot, olyan nyugodalmas és gyönyörűséges

életet, — mondja levelében — maga is csodálkoznék rajta.

Hiszen lengyel barátai annyira szerették, hogy hét mélyföldre, Danczkától Malburgig elkísérték; s az út előtt és úton olyan jól mulattak, hogy ámbár ígérete szerint bizonyos vajdánétól, nyilván valami rokonától a huga részére levelet kell vala elhoznia, «bizony én nekem nem hogy vajdáné asszonyom, de hugom ő maga sem jutott eszembe».*

Hát mi hozza haza? Az a megható gyermeki szeretet, mely első könyve ajánlásában olyan gyöngéden megnyilatkozott. Apja május havában elhal, s nevéhez az a gyanú tapad, hogy fia féltésében, kiről nem is sejtette, hogy Krakkóba szerencsésen elmenekült; csak azt tudta, hogy a török kiadatását követeli, lelke megkísértései és izgalmai közt levelet írt Konstanczinápolyba, — Mehemed basához, a mint ennek embere a bécsi udvar követének, Ungnád Dávidnak beszéli vala, hogy behódolni kész, ha a fényes kapu fiának kegyelmet, magának székhelyül biztos uradalmat ad. A mi lehetett mende-monda, lehetett valóság cselből, szorultságból, időnyerés végett. Pillanatnyi megtévedés legfelebb, de nem komoly elhatározás; annyira ellenkezik az öreg Balassa egész politikájával, a Habsburgok iránt való következetes hűségével. Bálintot sem a költség hiánya, sem a jószág osztálya, sem valami leány szerelme nem hozza, hanem hogy «az ő szegény ura-atyja emlékére» — a mint maga vallja — ezt a gyanút elvegye, és családjáról, főkép András bátyjáról,

* *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1899. 388, 89. II.

testvérei gyámjáról és közös birtokaik gondviselőjéről a veszedelmet elhárítsa.¹

Pedig ez a vállalkozása félelmes és kockázatos. A török elől menekült, s a török végek közé jön; elmenetele óta már Kékkő, Divény és Somoskő is azé; az erdélyi vajda rokona, a lengyel király híve, ki Miksa ellenére jutott trónusára: ennél fogva a török és német egyiránt bosszúra várja, lesi, megejti, ha teheti. Helyzete itthon annyira bizonytalan, hogy András bátyja, a ki pedig nem ijed meg a maga árnyékától,² eleinte személyesen sem mer érintkezni vele: csak leveleivel keresi fel Ujvárt, csak leveleivel bizgatja a házasságra.³ Mert András úr talán azért, hogy Bálintnak hatalmas pártfogót szerezzen, talán azért, hogy beleültesse annak vagyonába, s maga a Balassa javakat annál könnyebben megkaparinthassa; vagy mind a két okból egyszerre, azt ajánlja, hogy vegye feleségül Krusith Jánosnak, a lipthói főispánnak, s a felső megyék gazdag és befolyásos főkapitányának leányát, Ilonát. Bálint huzódozik a tervtől, mert előbb a királylyal akar szemben lenni, apja emlékét és a maga eljárását tisztázni; s mert úgy érzi, hogy Krusith a leányát németnek szánta, s az ő konyháját igen vékony füstűnek tartja: mindamellett utóbb mégis elmegy leánynézőbe Korponára s találkozik Ilonával.

De hiába vesztegeti reá énekét aranyszínő hajáról, kláris ajakáról, gyönyörű beszédéről, rózsaszínő arczáról, szép szeméről, liliomszál karjáról és fehér kezéről;⁴ a

¹ *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1899. 389. l.

² *Századok.* 1881. 733. l.

³ *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1889. 388. l.

⁴ Szilády Áron Balassa-kiadása. 41. l.

házasságból semmi sem lesz. Az ének hideg magasztalása a hideg leánynak, nyilván bizonyítja, hogy a költő lobbánékony szíve sem lobbant fel érte igazán. A király előtt azonban szerencsésebb lehetett, mert 1578 február 2-án a pozsonyi országgyűlésen már leteszi a hűségesküt Rudolf iránt, ünnepélyesen lemondva minden egyezségről és ígéetről, miket netalán Lengyelországban vagy egyebütt tehetett volna; Rudolf pedig egyidejűleg ötven lovas kapitányának nevezi ki Egerbe s egyszersmind julius 21-én kiutalja kezébe azt a 300 forintos évi segélyt, melyet az öreg Balassa János Ujvár gondozásáért húzott.*

V.

Egerben a régi szép napok újra felragyognak reája, melegebben, mint azelőtt. Itt éri meg aztán már nem egyszer, de négyszer az áldott szép pünkösdeknek gyönyörű idejét, mikor az éledő tavasszal az ég felderül, rózsa nyit, fülemile zeng, bokor virágba hajt; s a vitézi élet megelevenedik: a végbeli jó katonák bejárják szélylyel a szépszagú mezőt, a hol ki harmatos fűvön bánik jó lovával, ki vígan lakozik vitéz barátjával; s ő e mulatozás örömeit a *Borivóknak* kedvére felmelegedve énekeli meg. Még lelkesebben dicséri a Végeket s végbeli vitézeket *Katonaénekében*, mert mi lehet e széles föld felett szebb dolog a végeknél? Az ellenség hírére vitéz szíve felbuzdul s vitéz próbára indul: a jó hírért, névért és szép tisztességért véres zászlók alatt lobogós kopjával, éles szabjával harczol, vagdalkozik, öl; maga is sebesedik s

* *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1895. 194. l. 1900. 196. l.

homlokán vére csordul. Az ellenséggel, sőt pihenőben csupa legénykedésből saját társaival is bajra kél, s minden alkalmon ereje, bátorsága, dicsősége növekszik. Balassa Bálint nem riad vissza a lovagi mérkőzésnek sem egyik, sem másik nemétől; bizonyosága a családi hagyomány, hogy egyetlen nap 11 bajt vitt erős fegyverben s kópját törve annyiszor részesült a győzelemben. Viaskodik vagy párbajozik, a mint kell; poharazik vagy szomjuhozik, a mint sora jó, mert mindig és mindenütt örömet osztzik a vitézi élet kalandjaiban és vigalmaiban, s örömet él együtt a vitézekkel, kiknek

A nagy széles mező
S a szép liget-erdő
Sétáló palotájok;
Az útnak lese
Kemény harczok helye,
Tanuló oskolájok;
Csatán való éhség,
Szomjúság s nagy hévség,
Fáradtság — mulatságok.

Még örömetebb forgolódik Ungnád Kristóf egri házában. Mert még mindig ő a főkapitány, noha 1576-ban horvát bánná lett s az esküt is letette, de a régi helyén maradt.* S Bálint lángra lobban megint, most már harmadszor, Anna iránt; vagy még csak a régi parázsló szerelme gyulad fel újra követelőbb és emésztőbb lobogással. Mert nem az ábrándos lovag többé, vagy legalább nem merőben az; nem is csak a megbredt férfi, mint elválásakor, hanem tanult és tapasztalt hódító. A szép és

* Illéssy János, *Századok*. 1898. 29. l.

délczeg lovag, ki előtt a vígadozásra kész szép nők között fényes jövő nyílt, a maga szeretkező és csél-csap szívével, ezt a jövőt már kezdte leváltogatni: már sokszor diadalmaskodott, Erdély és Lengyelország földjén rózsában járt, melyet egyfelől az álmodozó, másfelől a titkos szerelem szórt az útjába. Utána már nőtt és növekedett néhány takaros sarv. Az eszményi rajongás és gyakorlati siker művészetének, az *Ars amandinak* fogásai-ban már egykép járatos s méltó játszótársa a tíz éves menyecskének, ki kaczerkodikva, léha vígsággal hasonlókép már sokakat «szerelmére kötött a vitézek között». S ez új küzdelemben — úgy látszik — Bálint már szerencsésebb, mint előbb, mert csakhamar bokrétát kap «egy szerelmes rejtőkben» a hévség, nagy szerelem és tisztaság virágaiból attól, kit Istentől gyakran kért könyörgésében.*

Ki volna ez más, mint Losonczy Anna? De aztán felzaklatott reménye egyelőre kínosan verdes, mert az év végére Ungnád báni székhelyére, Horvátországba készül, így Annától válni kell; s a szerelmes helyen, rejtőkben indult szerelmi regénye kifejlés nélkül maradhat. Kesergő búcsúénekében, melynek versfejeibe a Losonczy Anna nevét foglalja, megkapó hévvel zendül meg panasza:

Lelkemet szállotta meg nagy keserűség.
Csak nagy bánat leszen életemben már vég:
Oh, én szívem mint ég!
Hogy szerelmem miatt örök kínba esék.

* Szilády Áron Balassa-kiadása. 43. l.

S a fájdalom hevében, a megújuló vesztés előérzetében elfeled minden egyéb asszonyt, leányt, minden egyéb futó viszonyt ez állhatatos és következetes esengés mellett; s mintha soha mást nem szeretett volna, elmelegedve kérdi: Szerettem-e többet? Azt hiszi, nem.

Csak te valál nekem minden ékességem,
Szerelemre te gyújtád szívemet nekem.

Emlékül gyémánt keresztet küld neki három gyönggyel, melyek közül az öregbik, azaz a nagyobb, szerelmüket jelenti; s a másik kettő önmagukat: mert Isten őket is úgy függesztette a szerelem keresztjére; s kérve-kéri, hogy nagy szerelmükben, egymáshoz hűvségükben ne fogyatkozzanak meg:

Keresztviselésben
Legyen együnk másért kész minden tűrésben.

A mint az a középső gyöngy bizton áll, úgy álljon szerelmök is, s a rágalmazók miatt ne hagyják elesni: szóljon felőlük kiki, a mit akar, hiszen lelkük — *tiszta*.

A mint ez összetartozó énekek képeiből és kifejezéseiből nyilván kitetszik, kölcsönös szerelmük szenvedélye már kölcsönös lobogással ég, de még nem gyönyörűsége, hanem inkább szenvedésre, még türtőzteti és fékezi a maga kielégítését, hiszen lelkük tiszta: az év végén azonban távozik Ungnád báni székhelyére, Horvátországba felesége nélkül; * az asszony indulásáig a két szerelmes magára marad,** s a dalnok hangja egyszerre megválto-

* Illéssy János, *Századok*. 1898. 29. l.

** Erdélyi Pál, *Balassa Bálint*. 1899. 95. l.

zik; a következő énekében, melynek versfejeibe ez a vallomás van belefoglalva: Annámért, már boldogan zengi: *nekiadta magát, hogy éreztesse nagy jó akaratját*. Gyötördő verdesés helyett már a női féltékenykedést emlegeti; szerelmese haragszik reá, mert azt hiszi róla, hogy őt megunta, fogadását megbánta; azt hiszi róla, hogyha örül, másnak örül, ha búsul, másért búsul, pedig

Én keserves szívem hozzá oly állandó,
Mint fenyőfa télben, nyárban maradandó,
Nem tétova hajló,
Nincsen dolgaiban semmi álnok hállo.

S a mikor Anna is elmegy, s ő egyedül él, mint egy szálf a sík mezőn, gyors gondolatit küldi utána azzal a biztatással, hogy őt magát ne kiméeljék, de azt a gonosz hírtől őrizték; ő megérdemli, ha feje érte vesz is, mert az *életét, hírét, nevét* csak reá bízta.

Íme, ez a két vallomás egymást kiegészíti és megerősíti; s alig hagyja kétségben, hogy az új küzdelemben ki lőn a nyertes? A tanult és tapasztalt hódító már erősebb a nőnél, az érzéki asszony a feleségnél.

VI.

Természetesen Eger sem a léha szép asszonynyal, sem a vitézi étellel Balassának minden idejét ebben az időben le nem kötötte annyira, hogy a város határából ki ne mozdult volna. Sőt úgy látszik, nem is mindig ott *feküdt*, hogy e németes katonai kifejezéssel szóljunk; hanem a környéken is. A merre pedig járt, mindenütt otthagyt a keze nyomát. Hiszen nemcsak végbeli kapitány, de hatalmas várúr is, nyers és féktelen, századának fia, a Balassák

vére. Csodálatos, a mily megható édes gyöngédség nyilatkozik meg szeretetében szülei s hódolatában Annája iránt, ép oly megdöbbenő vad és kegyetlen indulatosság tombol benne egészen a azertelenségig jobbagyaival, gazdatisztjeivel, birtokos szomszédaival, mindazokkal szemközt, a kikkel összeütközik. Az év elején, január havában, még Egerbe érkezte előtt, a viihyei fürdőben tolaodásáért a selmeczi Rubigallus fiút hánya el emberül,* s a mikor e miatt a gazdag és befolyásos család Selmecz tanácsával elégtételt követel tőle, a tanácsnak nagyzó büszkeséggel, megvető lenézéssel felel. A verést elismeri, a reáfogott szitkokat ellenben visszautasítja. Mert származása, kora, tanultsága, sok országokban és udvarnál forgása ellenkezik az afféle mosdatlan beszéddel. «Vagy ha volna is — kérdi háborogva — némi vadság és durvaság természetben, a Musákkal való társalkodás, a tisztes tanulás, hosszú vándorlásaim s az udvari élet szokása meg ne szelidítettek volna?» Ám e szelidülésnek ellenére Selmecz tanácsát és lakosságát végül nyomorultaknak nevezi, kik meg nem ijesztik, a bánya rabjainak, kiknek híre a házuk küszöbén túl nem ér. A Rubigallus-család és városi tanács a kemény választól egyelőre prűszköl, elégtételért a királyhoz folyamodik; de ezzel aztán el is hallgat. A hatalmaskodó ellen van ott már egyéb följelentés. Április elsején Pozsonyban Szkárosy Györgyöt, lengyelországi kameniczi vára gazdatisztjét veri össze, mivel a jövedelemről elszámolni nem akar s mivel érte gyermekkorában édes atyja Divényben elveri vala; majd Göppel Dánielen követ el hasonló műveletet, úgy hogy a király már július

* Századok. 1902. 913. l.

elsején kérdést intéz a pozsonyi kamarához, hogy Balassa Bálintra ezért a hatalmaskodásért milyen büntetést kellene szabni?

S Bálint úr a nyolczvanas évek elején egyik pöréből még ki sem bontakozik, már a másik szakad a nyakába, különösen birtokháborításai és foglalásai miatt. Újvár körül a Szentiványiak, Lehoczkyak, Mindszenthyek, Záborszkyak, Dedinszkyek, Pottornyaiak, Kubinyiak egyre-másra emelik ellene a panaszt a megyénél, pozsonyi kamaránál, felségnél a kisebb nemesekkel és jobbágyokkal együtt, mert földjeik, rétjeik, hegyeik, juhaik, barmaik soha sincsenek tőle és embereitől biztonságban. De úgy látszik, a tulajdon viszonyai és határai rendezetlenségének ebben az idejében az efféle hatalmaskodás nem ment a kiáltó bűn számába; különben nem folyhatott volna egy életen keresztül; s Liptómegye nem kérte volna 1581-ben Rudolfot, hogy megüresedett főispáni székébe Balassa Bálintot, mint a megye egyetlen mágnását nevezze ki. Bár túl voltunk a középkoron, az ököljog még mindig dívott, sőt a három uralkodó és három ország e szomorú korában még jobban, mint előbb; mert az állami, vallási és erkölcsi válság, meg az örökös hadakozás feloldott minden gonosz szenvedélyt, szétszaggatott minden neme-sebb köteléket: a hatalmasok a gyöngébbeket elnyomták, megrabolták, a jobbágyokat kínozták, kifosztották. Bálintunkat messze földön, de különösen a saját földén félték, rettegték: az újváriak, hibbeiek s többiek csak nyögtek és hallgattak, még panaszkodni sem mertek.*

Az ilyen lobogó, szilaj vérrel, kitörésre örökké kész

* Illéssy János, *Irodalomtörténeti Közlemények*. 1900.

természettel vitézi szolgálata sem folyt minden viszongás nélkül; de becsülete, jó hírneve mellett fel meri tanuskodásra hívni egész Egert, a hol ha a négy év alatt egyszer-másszor akadt is egyenetlensége bajtársaival, mindig úgy elsímult, hogy becsstelenséget soha sem vont maga után; mindössze egyetlen alkalommal fizetett valami csekély birságot.¹ A negyedik évnek, 1582-nek folyamán, elhagyja Egert, vitézi reményeinek, szerelmes álmainak, legényi mulatozásainak színhelyét.

Vitézi reményei szétfoszoltak: ötven lovas kapitányságánál főlebb nem emelkedett, nem a katonai tehetsége, hanem a katonai becsvágya hiján; a végbeli életet nem a tanulságaiért, hanem a kalandjaiért szereti vala; mert született bohème, kinek az asszony, a dal és bor mindig kedvesebb a fárasztó és komoly hivatásnál.

Szerelmes álmai elhalványodtak, de egészen el nem borultak; mert az asszony, a ki körül rajzottak, meg-megjelen olykor előtte s égő szeme verőfényével beragyogja álmait megint.

Igen, Losonczy Anna vissza-visszajön minden esztendőben Magyarországba, a maga birtokainak kezelése, a férje új adományainak rendezése elegendő ürügyül és alkalmul szolgál, hogy elhagyott lovagjával ismét és ismét találkozzék.² 1582-ben, Vízbehányó kedden a nyitra-megyei Vittenczen, a saját birtokán, melyet az Ungnád új uradalmi: Jókő, Szomolány, Dejte vesznek körül, keresi fel Bálint régi szerelmesét, ki nemcsak a szívét, de az erszényét is rendelkezésére bocsátja: *tizennégy száz*

¹ Századok. 1881. 737. l.

² Illéssy János, Századok. 1898. 29, 30. l.

forintot kölcsönöz neki soha visszanemkérem fejében.* A mi akkor nagy pénz, a mainak legalább 15-szöröse és nagy bizalom, mert Bálint könnyelmű, költekező, pazér akár Egerben, akár egyebütt: Ujvárt, Selmecezen, Zólyomban él, a hol ez időben zólyomi házában a legtöbbször forog; mindig vígan, mulatozva él, a dalra, a borra, az asszonyra gyakran rá-ráfeledkezik. Bizony, az asszonyra is, mert szíve, ez a csél-csap szeretkező szív, mely a maga mélyén mégis állhatatosan őrizgeti az Annája képét, a találkozások ellenére könnyen gyuladozik, időközi kalandokba könnyen ereszkedik.

VII.

Ime, 1583 májusában is miről vádolják?

A hónap 20-án Sommer Hans hódrusbányai mészáros mester szép fiatal özvegye Beszterczebányáról, két bánkai ember kíséretében, csendesén ballag vala Zólyomon át hazafelé Selmeceznek, mert Hódrusbánya Selmeccz külső utcája volt.

Zólyom városa közelében az országúton egyszerre csak eléje robban egy pompás öltözetű lovag, s a szemrevaló szép fiatal menyecskét nyergébe akarja kapni. Az asszony előbb tréfára veszi a dolgot, kaczagva ellenkezik; majd hamar megszeppen és szűnik nevetése, a mikor a lovag lováról leszállva, azt csatlósára bízva azzal, hogy a kísérő két embert tartsa vissza, határozott támadást intéz ellene, s ő minden erejével hiába védekezik. A lovag karjaiba kapva, hevesen tépi le róla főkötőjét, kendőjét, mellszorí-

* Századok. 1882. 847. l.

tóját, kötényét, kontyát, s már-már leteperi az útszéli szántóföldre, a mikor más utasok jönnek, az asszony segítségére sietnek, a lovag pedig lóra pattan és továbbátat.*

A menyecske legott, azon melegeben panaszt emel heves udvarlója ellen a zólyomi bíró- és tanácsnál, meg a főispán előtt, kik rögtön értesítik róla Selmecz városát, a főispán azzal az ismételt felszólítással, hogy a sérelem megtorlása végett folyamodjék egyenesen a királyhoz; ő és Zólyom városa ügyét melegen pártolni fogja. A két város csakugyan egyenesen a felséghez fordul: Bálint úrnak életét és viseletét élesen, sötét színekkel jellemzi. Különösen a zólyomi bíró és tanács vádra-vádat tetéz ellene, hogy czimboráival és cselédeivel egyre iszik, garázdálkodik, rettegésben tartja a várost és környékét; a tisztviselőket becsmérli, a polgárokat útjokállva sértegeti, feleségeiket és leányaikat békében nem hagyja, ha szép szerével nem boldogul, erőszakkal kényszergeti őket hódolásra. Barátjai hirieiből, a király számonkérő rendeletéből s a folyamodás másából csakhamar megtudja a kemény vádat; azonnal felel a zólyomi bírónak és tanácsnak, levelében keményen, indulatosan vágja szemükbe, hogy hazudnak, pedig dehogy hazudnak, — a felségnek mindenféle hamisat összeírtak, pedig talán csak színeztek; ő soha szabad útjában asszonyállatot meg nem fertőztetett, a mint ez ideig sem ragadozás, sem erőszak soha reá nem bizonyosodott, hiszi Istent, hogy soha ezután sem bizonyosodik, Írták azt is, — úgymond — hogy én éjjel-nappal iszom és hogy én mind szolgálímmal eszve sybarita

* Századok. 1902. 914, 915. l.

életet viselek, . . . ebben is hazudtak . . . Isten arra bizony-
ságom, hogy soha nem tudom a sybarita élet mi légyen?
Hogy vígan laktunk, nem tagadjuk, de mi azzal sem
bíró, sem más polgárt meg nem bántottunk; abban
pedig, az én italomban, mi ellenek lehetett nekik, holott
sem a beste' anyjuk gyatra borát, sem az beste' atyjuk
keresményét nem ittuk, hanem az mi magunkét költöttük.
Írták azt is, hogy sem feleségek, sem gyermekek tőlünk
békével nem maradhatnak. A mit én rám és az én szol-
gáimra írtak; — hazudtak.*

Majd július 15-én írt a felségnek, hogy magát a rágál-
mak alól tisztázza és ellenségeit hazugsággal vádolja. Kéri,
hogy ne higgyen nekik s őt egyoldalulag ne ítélje el. Ám
pöröljenek ellenségei rendes törvényes úton, ő akár
megyegyűlésén, akár a helytartó ítélőszéke előtt kész meg-
jelenni, a főispán és bírák jelenlétében vádlóinak csalárd
panaszára elmondani mindazt, a mit a maga becsületének
védelme és igaz fájdalma parancsolni fog; mert nem illik,
hogy akkora gyalázkodás, mely jó hírét, nevét a felségnél
elolthatja, büntetlenül maradjon. Értsék meg az emberek,
hogy a felség az ő szolgáinak, a Balassáknak maradékát
homályba nem ejti s a végső nyomoruságra nem juttatja,
ő életének ontásával, minden szerencséjének feláldozásával
örömet adózik, valahányszor a felség kívánja. Ha szabad
e pört nemes férfiak szokása szerint eldönteni, bár-
hol, bármikor a polgároknak tetszik s neki jelzik; nem
szájjal, de mellel, nem szóval, de tettel kész velük szembe-
állani.**

* Századok. 1902. 916. l.

** Századok. 1900. 803. l.

Rudolf, úgy látszik, megszívlelte a kérést s hatalmas híve, Ungnád, reméljük, a Losonczy Anna sógora és nem ura, melegen pártolta; legalább Szeidelius András, Selmecz és a hét bányaváros hécsi ügyvivője a selmeczieknek szeptember elején azt jelenti, hogy kérésükkel, a zólyomiak és Barbarich György főispán felírásaival nem boldogul, mert az udvar Ungnád befolyása következtében Balassa felől igen jó véleménnyel van.* Így történt, hogy a király egyoldalú elítélés helyett a mentegető levelet Dobó Ferencz barsi főispán és dunáninnen-i főkapitánynak küldötte le vizsgálat és vélemény végett. Dobó bizalmi embere volt, ki megbízásából Bálint urat hazatérte óta ügyis figyelemmel kísérte, viselkedését meg-megírta.** Ennek a nem épen dicséretes feladatnak annál könnyebben megfelelehetett, mert rokona, unokatestvére volt. A kedves rokon eddig keveset ártott, most is tárgyiasan járt el. Fölszólította az alispánt, Poltári Soós Jánost, hogy Balassa tett-e lépést a megyénél a maga tisztázására, s mi az ő véleménye az esetről. Soós még az napon, szeptember 6-án megadja a választ: hogy Bálint uram jelentkezett, de akkor nem volt gyűlés; a mikor pedig hirtelen összeült, neki már Nyitra megyébe, onnan Ujvárra kellett mennie; és semmi eljárást nem indíthatott. Maga nem tudja, hogy mit véljen az afféle dologról, a mi se nem bizonyos, se nem nyilvánvaló. A Tripartitum szerint az ilyenről itélni nem lehet. Az asszonyállat sem panaszoja, hogy visszaélt vele, csak hogy kényszerítette; ám a kényszerítés nem lett bottal, veréssel, öléssel, csak szóval. Szeptember 13-án

* Századok, 1902. 915. l.

** Századok, 1906. 806. l.

már tudatja, hogy Bálint uram a megyegyűlésen a főispán jelenlétében megjelent, hogy a zólyomi bíróval valami beszéde volna, hivassák el, Háromszor küldtek érte, de hiában, sem a megye, se a főispán hívására nem jött el. Nem mert a Balassa szeme eleibe jönni. «Bálint uram ekkor felállván és a vármegyét megkövetvén — írja az alispán — előszámlálta, minemű hamis írást és panaszt töltött volna a zólyomi bíró tanácsával össze. Ő felségének mind ő reá, mind szolgálaira. Bizony keményen felele és azt a vármegye könyvébe beíratta.»

A bíró elrejtőzködött, az alispán nem tudta: * mi véleménye legyen? Barbarich György, a főispán, a ki Selmeczet és Zólyomot felbízatta, mélyen hallgatott; Bálint uramtól nagy vitézül mindannyian félték.

A pör pedig tovább húzódott. Csak a következő év április 14-én ért véget, a mikor mind Balassa, mind a zólyomiak és selmecziek Dobó előtt Léván megjelentek és békésen kiegyeztek.**

A szép Sommerné sem dicsekedett másszor az erényével.

VIII.

Balassa Bálint megelégelte a kalandot, meg a búszerző szerelmet is. Annyi csél-csap élvkergetés, annyi állhatatos vergődés után, mert mi egyéb vergődésnél titkos viszonya Annához, — nyugalmas révbe, családi boldogságra vágyik. Nem is gyanítja, hogy épen a legvégzetesebb kalandba, legbúszerzőbb szerelembe bonyolódik bele.

* *Ugyanott.* 807, 808. l.

** *Századok.* 1900. 309. l.

Unokatestvére, Dobó Chrisztina, békéltető birájának a húga, néhány hónappal ezelőtt, 1583 december elején, özvegyen maradt, fiatalon, alig 24—25 éves korában.* Urával, Várday Mihály főpohárnok-mesterrel egész nemzetségének férfiágon magva szakadt; s a Várdayak vagyonában egyfelől Miklós árvája, Katalin, másfelől Mihály felesége, Christina ült.** Szép asszony, gazdag asszony, ha Kis-Várda várát és városát összes tartozékai-val Szabolcsmegyében a kincstár visszakövetelése ellen megmenteni, Helmecket és Zombort összes javaival Zemplénben biztosítani s a saját részét a Dobók híres örökéből, a *sárospataki várból és uradalmaiból* elfoglalni sikerül. Ennek azonban első feltétele a — *férj*, a ki férfi, merész és erős, eszes és határozott, a ki érdekeit megtudja és megbirja oltalmazni. S kutató szeme Bálintra esik, a kinek daliás alakja a lovagi kalandok és vitézi sikerek csábító fényében rajzolódik eléje. A lobbanékony levente és szerelmes dalnok pedig megérti pillantását, meg szíve dobogását, kész az elhatározásra, hogy lovagja és ura, törvényes oltalmazója legyen. Ennek az elhatározásnak sugallatából fakad első éneke Christinához a sze-

* Christina 1573-ban, a mikor a Dobó-család István és Domokos érdemeiért Sárospatak várát és tartozékait: Nagy- és Kis-patakot, Sátorajaujhelyt, Csernahot, Petrahot, Ardót, Kis-toronyát, Tolcsvát, a két Bényét, Vámosújfalut egészen, a karádi és nagytoronyi birtokrészeket Zemplénmegyében, Ber-czel, Szabolcs és Balsa falvakat Szabolcsmegyében részben zálogba kapja, még serdülő hajadon s 1578 elején megy férj-hez Várdayhoz, így özvegyi voltában legfőlebb 24—25 éves lehet. A gönczi és telkibányai jószágokban is részes. (*Egyetemes Philológiai Közlöny.* 1896. 842, 43, 44, 47. l.)

** *Századok.* 1898. 33. l.

relem hatalmáról. Legalább azt hisszük a helyzet alakulásából s a vers nyugodt hangjából, a mi egymásnak teljesen megfelel, hogy az ének neki szól. Inkább elmélkedés, mint vallomás, a régi költők módjára, a régi történet és régi költészet hőseinek eseteivel mutogatja, hogy Ádám apántól kezdve mindenkin, királyon és bölcsön egyiránt a szerelem uralkodik. Inkább a maga meggyőzése, mint a kegyes magasztalása; csak a befejező fordulattal csendül meg kissé melegebben, a mikor szép személyéről, gyönyörű beszédéről emlékezik meg. Neki ajánlja magát, mert megtudta, hogy igazán szereti.

Kész azért már szívem szenvedni érette,
 És mást nem szeretni soha ő helyette;
 Kész szolgálni míg e földön tart élete,
 Mert megérdemlette tőlem igaz szerelme!

Ez a szerelme már az ő szívében is fészket vert: szüntelen előtte képe, jó termete, álmában is róla álmodik, kit eddig a szerelem megkimélt, bizonyosan öreges férje oldalán.

A lobbanékony levente és szerelmes dalnok azonban hamar belehevül ebbe az új érzésébe, s Christina* nevére

* Szilády Áron erről a Christina-versről, technikai okoknál fogva, azt következteti, hogy közvetlenül az Euryalus és Lucretia után foganhatott, a melynek dallamára készült, tehát jóval előbb 1584-nél, a mikor Dobó Christinát feleségül vette; vagy lehet, hogy ez a Christina más valaki, nem a későbbi felesége. Erdélyi Pál ezt az utóbbi föltevést kész bizonyoságnak veszi, s a verset Hagymásy Kristóf feleségére, Sanyiki Christinára vonatkoztatja, mivel Bálint úrnak erdélyi tartózkodása alatt viszonya volt. S a képes kifejezéseket helyzete önkéntelenül megvillanó szólamainak magyarázza, holott a sze-

irt énekében Cupido már tüzes szikrákkal gyújtja, virrasztó herdójával zaklatja, szép csillagának képét előtte fel-feltünteti.

Vére valóban már zajlik, képzelete már csapong; szava, képe, hasonlata már elevenen játszik; a hosszú, 19 szótagos sornak egyes részei, a fejledező Balassa-vers alkotó elemei, már csengnek-bongnak, némely helyütt már középrímekbe csapnak, Mint aszály miatt hasadozott föld, Christinát már úgy kívánja, mert tüze enyhítője, bánata vívője, kiért egyebek szerelméről lemondott; s ennek úgy örül, mint régi rab a szabadulásának, ha fogságából menekül.

relmes rabsága általános költői kép. A vers 6-ik szakasza nyíltan beszél, félreérthetetlenül Dobó Christinára vail. A dalnok annak örül, hogy búszerző szerelem, vagyis titkos szerelem, titkos viszony már nem árthat neki, mert felesége biztos oltalma lesz fejének. Házassága a búszerző szerelemtől megóvjá: egy házasságtörő viszony hogyan óvhatná meg? A Dobó Christinához írt első éneke a megmaradtak közül Szilády Áron kiadásában: a XXX-ik, a szerelem hatalmáról, II-ik a Christina-vers, aztán jó a III-ik, a viszonzott gyűrűről; aztán következik a XXXIII-ik töredelmes könyörgő éneke, majd a XXXIV-ik felesége elhidegüléséről s az utolsó a Cælia-dalok és más virágénekek közé jutott XIII-ik megható dal, mely a hitetlennek szemére hányja, hogy utána járt *tovább esztendeig*. Ha a dal tartalma nem is lenne teljes összhangban a XXXIV. ének felírásával és hangulatával ez a *tovább esztendeig* kifejezés nyomra igazíthat. A Várday halálától a sárospataki esküvőig 1583 december elejétől 1584 december 25-éig ugyanis esztendőnél valamivel több idő telt el. Nagy baj, hogy a Balassa-kiadás szerkesztője semmi chronológiát meg nem állapít, sőt meg sem kísérti.

Inségéből immár mert engem ő kivett előbbi szerelmemnek,
 Bús voltát szívemnek lengedező szele elverte jó kedvinek,
 Bú-szerző szerelem már nem árthat nekem, mert oltalma fejemnek.

Aztán meleg, gyöngéd dallal, melynek érzése hosszabb
 soraiban meg-megárad, a rövidekben megállapodik, hogy
 újra szabadon csapongjon, — maga is gyűrűt küld vissza,
 gyémánttal ékeset.

Eredj, édes győrm, majd jutsz asszonyodhoz,
 Ki viszen tégedet csókolni szájához,
 Oh, hogy nékem ahhoz
 Nem szabad most mennem, én vigasztalómhoz.

Mondd szolgálatomot ő néki én tőlem,
 Kérjed, emlékezzék valaha felőlem,
 Ne felejtse engem,
 Lám, csak benne vagyon én gyönyörűségem.

S kegyesét fekete zománczban a szíve gyászához, fehér
 ruhájával a gyémánt fényéhez hasonlítja; s epedő, sóvár
 dalát azzal a kívánsággal zárja be, hogy a mint azt a
 gyémánthoz foglalták, úgy foglalja őt is magához.

Ne hajoljon máshoz,
 Légyen igaz hozzám, mint hív szolgájához.

András bátyjának, az apja öcscsének és Ferencz öcscsé-
 nek, a maga testvérének beleegyezésével, s úgy látszik, a
 Losonczy Anna intése és lebeszélése ellenére a házasságot
 végkép elhatározza. S becsületes, nemes szívvel, meg-
 indító mély vallásossággal leszámol legénykori könnyelmű-
 ségeivel, bolondságaival, vétkeivel; magába száll, megadás-
 sal és esckedéssel Istenhez fohászkodik; megírja a meg-
 banásnak és töredelemnek azt a mélységes énekét, mely
 nemcsak a maga szívbéli vezeklésének, de egész ember-

öltője büntudatának is megkapó kifejezése lőn; a ninek kétségtelen bizonyosága, hogy kézírásban és nyomtatásban a két országszerte elterjedett; bejutott az erdélyi unitariuskok énekes és a katolikusok karkönyvébe. A Kájonicodexben még érdekes régi dallama is reánk maradt.

Balassa őszinte megindulással kezdi:

Bocsásd meg úristen ifjúságomnak vétkét,
Sok hitetlenségét, undok fertelmességét;
Töröld el rútságát,
Minden álnokságát
Könnyebíts lelkem terhét.

De az Isten jóvoltában és kegyelmében megnyugszik, hittel és bizalommal indul az új életnek. Ám a megindulás előtt «holmi főprókátor az országban volt, sőt a hitén levő főpapokkal és püspökkel»* is megbeszélte házassága veszélyeit, mert a hazai és egyházi törvények az unokatestvérek között való frigyet vérfertőzésnek mondják; elkövetői hűtlenség bűnébe esnek, jószágvesztéssel lakolnak, születendő gyermekeik törvénytelenek lesznek és nem örökölnek. A főprókátorok, főpapok, püspökök megbiztatták, hogy «cselekedete mind Isten előtt, mind pedig ez világi emberek előtt tisztességére» esik. Ennélfogva nem habozott tovább: karácson előtt 15 vitézével, mintha csak Erdélybe menne, megszállt Patakon, a hol megegyezés szerint menyasszonya is megjelent; az első ünnepen, január 25-én együtt végig hallgatják az istentiszteletet, s annak befejeztével szinte észrevétlenül az oltár elé lépnek;

* Balassa levele. Képes Irodalomtörténet. I. Budapest, 1896. 196. l.

Balassa András papja pedig, kit Bálint uram magával hozott, megesketi őket.*

Az új pár aztán kíséretével a várba bevonul, melyet az őrség előtte megnyílt; Balassa beszédet intéz a katonákhoz, bemutatja Christinát, mint *hítes* feleségét; s ezen a jogon felszólítja őket, hogy hűséget esküdjenek nekik. Vitézei előrántják eldugott fegyvereiket, az őrséget leszerelik vagy megfélemlítik, az engedetleneket megkaszabolják, vagy a falakon kivetik. S új urok a kapukat bezáratja, a kulcsokat eltéve, birtokba veszi a várat. A kivetettek azonban a kívül maradtakkal a várost föllármázzák, a népet fegyverre szólítják. A jobbágyok nem is restek a támadásra, a falakat létrákon megmásszák, az alacsonyabb helyeken és ablakokon behatolnak, a zárat leverik, s a nagy kapút, mely a Gombos-kertre néz, a hol az Euryalus és Lucretia fordítása készült, hatalniukba kerítik és a fegyveres népet beeresztik,**

Balassa pedig a sokasodó erő elől kitér: a kulcsokat a várnagynak visszaadja, feleségét karon fogja és vitézei kíséretében távozik. A menyecske önként követi, mert bár az őrség készségesen marasztalja, a felajánlt szívességet nem fogadja el. Az új pár kocsira száll és Szikszóig meg sem áll: ott lakja el a lakodalmát.

IX.

Mi volt ez a vállalkozás, foglalás? Tréfa vagy merény, siker vagy kudarcz? A hogy vesszük; nyilván valamennyi.

* *Egyetemes Philológiai Közlöny.* 1896. 845. l.

** *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1893. 207. l.

Kétségtelen, hogy hősünk meg akarta tréfálni Dobó Ferenczet, ki lelketlen kapzsi volt s anyját vagyonából kiforgatta és halálra gyötörte; testvérét, Christinát és unokaöccsét, Dobó Jakabot is ki szeretete volna fűrésztetni, hogy a rengeteg örökségben egyedül dúszalkodhassék, holott csak harmados birtokos volt, Ezért kellett a házasságnak *titkon*, az ő távollétében megесni, hiszen önzésből sohasem egyezett volna bele; ezért kellett a várat *elvileg* elfoglalni, hiszen maga sohasem osztotta volna meg; hogy a férj uram aztán ezen az alapon a felesége jogát érvényesíthesse. S a mennyiben Dobó Ferencz bosszantására tette, annyiban tréfa, a mennyiben az őrség ellenére, annyiban merény, s a mennyiben a katonákat a maga és felesége hűségére fel is eskette, annyiban siker volt. De hogy azonnal ki is kellett vonulnia, annyiban kudarcz. Mert bár a várat megtartani nem szándékozott, ilyen kényszerű elhagyására még sem számított. Kétségtelenül fényes termeiben öröme'stebb üli vala meg a lakodalmát.

Balassa Bálint sem a kudarczon, sem a kalandon nem igen kesergett egyelőre. Bízott abban, hogy a mit cselekedett, a mint három nap múlva Kapy Sándornak Szikszóró'ról írja, nem a maga fejéből és gondolatjából, hanem főprókátorok, főpapok, püspökök biztatására cselekedte. Kérte barátját, mint bizodalmas urát és atyjafiát, hogy két vitéz szolgájának, Nagy Péternek és Rácz Demjénnek, kik Patakon vele jártak, vagy legalább feleségüknek adjon Szarvaskőben helyet, míg a fejedelemtől megtér. Tehát a fejedelemhez készült, hogy fölvilágosítsa eljárásáról: Dobó Ferencz azonban megelőzte és bepanaszolta, hogy Balassa nemcsak az ő, de a *felség* katonáit is bántalmazta, a maga hűségére eskette, a *felség* várat elfoglalta, így hűtlenséget

követett el. Rudolf teljhatalmú megbizottja, Ernő főherczeg már január 21-én leír a pozsonyi kamarának, hogy a vérfertőzésbe és hűtlenségbe esett Dobó Christina javait kobozza el és adja Dobó Ferencznek; január 26-án pedig már a Bálint birtokairól is hasonlóképen rendelkezik. A jogügyigazgató ugyan kifejti, hogy a hűtlenség pörének jellegéhez *rendes* pörben hozott nyilvános *elmarasztalás* szükséges; s Dobó Balassának javai közül Ujvárt nem kaphatja, a többi meg keveset ér, sem Christinának pataki, gönczi és telkibányai részeit, mert mindezek zálogos jószágok, a felség tulajdonai, s ha hűtlenség czímén bárkinek kezébe jutnak, a korona visszaváltási joga elvesz; az udvar még is elrendelte az eljárás megindítását a korona nevében s a bűnösök megidézésér a jövő országgyűlésre.

S ezzel megindulnak ellenök a méltatlan pörök, melyeket Illéssy* és Erdélyi** sokkal részletesebben beszélnek el, semhogy ismételnünk kellene, csak néhány főbb mozzanat érintésére szorítkozunk. A félelmetes hírre Balassa és vitézei szétrebbenek, hogy a pörbeidézés meg ne találhassa őket; úgy hogy az esztergomi káptalan küldöttjének, Thomassovics János barsi alesperesnek hét vármegyét be kellett futnia, a míg az idéző levelet személyesen, vagy hites embereiknek kézbesíthette. Balassáékat július 15-én Velejtén, Zemplénmegyében, Bornemisza Imre udvarházában érte utol.

Bálint aztán feleségével, mint az üldözött vad, tovább bujdosik, a hó végén Abaujszántóra, az ősszel Király-

* *Egyetemes Philológiai Közlöny.* 1896. 841. l.

** Balassa Bálint. Bpest, 1899. 128. l.

falvára. S itt testében beteg, de elméjében egészségesen, október 3-án, mély és igaz szeretettel megírja végrendeletét, hogy az ő szegény árva szerelmes atyjafiáról, feleségéről és magzatáról gondoskodják; felesége és gyermeke főgýmjául a felséges lengyel királyt, Báthory Istvánt nevezi meg, azzal a kéréssel, hogy vesse magát közbe ő felségénél, mikép feleségét ne zaklassa «afféle méltatlan perekvel», mint a milyenre a jövőndő országgyűlésre idéztette; s intse kegyelmesen Dobó Ferenczet, hogy az elvett jószágát és marháját adja vissza, és hagyjon neki békét mindenből.

A mint a végrendelet e szavaiból kitetszik, Dobó be sem várva a pör kimenetelét, a Christina javait egyszerűen lefoglalta; Ernő főherczeg ismételt újabb parancsa ellenére is kezéből ki nem eresztette, szolgálát szabadon nem bocsátotta; s minthogy közben még április 18-ika előtt unokaöccse, Jakab is elhalt, háttas paripája agyontiporta, — egyedül uralkodott a pataki várban és rengeteg tartományában. Rossz mája kedvére hízhatott s a per sürgetésével alábbhagyott. S a míg az idő lassan telik, a vélemény Balassa cselekedetéről egyre enyhül, hiszen mint harmados birtokos felesége után joggal eskette meg a maga hűségére is az őrséget. Hiszen hűtlen szándéka nem lehetett, mert kevesed magával nyomult a várba, s az első ellenállásra békésen távozott. A vélemény enyhülésével a bujdosó pár hazatér Kis-Várda városába, Christina szokott lakóhelyére. 1586 november 25-én már ott fogadja Istvánffy Miklós nádori helytartót, ki a király nevében a kisvárdai vár és tartozékai visszabocsátása végett keresi föl és idézi az asszonyt a jövőndő országgyűlés ítélőszéke elé.

Az országgyűlést a király 1587 november 1-ére hívta össze. Christina a Várdayak szolgálataiért, Bálint a Balassák érdemeiért kegyelmes ítéletet remélt; ő annnyival inkább, mert pörének megindulása óta barátait, ismerőseit, jó-akaróit személyesen vagy levelileg sorra megkereste ügye támogatására. Sőt a nagyobb oltalom biztosítása végett 1586 elején az ország protestans áramlatainak sodrában a szülei, rokonai s a maga örökölt vallása ellenére katholikussá lesz, hogy a mindenható egyházat a maga részére nyerje. Szerencsétlenségére, mert most már Dobó, kinek állt volna másnak érdekében, V. Sixtus pápánál és az esztergomi szentszék előtt is panaszt emelt ellene, hogy törökösségben él, kis fiát török módra s Musztafa névre kereszteltette; s a pápa a törökösségért, a szentszék a házassága miatt pörbe fogta. Hiába menekszik vala az egyház oltalma alá s hiába tesz hitéről ismételve vallomást, augusztus 24-én az esztergomi, előbbi napokban a szepesi káptalan előtt, hogy noha eretnkségben született és nevelkedett, most mégis Isten különös kegyelméből erős hittel a római katolikus egyház hívéül vallja magát: erre a pörére mindez semmi befolyással sincs.

Így pörli egyfelől az állam, másfelől az egyház; hogy ez emésztő zaklatások közepette nyomorúsága még teljesebb legyen, András bátyja is izgalmas perbe vonja Végles és Ujvár miatt. Lehet-e Sorsa még mostohább? Van-e még több csapása, megrendítőbb isszonya számára? Van, mert a Sors a maga üldözésében, a maga szertelenségében sokkal leleményesebb, semmint az emberi képzelet. Bálint egyszerre riadva, háborodva, kétségbeesve veszi észre, hogy felesége hideg és hamis hozzája. Nyugalmas révét tomboló vihar veri fel, mely családi boldogságát

összezúzza, házasságát a legvégzetesebb kalanddá és legbúszerzőbb szerelemmé változtatja. Hogyan és honnan támadt? Az irodalomtörténet ma még nem tudja, talán sohasem fogja kideríteni. Talán az asszony elhűléséből? A míg az érzéki mámor tart vala, addig híven és önként bujdosik vele. Talán csalódásából? Hisz oltalmat keresett oldalán és zaklató veszedelembé jutott. Tény az, hogy az 1587-iki országgyűlésen már ura nélkül jelent meg, nem mint vádlott, hanem mint a felség engedelmes jobbágya. Balassa kobzán pedig kintől, bűtől, szégyentől, elkeseredéstől felbúg az elhagyottnak sirató dala:

Méznél édesb szép csók, örvendetes csókok!
Most emlékeztetnek elmúlt régi sok jók,
Melyekbe ezután már soha nem jutok.

Kiért reám szállott istentül nagy átok,
Betegség, kár, sok gond, szégyen, rút hír, szitok;
S a kiért vétkeztem, hozzám az is álnok.

Igen, betegség, kár, sok gond, szégyen, rút hír, szitok minden érte e rettenetes három esztendő alatt, most még meg is veti, nevetségnek, gúnynak, gyalázatnak dobja oda, kiért mindent áldozott és szenvedett . . . Eszébe jut régi szeretőjének, Losonczy Annának intése és jövőndölése, omló könyei közt ismeri el, hogy mind betelt a fején. Pokol neki az élet, csak a bujdosás és emlékezés ad menedéket; szíve felett a két érzés zajló árja összecsap, s boldogságának omladékai közül megint az Anna képét emeli ki a régi fényében. Annál fájóbb, hogy elverte magától; annál sajnosabb, hogy méltatlanért. Megható panaszszal, bús szemrehányással és felcsattanó haraggal búcsúzik feleségétől.

Bár ne tudtam volna, mi legyen a szeretet?
Mért született engem, a ki engem született
Ily gyilkos kínokra,
Sok búra, bánatra
Mért vagyok így megvetett?

Szivednek nem hittem — tudod — sok ideig,
De utánam jártál tovább esztendeig:
Hittel még istent is
Csalhatsz, mért nem embert is:
Meg is vér holtodig.

Szenvedj te is értem, hogyha én szenvedtem,
Verjen meg az isten méltán is érettem,
Ne csalhasz több szívet,
Itten érjen véget
Álnokságod értem!

Azt gondoltam, előbb a nap sötét leszén,
Mezei fűveknek egy színe sem leszén:
Mintsem azt érhessem
Tőled megvettessem
Isten bosszút téssen!

E lelki válsága alatt az országgyűlés lefoly, ügyében mit sem végez; a magyar urak csak kegyelmet kérnek részére a királytól.

Rudolf 1588 február 8-án csakugyan megkegyelmez neki és minden törvényes eljárást megszüntet ellene. Az egyház azonban elítéli. Mert az intézmény mindig kegyetlenebb az egyes embernél. A mi protestanskép el nem érheti vala, az mint katolikust utoléri, Kutassy János pécsi püspök s esztergomi érsekhelyettes elnöklete alatt a szentszék kimondja, hogy vérfertőző és törvénytelen házasságból született kis fia törvénytelen, ősei javaiból

nem örökölhét. Egyszersmind ezt a vérfertőző s törvénytelen házasságot felbontja, a lelkileg egymástól úgy is elszakadt feleket új házasságra felszabadítja.

Balassa a fiára vonatkozó végzést, úgy látszik, nem veszi komolyan; abban bízik nyilván, hogy a jogát majd kiküzdí ő; a maga felszabadításának ellenben igazán örül, annyival inkább, mert november elején Ungnád Kristóf elhunyt,* s így Anna is felszabadult. Szívét annyi szenvedés után újra meglegedés tölti el. Legalább ezzel a felfogással és vonatkozással érthető csak, a mit Kapy Sándornak ír. «Ha a . . . sasnál való levél kézben nem akadt volna, nem alitom, hogy az elválást Dobó engedte volna. Ládd-e ki csuda az Isten dolga: én az Istenemnek nem győzők elég hálát adni róla, mert immár lelken csendes, szabadságot is adtak mindkettőnknek a házasságra.»**

X.

A vihar tehát szerencsésen lecsendesül. S Balassa Bálint a partra verődik, — ott, mint a régi hajótörött, azonnal letúzi a fogadalmi jelt és hálát ad Istenének. Lelke csendes, szíve feldobog, de nemcsak e kitörő hálától, hanem újra «gerjedő régi szerelmétől» is. Még mindig a lobbanékony levente és szerelmes dalnok, az eszményi rajongás és gyakorlati siker művészetének, az *Ars amandina* fogásaiba még inkább beletanult: de hódító

* Illéssy János: *Századok*. 1898. 34. l.

** Balassa kiadatlan levele a M. N. Muzeumban. Erdélyi Pál szivességéből.

ereje, hatalma Annára meg van-e még? Ez a kérdés, a melyen újabb számítása, egész terve eldől.

Hát bizony kénytelenek vagyunk bevallani, Bálint nem egészen a régi lovag. Ha meg nem kopott is, *teljesen* elszegényedett. A vitézi élet vigalmaiban s a hűtlenségi pör bujdosásai és huzavonái közt sok szép ingatlanának lába kelt és idegen tulajdonba jutott; úgy hogy Ferencz öcsese már 1584-ben, Mária megjelenésének ünnepe után a nyitrai káptalan előtt óvást emelt pazarlása ellen;¹ mindamellettt egyre-másra zálogosította el birtokait: 1585-ben Zsélyt és Nagy-Túrt Hont megyében, Pribélyt Nógrádban, 1586-ban a vribiczei és plocsi földeket Liptó-megyében, Busa- és Szentefalvakat s az ozdini kis jószágot Nógrádban; 1587-ben végkép eladja Nagy-Túrt² s lengyelországi örökét: Kamenicz, Zmigrod és Wyrdikon reáeső részeit.³ Egyéb ősi javai pedig: Kékkő, Divény, Salgó, a mint pöre megindításakor a királyi ügyigazgató jelenti vala, nem sokat érnek, még kevesebbet jövedelmeznek, mert a török hódoltságban feküsznek. Különben is felerészök Balassa Andrást illeti, a másik fele közte és Ferencz öcsese közt oszlik meg, tehát csak negyedrészők az övé.⁴ Végles volna még hátra, melyet Balassa László hármokra hagyott, de András magának elpörölt; s Ujvár, melyre már szintén kinyújtotta kezét, mert zálogideje a következő esztendőben lejár s a felség annak adhatja, a kinek akarja. Már is kétes pör alatt, Andrásnak megítélve

¹ *Századok*. 1890. 692. l.

² *Irodalomtörténeti Közlemények*. 1900.

³ Erdélyi Pál: *Balassa Bálint*. Bpest, 1899. 163. l.

⁴ *Egyetemes Philológiai Közlöny*. 1896. 851. l.

és eligérve, ki öcscei kisemmizésével egyedül magának törekszik megszerezni. Öcscei pedig a kettős ítéletre azzal vágnak vissza, hogy András véglesi és újvári részeit véges-végig dulják, jobbágyait agyonsanyargatják, oly kegyetlenséggel, hogy az iszcnya a királyig felér. Egyszersmind felfolyamodnak Ernő főherczeghez, ki az Ujvárra vonatkozó intézkedést megokolja, de Véglesről egy hanggal sem válaszol, a miért Bálint daczos és vakmerő egyenességgel írja neki, hogy ítélete Ujvárról méltatlan, hallgatása Véglesről csodálatos és türhetetlen, mert egész Magyarország tudja, hogy az a vár őket Balassa Andrással egyenlő jogon illeti, tehát sem pörrel, sem egyébképen el nem vesztetik: a főherczeg erőszakkal ragadta el tőlük.*

András uram rideg, önző, szívtelen kapari ember. Unokaöcsceinek édes atyjok rendeletéből gyámjok, 1577 óta összes családi jószágait, melyek felében az övéi, ékszerekkel, drágaköveikkel, fegyvereikkel, lószerszámaikkal, összes ingóságaikkal egyetemben kezeli vala; de soha jövedelmükről eleddig el nem számolt és okleveleiket ki nem adta.**

Többször megosztzott velük, de mindig a maga javára, míg utoljára Bálint, ez a könnyelmű bohème és álmodozó költő egyfelől az osztzkodás kegyelméből, másfelől a saját hibájából majdnem semmi nélkül maradt. Alig van egyebe, mint a perújítás reménye és végbeli fizetése, mert a pénzre rászorúl és újra szolgál.

«Császár a pert megengedte — írja Kapy Sándor

* Századok. 1882. 750. l.

** Irodalomtörténeti Közlemények. 1900. 466. l.

barátjának 1588 márczius 7-én — fizetésemet és helyemet úgy és ott rendelte, a mint szinte kívántam, — Ujvárbán».*

Az egykori fényes és délczeg dalia tehát ismét végbeli katona, már nem is a vitézi élet kalandjaiért, hanem szükségből, a fizetésért, a király gyöngéd figyelméből épen apai híres örökében. S mint katona ma sem több, mint ragyogó fiatalságában. Hadi babérrel nem övezte a maga, annál több szarvval a mások homlokát. Ime, csak közelebb is, úgy látszik, feleségétől való elszakadása óta, Ferdinánd úrét ékesítette föl. Ez a jeles úr minden valószínűség szerint Ferdinando Zamaria de Specia Gaza, az érsekujvári kapitány, kinek megnyugtató végett Balassa kérésére és az érsekhelyettes parancsára az esztergomi káptalan 1588-ban tanukat hallgatott ki ama levelek tárgyában, melyeket lovagunk a kapitány feleségének Galgócza küldözgetett. Mint a szép Sommerné vádja alól, a Ferdinánd úr gyanúja ellen is szerencsésen tisztázkodott. Mert Ferdinánd, a mint Balassa maga Ernő főherczegnek jelentette, az ő *külön* feleségét, kit a ráfogott bűn miatt elűzött magától, ismét visszavette, új házasságot kezdett vele, a régi sérelmek emlékét örök feledésbe temette.**

XI.

Ime, így áll a lobbanékony levente és szerelmes dalnok, a mikor régi szeretőjéhez, Annához közeledik. *Állása* — végbeli szolgálat, *birtoka* — perújítás reménye, *különös*

* Balassa kiadatlan levele a M. N. Muzeumban.

** Illéssy János. *Századok*. 1898. 28. l.

ismérvei és érdemei — szerelmi botrányok, kegyetlen erőszakosságok, a mikről az egész Fölvidék felháborodva beszél. *Rádadás* — szerencsétlen házasságának kudarcza, szégyene és gyalázata azzal a köztudattal, hogy a felesége vetette meg. Mégis reménykedik, hogy Anna szívébe fogadja megint. Megtört lelkének édes enyhülést, anyagi romlásából gyors épülést hozand házába, mert hiszen a Losonczy István leánya és Ungnád Kristóf özvegye ez időszerint Magyarországon talán a legfényesebb szerencse, kinek kezére szálltak és kezével járnak az apai ősi javakon kívül az ura várai és uradalmi is: Varasd, Zamabor gazdag rézbányaival, Jókő, Szomolány, Dejte faluval, s közös szerzeményeik: Ónód, Debrő, Dédes várak és tartozékai, Sajószentpéter városával.* Bizony a Losonczy Anna keze drága kis kéz. «Ha Isten karácsonig éltem — írja Bálint Kapy Sándornak márczius 7-iki levelében, — azt gondolom, hogy nagy úr leszek, ha egyébképen nem is, a *férfiasságom* után.**

Az a szó, a melylyel ezt a férfiasságot kifejezi, az a hang, mely e közben ajakáról elcsattan, kétségtelen bizonyosság, hogy inamár nem annyira az eszményi rajongás, mint a gyakorlati siker, nem annyira az új közeledés, mint a régi viszony joga vezeti, emléke hevíti, tapasztalata győzi meg a maga hódító erejéről és hatalmáról, Bizony nem az ártatlan troubadour volt ő, a minőnek irodalomtörténetünk festi, ki egy életem át holdbéli szerelemmel pengeti vala lantját a *más* feleségéhez, pöngeti, pöngeti sírván: hanem a diadalmas daínok, ki a Tilalom fáján túl a maga kép-

* Századok. 1898. 30. 35. l.

** Balassa kiadatlan levele a M. N. Muzeumban.

zeleti tündérországában is uralkodik vala. A ki sugaras ábránddal, eszményi rajongással gondol valamely nőre: egész számítását nem ennek az érzékiségébe veti; s nem keres közben, mint Bálint uram kurta nyolczadon, a sovány bőjtben minden édességet, ölelést, csókot, tánczot egyéb gyönyörűséget a bécsi tiefengraben-i szép leányok karjai közt.

Legalább nem énekli meg.

Balassa Bálint teljesen az Anna érzékiségére és a maga előnyére számít. Régi szerelme újra gerjed ugyan iránta, de nemcsak az érzés, hanem a haszon is szítja, hiszen eljátszott élete, elvert vagyona után neki ez a házasság menedék, sőt egyenesen megváltás lenne. E kettős indíték sugallatából megzendülnek kobzán azok az édes, sovár, epedő, verdeső, szenvedélyes szerelmi dalok, melyek a XVI. századi virágénekek kivételes maradványai, korabeli költészetünk legszebb hajtásai, sőt legszebbek hat ember-nyomig, a XVIII. század végéig. Eleinte a múlt emlékei fölött kelnek, élményeire czéloznak; s mintha csak az volna szándéka, hogy e vonatkozásokat idegen ne érthesse, szerelmesét Juliának kereszteli, «ebben is követvén a codex másolója szerint a régi poetákat, kik közül Ovidius Corinnának, Johannes Secundus Juliának, Marullus Næranak nevezte a maga kedvesét»; de hogy a Losonczy Anna hitében kétség ne maradhasson, épen legérzékenyebb vallomásában, az *Echóval* való játékos beszédében összefoglalja az igazi és költői nevét: *szép Julia—Annának* hívja.

Csudálatosak ezek a dalok. Eszméiket, képeiket nem egyszer, a mint Szilády Áron lelkiismeretes tudással kimutatta, a lengyel, német, oláh és török népköltés ter-

méseiből, az ó- és középkori latin költők énekeiből veszik, sokszor alig egyebek, mint Angerianus és Marullus szellemes átdolgozásai: mégis annyira az ő szívéből folynak, annyira az ő viszonyából fakadnak, hogy *teljesen eredetieknek és egyénieknek* tetszenek: általok az első határozott egyéniség költészetünkben, Alakjuk könnyed, lendülékeny; soraikban akár a játszi szerelem érzése búg, panaszol, akár a szilaj szenvedély vihara csattog, tombol, e sorok rendszerint csengnek-bongnak, a középrímekkel már szabatosan megszakadoznak. Bennök a Balassa-vers már kifejlett, már nem kell neki egyéb mint a középrímek szerint való leírása, hogy a régi 19 szótagos sor már két 6-os és egy 7-es szótagú sorra s a régi 3 soros szakasz 9 sorossá legyen, a 6 szótagosok páros, a 7-esek visszaütő rímekkel, mint híres *Katona-énekében*.

Balassa előre viszi velök költészetünket, előre verselésünket; de sem édes, sovár, epedő, verdeső, szenvedélyes vallomásukkal, sem édes, csengő-bongó, újszerű, játékos dallamukkal nem viszi előre viszonyát Juliához, nem hatja meg a régi kegyest. Mert Anna, ha elnézné is az újraközeledő lovag szegénységét, hiszen a bűvös szerelem mindent bearanyoz; ha meg is bocsátaná szerelmi botrányait, hiszen az ellenállhatatlan hódító hírében mindig van valami megvesztegető csáb, ha nem venné is számba hatalmi erőszakosságait, hiszen a vakmerő dacz és féktelenség mindig férfierőre mutat: nem bocsátja meg és sohasem bocsáthatja meg, hogy Bálint hagyta el, hogy intése és lebeszélése ellenére elverte magától.

Büszkeségének és önérzetének ebben a vérig sértésében van a Balassa elutasításának főoka, *bűnhődésének tragikuma*.

A mit vétkezett, meg kell lakolnia. Pedig mennyit nem esenkedik és mennyit nem vezeklik.

Azonnal a feleségétől való elválása után felszólítja a világgal bíró felséges Cupidot, hogy váltsa be anyja szavát, adja meg neki azt, ki már megszabadult, tőle el is vadult; s Cupido biztató szóval felel hívének, a kit sok jóval látott, sokat el is kínozott; de mindig igaznak ismert, elébe festi Juliát.

Imhol szép Júlia, anyám helytartója ez föld kerektségében
Szemében nyilamat, horgas kézijjamat adtam szemöldökébe,
Szívem ajakában, fáklyám orcájában, mézem foly beszédében.

Illendő kedvesség, gyönyörű ékesség, valami volt én bennem,
Azt mind ő módjában, szavában, dolgában csak reá helyez-
[tettem;
Anyja fényes haját, gyöngyszín apró fogát néki túle megnyer-
[tem.

Aztán megigéri, hogy *ismét* megáldja szerelmével, csak becsülje meg *jobban*, hogy keménységét, gyűlölségét, idegenségét anyja, Venus, már meglágyította, *ismét* szerelmére gerjesztette, *ismét* kezébe adja. Ez az *ismét* és *ismét* bizonyosság és emlékeztetés arra, a mi volt. S a lobbanékony levante és szerelmes dalnok híven követi Julia nyomát, kapú közben, vadászaton, a hol találja, rajongva dicséri és dicsőíti; s Julia egy-egy kaczer mosolylyal és meleg pillantással bátorítja ugyan, de különben büszke, hideg, hajthatatlan. S ő annál türelmetlenebb hévvel, összekúcsolt kézzel, hajtott fővel, térdel kérelmi, kéri, vívja, hogy *kegyelmezne* meg neki, mert a mint virág és fa harmat nélkül, ő sem élhet nála nélkül. Mint hangya a fészkére, forr, gerjed elméjére a sok vers: és ez a sok vers mind a Julia magasztalásáról zeng, ki a lovag

bókjai szerint még mindig ragyog és ígéz, hiszen asszonyisága teljében, 40—42 esztendő; maga a szépség, maga Diana, csak lenne már irgalmas. De Julia haragja nem enyhül, s az ő verse csak panasz. Bármerre jár, bármerre bujdosik, a Julia szép képére emlékszik, mert a föld elagghat, hegyek fogyatkozhatnak, tenger elapadhat, minden változhatik, csak az ő szerelme nem.

Meglágyúl keménység, megszűnik irigység, jóra fordul gyűlölség,
Istentül mindenben adatott idővel változás, bizonyos vég,
Csak én szerelmemnek, mint pokol tűzének nincs vége, mert
[égten ég.

A két szeme két eleven kut, a tüze olthatatlan szén, a szíve csupa seb, mert mint a pokolbeli kárhozottnak szívét a régi rege szétint a kányák egyre tépik, de az nem fogy, hanem nőttön nő:

Én szívemet is így, mikor én hozzám víg, ő nevelten neveli,
De viszont mint kánya, ő kegyetlen kinja rágja, szaggatja, eszi;
Én állapotomat, mint egy kárhozatot oly keszrvessé teszi.

Minél kegyetlenebb és hajthatatlanabb Anna: annál szilajabb és nyugtalanabb verdeséssel eseng érte ő, mert Cupido hiában édesgeti, hogy szerelmébe Julia ismét beveszi és boldoggá teszi, már maga sem hiszi. S az ellenállás, reményének, számításának lehető meghiusulása, a visszautasítás lehető kudarcza, szégyene, gyalázatja minden vérét fölveri, a magas kősziklák, kietlenben nőtt fák közé kergeti, s az elvesztő vadonban a maga vesztének gondolatával küzködik; s az erdő mélyébe az *Echónak* kiáltja ki kínos keservét.

Echo! nagy kénomba, melybe szép Júlia engem fertengeni hágy.
Mi könnyebbíthet meg s mitől lehet, kérlek, kemény szive
[hozzám lágy
Keserű kénomat mi enyhítheti most? Mi az, mire lelke vágy?
Echo: Ágy.

Azt igazán mondád, de mond meg azt is hát, ott ki vigasztal-
[hatna,
Búm helyett örömet, gyönyörű életet nékem ott ki adhatna?
Igazán ki neve? kit soknak kivüle lelkem oda kívánna?
Echo : Anna.

Azt bizon megvallom, de jó szolgálatom kedves-e néki vagy
[nem?
Szép Júliám-Annám, leszön-e jó hozzám s megkegyelmez-e
[nekem,
Hogy régen szolgálom, leszén-e jutaimom, kell-e jót remén-
[lenem?
Echo : Nem.

Bizony örökre nem. Mégis könyörögve, megtörve, megadással fordul a büszke, hideg, hajthatatlan asszonyhoz, hogy ismét szeresse, mert siralmas, káros a hidegsége :

Kegyes vidám szeniű, piros rózsza színű én édes fejér hölgyem,
Kin hű szerelemmel s teljes reménységgel nyugszik tüzesült
[lelkem,
Nemde nem siralmas kár-e énnekem az, hogy elfeledtél en-
[gem?

Kára, nem kára, a kegyetlen nem bánja, nagy öröksége rendezésének és biztosításának gondja és gondolatja foglalja el; a költő újabb és újabb verseire, szép leveleire nem is válaszol. De azért édesgető éneke, kitörő vallomása még egyszer fölcsattog: de hiában!

Én édes szerelmem, egyetlenegy lelke, mi haszon nekem élnem?
 Ha semmit nem segít, jóra fel sem indít az én esedezésem,
 Sok könyörgésemre, szép leveleimre csak választ sem téssz
 [nékem.

Szép sólymok, vad rárók, kiket madarászok tanítanak, viselnek.
 Bánással, tartással, szóval, kiáltással, szelídek, kézre jűnek,
 Az erős kősziklák hevétől az napnak romolnak, repedeznek.

Téged pedig sólymom, én édes vad ráróm, az én sok kiáltott
 [szóm
 Kezemre nem híhat s csak úgy se lágyíthat, mint vasat tűz.
 [nagy lángon,
 Sem mint márványkövet, kit eső csepeget, nem hathat köny-
 [hullásom.

Előbb Dobó Christina vetette meg, most Losonczy Anna.
 Házassága megtörte, de kiépült belőle; most újra el-
 bukott: ki épül-e még? Bohéme természete jóval biztat.
 Egyelőre azonban elkeseredve, kétségbeesve menekszik;
 szégyenli magát önmaga és az emberek előtt; azt hiszi,
 minden ismerőse szemébe nevet; s idegenbe, kietlenbe
 bujdosik — Erdélybe jó hamar lovakért, majd a lengyel
 földre áldó feledésért.

Mi haszon énnekem hegyeken, völgyeken bújdosva nyavalyog-
 [nom,
 Szörnyű havasokon, fene párducz módon kietlenben bolyog-
 [nom,
 Tövis közt bokorban, sok esőben, hóban, holtig csak nyomom-
 [rognom?

Medvéknek barlangit, vadak lakó helyit mi haszon hogy be-
 [járom,
 Emberek nem lakta földön ily régulta mi jutalmamat várom?
 Ha mindenütt éget szerelem engemet, mind bűm, kínom, csak
 [károm.

Veszett szilaj kedvében azonban, a mi virág az útjába akad, nem tapossa el, de fölemeli; majd sötétebb búvai, mélyebb elborulással megírja *Zarándok-énekét*, melyben Istent kéri vezérének, a mikor bú és szemérem bujdosni űzi; s meleg megindulással, megható hangon elbúcsúzik édes hazájától, jó Magyarországtól, az egriektől, régi vitéz társaitól, a jó hamar lovaktól, angyalképet mutató szép szüzektől: Isten és a jó szerelem maradjon velek! El barátaitól, rokonaitól, a sík mezőktől, hegyek, völgyek, erdők, legelőktől, Megáldja őket, meg még szerelmes ellenségét, Losonczy Annát is, csak verseit átkozza meg:

Ti pedig szerzettem átkozott sok versek,
Búnál kik egyebet nékem nem nyertetek,
Tűzben mind fejenként égjete, veszszetek,
Mert haszontalanok, jót nem érdemletek.

Aztán búsan, elszántan lóra ül, egyedül, éjszakának idején neki vág az Éjszaki Kárpátok rengetegeinek. «Ezen a vidéken — írja Illyésházy István,^k lipői főispán Nierenberger Lőrincznek, a bécsi udvari kamara titkárának, szeptember 29-én, az az ujság, hogy Balassa Bálint összes jószágait átadta testvérének, Balassa Ferencznek, maga pedig csak egyedül lóra ülve, éjszakának idején eltávozott ebből az országból Krakkó felé, Írt nekem is, hogyha addig meg nem hal, négy évig nem jön Magyarországra. Bujdosása okául Balassa Andrást említi, a ki jószágai után jár, s a kit nagyon fenyeget; továbbá Ungnád Kristóf özvegyét, a ki nem akart hozzá feleségül menni.»

Felesége, Christina már ekkor hűséget esküdött Gelsei

* Századok. 1898. 22, 23. l.

Pethő Gáspárnak;¹ alig pár hónappal utóbb Anna is gr. Forgách Zsigmondnak, a ki 15—17 évvel ifjabb nála; a vőlegény 1565-ben született.² Kell-e még újabb bizonyosság érzékiségéről? Bizony léha, mulatozó, kaczer, érzéki asszony volt, ki már néhány nap mulva, 1590 január 3-án megjelen a leleszi káptalan előtt s merő szeretetből, az érzékek mámorából férjére iratja Onód, Debrő és Dédes várakat tartozékaikkal, köztük Sajószentpéter városával.³

Balassa Bálint pedig Krakkó felé bujdosik vala.

XII.

Balassa szerelmes szívének ezt a verdeső, zaklató küzdelmét *drámai* alakban is megőrökíti, Mert kétségtelen, hogy az a *Töredék*,⁴ talán az első szerelmi színjáték maradványa, melyet a Knauz-könyvtár ritkaságai közt Erdélyi Pál⁵ fedezett föl, az ő alkotása, az ő átdolgozása a saját viszonyára való alkalmazással. Összesen négy kis nyolczad-rétű levél, mely a színjáték közepének a C ívnek három részletét őrizte meg a szerencsés véletlen nagybecsű aján-dékeként, valamely kifejtett könyvtábla papírlapjai közt.

Az első részben, két lapon, *Credulus* panaszkodik Bris-nek, hogy Sylvanus gyakran sétált volt föl-alá a Julia háza előtt. «Nagy Isten, válaszol ez, szerette-e valaha valaki

¹ Századok. 1898. 39. l.

² Nagy Iván: *Magyarország családai*. IV. Pest, 1858. 202. l.

³ Századok. 1898. 40. l.

⁴ Erdélyi Pál, *Balassa Bálint*. Budapest, 1899. 172. és 235. l.

⁵ A *Töredék* némely személyének, mint ennek a Brisnek s a két szolgának, Diének és Galnak neve csak rövidített írás-ban fordul elő, azért csak ebben az alakjában idézhetjük.

úgy szeretőjét, hogy inastól ne féltette volna; ki ugyan ne kételkedett volna, se ne gyanakodott volna szeretőjéhez?» Credulus beismeri, hogy ok nélkül gyanakodni igen nagy bolondság; de a minek ember bizonyos jelét látja. annál is nagyobb bolondság, ha mégsem veszi észébe. Hát mi az a bizonyos jel? kérdi Bris. Az, feleli Credulus, hogyha csak reá tekint is Juliára, rögtön elfordítja fejét, menten megyen előle. Bris biztatja, hogy vesse ki a gyanút lelkéből, mely halálos méreggel tölti be az oly szíveket, kiket a szerelem gyönyörűséggel és édességgel táplál. Ne gondoljon vele, ha Julia haragosan néz is reá, kemény szóval szól is, a tulok is előbb rúg, kapál, öklel, mikor megkülönbözik, de aztán megszeli s békén viseli a jármot.

A második részben, négy lapon, a III. szín második jelenetében Credulus és Julia verseng. Credulus szemére hányja, hogy lehet olyan angyali szépségben oly nagy szörnyű kegyetlenség? A szép Diana, a vadászat isten-asszonya is gyakran elhagyta sétálását és figyelmesen hallgatta szerelmes verseit: csak ő dugja be áspis-kigyó módjára füleit, s nem könyörül rajta. Sőt kinjával, könnyhullatásával szinte úgy él, mint valami jóízű eledellel. «Nem veszed-e észre, feleli Julia, hogy inkább idegenítesz, mint édesítesz sok gyermeki vagy asszonyi sírással? Mit sírsz minduntalan előttem, ha erős szívű férfi vagy, mit gyötröd magad?» Credulus kénytelen vele, Venus fölgerjesztette, kívánsága erőltette, szól és sír akarata ellenére is. Ha már nem szereti, legalább engedje meg, hogy ő szerethesse. Juliának nem keli sem személye, sem szolgálata, sem rabsága, legyen akárki szeretője, szolgálja, rabja; csak neki hagyjon békét. De elég,

még együtt láthatja őket valaki s mindjárt gyanúba veszi, mert irigy az ember. «Cupidó és Venus maradjanak, jó Credule, veled!»

Credulus: Ne siess, én fényes napom, mert ha te elmegy, én majd úgy maradok az keserűségben, mint az nap nélkül való sötétségben.

A III. szín harmadik jelenetében *Sylvanus* az erdei tündérrel, a vad *Echó* asszonynyal énekelve beszélget s eljátsza a költőnek az *Echóhoz* írt versét, mely a hatodik szakasszal megszakad.

A harmadik részben, két lapon, a IV. szín második jelenetének végén két szolga, *Die* és *Gal* évődik együtt, s azt veti oda egyik a másiknak, hogy olyan nagyra tartja magát, «mint az Erdélyiek az jó bort az drágaságban, vagy az Patakiak az szűk bor idején az sört». A harmadik jelenet elején *Credulus* *Sylvanussal* feddözik, hogy bizalmába beavatta, dicsérvén előtte *Juliának* hol szömét, hol kezét, hol szavát, hol homlokát: ő pedig elárulta, megcsalta. *Juliát* tőle elidegenítette. Ez-é az igaz barátság s tökéletes jámborság? *Sylvanus* mentegetődzik, a mint az összefoglalásban olvassuk, mert minden jelenet élén tartalmi mutató van, aztán végre azt mondja, hogy ő nem erőlködött azon, hanem az reménytelen alkalmatosság vagy szerencse szerözte köztük a szerelmet, midőn *egykor Damétáva! ballagnak vala az olajfavölgyben.*

Erdélyi szerint a beszótt *Echó*-vers, a színjáték hősné-
nek és hősnőjének neve kétségtelen bizonyosága a *Balassa*
szerzőségének; a *Jephtes* * *historiájának* készülő fordítása

* Nyilván nem egyéb, mint *Buchananusnak*, írónk egyik
kedvenczének, a skót latin vallásos költőnek elbeszélése, melyet

is, melyet a radványi codex másolója említ, arról tanuskodik, hogy a drámai forma előtt nem volt ismeretlen; aztán a dráma nyelve, szólamai, kifejezései, magyarsága, szóval stilművészete is Balassára mutatnak.

Bár az Echóval való jelenetet Sylvanus játsza meg és nem Credulus, a mint a helyzetből folya és a virágének adja; bár a Jephthes historiája inkább elbeszélésnek tetszik, a minő az Euryalus és Lucretia szép históriája, és nem drámának, mely az író ebbeli jártasságát bizonyítaná: a Töredéket mégis a Balassa kétségtelen alkotásának tartjuk mi is, vagy inkább átdolgozásának, mert a két utolsó sor, a mikor Sylvanus *Damctával az olajf-völgyben ballag vala*, idegen földre, idegen égaljra emlékeztet. A darab egész anyagát azonban, mint annyi virágénekében, egészen a saját viszonyára alkalmazza. Tárgya az a zaklató, verdeső szerelmi küzdelem, melyet a büszke, hideg, hajthatatlan Julia megnyerésére vívott Sylvanus ellenében, ki az asszonyt elszólja és clüti kezéről, mint a virágénekek ellenére Forgách Zsigmond. Ha eszünkbe jut, a mit a Töredék első részében Bris Credulus féltékeny gyanújára jegyez meg, hogy szerette-e valaha valaki úgy szeretőjét, hogy *inastól* ne féltette volna; ha eszünkbe jut, hogy *inas* a régebbi századok használatában nemes apródot jelentett, még a XVIII. század elején is Mikes Kelemen belső *inasa* volt szeretett fejedelmének; ha eszünkbe jut, hogy Gács, a Forgáchok vára ugyancsak az Ipoly völgyében feküdt, mint a Balassák várai: Divény, Gyarmath, Kékkő; ha eszünkbe jut, hogy Forgách Zsig-

Jephtha sive tragoedia Jephthae czímen Illyefalvi István 1590-ben lefordított, a fájdalom és szenvedély erős kifejezésével.

mond 14 esztendővel volt ifjabb Balassa Bálintnál, így szomszédi viszonyánál és koránál fogva könnyen lehetett a hatalmas levente és híres dalnok nemes apródja, az ötven között egyik vitéze, kinek oldalán a vitézi szolgálatot tanulja vala: akkor nem lehetetlen, sőt nagyon valószínű, arra az őszinteségre és közvetlenségre való tekintettel, melylyel Balassa a *saját* helyzetét az idegen anyagba is be tudta illeszteni, hogy Sylvanust benne kell keresnünk és benne lehet feltalálnunk, kiben előkelő származásánál fogva a szerelmes bohème-kapitány megbizott, talán érző és résztvevő barátot keresett, kinek kegyese szépségeit és a maga reménységeit áradozva gyónta meg. Forgách-Sylvanus pedig fogékonyabb volt Julia szép szöme, keze, szava és homloka iránt, mint kellett volna: s az ifjabb legény az érzéki asszonyt elszerette. Annyi bizonyos, hogy Credulus a Balassa Bálint, Julia a Losonczy Anna *költői* neve a virágénekekben; annyi bizonyos, hogy szerelmi küzdelmök teljesen azonos, hogy e szerelmi küzdelem folyamata a színjátékban és virágénekekben fordulat-ról fordulatra, hangulatról hangulatra, sőt olykor kifejezésről kifejezésre is megegyezik. Nem szólva arról, hogy az erdélyi drága bor és pataki drága sör szintén a Balassa életének két nevezetes színhelyére emlékeztet, közvetve mintegy reá mutat; nem szánítva az olyan általános szólamokat, mint kegyes, szerelem mérge, fölgerjedött, Venus, Cupido, Diana, melyeket Balassa használt, de más is használhatott; bizonyítékul csak azokat a kifejezéseket vesszük, a melyek a színjáték és virágénekek szerelmi küzdelmében a helyzetet, fordulatot, hangulatot teljesen azon módon rögzítik meg; elannyira, hogy az egész Töredék olyan, mintha a darab csak a virágénekek rövi-

debb összefoglalása, drámai alakítása volna. De ha a Töredékről itélni, következtetni lehet, a virágénekek szenvedélye változatosabb, lélekfejlődése gazdagabb, nyelve erősebb és kifejezőbb.

A Töredék első részében Credulus a féltés gyanújával Sylvanusnak a Julia háza előtt való fel-alá sétálását emlegeti, a *Cupido nyíláról* szóló virágénekében a költő ugyanazzal az érzéssel írja magáról, hogy szerelmi tüze niatt éjjel sincs nyugta, a Julia háza elé indul, utczájában jár és reá vigyáz. Credulus később azon kesereg, hogy Julia, ha felé tekint is, elfordítja fejét s menten megyen előle; a költő hasonlóképp panaszolja barátjának, hogy Julia utálja s annak távozása bántja. A második részletben Credulus búsan tündöklök, hogy lehet olyan angyali szépségben oly nagy szörnyű kegyetlenség? A költő is újra, meg újra fölveti ezt a gondolatot. A *Cupidóhoz való könyörgésében* nem érti, hogy olyan tündöklő mennyei szépségbe hogyan jött olyan keménység, kegyetlenség? E csodás ellentétet ismétli meg az Echóval való párbeszédében s a Juliához való utolsó esengésében; Uristen, hogy lehet az kegyetlenségnek ilyen nagy szépség fészke? Credulus aztán kegyetlen kegyesének szemére hányja, hogy szerelmes verseit, keserves énekeit nem hallgatja meg, nem könyörül rajta; költőnk szintén arról panaszodik, hogy Julia új verseit számba nem veszi, szép leveleire nem válaszol, nem szánja meg. Aztán Julia fakad ki a Credulus sok gyermeki vagy asszonyi sírása ellen; az erős szívű férfi ne sírjon előtte minduntalan; a költő egészen megfelelően vallja, hogy a két szeme két eleven kút, mely forrásából szüntelen foly, a két szeme mindenkor sír; de sok írása, szava, siralma, lángja, szolgálata

mindhiába; Julia a Töredékben hasonlókép elutasítja szolgálatát, legyen akárki szeretője szolgája, rabja: csak neki hagyjon békét. S a Töredék is, a Virágének is fényes napnak nevezi Juliát.

Ime, e párhuzamos egyezések elvitathatlanul bizonyítják, hogy a virágénekek és színjáték az eszméknek és érzéseknek ugyanazon körében mozognak, ugyanarra a viszonyra vonatkoznak: következésképp ugyanattól az írótól, Balassától, származnak. Hátna az egész darab megvolna: mennyi egyezést mutathatna, mennyi fölvilágosítást adhatna még? Hogy nincs meg, nemzeti költészetünknek kettős vesztesége: először, hogy benne talán az első magyar szerelmi színjáték, 2-szor, hogy az első nagy magyar lyrikus drámai alkotása pusztult el, mely a *Balassa Menyhért árultatásával* talán beszédes tanúja lehetne, hogy világi drámairásunk a XVI. században nem állt épen alacsony fokon.

XIII.

Bálint bujdosásának egyik oka Losonczy Anna, a másik Balassa András, ki jószágai után jár. Végles után Újvárt is elpörölte és megítéltette magának.

De lesz-e, a ki az ítéletet végrehajtja? Mert hiában nyerte meg András úr Újvárt tartozékaival együtt, az országos törvényszék hiában itéli meg, Liptó vármegye a felperes beiktatását hiában rendeli el, az alispán Szentmiklósi Pongrácz Mihály Pruzsinszky Miklós szolgabíróval hiában vállalkozik a végrehajtásra, — Balassa Ferencz tokaji kapitány, serény és vitéz katona, Bálint távollétében is, bátyja szellemében, éberén és erélyesen őrökdi a vár

fölött.* S a mint a vállalkozó bizottság, az alispán menvén elül, Ujvárba igyekeznek, a kis Biela vizén emelt hidnál, Szent-Péter faluban Andaházy András, az alperesek megbizottja, Bálint és Ferencz bárók nevében tiltakozik a végrehajtás ellen; az újvári gazdatisztek: Attyai Péter, Nagy András és a számtartó László diák, meg igen sok jobbágy fegyveres kézzel elállja a hidat és fenyegetéssel feltartja a bizottságot; s hogy szavuknak annál nagyobb nyomatéka és foganatja legyen, a várból pattogva, bömbölve bele-beleszólnak a puskák és ágyúk. Az alispán pedig a jelenlevők előtt hivatkozik a halálos veszedelemre, aztán elszántan, de sietősen megfordul, szégyenkezve, de mély meggyőződéssel jelenti a megyének, hogy a végrehajtás nem sikerült, de nem rajta múlt. A megye mit tehet egyebet? Fölkéri a főispánt, hogy a törvény értelmében gondoskodjék karhatalomról.

András úr azonban, úgy látszik, már nem bízik sem a főispán, sem a karhatalom erejében, mert ilyen eset, mint az unokatestvérei, Bálint és Ferencz merészsége, Magyarország fennállása óta még nem esett. Katonaságot kér a beiktatás biztosítására. De a kamara ismeri a Balassákat s nem tartja tanácsosnak a fegyveres beavatkozást viszályukba: kibúvót keres, *elvi* álláspontra menekszik, mert az *elvi* a gyávaságnak vagy tehetetlenségnek mindig tetszetős ürügye. Kifejti Mátyás főherczegnek, az András úr kérése ellen, hogy a vár a felségé, a Balassák csak zálogban bírják; ennélfogva különös volna, hogy a felség a *saját* várát katonasággal, hadi szerszámokkal, ágyúkkal foglalja el; legjobb lesz az összeütközést megkerülni, a

* *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1901. 378. l.

Balassákat egyszerűen kifizetni; aztán a király azt teheti a várral, a mit épen akar.

Hát biz ez egészen bölcsen szól, teljesen illik öreg urak olyan tiszteletreméltó testületéhez, a minő a magyar kamara; csak hogy pénz kellene a kiviteléhez, a mi pedig se Bécsben, se Pozsonyban nincs. Ily viszonyok között, minthogy Bálint és Ferencz azzal fenyegetőzik, hogyha pénzüket meg nem kapják, a felség jogainak fentartásával Ujvárt tovább adják, másnak zálogosítják el, — alig marad mégis egyéb hátra, mint a végrehajtás újabb megkísértése. Rudolf egyenesen maga ír Bálintnak és Ferencznek, hogy az egész ügyet hagyják abban az állapotban, a hogy van; eltiltja őket a legsúlyosabb büntetés terhe alatt az elzálogosítástól, s ebbeli egyezségöket eleve semmisnek és törvénytelennek nyilvánítja: maga ír Illyésházy István lipthói főispánnak s Pálffy Miklós gróf dunáninneni főkapitánynak, hogyha a megyei alispán még egyszer nem bírja az ítéletet érvényesíteni, akkor segítsék meg katonai karhatalommal.

Eddig csak az alispán fázott a testvérekkel való összeütközéstől, csak a kamara menekedett előlük az *elvi* álláspontra: most már a főispán, a kerületi főkapitány is fázik a dologtól. Csupa multság, csupa gyönyörűség, a mit lehetetlen önkénytelen mosolylyal nem élveznünk, hogyan törekszik egyik a másikat megkerülni, a feladatot reá hárítani. Pálffy mind a felségnek, mind András úrnak siet jelenteni, hogy a királyi parancs első sorban a főispánnak szól, az ő kötelessége a végrehajtást megkezdeni; csak a sikertelenség esetén következik ő és a katonaság. Ám a katonaság alkalmazása nagyon megfontolandó. Mert különös volna, — lám, ezt az *elvi* okoskodást már ő is

megtanulta, — hogy a felség a *saját* várát fegyverrel vegye birtokába. A fegyveres erő költséges, a szegény népre káros is. Hogy a katonai tisztesség koczkára ne jusson, teljes hadi felszereléssel, ágyúkkal kellene a vár ellen indulnia, mert ezek nélkül a katonaság szereplése nevetséges komédiává fajulhatna; de akkor a végvárakból ki kellene vonni a vitézeket, mit ha megtudna a török, a végvárakat megtámadhatná. Legjobb lesz tehát a váltságösszeget letenni s a feleket annak fölvételére fölszólítani. Illyésházy pedig Pálffy Miklós nyakába veti az egész feladatot, mert maga úgyis *gyöngé*, teljesíteni hiában is kísértené meg. Biztatja, nógatja, de egyszersmind ijjegeti és kedvét veszi, mert az ítélet végrehajthatatlan, az alispán nem járt el benne «iuridice»; mert a várfoglalás hűtlenségi pör, a várszállás nem glóbis-játék, vérontás nélkül meg nem leszen; mert *Balassa Bálint* ugyan megesküdött előtte, hogy *Újvári* haláláig meg nem adja, hanem a felség zálogleveléhez tartja magát «*Én elégtelen vagyok — úgymond — a megvételére; félek az utólűtő pálczától is: a törvénytől; hanem kegyelmed lássa, mit cselekszik, én kegyelmedre hagytam. Csak azon kérem kegyelmedet, ha a vármegyéből kihozza az éhhel-holt népet, ne szállítsa az én jószágomra, mert ott közel vagyon; hanem szállítsa kegyelmed az újvári tartományra. Ám pusztuljon az ő felsége jószága, ha úgy tetszik jobbnak némelyeknek. Kegyelmednek az ország törvényéből maga személye szerint ott kell lenni; de jól meglássa, mit cselekszik, pört ne csináljon kegyelmed magának és gyermekeinek.*»

Ime, így hátrál meg egymásután az alispán, a magyar kamara, a főispán és kerületi főkapitány, ki Illyésházy evelére vitéz létére nem épen vitézi hangon jelenti Ernő

főherczegnek, hogy a királyi parancs végrehajtásából a végbeli katonaság kivonása miatt komoly baj származhatik, a miért nem vállal felelősséget; a keresztyén vér ontásától is irtózik, a mi pedig elkerülhetetlen, mert Balassa Bálint kinyilvánította, hogy később meghalni, semmint a határozat végrehajtását megengedni. Sőt a királyi helytartó, Fehérkövy István nyitrai püspök, hivatkozva hősrünk eme kijelentésére és a balszerencse miatt való megátalkodott elkeseredésére, Ernő főherczeget figyelmezteti, hogy Ujvárt nem lehet lándzsával és karddal bevenni, ahhoz jelentékeny katonaság és nagy ostromszerszámok kellenek, a miből a keresztyén vér ontása és a nyavalyás jobbagyság megnyomorítása következik. Vajjon mindebből lesz-e megfelelő haszna a fiscusnak, melyhez a vár tartozik? Inkább békés egyezséget ajánl. Rudolf csakugyan Pálffy és Fehérkövy egybehangzó érvelésére a fegyveres beavatkozásról lemond, s 1592 április 5-én meghagyja Ernő főherczegnek, hogy a Balassák között való viszályt pénzzel kell kiegyenlíteni. Így hátrál meg Bálint elől a királyi helytartó, s maga a király is, a legalaposabban pedig és végkép meghátrál András úr, kit Illyésházy levele 1591 október 22-ről már *szegénynek* emleget; a sok huza-vonába, telhetetlen vagyonszerzésének tehetetlen kudarczába belehalt. Hiába volt minden mesterkedés, csűrés-csavarás, hitványkodás: Ujvár öccsei kezén maradt. Ő az ítélő-levelet, melyet Bálint és testvére megrontására a földi bíráknál kímódolt, — vihetette fel az Örök Biró elé, a hol bizonyára nem az ő javára könyvelték el.

XIV.

Bálint pedig, ez a mi Alkibiadesünk, mint Rimay nevezi, azalatt Krakkóban ismét kiépült szerelmi bajából. Önkéntes száműzetésének, szilaj elkeseredésének nehéz búja lassan felengedt: már inkább az bántja, hogy ott künn, hazájában, vitézi szolgálatát kellőkép nem méltá-nyolták, valamely jelentősebb várnak, mint Palotának vagy Tatának parancsnokságát reá nem bízták. A mi verdeső, zaklató szerelmi küzdelmében, féktelenkedő, vakmerő va-gyoni pörösködésében eszébe sem jut, énjének nemesebb tulajdonsága, katonai becsvágya ébred és nyilatkozik meg. Őccsének hazahivogató szavára legalább azt feleli, hogyha ott künn tisztességesen szolgáltatónának vele, öröme-
tebb foglalkoznék a szolgálattal, mint a *versfaragással*; de ha nem szolgáltatónak, mit tegyen? Sem a hibbei bíróságot fel nem veheti, sem meg nem házasodhatik, mert annak már ellene mondott. Jobb e szerint a lengyel földön ma-radnia, urakkal és hercegekkel mulatnia, mint otthon csak szomorkodni és morgolódni.* És mulatott tovább urakkal és hercegekkel, meg bizonyosan hercegasszo-nyokkal és szép leányokkal. Bohème létére az ő csél-csap szeretkező szíve ismét hevesebben dobogott, külö-nösen Cælia láttára, ki Juliához annyira hasonlít, mint két egyenlő rózsza, két egy ágon termett meggy. S föl-zendül újra virágéneke, Cupidóhoz kérése:

* B. Radvánszky Béla, *Rimay János munkái*. Budapest, 1904. 167, 168. l.

Átkozott Cupidó,
 Szerencsémét rontó
 Régi nagy ellenségem!
 Hazámbul kiűzél,
 Ide is rám jüvél,
 Érd bátor immár végem:
 Csak tüzedet ne szíts
 Szívemben, se többíts
 Régi szerelmes mérgem!

Megerednek a Cælia-dalok, melyek kétségtelenül sem szenvedélyük mélységére, sem eszméik, képeik, hasonlataik gazdagságára nem versenyezhetnek a Julia-énekekkel, de azért a lobbanékony levente és szerelmes dalnok lyrájának nem méltatlan termései. Cælia hamar meghajol, legfőlebb egy kis féltékenységre kész: ennél fogva színes változatosságot a hangban, verdeső vihart az érzésben nem támaszt. Csak az a hivatása, hogy a költő szívének sebét behegeszsze, ideig-óráig gyönyörködtesse, mint a szép Susanna, a lengyel cziterás leány, vagy Hannuska Budouskionka, a kis duzzogó, kik egymást kergetik dalában. Azt szilaj, csapongó, búfelejtő kedvvel énekli meg; ezt enyelgő, játszi, tréfás kötődéssel, léha örömök, múltó hangulatok emlékére.

De a lengyel szépek, múltó örömök közt is szeme és keze mindig Ujváron, melyet Ferencz öccsével együtt sikeresen őriz; mert Balassa András fiai ellen ép oly szívósan és szerencsésen pöröl, mint atyjuk ellen. 1591 őszétől fogva már haza-haza jó, 1592 július 17-én Eperjesen tartózkodik,* honnan vakmerő sértése miatt Ernő főherczegtől nemes lovagiassággal bocsánatot kér, hiszen kegyelmére,

* *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1901. 340. l.

jóindulatára különben is szüksége van; mert Eperjesen a tanácsurak a nyolczados törvényszéken újra előveszik ügyét, hogyha már az András úr örököseinek nem, legalább a koronának válthassák vissza Ujvárt. Előveszik, de elő nem viszik. Mert Bálint nem enged. Még ekkor valószínűleg visszatér ugyan Krakkóba, mert a következő év május 11-én 24 hordócska bor vám nélkül való kivitele végett folyamodik, de egy hónap mulva, junius 1-én, már itthon van, s megakadályozza Ujvár visszaváltását, Mátyás főherczeg és a magyar kamara rendeletének végrehajtását: a nádori ítélőmester alapi Balogh Albert vezetése alatt kiküldött hivatalos bizottság előtt a kapukat bezáratja.* Hiába rendelet, ítélet, törvény, ha Balassa büszke-daczosan és vakmerőn ellenáll, erejök megtörik rajta, mint tengeri hullám a sziklán. Megesküdt Illyésháznak, hogy *Újvárt haláláig meg nem adja.*

Halála előbb következett be, semhogy maga gondolta volna.

A következő év tavaszán a török ellen az egész Felvidék megindult. Valahol csak valami úr volt Magyarországon — írja feleségének Thurzó György április 30-án — mind fegyvert fogott Esztergom támadására Bálint is feledte panaszos sérelmét, mardosó nehezitelését, hogy Tatát vagy Palotát magahitte érdemei fejében meg nem kapta; félre tette Campianus Edmond angol egyházi író könyvét, a katolikus fölbuzdulásnak igazoló védelmét, melynek fordításába fogott, s a hazaszeretet és vitézi szolgálat szent kötelességének nemes becsvágyával, magasztos érzésével fölemelte vörfölyös,

* *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1901. 457. l.

fehér kamuka zászlaját, melyen Szent Dávid képe volt írva zengő hárfával, mert énekes voltára, számkivetésére, számtalan inségére nézve hozzá hasonlított, aztán lelkes csapatával a Duna mellett lemenve, Esztergom alá szállt, hol a nemzet szép sátoros tábora s egyéb rendek sűrű nagy zászlós hada gyülekezett.

A magyar sereg a német katonasággal május 4-én szállja meg Esztergomot, 6-án már 80 öreg ágyúval lövi rengő kőfalát, 7-én intézi ellene az első rohamot; 9-én már elfoglalja az alsó erődítéseket, 16-án a szenttamás-hegyi kastélyt, 19-én a vizivárost támadja meg véres küzdelemben a német katonaság meghátrálásával. A harcban sok jó vitéz elesik, sok megsebesül. A mint Thurzó jelenti vala: «Balassa Bálint is sebes».

Bizony súlyosan sebes. Istvánffy szerint golyó érte ágyékon, a jezsuiták évkönyvének följegyzéseként keresztül ment mind a két lábán. Esztergom városába vitték, a hol betegágyánál költő tanítványa, Rimay János s a vágsellyei jezsuita ház gyóntató papja, Dobokay Sándor vigasztalja. Vallásos megadással, áhitatos töredelemmel viseli szenvedését, Istentől s a Boldogságos Szűztől könyörögve segítséget, mivel mind a két lábán műtétet kellett végezni. A mikor a sebész munkájába fog, Balassa Vergiliussal, a régi latinság hősi énekesével sóhajt fel: «Nunc animis opus Aenea, nunc pectore firmo!» De a pap intésére Istenhez fordul újra s fájdalmai közt csillapító szavára csak annyit felel: *Hiszen atyám, azt akarom, hogy így legyen.* Aztán Mátyás főherczegnek nyolcz éves kis fia érdekében levelet ír és Dobokay Sándorra bizza, hogy elhunytá után adja át. Mert tudja, hogy nincs menekvése; megnyugvása sincs egyébben, mint

hitének felemelő és megváltó erejében. Magasztos hittel, a Krisztusba vetett bizalommal s bűnei bocsánatának reményével halt el május 26-án.*

A mit vétkezett a kora szilaj erkölcséből, féktelen vércsörökléséből, a maga megtévedéséből, — dicsőséges halálával, szíve vallásos meglisztulásával és költői halhatatlanságával kiengesztelte.**

* Századok. 1873. 318, 319. l.

** Holtestét Újvárra szállították, majd Hibbére vitték a kegyúri templom sírboltjába, a hol atyja feküdt, a hová hamar követte öccse, Ferencz is, ki még a nyárnak folyamán a tatárok ellen csett el. De sorsa, az ő mostoha, üldöző sorsa még haló porában sem hagyja békén. 1810-ben csontjait az atyja és testvére tetemének maradványaival kiszedték, hogy a falu szeretett plebánusának, az elhalt Árgay Ádámnak, helyet csináljanak. A régi földesurak maradványait a templom hajójában takarították el: jó már nekik ott is. 1897-ben újra kiemelték és Budapestre az embertani intézetbe küldötték, hogy korukat meghatározzák. Az intézet vizsgálatai megállapították, a mennyiben megállapíthatták, hogy a XVI. századból valók s az egyik tetem körülbelül 40 éves emberé lehetett; de még mindig kérdés maradt: hogy vajjon a 43 esztendőös Bálinté, vagy az egy-két évvel ifjabb Ferenczé-e? A csontokat aztán 1898-ban Liptómegyének visszaküldötték, hol a költőhöz méltó temetés költségeinek hiányában ma is várják a végleges eltakarítást. Az idén végre, április 9-én, a késmárki felsőbb kereskedelmi iskola tanári kara a temetés költségeinek összegyűjtése végzett lánczos ünnepélyt rendezett. Egészen stílszerű és méltó, hogyha már az első nagy magyar lyricus maradványainak eltemetésére nincs pénz, legalább annak, ki ebben az országban egykor a legjobb tánczos volt, tánczolja össze a közönség a szükséges összeget! S aztán az ősszel temetik, koporsóján aranykoszorúval.

XV.

Halála, 43 éves korában, ismerősei, jóakarói, barátai közt mély részvétet, szinte fájdalmat ébresztett. Botlásai, féktelenségei, vétkei amaz idő zordonabb erkölcsénél és enyhébb megítélésénél fogva a szeretet könnyeiben elhomályosodtak: inkább szerencsétlensége, tüneményes tehetsége s költői érdemei ragyogtak a könnyek fátyolán keresztül is elő. Különösen tanítványa, Rimay János, kit már 10—12 éves gyermekül pártfogásába vett, verseinek közlésével becsülésére méltatott, később a maga utódjának kijelölt és halálos órájában dicsőségének megéneklésére maga kért, szeretetének és hálájának rajongásában egyre magasztalja, védelmezi, hiszen tőle tanulta meg a tudományok kedvelését és szerencse nélkül is az erény követését.* Balassa Bálintban ő csak a maga mesterét, a magyarság nagy énekesét látta, ki az irodalom mezején a színműzet úgy gyűjtötte össze, mint eddig magyar író még soha; a mellett olyan művelt és tudós volt, ki a latin, olasz, német, lengyel, cseh és török nyelvben való jártasságán kívül a mi nyelvünket is az ékesszólás magas csúcsára emelte.** Elhunytá után csakhamar megírta és kiadta *Epicedionát* Balassa Bálint Esztergom alá való készületéről és Balassa Ferencz emlékezetéről, sok szinte érzéssel, de kissé sallangos dicséretekkel; melegen köszöntötte és helyeselte Darholcz Kristóf művét, mely a Balassákat

* B. Radvánszky Béla, *Rimay János munkái.* 252, 264. 1. S Ipolyi Arnold, *Rimay János államiratai és levelezése.* Budapest, 1887. 8o. 1.

** B. Radvánszky Béla, *Rimay János munkái.* 264. 1.

dicsőítő latin írásokat, gyászbeszédeket, siralmakat összeszedte és egy csomóban közrebocsátotta, sőt azok számára, a kik latinul nem tudnak, a Balassák életéről és haláláról szóló verseket lefordította, védelmező előbeszéd-
del ellátta, Nádasdy Tamásnak ajánlva sajtó alá készítette.¹ Vajjon megjelent-e, mint Radvánszky Béla hiszi,² vagy a jó szándék megghiúsult: bajos eldönteni, mert semmi példánya nem maradt, mint a Darholcz könyvének. Ugy tetszik, hogy az a Töredék, mely államiratai gyűjteményében olvasható, a védelmező előbeszédének s a Tolnai Balogh János magyarított verse a fordításainak maradványa, egészen egy időből, mert a Töredék második szakasza nem egyéb, mint ennek a versnek prózába oldása.³

Rimay általában a maga mesterét s a magyarság első nagy énekesét csak magasztalni, védelmezni tudja. *«Nevezheti netalán némely ezt s véteknek is tulajdoníthatja bennem — írja maga, — hogy ez úrfinak dicséreti szaporításában fölötte vak vagyok s néma vétkeinek elhallgatásával. Az a jámbor azért térjen vissza az én írásimra s olvasson ott ehhez való dolgot, s itt is találja meg, hogyha valakiben az jóságok meghaladták s föllyülmúlták az vétkeket, az írók az nagyobbik s főbbik részét szokták abban mindenkor ékesíteni s példára is egyebeknek vétke elhallgatásával előhozni».*⁴ Valóban *vak és néma* vétkei iránt, épen azért a Balassa egyéniségének jellembeli megítélésé-

¹ B. Radvánszky Béla, *Rimay János munkái*. Budapest, 1904. 263. 1.

² Ugyanaz, *Balassa és Rimay bardtsága*. Bpest, 1904. 16. 1.

³ Ipolyi Arnold, *Rimay János államiratai és levelezése*. Budapest, 1887. 79. 1.

⁴ Ugyanott, 79, 80. 1.

nél hiteles tanú nem lehet; annál szemesebb és hangosabb költői érdemei föl- és elismerésében, egyenesen a régi római Catullus, Tibullus, Propertius, az olasz Petrarca s a középkori latin Scaliger, Vesellius és Johannes Secundus Hagiensis felé emeli.

S teljes kiadására készül. S a míg Dobokay Sándor Campianus fordítását befejezi, Balassa emlékére és nevével kiadja, megsebesülésének és haldoklásának megható elbeszélésével*: ő énekeit egybeszedi, összeírja, s a hol bontakozásuk esett, megigazítja; a mi annyival szükségesebb, mert írásban közkézen keringtek és számos önkényes változást szenvedtek, a mennyiben némely másoló a maga nevéhez és viszonyához alkalmazta és rongálta őket. Balassa nevetett is, búsult is ezen; s panaszkodott miatta hű tanítványának, ki erkölcsi kötelességének vette megigazításukat, hogy a mint éltében a költő az ő bírálata alá eresztette írásait, holta után is szavatoljon értők.** Hiszen azok a változtatások az egész magyar nemzet kárára s a magyar nyelv ékessége tükörének megfertőztetésére estek. A kész anyagot aztán három részre osztotta: az I. részben adta *Istenes énekeit*, buzgó könyörgeéseit annak az énekének hijával: *Pokolbeli kísértetek fo(r)gatnak* s fölübök deák summácskát, tartalmi összefoglalást jegyzett, a mint a költő maga az első három hymnusnál megkezdette. A II. részbe helyezte *elegyes verseit*, háromnak kivételével, a melyeket meg nem kaphatott; ezek: *Szűt Zsuzsánna tüzet szívemből magára*, *Egy nagy követ-séggel Venus sielséggel Küldé hozzám Cupidót*, s *Eger vitézek-*

* 1607-ben.

** B. Radvánszky Béla, *Rimay János munkái*. 252, 253. l.

nek ékes iskolája, Jó katonaságnak nevelő dajkája ; a III. részbe sorozta *Juliáról* szóló *virágénekeit* ; eleibök diák nyelven szintén tartalmi mutatót rakott, a mint a költő tette kettő fölött.¹ Végre megírja az előszót mesterének meleg méltatásával, mert a mint a sas az apró madarakat, úgy haladta meg a magyar elméket a magyar nyelvnek dicsőséges művelésében, s mint az oroszán, úgy hagyta itt a körmét minden írásában akár tudományára, akár elméje bővelkedésére nézve, melybe «mind a theologiának felséges bányája érczéből olvasztatott tündöklő fényes aranyát, mind a philosophiának tekintetes örvénye mélységéből meritett nektárját fölvette, a mellett mind az historiáknak széles elterült mezein való szép gabonavetéseivel, mind az poeták írásainak külömb-külobb színnel ékeskedő örvendetes kertjei virágillatival» gyönyörködtetett ; megírja a virágénekek lelkes védelmével, mert mennyit vesztené a latin költészet a szerelmi versek elhagyásával ? Majd a magyar nemzethez fordul. «Neked úgy ajánlom — mondja — ujabban ez könyvet, hogy ítélettel olvasván minden részét, holta után is megbecsüld azt, a ki életében való kis becsületivel ily virágzó, éles és tudós elmét viselt előtted, ki nagy hasznodra is tudott volna lenni, ha elméjével is tudhattál volna élni.»²

Ám, ez a könyv a Rimay szerkesztésében sohasem jelent meg: a terv jó szándék maradt. Csak Rimay halála, 1631 után indulnak meg Balassa és Rimay közös kiadásai ; minden korábbi kiadás, a mint Szabó Károly³

¹ Ugyanott, 256. l.

² Rimay János munkái. 555, 257. l.

³ Szabó Károly, *Régi Magyar Könyvtár*. I. 180. l.

gyanította és Dézsi Lajos* bizonyítja, tévedésnek látszik. Az ő meggyőző érveinek erősítéseként megjegyezhetjük, hogyha a Rimay szerkesztése megjelent volna, a későbbi kiadásokban hármas beosztásának kétségtelenül nyoma lenne: de valamennyi, mintegy 40 kiadás, e beosztás nélkül, teljesen a virágénekek nélkül jelen vala meg. Pedig legalább a XVIII. század kezdetétől fogva a vallásos felfogás rideg szigorúsága ezeket már nem ítélte el. Kézírásban azonban elterjedtek: meg voltak a Zrínyi Miklós könyvtárában, ki maga készítette jegyzékébe Balassa Bálint *Fajtalan énekei* czímen vezette be; meg a Barakonyi Ferencz gyűjteményében, kinek utódja László kezéről Ráday Gedeon birtokába jutottak; meg sok egyéb helyütt, például egyes darabok a *Vásárhelyi Daloskönyvben*, mert az első nagy magyar lyricus versei, szerelmiek és vallásiak egyiránt, kézről-kézre jártak, némelyek el is kallódtak vagy a felismerhetetlenségig eltorzultak, mert egyes magameggondolatlanok, a mint az Istenes Énekek 1665-iki kassai kiadásának előszava panaszolja, a versek fejéből a magok vagy mások nevét kalapálva ki, igen megvesztegették és magukénak tulajdonították őket.** 1874-ben azonban a Magyar Történelmi Társulat zólyommegyei kirándulásakor Deák Farkas a báró Radvánszkyak radványi kastélyában Balassa költeményeinek gyűjteményére szerencsésen rábukkant, és 1879-ben végre megjelent Szilády Áron szerkesztésében az első *teljesebb* kiadás. A fölfedezett codex nem a Rimay János leírt könyve, hanem a költő kézíratainak másolata, valószínűleg még az

* *Rimay János munkái* Függelékében. 3—6. l.

** Dézsi Lajos, a *Rimay János munkái* Függelékében. 21. l.

ő életében, Szilády Áron föltevése szerint inasától, Hartváni Imrétől. De bárkitől legyen, meg lehetõsen hibás; az énekek rythmusát, rímét, szép hangzatát, zeneiségét, sokszor az értelmét is megrongálja, a mint az *Echóval* való beszélgetésnek a drámai maradvány töredékével összevetése szomorúan bizonyítja; nyelvjárásából és hangszínéből pedig teljesen kivetkõzteti. Balassa Bálintnak eddig ugyanis *nyolcz*¹ sajátkezû magyar levele ismeretes s *két* levéltöredéke a Rimay közlésében,² a mellett végrendelete és drámai maradványa; egytõl-egyig valamennyi e-zõ és nem i-zõ; a Radvánszky codex i-zõ nyelvjárása ennél fogva a *másolótól* ered, a ki a Julia név megokolásában csakugyan a *rígi* poeták példájára hivatkozik.³

Balassa nem írhatott máskép versben, mint prózában. A mellett a codex nem is egészen teljes, hiányzik belõle a költõnek több virágéneke, több vallásos verse, mert a másoló szerint zsoltárfordításai és könyörgései, számra 10 darab, más könyvben voltak; s nem akarta addig kiadni, a míg több zsoltárt nem fordít. Kérdés, ha ezek megjelentek-e az Istenes Énekek között, a melyek sorában összesen csak hat zsoltár fordítása akad. Aztán hiányzik a Buchanán Jephtesének, s valószínûleg a Salamon Énekek énekének átdolgozása, a nyolcz fejezet nyolcz versben, melyeket Kájoni János, a Cancionale Catholicum szerkesztõje, õrzött meg, ki még ismerhette azokat, kikkel Balassa

¹ *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1899. 385. l. És Századok. 1902. 916. l.

² Rimay János, *Munkái.* 553, 267. l. S *Államférfiúi iratai és levelezése.* 80. l.

³ Szilády Áron Balassa-kiadása. 286. l. S Ugyanaz, 309. l.

Erdélyben érintkezett. S hiányzik a versek rendje, eredetük szerint való chronológiája is.

XVI.

De a kiadás így is, hiányos voltában, a költő egész egyéniségét határozottan elének tünteti. Vallásos érzéseiben, istenes énekeiben, megadó és töredelmes. Az őszinte áhitat és igazi bűnbánat fölemelő szárnyain közeledik Istenhez, a bocsánat hitével és megigazulás reményével. Ez istenes énekek nyilván életének nagy válságaiban, üldöztetésének és bujdosásának idején, idehaza és a lengyel földön keletkeznek, mert az ember sohasem érzi magához közelebb az Istent, mint a nagy örömben, vagy nagy búban. Neki nagy öröme kevés, nagy búra elég oka volt. Olykor egész emberöltőjének, sőt általában az embernek nyomorúsága, panasza, vezeklése szólal meg lantjának zokogó húrjain, a mikor a zsoltárok egy-egy részletét a Buchanan és Béza feldolgozásában fordítja, vagy a Szentírás egy-egy helyét sugalló indítékul ki-kiragadja; olykor egészen a maga leleménye ihleti, s egészen egyéni fájdalma, megalázkodása, irgalomért való esengése zendül meg borongó, fölcsapó hangjaiban, mint a *Bocsásd meg Úristen, Bizonyal ismérem rajtam nagy haragod, Zarándokének* és a bujdosása alatt való, az Oceanus partján fogant *Könyörgése* fölszárnyaló kifejezéseiben. Ez énekei ugyan nem bővelkednek annyira a theológiának felséges bányája érczéből olvasztatott tündöklő fényes aranyával, sem a philosophiának tekintetes örvénye mélyéből merített édes nectárjával, a mikért Rimay olyan áradozva dicséri mesterét, mint zsoltárfordításai és általános elmél-

kedései: de melegebbek, megkapóabbak, egy-egy személyi vonatkozásukkal és közvetlen kifakadásukkal ma is erősen meghatnak. Szinte érezzük, a hogy a költő szíve végtelen és vigasztalan szomorúságában dobog, vivódik, vonaglik a megindulástól, szégyentől és szenvedéstől; hogy ez a magábaszállás, töredelem és megtisztulás igaz; istenben való bizodalmának ereje megváltja és megáldja. Zsoltárfordításaiban és általános elmélkedéseiben is meghaladja a korabeli vallásos énekeseket, papokat és tanítókat, kik okulásul írnak: de különösen ezekben magasan emelkedik föléjük. A rythmusa elevenebb, fejlettebb, művészi, verselése könnyebb, változatosabb, zengőbb.

Hazafias érzései az édes hazától, jó Magyarországtól való érzékeny búcsúján kívül vitézi énekeiből törnek elő fényes lobogással, önfeláldozásra kész hévvel. Mert a magyar nemzet romlásáról szóló siralom, melyet Szilády a Radvánszky codex másolójának figyelmeztetése, s a második és hatodik szakaszának izléstelen szóhalmazása ellenére neki ajándékozott, a Rimay verse. Vitézi énekei, az *Áldott szép pünkösdsnek* és a *Végeknek* dicsérete a hazaszeretetet és harci vágyat a törők ellen egyesítik, mert a hazaszeretet akkor nem szóban, hanem az önfeláldozás készségében lobogott. A vitézi élet *belső* tartalma a vitézi szolgálat volt, melyet költőnk nemcsak önmagáért és fenséges céljáért, a mi a honvédelem szent kötelességének rajongó tiszteletében és teljesítésében nyilvánult meg, de még inkább lovagi kalandjaiért és legényes vigalmaiért szeret vala. Ám a mulatozás örömein kívül már a *Borivóknak való dalában*, az *áldott szép pünkösdsnek* dicséretében, valamint utóbb *Katona-énekében*, a *Végeknek* magasztalásában már élénk érzéke, meleg szeretete mu-

tatkozik a természet szépségei iránt is. Mint a renaissance művészei és énekesei, már a természet meghittje; s az éledő tavasz minden szépsége már szemébe ötlík, lelkének már beszédesen megnyilatkozik; énekeinek leíró és festői elemeit már a természet öléből szedi, válogatja; fiatal kedélyének villogásaival, változásaival teljes összhangba hozza, olvasztja. A természet és kedélye életének e benső együttérzése, egymásban való kölcsönös visszatükröződése költészetének később is egyik legszebb és legjellemzőbb sajátja lesz, egyszersmind igazi és nagy gazdagsága, mely színeit, képeit, eszméit, hasonlatait pazon sugallja és ontja. Érzelmi hangulatai azért rendszerint olyan szerencsésen, kifejezően alkalmazkodnak a természet hangulatához, hogy szinte bajos eldöntenünk, vajjon ennek benyomásai keltették-e föl, vagy pedig csak akkor szólaltatták meg, a mikor épen a megfelelő külső körülmények közé jutott?

S minthogy a természet való, hű és igaz, Balassa ellesi, eltanulja szerelme válságainak fordultatos mozzanatait, szíve viharának fölsíró kitöréseit hűen és igazán kifejezni. Virágénekei, különösen a Julia-dalok, ezek az édes, sóvár, epedő, verdeső, szenvedélyes vallomások. XVI. századi költészetünk e kivételes maradványai és legszebb hajtásai, melyek legszebbek hat embernyomig, a XVIII. század végéig, sokszor idegen anyaguk ellenére is meglepnek és megragadnak tartalmok igazságával, hangjok közvetlenségével. Mert az idegen anyagba, melynek ismerete és felhasználása abban az időben az ő tudásának, műveltségének bizonyosága volt, s csak elismerésére és dicséretére vált, a maga viszonyának szálait úgy tudta beleilleszteni, hogy egészen új szövésnek tetszett, sőt

egészen új szövessé lett. E viszony küzdelme pályájának rajzában izgalmas helyzetekkel vonul el előttünk, színes képekkel és leírásokkal; de e képek és leírások nem önmagukért fogannak, hanem az alanyi érzések csodálatosan gazdag villogásainak megrögzítő és kifejező eszközeiként sorakoznak. A költő mindig és mindenütt *alanyi* marad, erős és határozott egyéniség, kinek végletes lobogása a Balassák féktelen vérére, érzéki természete egyszersmind a renaissance főurainak szilaj kedvtelésére vall, s emberi és költői jellemének e kettős főhajásága egész szerelmére és egész költészetére rányomja a maga elhatározó bélyegét. S vegye indítékait, eszméit, képeit, hasonlatait, alakjait bárhonnan, mert többször az idegen anyaggal vagy legalább idegen hatással az idegen alakokat is átveszi a magyar verselésbe; a maga erős és határozott, végletes és érzéki egyéniségének erejével mindig a maga leleményének közvetlen hajtásaivá, önkénytelen megnyilatkozásaivá varázsolja őket. Magyar verselésünk régi, nehézkes és hosszadalmas alakjait átteremti, feltördeli, idegenekkel vagy népiesekkel helyettesíti; de mint a Juliához való hű és állhatatos nagy szenvedélye uralkodik minden apró szeretkezése fölött, úgy uralkodik minden megkisérlett versalakja közt a *Balassa-vers*, melyben a Julia dicsőségére a legtöbb és legszebb virágéneke zeng. S bár iratásuk óta nyelvünk művelésében, költészetünk fejlődésében, verselésünk történetében 300 esztendő haladása foly vala, ez énekeket lehetetlen ma is igaz gyönyörűség nélkül olvasnunk.

Széchy Károly.

KÖLTEMÉNYEK

AENIGMA.¹

Jelentem versben mesémet,
 De elrejttem értelmemet;
 Kérem édes szeretőmet,
 Fejtse meg nékem ezeket:
 Minap én uton jártomban,
 Láték két hattyút egy tóban,
 Hogy volna csendes úszásban,
 Együtt lassú ballagásban;
 Gyakran egymásra tekintnek,
 Kiről kitetszik szerelmek,
 Egymáshoz való jó kedvek;
 Hasonlók, mindketten szépek.
 Hogy így egyött szerelmesen
 Ők úsznának szép csendesen,
 Azonközben nagy sebesen
 Egy keselő csalárdképen
 Rájok menvén, az egyikét
 Körme között az szebbikét
 Elkapá, forgatta szegényt,
 Mint szeretőt kedve szerént.
 Látván társa bánatjában,
 Rén² keserves kiáltásban.
 Szélllyel ballagván az tóban,
 Nem tud, meggyen³ nagy búában,
 Mert látja társátul váltát;
 Látja maga özvegy voltát,
 Buában elszánta magát:
 Ohajtja már csak halálát.

¹ Találós mese. ² Ri. ³ Mit tegyen.

2.

BORIVÓKNAK VALÓ.

Áldott szép plünkösdnek gyönyörű ideje,
Mindent egészséggel látogató ege,
Hosszú úton járókat könnyebbítő szele!

Te nyitod rózsákat meg illatozásra,
Néma fülemile torkát kiáltásra,
Fákai is te öltöztetsz sok színű ruhákba.

Néked virágoznak bokrok, szép violák,
Folyó vizek, kútak csak néked tisztúlnak,
Az jó hamar lovak is csak benned vígadnak.

Mert fáradság után fejeket, tagjokat
Szép harmatos fűvel hizlalod azokat,
Új erővel építvén úzéshez inokat.

Sőt még az végbeli jó vitéz katonák,
Az szép szagú mezőt kik szélllyel bejárják.
Most azok is vígadnak, az üdőt mulatják.

Ki szép fűven lévén bánik jó lovával,
Ki vígan lakozik vitéz barátjával,
S ki penig vitéz fegyvert tisztíttat csíszárral.

Újul még az föld is mindenütt te tőled,
Tisztúl homályából az ég is te véled,
Minden teremptett állat megindul te benned:

Íly jó időt érvén isten kegyelméből
Dicsírjük szent nevét fejenkint jó szívből.
Igyunk, lakjunk egymással vígan, szeretetből.

3.

LOSONCZY ANNA NEVÉRE.

Lelkemet szállotta meg nagy keserűség,
Csak nagy bánat lesz en életemben már vég:
Oh, én szívem mint ég!
Hogy szerelem miatt örök kínba esék.

Oly nehéz lelkemnek attul elválása,
Ki szerelmét hozzám igazán mutatta,
Mint testnek halálba
Vagyon az lélektől nehéz távoztása.

Szinte mint hogy a test mikor az lélektől
Fáj, hogy eltávozik mint szeretőitől;
Így árva fejemtől
A vált el, ki engem szeretett hű szívből.

Óh, én két szememnek szerelmes világa!
Keserves fejemnek te valál gyámola:
Mire hát bánatra
Hagyál el engemet ilyen árvaságra!

Nemde nem kedvedért hagyék el egyebet,
Vajjon s kinek ajánlottam szerelmemet?
Szerettem-e többet?
Tudod, kedveltelek egyedül tégedet.

Csak te valál nékem minden ékességem,
Szerelemre te gyúttad szívemet nékem:
Mire hadsz el engem,
Ha nálad nélkül is elfogy én életem?

Szegény fejemet már mivel vigasztaljam,
Szívemnek keservét kinek panaszoljam?
Magam hová fogjam,
Ha siralmim miatt én ugyan elasztam.

Ajándékon viszont kiért hív szívemet én is néki mutattam,
Szorítva kit néki szerelemnek tüzes fogójában nyújtot-
tam,

Fejemet, lelkemet, teljes életemet ajánlottam s valloztam.

Melyet szerelmesen és igen jó neven túlem rabjátúl
elvett ;

Édes hívségiben, mint erős szekrénben bezárolván re-
kesztett :

Nagy igazságába, mint szép lágy ruhába, tűzve kebe-
libe tett.

Távol vagyon immár nagy keserűségem, gyönyörű én
életem !

Mely szépek tavasszal sík mezők virággal : boldogsággal
jó kedvem

Azon módon rakva, nem győz örvendezni eleget sze-
retűmen.

5.

BOCSÁSD MEG ÚRISTEN.

Bocsásd meg, úristen, ifjúságomnak vétkét,
Sok hitetlenségét, undok fertelmességét ;
Töröld el rútságát,
Minden álnokságát,
Könnyebíts lelkem terhét.

Az én búsult lelkem én nyavalyás testemben
Tétova bújdosik, mint madár a szélvészben ;
Tőled oly igen fél,
Reád nézni sem mér,
Akar esni kétségben.

Látja magán való számtalan nagy sok jódat,
Kiért viszont téged szolgál, mint jól tölt urat ;

Háládatlanságát
Látván hamis voltát,
Ugyan szégyenli magát.

Akarna gyakorta hozzád ismét megtérni,
De bűnei miatt nem mér elődben menni,
Tőled elijedek,
Tudván, hogy vétkezek,
Színed igen rettegi.

Semmi nincs néki, mindenképen ijeszti,
Tüled rettegteti, kétségre sietteti,
Ki miatt majd elvész,
Ha véle jól nem tész ;
Magát pokolra ejti.

Jajgatván nagy sokszor említi szent nevedet,
Mondván : vajha az úr meghallgatna engemet!
Bizony nem vétkezném,
Csak őtet követném,
Mint édes istenemet.

Bátorítsad, uram, azért biztató szóddal!
Mit használsz szegénynek örök kárhozatjával?
Hadd inkább dicsérjen
Ez földön éltében
Szép magasztalásokkal.

A te szódat tudom, mihelyen meghallhatja,
Ottan szent nevedet, mint atyját úgy kiáltja ;
Kiterjesztett kézzel,
Sűrő könyves szemmel
Magát reád bocsátja.

Legörögvén könyve orcáján, úgy megkövet,
Magad is megszánád, látván mely keseredett.
Mert zokogásokkal,

Siralmas szép szókkal
Kér fejének kegyelmet.

Irgalmasságod is annál inkább megtetszik,
A mennél több vétünk tőled megengedtetik,
Mit engedhetnél meg,
Ha nem vétkeznének
Te ellened az hívek?

No tudom, haragját tovább rajtam nem tartja,
Mert az békességre ő jobb kezét kinyújtja:
De csak olyanoknak,
Kik utána járnak,
Mert ő mindennek ura.

Térj azért én lelkem kegyelmes istenedhez,
Szép könyörgésekkel békéljél szent kezéhez,
Mert lám hozzá fogad,
Csak reá hadd magad;
Igen irgalmas úr ez.

Hidjünk mindörökké egyedül csak ő henne,
Büntül őrizkedjünk, ne távozzunk ő tőle.
Áldott az ő neve
Örökké mennyégbe',
Ki már megkegyelmeze.

Éneklém ezeket ily keseredett szívvel,
Várván úr kegyelmét fejemre szent lelkével;
Tétova bujdosván,
Bűnömön bánkódván,
Tusakodván ördöggel.

6.

FELESÉGE IDEGENKEDÉSEKOR.

Méznél édesb szép szók, örvendetes csókok!
Most emlékeztetnek elmúlt régi sok jók,
Melyekbe ezután már soha nem jutok.

Titkos keservemben húll orczámrul könyvem.
Rólam mit prófétált, tült mert mind fejemen,
A ki keservesen válék el én túlem.

Fájdalmam örögből naponkint bűnemtül,
Mert mint gyümölcsziért diófát ág közül,
Túlem úgy elverém jóváért ok nélkül.

Kiért reám szállott istentül nagy átok,
Betegség, kár, sok gond, szégyen, rút hír, szitok;
S a kiért vétkeztem, hozzám az is álnok.

De méltó vétkemért már holtig szenvednem,
Mint gonosz oltvának, bűnem hasznát vennem,
S más megette mérget nékem is megennem.

Mint halálra vált kór nem tűr orvosságot,
Mert halál sürgeti, nem kedvel semmi jót:
Én sem hallgathatok vigasztaló szép szót.

Vigasztalás jó társ, nem adhat vig kedvet,
Bús fejem egyedül csak búdosni szeret,
Mert pokolnak tetszik ez világi élet.

Könyörgök istennek csak az két dologért,
Szánjon meg immáron elsőbben csak ezért,
Kit soká szolgáltam híven szerelmiért.

Nézzen vétkem mellett nagy szerelmemre is,
Mégis mint szolgáltam, tudja ő maga is,
Vétkemnek sok bűvát mint viselem most is.

Ezt ha megnyerhetem, bár meghaljak ottan,
Búmnak, mint hattyúnak, legyen vége vígan ;
Más kívánságom ez, idvözüljek osztán.

7.

BÁR NE TUDTAM VOLNA.

Bár ne tudtam volna, mi legyen a szeretet,
Mért született engem, a ki engem született,
Ily gyilkos kínokra,
Sok búra, bánatra
Mért vagyok így megverett ?

Az gondoltam, minden arany, a ki fénylik,
A rezes szívekben arany ki tündöklük :
De most tapasztalom,
Pirulva megvallom :
Igaz szív mint csalatik.

Lehetetlen, hittem, hogy tűzben jég legyen,
Annyi sok láng után benned tűz ne égjen ;
Szalmatűz volt, látom,
Igy meghűlt, csudálom :
Ily jutalmat végyen.

Akkor mint esküdtél, én tudom s te tudod,
Miként késérgetté], tudom, nem tagadod :
Igy fizeted bérem ?
Ez bizony szemérem !
Meg is kell vallanod.

Szívednek nem hittem, tudod, sok ideig,
 De utánam jártál tovább esztendeig:
 Hittel még istent is
 Csalhatsz, mért nem embert is:
 Meg is vér holtodig.

Szenvedj te is értem, hogy ha én szenvedtem,
 Verjen meg az isten méltán is érettem,
 Ne csalhass több szívet,
 Itten érjen véget
 Álnokságod értem.

Azt gondoltam, előbb a nap sötét leszén,
 Mezei füveknek egy színe sem leszén:
 Mintsem azt érhessem,
 Tőled megvettessem,
 Isten boszút téssen!

8.

ELVÁLÁSA UTÁN.

Ez világgal bíró felséges Cupido! emlékezzél meg
 szódra,
 Mit fogada anyád én nekem általad, ha az megszaba-
 dulna,
 Ki már megszabadult, tülem el is vadult, — jut eszembe
 gyakorta.

Felele Cupidó, — úgy mond: nagy búskodó keserves
 régi hívem!
 Kit sok jókkal láttam, sokat is kínzottam, de igaznak
 ismertem,
 Ne bánkódjál semmit, mert hamar megvidít tégedet
 igéretem.

Imhol szép Julia, anyám helytartója ez föld kerek-
sé-
gében,
Szemiben nyilamat, horgas kézíjjamat adtam szemöldö-
kibe,
Szívem ajakában, fáklyám orcájában, mézem foly be-
szédibe.

Illendő kedvesség, gyönyörű ékesség, valami volt én
bennem,
Azt mind ő módjában, szavában, dolgában csak reá hely-
heztettem ;
Anyja fényes haját, gyöngyszín apró fogát néki tüle
megnyertem.

Erkölcset Diana, elméit Minerva, Mercurius beszédét
Ő nékie adta, mert kedves barátja mindenik, szép sze-
mélyét
Szereti, kedveli, becsüli, tiszteli, kívánja szerencsáját.

Cupidó így szólván, szememet fordítám, tekinték Juliára,
Mondék: de mit tréfálsz ! Juliával mit csalsz, hiszen tu-
dom, kicsoda ;
Ez, a ki kevésért engem örökké sért, lölkem szernyő
kínjára.

Felele: nem csailak, sőt ismég megáldlak ő édes sze-
relmivel,
Hozzád fölgerjesztem, csak véled égetem, hogy örülj
személyivel,
De meglásd, hogy jobban becsüljed ezután, ne bánts
keserűséggel.

Minden keménységét, nagy idegenségét jó kedvre for-
dította,
Hozzád gyűllelségét, nagy idegenségét anyám meglá-
gyította,
Te nagy szerelmedre ismét gerjesztette, kezédbe ismét
adta.

Ez amaz Júlia, kinek ábrázatja, mint czímer egy pecsét-
 ben,
 Szívedbe fölmetszve, kiben magát nézze, ha képét tü-
 kerében
 Ó látni akarja, mert ott szebben látja, minémő színye,
 képe.

9.

JULIA LÁTÁSAKOR.

Egy kegyes képében, a gyász öltözetben vajjon angyal
 tűnék-é?
 Vagy ember magzatja angyal-ábrázatba' szemeimnek
 tetszék-é?
 Angyal-e vagy ember, a ki ezen ment el, — lelke de
 imniár övé.

Lelkem drága kincsét, dicsőséges színyét jobb részre
 mind befedte,
 Csak vídám szemeit, lelke élteit én reám függesztette,
 De azt sem kegyesen, sőt nagy idegenen, csak mintha
 nem esmerne.

Vajha ez az volna, kit Venus fogada fia által én nékem,
 Hogy kezembe adná, ha ő szolgálója szabadulna igyé-
 ben,
 Szívem nagy bánatja örökre fordulna, vég lenne köny-
 veimben.

De ne adja isten, hogy ez ilyen légyen, ez bizony in-
 kább tündér,
 Vagy vadász Diana vagy istenasszonya szívemnek, a
 mint felvér,
 Mert noha szereti, de azért rettegi, csak szólni néki
 sem mér.

Kegyesség, kedvesség, ékesség, édesség épen mind
 benne látszik;
 Tekintet, nyájasság, okosság, vidámság rajta nyilván
 meglátszik,
 Ó szépség formája! illik minden módja, mert meny-
 belinek tetszik.

Bár magát ne lássam, de csak szavát halljam, szívem ő
 hozzá készül,
 Belülem kiindúl, úgy dobog, azontul nem élhet nála
 nélkül,
 Csak ő érte hal s vész, mindent szenvedni kész, semmit
 se fél egyébtül;

Hanem csak ő tüle, az kinek kívöle vigasztalója több
 sincs,
 Semmi szép mulatság, semmi jó nyájasság, semmi világi
 nagy kincs,
 Noha én nagy búban így szólok magamban, mondván: lel-
 kem rám tekints.

Egy kapu keziben juték eleiben vidám szép Júliának,
 Hirtelen hogy látám, először alítám őtet lenni agyálnak,
 Azért ő útában így szólék utána, mint isten asszonyának.

10.

MINT A SALAMANDRA.

Engemet régulta sokféle kénokban tartó én édes
 szívem,
 Hozzád kiált lelkem sírván keservesen, mert gyötrődik
 sokképen,
 Könyörülj már rajtam, légy kegyelmes hozzám, ne légy
 ilyen kegyetlen!

Távozás keserve, emlékezet mérge veszt és sillyeszt engemet,
Támasztván előmben esztelenségemben esett szörnyű
vétkeket,
Kinek nagy terhétül, mint halálos bűntül oldozz meg
már lelkeket.

Az sötét éjszakák minden állatoknak kedves nyugalmat
hoznak,
Emberek dologtul, állatok munkátul meg akkoron tá-
gulnak;
Csak nékem veszettnek, hogy mind napok, éjek szörnyű
kínommal múlnak.

Most is örömemet magaddal elvitted kedvemmel egye-
temben,
Reád gyúlt szerelmem titkon éget engem keseredik el-
mémben,
Áldott szemeidet, gyenge szép színedet juttatván én
eszemben.

Cupidó ne mesd fel ilyen szörnyű sebbel szívemben
annak képét,
Ki halálra gyúlól és sok halállal öl, úgy tart mint ellen-
ségét!
Hozzám vagy enyhíts meg vagy, ha az nem lehet, olts meg
bennem szerelmét.

De mit mondok búmban, ha mint salamandra tűz körül
nem élhetek,
Azonnal elveszek, ha az kívül leszek, többet — tudom —
nem élek,
Édest keserűvel, sok mérget kis mézzel halálnál jobb
hogy nyeljek.

Lelkem szemed előtt, mint viasz tűz fölött, könnyveim lásd,
úgy olvad,

Szemed verőfénye mert lelkem gyötrelme, haraggal ha
rád támad,
De viszont megújít, sok búmban vidámít, ha szerelme-
sen fogad.

Mint szép virágok, fák meg nem újulhatnak tavaszi har-
mat nélkül,
Aképen örömöm nem lehet víg kedvem nékem is nálad
nélkül,
Vigasztald meg tehát te, kit lelkeim imád, hadd élek
már bú nélkül.

Ó, te bölcs természet, minden nagy szépséget együvé így
mint formálsz,
Világ csudájára, szívek gyútására egy kegyesre mit
csinálsz
Angyali áldott színt, dicsőítettő fényt halandóra hogy
adhatsz?

Fénlik sok kövektől, mint a verőfénytől erős vér, tiszta
gyégen,
Lebegnek szemei, mint a menny csillagi télben, éjjel
szép égen,
Kivel rabjává tett, szabadságból kivett engemet immár
régén.

Ó, kis ábrázatban tündöklő mennyei dicsőséges nagy
szépség,
Ékességgel együtt te beléd hogy-hogy jött keménység,
kegyetlenség?
Szánd meg jó szolgádat, kínvallott rabodat, ki te sze-
relmedben ég.

Forr, gerjed elmémre, mint hangya fészkére, sok új vers,
mint sok hangya,
Arra — mert szívemben szerelem tűzének csak te vagy
édes lángja,
Szózatot bűm vere, vigasság-tételnek zengő s gyönyörű
hangja.

Őszvekulcsolt kézzel, hajlott térddel, fővel Juliámnak
könyörgék,
Midőn jóvoltától, mint istenasszonytól kegyelmet re-
ménylenék,
Hogy megkegyelmezne, tovább ne gyötrene, Ament
reá kiálték.

11.

A FÜLEMÜLÉHEZ.

Te szép fülemile, zöld ágak közibe mondd el énekedet!
De viszont az ellen az én veszett fejem mond keserves
verseket,
Kiket bánatjában, szerelem lángjában szép Júliáról
szerzett.

Menybéli szép harmat tégedet mosogat, engem pedig
könyhullás
Szüntelen nedvesít s bánattal keserít, hogy oly kemény,
mint a vas,
Az én szép Júliám, kitül jómat várnám, hogy lenne már
irgalmas.

Az hév verőfénynek mivoltát nem érzed, mert ülsz,
hive sárnyékban,
Engemet peniglen gyújt búzgó szerelem, sülők, főlk
lángjában;
Te szabad vagy, repülsz, hol akarod, szállsz, ülsz, nem
úgy, mint én e vasban.

Örömmel és szépen csak tavasz időben szép énekeket
mondasz,
Én nékem peniglen mind nyárban, mind télben versem
oka csak panasz,
Kínomat számlálom, Júliát imádom, dolgom nekem mind
csak az.

Lengedező szellő s híves tiszta idő tégedet gyakorta hűt,
Engemet viszontag örökkévaló láng olthatatlanképen fűt.
Kegyetlenségével, Júlia szemével nagy szerelem üttön üt.

Vagy te egészséges, én pediglen sebes szerelem nyila
miált,
Énekelsz vig szóval, nem mint én bánattal, mert nem
is érzed kínját
Az szép Júliának, kinek szép voltának adta lelkem meg
magát.

Jobb és mindenkben különböz én tülem te boldog
állapotod,
Egyenlők csak ebben vagyunk mi mindketten, hogy
énekedet mondod
Te is szinte, mint én s fogyhatatlanképen csak arra
veszett gondod.

Júliát gondolván és szavát hallgatván egy kis filemilének,
Juta bús elmémbe ezen néhány versbe rendeltetett kis
ének,
Kiben állapotja, megtetszik mivolta igazán életemnek.

12.

ÖRÖK SZERELEM.

Idővel paloták, házak, erős várak, városok elromolnak,
Nagy erő, vastagság, sok kincs, nagy gazdagság idővel
mind elmúlnak,
Tavaszi szép rózsák, liliom, violák idővel mind elhullnak.

Királyi méltóság, tisztesség, nagy jószág idővel mind
elvesznek,
Nagy kövek hamuvá s hamu kősziklává nagy idővel
lehetnek,
Jó hírnév, dicsőség, angyali nagy szépség idővel porrá
lesznek.

Még az föld is elagg, hegyek fogyatkoznak, idővel
tenger apad,
Az ég is béborul, fényes nap setétül, mindennek vége
szakad,
Márvánkőbe metszett írás kopik, veszhet, egy helyiben
más támad.

Meglágyul keménység, megszűnik irígység, jóra fordul
gyűlölség,
Istentül mindenben adatott idővel változás, bizonyos vég,
Csak én szerelmemnek, mint pokol tűzének, nincs vége,
mert égeten ég.

Végzetetlen voltát, semmi változását szerelmemnek
 Kiben Juliátul, mint Lázár ujjátul, könnyebbségemet
 Ezeket úgy írák és az többi után Júliának ajánlám.

13.

HA KI AKAR LÁTNI.

Ha ki akar látni két eleven kútat,
Kik ú forrásokból szüntelen kifolynak:
Nézze két szememet, kik mindenkor sírnak.

Az én szerelmesem háládatlásán,
Szívem gyuladásán, szörnyű kínján, búán,
Sok könnyet hullatnak csaknem kiapadván.

Ha ki akar látni olthatatlan szemet,
Nézze az én véghetetlen szerelmemet,
Ki mint pokol tüze, örökké csak éget.

Noha lángját ennek senki nem láthatja,
De azért lelkemet fogyatton fogyatja,
Soha semmi bennem már meg nem olthatja.

Ha ki akar látni szörnyű mély sebeket,
Nézzé szerelemtől sebesült szívemet,
S ottan megesméri, mint gyötör engemet.

Ha ki akar látni egy nyomorult lelket,
Nézzé az én árva keserves fejemet,
Kit szerelem tüze csaknem hamuvá tett.

Ég olthatatlanul buzgó szerelemben,
Bízik csak egyedül egy vidám kegyesben,
Kinek ajánlotta életet kezibe.

Ha ki ez kínokat akarja megtudni,
Ily kegyetlenképen hogy bennem ki szerzi:
Életemnél lelkem azt inkább szereti.

Igaz szerelmemért de lá mennyi kint ád,
Ha szolgálatomért egyszer jó szemmel lát,
A helyett viszontag érzem ezer kínját.

Híves forrás felett — serkenvén álmomból,
Fordítottam magyarul vidám Juliáról,
Mikor lelkem fülne szerelme lángjától.

14.

JÚLIÁRÓL.

Júlia két szemem, olthatatlan szenem. véghetetlen sze-
relmem,
Júlia víg kedvem s néha nagy keservem, örömöm és
gyötrelmem,
Júlia életem, egyetlen egy lelkem, ki egyedül bír velem.
Júlia a lelkem, mikoron szól nekem, szerelem beszél
velem,

Júlia ha rám néz, azonnal eszem vész, mert szerelem
néz engem ;
Júlia hol alszik, még az is úgy tetszik, hogy ott nyug-
szik szerelem.

Én tüzes lelkemnek, fájdalmas szívemnek kívánt jó
orvossága,
Ő szemem világa, árnyéktartó ága, jó szerencsés csillaga,
Ő kinek kívül e világ szépsége nem kell, sem
vigassága.

Vagy áll, ül, nevet, sír, örül, levelet ír, szerelem is
azt teszi ;
Vagy mulat, énekel, vagy siet alá s fel. szerelem azt
miveli,
Mert mint jó barátját, Venus asszony fiát, kézen fogva
viseli.

A paradicsomba' termett szép új rózsza dicsőséges
orczája,
Test-szin ruhájába' a ki útet látja, szép Venusnak alítja.
Új formában illik, mint nap úgy tündöklök gyöngy
között fényes haja.

Duna lefoltában rugaszkodott sajka mely sebességgel
mégyen :
Tánczát ő úgy járja, merőn áll dereka, mintha csúszna
sík jégen :
Valahová lépik, sok szemek késérik, csudálván, jár mely
szépen.

Midőn néha térül vagy mellettem kerül, szoknyája
elterjedvén,
Szerelmével belől vészen, akkor körül engemet felger-
jesztvén ;
Udvari jó módját látván, érzem kínját keservesen rá
nézvén.

Akkor az én dolgom azonképpen vagyon, a mint a
bölcsök írják
Hogy egy kárhozottnak pokolban nagy kányák szívét
rágják, szaggatják ;
De nem fogyathatják, noha rágton rágják, mert nőttön
nőni látják.

Én szívemet is így, mikor én hozzám víg, ő nevelten
neveli,
De viszont mint kánya, ő kegyetlen kinja rágja,
szaggatja, eszi ;
Én állapotomat, mint egy kárhozatot, oly keservessé teszi.

Dolga mind egyenlő, szerelemmel egy ő, csak erkölcs
különböz,
Kegyes a szerelem s Júlia kegyetlen, engem halálra
üldöz ;
Szerelem oly édes, Júlia oly mérges, mert engem csak
ver földhöz.

15.

BESZÉLGETÉS AZ ECHÓVAL.

Óh, magas kősziklák, kietlenben nőtt fák, kik nagy
szerelem tüzén
Igaz bizonságim vagytok, mert kénaim tudjátok, mint
szinte én,
Ki látta: élteben, hogy így haljon, veszszen más mint
én, szeretőjén
Echo: Én.

Távoly egy erdőben nékem, felelésben lőn úgy mint
emberi szó,
Talán egyik tündér jár itt valamiért, vagy valami vadászó,
Ha ló nem nyertött, az ki itt cserdített, lábain ha
volt békó.
Echo.

Echo! nagy kénomba, melybe szép Júlia engem fertengeni hágy:

Mi könnyebbíthet meg, s mitül lehet, kérlek, kemény szíve hozzám lágy,

Keserű kénomat mi enyhítheti most, s mi az, mire lelkem vágy?

Echo: Ágy.

Azt igazán mondád, de mond meg azt is hát, ott ki vigasztalhatna,

Búm helyett örömet, gyönyörű életet nékem ott ki adhatna?

Igazán ki neve, kit soknak kivüle lelkem oda kívánna?

Echo: Anna.

Azt bizon megvallom, de jó szolgálatom kedves-e néki vagy nem?

Szép Júliám-Annám léssen-e jó hozzám s megkegyelmez-e nekem?

Hogy régen szolgálom, lészön-e jutalmom, kell-e jót reménlenem?

Echo: Nem.

Kegyetlenségéjért, érte tűrt sok kénért, — lám még istentül sem fél?

Ó fejér mellyében, mint szép lány fészekben, kegyetlenség holtig él?*

Mert mint nyelved beszél, húmmal — én hiszem — öl, a mely igen nem kémél.

Echo: Él.

Oh, hová legyek hát, túrvén ennyi kénját, kivel vett köröskörül?

Nincs út szerelméhez, mert már elvetett ez kegyes szemei elől,

Vetett gyötirelemre s még meg is öl végre, a mint látom, hogy győlöl.

Echo: Öl.

* Eddig a drámai töredék példánya után.

Már csak mutasd módját, mint olthassam lángját szerel-
memnek, ki csak nő,
Mert hogy így szeretem s jutalmát nem érzem, oka
talám nem is ő,
Hanem más gonosz nő, ördöngös bűvölő, mert kegyes
ő, semmint kő.

Echo: Ó.

Hát megyek én veszett, kit szerelem éget s kit már ő
be nem fogad?
Szívem régi húmban, mint szép virág nyárban, szintén
igaz úgy hervad;
Azért add tanácsod, szánd meg nyavalyámat, ha sebe-
met gyógyíthadd.

Echo: Hadd.

Vajha elhagyhatnám, volna mi nyavalyám? de lá szívem
mint gerjed!
Ha gyenge orcáján, mint pünkösdi rózsáján látom, hogy
színe terjed
Magad se mondanád, elhagyni ha látnád, nézd meg
csak és esmerjed.

Echo: Merjed.

Nem nyerheti lelkem, hanem ha két kezem végez ki
életembül!
No törrel, méreggel nagy bűmet verem el, mert kiesém
kedvébül;
Látom, hogy csak gyöölöl, én nékem nem örül s rajtam
nem is könyörül.

Echo: Örül.

Hogy hihessem én azt? ha ládd-e, mint fáraszt számtalan
sok veszélylyel,
Szemeim láttára nagy kegyesen másra nézdegél vídám
szemmel,
Én nekem peniglen még szerelmem sem kell, veszt, sí-
lyeszt gyötrelmekkel.

Echo: Kell.

Óh, vajha kellene! szerelmébe venne, veszne szívem
bánatja,
De nem azt jelenti kemény tekinteti s a mint magát
mutatja,
Hogy esmét szeressen, nem adja azt isten, noha lelkem
imádja.

Echo : Adja.

Ha isten azt adja, lelkem viszont áldja nevét minden
időben
S talám meg is adja és szívét fordítja hozzám meg
szerelemben
Vídám Júliának, ki egyike annak, kiknek hazájok a menny.
Echo: Amen.

Megdicsőült színben, hogy gerjedt szívemben vidám
Júlia tűnék,
Egy sűrű erdőben én úton mentemben felszóval így
éneklék,
Kérdezkedésemre verseim fejébe Echotul ily választ vék.

16.

SÁPOLÓDÁS.

Mi dolog úristen, hogy ez egy kegyesen kívül senki
nem tetszik?
S de mi oka vajjon, hogy csak ez asszonyon lelkem
így hal, vész, esik?
Ezen kívül senkit a lelkem nem óhit, noha érte kínlódik.
Nemde nem az-é ez, ki meg nem kegyelmez semmi
könyörgésemre,
Régultátul fogva s ártatlan voltomra veszt, vetett gyöt-
relemre,
Kiben hogy lát, örül, kínoz kegyetlenül, mert bűm
ésék kedvére.

Oh, nyavalyás lelkem, elholondult fejem, haszon nélkül
mit szolgálsz?

A ki téged útál s hozzád haraggal áll, mért hogy attul
meg nem válsz?

Ilyen kegyetlennek könnyedet ejtened mi haszon, ha
bút találsz?

Mondhatatlan szépség, kiben hamar lesz vég s ki idő-
vel elmúlik,

Másnak is adatott, gondold meg magadot, kik közül
találkozik,

Ki téged szeressen, nem mint ez kegyetlen, ki véled
kínna játszik!

Így feddvén, törődvén nagy kegyetlenségén áldott szép
Júliámnak

Csak így véletlenül, hát már előttem ül személye
Cupidónak,

Ki rám mosolyodván, így szólala vígan nékem régi
rabjának:

«Tusakodnod azon, hogy ez kegyes asszony nálad
felejtve légyen,

Csak kár, szómat higgyed, — hanemha belőled a lel-
ked is kimégyen,

Mert ennen kezemmel benned metszettem fel őt
kophatatlanképen.

Azért ábrázatja lelkedbül már soha, míg élsz, ki nem
kophatik,

Földön szerteszert csak érte vallasz kint, míg rajtad
meg nem esik;

Azért ez a tanács, hogy dolgozhoz jól láss, mert így
kedved nem telik.»

Szerelem-gyúlasztó, szentséges Cupido, mondd hát,
mint leljem kedvét?

Monda: «Mind holtodig maradj meg ebben így, a
mint imádod képét;
Rá felelek s megládd, hogy még hozzá fogad, noha
túle most elvét.»

Júliának dolgán nyughatatlankodván elkeseredett
szívem,
Vőn ily bátorságot, Cupidótul jó szót veszett nyavalyás
fejem,
Kiben ő úgy fogad, hogy még hozzá fogad az én forró
szerelmem!

17.

KEGYES, VIDÁM SZEMŰ . . .

Kegyes vidám szemű, piros rózsza színű én édes fejem
hölgyem;
Kin hű szerelemmel s teljes reménységgel nyugszik
tüzesült lelkem,
Nemde nem siralmas kár-e én nekem az, hogy elfeled-
tél engem?

Jó vitézek harcza hol volt — gondolhaddsza — piros
vérontás nélkül?
Szerелеmben esett vígan ki élhetett külön szerelme-
sétül?
Ne felejts engemet, ne veszedsz lelkedet hitetlen, félj
istentül!

Az szelid daruhoz szintén hasonlatos te kegyes tekin-
teted,
Rózsát jegyez orcád, kláris te kis szép szád, mézet
ereszt beszéded.
Jőjj immár előmben, mondjam örömömben: az isten
hozott téged!

Kerített városok, kertek, mezők, szép tók nálad nélkül
mind tömlöcz,
Mint sólyom kis fuat,* bús lelkem magadat szerelmében
úgy üldöz.
Jussak már eszedben, láss meg keservemben, magad
jűjj, mást ne küldözz.

Hangos fülemile gyönyörű szép kertbe' zöld ágak között
csattog,
Én is szegény rabod új verset kiáltok hozzád, hogy
lelkem buzog.
Mit vétettem, kérlek, hogy nem szánsz engemet, kinek
szíve háborog?

Érted, hogy elmentél és elfelejtettél engem, szegény
 árvádat,
 Ily reménytelenül, szép személyed nélkül ne hagy
 veszni szolgálodat,
 Emlékezzél rólam fényes fejér rózsám, add már látni
 magadat!

Szívem nagy szerelmét s titkon felgyúlt tüzét jelenteni
nem merem,
Mert ha megjelentem, nagy tüzemmel — féltem, hogy —
sokat, eszit veszttem,
Ha pedig titkolom, csak magam fogyatom, mert belső
tűz vesz engem.

Török szép versekből szerelmese felől csak nem régen
fordította,
Igérül ígére nem szinte teheté, de hertelen jobbítá,
Régi szörnyű kárán így vészett bánkódván, Júliának
ajánlá.

* Vad räche.

Téged penig sólymom, én édes vad ráróm, az én sok
kiáltott szóm
Kezemre nem híhat s csak úgy se lágyíthat, mint vasat
tűz, nagy lángon,
Sem mint márványkövet, kit eső csepeget, nem hathat
könyhullásom.

Vérem hullásával ha hozzám hajlanál tündöklő szép
gyémántom.
Arra is kész volnék, csak tőled érthetnék, végeznéd el
már kínom!
De mint sok írásom, szóm, siralmom, lángom, szolgál-
latom csak károm!

Az én gyötrelmemre s istenre tekintve, indulj fel
szerelemre,
Nagy háládatlanság miatt nyomorúság hogy ne szálljon
fejedre,
Vagy segélj meg immár vagy végezz ki hamar, ne tarts
tovább kétségbe.

Az mennyei orczát, életem birtokát ha isten néked adta,
Angyali ábrázat ha vagyon te rajtad, mire vetsz engem
kínra?
Mennybeliek szerint ennyi sok szörnyű kint enyhíts
meg jó szolgálásban.

Úr isten! Hogy lehet a kegyetlenségnek ilyen nagy
szépség fészke?
Ha az mennybéliek olyan kegyelmesek, térj te is
kegyelemre,
Angyali orczádat mert te megalázod, ha űzsz számki-
vetésre.

Színed dicsősége most ezúj versekre elmémet serkentette,
Képtelen nagy szépség, ki miatt szívem ég, most már
elrekentette
Buzgó szerelmedbe, kiben mint tömlöczben sírva ezt
éneklette.

19.

OH NAGY KEREK KÉK ÉG.

Óh, nagy kerek kék ég, dicsőség, fényesség, csillagok
palotája,

Szép zölddel béborult, virágokkal újult jó illatú föld tája,
Csudákat nevelő, gályákat viselő nagy tenger morotvája!

Mi haszon én nekem hegyeken, völgyeken bújdosva
nyavalyognom,

Szörnyű havasokon fene párducz módon kietlenben
bolyognom,

Tövis közt bokorban, sok esőben, hóban holtig csak
nyomorognom?

Medvéknek barlangit, vadak lakóhelyit mi haszon hogy
bejárom,

Emberek nem lakta földön ily régulta mi jutalmamat
várom?

Ha mindenütt éget szerelem engemet, mind bűm, kínom,
csak károm.

Sokszor vadászással, szép madarászással én mind csak
azon voltam,

Hogy nagy szerelmemet, ki forral engemet, szívemben
mint megoltsam?

De semmit nem nyertem véle, sőt vesztettem, mert
inkább égtem, gyúltam.

Mert valahol járok s valamit csinálók, elmémben mind
ott forog

Júlia szép képe, gyönyörű beszéde, lelkem érte forr,
buzog;

Valahová nézek, úgy tetszik szememnek, hogy mind
előttem mozog.

Noha felmetszette szívem közepette Cupido néki képét
Gyémánt szép bötűkkel maga két kezivel; de mégis
szép személyét
Nézni elűz engem, noha nyilván érzem, hogy csak
vallom gyötrelmét.

Más kegyzs is engem szeret, de én út nem, noha követ
nagy híven,
Azért mert az isten csudául nagy bölcsen csak Júliára
épen
Minden nagy szépséget e földön úgy szerzett, hogy
senki szebb ne légyen.

Oh én reám hihúdt, elvesztemre esküdt igen hamis
szerelem,
Miért nem holdultatsz meg annak, kit jártatsz utánam
szerelmesen,
S mire kedvem ellen gyútasz ahhoz engem, a ki meg-
nyerhetetlen?

De te törvényidnek, noha csak vesztenek, kételen kell
engednem,
Zsámolyul vetettél, rabjává ejtettél mert Júliának engem,
Kínját — hiszem csuda, hogy mintha jó volna oly
örömost viselem.

Mint az lepentőcske gyertya-láng kezibe magát
akartva üti,
Nem gondolván véle, hogy gyertya-láng heve meg is
égeti, süti;
Szívem is ekképen Júlia szívében magát örömmel fűti.

Hatalmas szemei, haragos beszédi engem noha vesz-
tenek,
De minden szépségnél, minden szerelemnél még is
inkább tetszenek,
Rajta esik, hal, vész lelkem s csak az nehéz, hogy tart
számkivetettnek!

De ám akár meggyen * velem, bár szeretem, szabad
legyen más véle,
Csakhogy ezt engedje kénem érdemiben, hogy a mint
felmetszette
Júliát szívémben, szintén úgy versemben is tessék meg
szép képe.

Hideg levén kívül, égvén penig belül Júlia szerelmétől,
Jóhamar lovakért járván Erdély földét nem nagy
fáradtság nélkül,
Ezt öszverendelém, többé nem említvén Júliát immár
versül.

20.

KATONA-ÉNEK.

Vitézek mi lehet
E széles föld felett
Szébb dolog a végeknél?
Holott kikeletkor
A sok szép madár szól,
Kivel ember ugyan él:
Mező jó illatot,
Az ég szép harmatot,
Ád, ki kedves mindennél.

Véres zászlók alatt
Lobogós kópiát
Vitézek ott viselik ;
Roppant sereg előtt,
Távol a sík mezőt
Szélllyel nyargalják, nézik.
A párducz kápákkal,
Fényes sisasokkal,
Forgókkal szép mindenik.

Ellenség hírére,
Vitézeknek szíve
Gyakorta ott felbuzdúl;
Sőt azon kívül is
Csak jó kedvéből is,
Vitéz próbára indul;
Holott sebesedik,
Ől, fog, vitézkedik,
Homlokán vér lecsordúl.

Jó szerezsen lovak
Alattok ugrálnak,
Hogyha trombita riadt :
Köztök ki strását áll,
Ki lováról leszáll,
Nyugszik reggel, hol viradt,
Midőn éjten-éjjel
Csata-viseléssel
Mindenik lankadt, fáradt.

* Mit tegyen.

Az jó hírért, névért,
 A szép tisztességért
 Ők mindent hátrahagynak ;
 Emberségről példát,
 Vitézségről formát
 Mindeneknek ők adnak,
 Midőn mint jó sólymok,
 Mezőn széllyel járnak,
 Vagdalkoznak, futtatnak.

A nagy széles mező
 S a szép liget-erdő
 Sétáló palotájok ;
 Az útnak lese
 Kemény harczok helye,
 Tanuló oskolájok ;
 Csatán való éhség,
 Szomjúság s nagy hévség,
 Fáradtság — mulatságok.

Ellenséget látván,
 Örömmel kiáltván
 Ők kópiákat törnek ;
 S ha súlyosan vagon
 A dolog harczokon,
 Szólítatlan megtérnek ;
 Sok vérben ferteztvén,
 Arczul reá térvén
 Űzött sokszor megvernek.

Az éles szablyákkal
 Méltán örvendeznek,
 Mert fejeket ők szednek ;
 Viadal helyeken
 Véresen, sebesen
 Halva sokan fekszenek :
 Sok vad madár gyomra
 Gyakran koporsója
 Vitézüil holt testeknek.

Óh végbelieknek,
 Ifjú vitézeknek
 Dicséretes serege !
 Kiknek e világon
 Szerte szerént vagon
 Mindeneknél jó neve :
 Mint sok fát gyümölcscsel,
 Sok jó szerencsékkel
 Áldjon isten mezőkbe' !

ADJ MÁR CSENDESSÉGET.

Adj már csendességet.
 Lelki békességet,
 Mennybéli úr !

Bujdosó elmémet,
 Óvd bútól szívemet,
 Kit sok kín fúr.

Sok ideje immár,
 Hogy lelkem szomjan vár,
 Mentségére;
 Ne hagyd, őrizd, ébreszd,
 Haragod ne gerjeszd
 Vesztségére.

Jóvoltod változást,
 Gazdagságod fogyást
 Érezhet-é?
 Ki engem szolgálát,
 Mint régen sokakat,
 Ébreszthet-é?

Nem kicsiny munkával,
 Fiad halálával
 Váltottál meg:
 Kinek érdeméért
 Most is szükségemet
 Teljesítsd meg.

Nem kell kételkednem,
 Sőt jót reménlenem
 Igéd szerént.
 Megadod kedvesen,
 Mit ígérsz kegyesen,
 Hitem szerént.

Irgalmad nagysága,
 Nem vétkem rútsága,
 Feljebb való:
 Irgalmad végtelen;
 De bűnöm éktelen,
 S romlást valló.

Nyisd fel hát karodnak,
 Szentséges markodnak
 Áldott zárját:
 Add meg életemnek,
 Nyomorúlt fejemnek
 Letört szárnyát.

Repülvén áldjalak,
 Élven imádjalak
 Vétek nélkül,
 Kit jól gyakorolván
 Haljak meg, nyúgodván
 Bűnöm kívül.

22.

BIZONYNYAL ISMÉREM.

Bizonynyal ismérem rajtam nagy haragod
 Felséges ur isten, és kemény ostorod,
 Kivel tagjaimat
 Bűneimért nékem igen ostorozod.

Alázatos szívvel, uram, téged kérlek,
Ellenem felemelt kezeidet tarts meg,
Szent isten, könnyíts meg,
Irgalmasságod is én hozzám mutasd meg.

Láttam bűneimet, kikkel életemben
Vétkeztem ellened : vitt ördög a bűnben,
És a test a törben ;
De még sem gondoltam, hogy így járjak ebben.

Anyámnak méhében bűnben fogontattam.
Melyből noha tőled kimosogattattam ;
De gyarlón maradtam,
És annak utána visszatántorodtam.

Soksága bűnömnek rettegett engemet,
Csak irgalmasságod biztatja szívemet,
Siratván bűnömet ;
És szivből óhajtom kegyelmességedet.

Illik, hogy elfordulj, uram, bűneimtől,
Melylyel rakva vagyok talpig mint tetétői :
Kegyelmességedtől
Nem illik, hogy megfoszsz irgalmasságodtól.

Bocsásd meg kötelét inkább ajakimnak,
Kik szüntelen téged felmagasztaljanak,
Hálákat adjanak,
Jóvoltodért néked hiven szolgáljanak.

Az én lelkem is kész mindenkor dicsérni,
Irgalmasságodért nagy hálákat adni,
Rólad emlékezni,
Gondolatim rajtad mindenkor tartani.

Légyen ez én nékem az én bűneimért,
Nagyobbal is néked mert tartozom ezért,

Nagy sok vétkeimért. —
Engem el nem vetél sok álnokságimért.

Imha bűneimből ki nem térek vala,
Vagy hogy vétkeimből ki nem emelsz vala;
Im mint veszek vala,
Örök kárhozatra tántorodom vala!

Néked azért nyelvem híven énekeljen,
Elvött javaidért tégedet dicsérjen!
És holtig tiszteljen,
Hogy annak utána örökké élhessen.

Tanulágra szerzé e verseket öszve,
Kinek neve vagyon a versek fejébe'.
Magát megismérte:
Ajánlja is magát istennek kezébe.

23.

JÁTÉK AZ ECHÓVAL.

Nyolcz ifjú legény minap úton menvén egy erdőbe
jutának;
Estve felé levén, tréfálván, beszélvén ők egymásnak
mondának:
«Vegyünk szót Echetól — mond — mi mátkáinkról,
mondja nevét azoknak »

Credulus az első, lőn azért elkezdő s monda nagyon
kiáltva:
«Echo, de kicsoda, a ki sok kínomba' most megvígasz-
talhatna?
Kérlek, mondd meg nevét, kit mint üdvösségét bús lel-
kem úgy kívÁNNA».

Mosolyog magában Credulus ezt hallván s rajta csak
csudálkozik,

Ő utána azért tőn az ilyen kérdést, ki társaság közt
másik :

«Ki fagyott elmémhez — mond — mint víz nagy dérhez,
télben jég a mikOR SÍK?»

Harmadik is monda nagy hangosan szólva mindenek
hallattára :

«Echo, jó asszonyom, kinek régi kínom vagyon nyilván
tudtára,

Kérlek, hogy nevezd meg, — kicsoda lelkemnek javával
tölt koSÁRA?»

Szavát a negyedik is kezdé el (penig) Echóhoz ú kérdésit
Szép szerelmesirül, kihez gerjed belől, kit szíve szerint
óhít :

«Szörnyű kára után, nevezd meg — mond — nyilván,
szeret lelkem imMÁR KIT?»

Ezután ötödik, ki mendtül kisebbik, Credulus atyja fia,
Mindjárt elő szóla, fel szóval kiáltva Echót nevezi,
hijja ;

«Ki az, kire engem gyújtott — mond — ily igen Venus
futo SÓFIA?»

Hatodik Aminta elő vala, monda, mert veszett alég várja,
Hogy szent nevét hallja annak, ki ő lángja s kinek javát
akarja :

«Hát annak ki neve — mond — a ki szerelme szívemet
kénnaL MARIA?»

Szóla hetedik is, kinek neve Tyrsis s ki hazáját elhagyta,
Azért hogy egy kegyes, a kihez szerelmes, — szerelmét
megtagadta :

«Régultátul fogva szerelem kénjába engem — mond —
ki síKATA?»

Utolsó Amontán, kinek édes társán való nagy bánat árta,
 Nagy fohászkodással így szóla Echóval, jutván eszébe kára :
 «S annak tudd-e nevét, — mond — kiért szívem ég s
 ki ez sok kínba MÁRTA?»

Egy szegény zarándok, régi barátotok éneklette ezt nektek,
 Kik a magyar nyelven való versszerzésen egymással vete-
 kedtek,

Kit a nagy hamisság és háládatlanság föld szélére kergettek.

A másfél ezerben és nyolczvankilenczben, szent Bertalan
 nap után,

Világ határra való bujdosásra keservesen indulván
 Édes hazájából, jó akaróitúl siralmason búcsúzván.

24.

BOLDOGTALAN VAGYOK.

Boldogtalan vagyok,
 Mert kínaim nagyok,
 Béborult ifjúságom.
 A szokatlan dolgot
 És a nehéz jármot
 Már megszokni nem tudom.
 Régi időm elmúlt,
 Most másképen fordult, —
 Szomorú az én sorsom,

Én szemeim sírván,
 Könnyeim csordulván,
 Néznek csak keservesen ;
 Bús szívem zokogván,
 Csaknem meghasadván,
 Bánkódik nagy erősen ;
 Ki miatt naponkint
 Látok szomorú kint,
 Szenvedek én testemben.

Őszi harmat után,
 Végre mikor aztán
 Fujdogál a hideg szél,
 Nem sok idő mulván
 Sárgul, hulldogálván
 Fáról a gyöngye levél.
 Zöld erdő harmatját,
 Piros csizmám nyomát
 Hóval lepi bé a tél.

Istenem, mit tegyek?
 Immár hová legyek?
 Mire jutok végtére?!
 Ha mind búval élek,
 Ezentul mit érek,
 Élek-e még kedvemre?
 Vagy mind holtig árván
 Járok csak bűt látván,
 Mégyek keserűsége.

Ennyi gyötrellemmel,
 Vagy ennél is többel
 Ifjúságom mint éljem?
 Jobb lesz a darvakkal
 Vagy más madarakkal
 Őszszel búcsúmat vennem,
 S mennem oly országra,
 Hol irigyim soha
 Nem szólhatnak ellenem!

Azért szerelmedre,
 Világod kedvedre
 Éld ezentul, kívánom;
 De én fáradságom,
 Kedves virágszálom,
 Éretted nem sajnálom.
 Légy jó egészségben
 Addig, míg az isten
 Éltet, szívből óhajtom!

Talán elmentemmel,
 Búcsú-vételemmel
 Ha útamat követem:
 Gonosz irigyimnek,
 Kik most reám törnek,
 Nyelvök elkerülhetem.
 Ha nem látnak, talám
 Nem szólhatnak reám, —
 Így kedvök bétölthetem.

Szívem, isten hozzád!
 Megbocsáss, ha szolgálád
 Vétett ő beszédében;
 Mert noha nehezen, —
 De tőled elmegyen,
 Ki téged szán szívében.
 Lesz-e véled szemben?
 Láthatd-e e testben?
 Maga tudja az isten!

Immár sólymocskádat,
 Kedves madárkádat,
 Kit karodon hordottál,
 Klárisokkal rakott,
 Szkófummal varrott
 Lábzsínóron tartottál —
 Bocsásd el békével
 Szegényt, hadd menjen el,
 Reá ne haragudjál!

25.

ZARÁNDOK-ÉNEK.

Pusztában zsidókat vezérlő jó isten!
 Ki előttök mentél tüzes oszlop képben,
 Igéret földére vezérelvén szépen
 Kalaúzok voltál minden szerencséken.

Te adtál csillagot három szent királynak,
Vezérül is angyalt ifjú Tobiásnak,
Heródes előtt futó szűz Máriának, —
Te voltál vezére minden zarándoknak.

Könyörgök, nékem is hogy légy már vezérem,
Mert ím bújdosni íz nagy bú és szemérem.
Én istenem, ebben ne veszszen el vérem,
Őrizz meg gonosztul, felségedet kérem.

Építs fel elmémet az jó bölcsességgel,
Szívemet peniglen hittel, merészséggel,
Bujdosó fejemet töredelmességgel
S te adtad lelkemzt buzgó könyörgéssel.

Jártomban, költömben hogy csak reád nézzek,
Búmban, örömben reád figyelmezzek
S jó, gonosz szerencsét csendesén viseljek,
Soha, semmi helyen el ne felejtsetek.

Hogy bujdosásom ideje tölte után
Én édes hazámba térjek esméig vígan ;
Mindazokat jó egészségben találván,
A kik szomorkodnak én túlem búcsúzván.

Felejts el annak is háládatlanságát,
A ki most erre vett engem régi rabját ;
Ambár élje vígan felőlem világát,
Csak én bennem olts meg nagy szerelmem lángját.

Én édes hazámbul való kimentemben,
Szent-Mihály nap előtt való harmad hétben,
A másfélezerben és nyolczvankilenczben
Az ó szerént, szerzém ezt ilyen énekben.

26.

BÚCSÚ A HAZÁTÓL.

Oh én édes hazám, te jó Magyarország!
Ki keresztyénségnek viseled paizsát;
Viselsz pogány vérrrel festett éles szablyát,
Vitézlő oskola, immár isten hozzád!

Egriek, vitézek, végeknek tüköri,
Kiknek vitézségét minden föld beszéli,
Régi vitézséghez dolgotokat veti:
Istennek ajánlva légyetek immár ti.

Ti is ráró-szárnyon járó hamar lovak!
Az kiknek hátokon az jó vitéz ifjak
Gyakorta kergetnek s hol penig szaladnak, —
Adassék egészség már mindnyájatoknak.

Fényes sok szép szerszám, vitézlő nagy szépség,
Katona találmány, új forma ékesség,
Seregben tündöklő és fénylő frissesség,
Én tőlem istentül legyen már békesség!

Sok jó vitéz legény, kiket felemeltem,
S kikkel sok jót tettem, tartottam, neveltem, —
Maradjon nálatok jó emlékezetem,
Jusson eszetekbe jó tétemről nevem!

Vitéz próba helye, kiterjedt sík mező!
S fákkal, kősziklákkal bővös hegy, völgy, erdő,
Kit az sok csata jár s jó szerencse-leső, —
Legyen isten hozzád sok vitézt legellő!

Igaz atyámfia s meghitt jó barátim!
Kiknél nyilván vannak keserves bánatim,
Ti jutván eszembe hullnak sok könyveim,
Már isten hozzátok, jó vitéz rokonim!

Ti is angyal-képet mutató szép szűzek,
 És szemmel öldöklő örvendetes menyek,
 Kik hol vesztettetek s hol élesztettetek;
 Isten s jó szerelem maradjon veletek!

Sőt te is, óh én szerelmes ellenségem,
 Hozzám háládatlan, kegyetlen szerelmem,
 Ki érdemem — — — — —

Ti pedig szerzettem átkozott sok versek,
 Búnál kik egyebet nékem nem nyertetek,
 Tűzben mind fejenként égjete, veszszete,
 Mert haszontalanok, jót nem érdemletek.

27.

COELIA KÉPE.

Júlia szózatját,
 Kerek ábrázatját
 Cupidó úgy mutatja
 Coelia beszédén,
 Örvendetes képén
 Hogy mikor szemem látja:
 Júliának véli,
 Mikor tekinteli,
 Mert szívemet áltatja.

Átkozott Cupidó,
 Szerencsémert rontó
 Régi nagy ellenségem!
 Hazámbul kiűzél,
 Ide is rám jüvél,
 Érd bátor immár végem;
 Csak tüzedet ne szíts
 Szívemben, se többíts
 Régi szerelmes mérgem!

Egyenlő két rózsza,
 Kinek mind pirosa,
 Állapatja, színe egy;
 Sem egy ágon termett,
 — Kit zöld levél fedett —,
 Nem hasonlóbb két ért meggy,
 Mint ez Juliához,
 Kinek szép voltához,
 Gerjedek, mint Actna hegy.

Dühös! Elégedjél,
 A mint kikergettél
 Engemet szép hazámbul.
 Elégedjél, kérlek,
 Itt is az mint félek,
 Ne űzz ki nyugalmaimból.
 Mi jutalmod bennem,
 Ha esem tüzedben, —
 Mi hasznod nyavalyámból?

Virága éltemnek,
A kinek örüljek,
Teljességgel elszáradt.
Vidám kedvem helyett,
Kibül vizek mellett
Kényszerűség rám áradt;
Siralmas káromon
Való nagy panaszom
Miatt nyelvem elfáradt!

Gondolkodván rajta,
Csak tétova hajtá
Fejét Cupido szómon,
Monda: «Szegény! Mars-e
A te gyámolod-e,
Hát hol az én hatalnom?
Ketten csak ti vagytok,
Kik semmit sem adtok
Én bosszúállásomon?

Immár zászlód alól
Kitöltem, sőt távul
Járok nagy seregedtül,
Mert kis haszon mellett
Túrnöm sokat kellett,
Míg vártam te kezedtül;
Immár uram is más,
Pallas és vitéz Márs,
Kik mentenek tűzétül.

Az előtt is maga
Mars — meggondolhatta —
Mint járt egyszer miattam,
Mikor kedve ellen
Merő mezítelen
Mindennek látni hagytam:
De az mint esmérem,
Nem gondoltok vélem,
De megmutatom magam.»

Meggyek, hová megyek,
Jobb-e, hogy engedjek?
Mert se Mars Cupidónak
Nem árt vitézséggel,
Sem Pallas elmével,
Ugy mint világ-bírónak.
No tehát engedek,
— Mert véle sem érek —
Én is hát ez rontónak.

28.

A CZITHERÁS LENGYEL LEÁNY.

Szít tüzet Zsuzsánna szívemben magára,
Cupidoval űzet szerelme dolgára,
Mert kis szája
Szép orczája,

Mint pünkössti új rózsza;
Fényes haja
Nap csillaga
Vagy sár arany sárgája, —
Vékony derekacskája!

Mutat angyali fényt szerelmes szemével,
Piros angyali színt szerelmes színével;
Ha hozzá int,
Vígán tekint,
Szívémbé örömet hint;
De ha megint
Ugy néz a mint
Kit gyűlöl szíve szerint,
Ottan érzek súlyos kínt!

Kegyes ábrázatja én arányzó czélom,
Czitera szózatja bűm rontó aczélom,
Vénus fatytya
Lelkem hajtja,
Ha szózatát hallhatja,
S ha láthatja,
Nincs bánatja,
Búvát mind elmúlatja,
Hogy jó kedvét mutatja.

Kártyát jádztván véle, vet színet tromfomra,
Kit az bölcs szerelem így magyaráz jómra,
Mondván: «Ne félj,
Sőt vigan élj,
Mert tiéd a szép személy;
Veres levél
Tromfodra kél,
Csak azért, hogy jót remélj,
Semmi gonoszt te ne vélj!

Mert már néked adta nagy szerelmű szívét,
Viszont nála hagyta szivedet, ű szívét,

Igy túled vett
 Sziven szívet,
 Kit tart, mind drága követ;
 Örül s nevet
 S vígan követ
 Téged, mert lát víg kedvet,
 Kit régen eszébe vett.

Így volt akaratja, hogy megnyilatkozzék,
 Vagy immár barátja, ne félj, hogy változzék!
 Megemlítsen
 És segítsen,
 Gyakran örömmel hintsen.
 S rád tekintsen
 S ne felejtse,
 Kinél több jód már nincsen
 S kit nem adnál sok kincsen!»

Lengyel szép Zsuzsánna vervén cziteráját
 És mondván utána gyönyörű nótáját:
 Eszem vesztve,
 Eltévesztve,
 Szerelmébe sillyesztve,
 Felgerjesztve és ébresztve,
 Szívemet elrekesztve,
 Belső tűzzel emésztve!

29.

KEGYELMES ISTEN.

Kegyelmes Isten!
 Kinek kezében
 Életemet adtam;
 Viseld gondomat,
 Vezérlő útam,
 Mert csak rád maradtam.

Gyermekségemtől
Fogván egyedül
Csak te tőled vártam;
Mint atyja után
Fiú kiáltván,
Könyörögvén jártam.

Most is csak benned
Reménségemet,
Uram, helyheztettem:
Magam rád hagytam,
Rád támaszkodtam,
Te alád vetettem.

Mi hasznod benne,
Hogyha veszélyre
Jutok kétség miatt?
Kit fiad által
Hozzád váltottál,
Mint fogadott fiat.

Hallgas meg azért
Te nagy nevedért
Én könyörgésemben;
Mutasd meg jódat,
Sok áldásodat
Az én szerencsémben.

Add meg én nékem
Én reménségem
Szerént való jódat.
Áldd meg fejemet,
Ki bízik benned
S viseljed gondomat.

A szép harmatot
Miként hullatod

Tavaszzal virágra ;
Sok jódat, uram,
Úgy hullasd reám,
Te régi szolgádra ;

Hogy mind holtomig
Szívem legyen víg,
Téged magasztalván, —
Mindenek előtt
S mindenek fölött
Szent nevedet áldván.

Ezeket írák
A tenger partján,
Oceanum mellett,
Kilenczvenegyet
Mikor jegyzettek
Másfél ezer felett.

F. H. N. fec

G. Lami Milloy

GRÓF ZRINYI MIKLÓS.

1620 — 1664.

Mottó: Nem írom pennával,
Fekete tintával,
De szablyám élivel,
Ellenség vérivel
Az én örök híremet.

I.

Zrinyi Miklós, az első nagy magyar elbeszélő s első magyar katonai remekíró, törökverő hősök ivadéka, a szigeti bánnak dédunokája, 1620 május 1-én született az ifjabb Zrinyiek osztályos birtokának székhelyén, az ozalyi várban, Zágrábmegyében. Apja gróf Zrinyi György, feleségével Széchy Magdolnával azonban Miklós bátyjának magtalan elhalálózása után 1625 tavaszán már Csáktornyára költözik. S fia a betűvetés elemi ismeretét és a hadi élet első benyomásait már kis gyermekül szedi lelkébe. Mert az ozalyi és csáktornyai vár dobogó hídján apja fegyveres szolgálai nem egyszer vonultak be egész diadalmenettel: elől hozva az elvett török lobogókat, aztán a cifra török fegyvereket, gazdagon felszerelt paripákat, alázkodó foglyokat, majd az elejtett pogányok fejeit, dárdára tűzve és magasra emelve. S már kis gyermekül két nyelven, magyarul és horvátul, dalban és regében hallja dicsőíteni őseinek nevét, kiknek vitézi hagyo-

mánya családi örökségül száll reá. Családi örökségül, drága emlékül, fölöttébb korán, mert Zrinyi György, ki már 24 esztendősen korában 1622-ben a király személyes vonzalmának és különös kegyének kifejezéseként bátyja mellőzésével Horvát-, Tót- és Dalmátország bánja volt, 1626-ban, fiatalsága teljében, dicsősége nagyra kelésében, a 30 éves háború hazai színhelyén, a Vág vonalán az uralkodó járványba esett és Pázmány Péter pozsonyi primási palotájában, a hova betegen, elcsigázva gyógyítás végett szállították, deczember 28-án elhalt. «Két szép fiacskája maradt, mondja Pethő Gergely, Miklós és Péter, kikből neveljen isten jó urakat».

A gyermekek nevelését s birtokaik kezelését apjuk végrendelete értelmében gyámbizottság veszi át, melynek lelke nagybátyjok, a szigeti bán unokája, Batthyány Ferencz, a kanizsai végek vicegenerálisa, az egerszegi vár főkapitánya; első tanulások vagy otthon, vagy az ő udvarában, talán a közeli Egerszegen vagy Németújvárt foly vala. Azonban Pázmány is rajtok tartja szemét. Nemcsak a király figyelme, mely irántuk érdeklődik, de a maga mély és őszinte vonzalma is, melyet a család iránt érez, vezeti gondolkozásában. Hiszen Zrinyi Györgyöt ő térítette egyháza kebelébe, vallási és egyéni érdeke egyaránt követeli, hogy a gróf árváiról se feledkezzen el, ha ezt az oly nevezetes családot a katholicismusnak megakarja tartani. Miklós az ő felterjesztésére már 1628-ban megkapja apja érdemeiért a főlovászmesteri méltóságot, így már nyolcz esztendősen korában az ország zászlós ura lesz, kinek jelenléte és aláírása szükséges a törvényczikkek szentesítéséhez. S nyilván az ő befolyásából, az ő helyeslésével kerül öccsével együtt 1630-ban a

gréczi jezsuiták iskolájába, hol a két gyermek már határozottan *magyarnak* vallja magát. Nevök a régi anyakönyvben: Nicolaus Comes a Zrin, Hungarus, Petrus Comes a Zrin, Hungarus.

Ha valahol, a György úr két árvája Gréczben igazán jó helyen volt. Mert a jezsuiták iskolája kitűnő, hírére és hatására nézve épen lendülőben; itt járnak az uralkodó ház tagjai, az örökös tartományok főnemességének, s a szomszédos magyar és horvát megyék, sőt a Felvidék főrendeinek sarjadékai; a katholicismus ügye pedig az egész városon diadalának már rendíthetetlen és oszthatlan hatalmában. A gréczi protestantismus már leverve, protestansnak Gréczben még lakni sem szabad; szóval a város a győztes egyház csatatere, teli a vallásos megújulás nagyszerű és fölemelő ünnepeivel, körmeneteivel, látványosságaival és hálálkodó hozsánnáival.

Miklós és öccse négy esztendeig, 1634-ig szívja lelkébe ezt a buzgó, rajongó szellemet; aztán Nagyszombatban, az érsek szeme előtt, 1636-ig végzi a két éves retorikai tanfolyamot, a katholicismusnak ép oly erős és hatalmas várában. Mert Pázmány abban az időben, a mikor ép a fiatal lélek virágfakadása van, mikor mindenemű behatások iránt a legfogékonyabb, mikor a tanulás nyomott levegője helyett inkább a tapasztalás szabad légáramában fejledezik, védenczeit haza hozta és a maga körébe vette, hogy a nemzeti eszmék és érzelmek között fejlődjenek és nevelődjenek. Az ő udvara volt csak igazi iskolájuk, termékenyítőbb, mint a nagyszombati jezsuita ház: ott a régi római Cicero a mintájuk, itt a biboros magyar Cicero a példájuk; ott a holt írás vonzza, itt az élő ember közvetlensége ragadja meg őket, ki korszakos

lángszelleme fényével, ékesszólásának csodás erejével még a nagyokat is bővös igézetében tartotta. Hazafisága volt Kalauza hazafiságuknak, Kalauza --- volt vezérlője vallásosságuknak.

Itt, a Pázmány udvarában, a kor mozgó eszméi, a nemzeti védekezés és vallásos visszahatás tervei, a 30 éves háború esélyei, Magyarország állami érdekei, a királyi politika követelései a nemzettel, az erdélyi fejedelemmel és a törökkel szemben, a magyar irodalom, tudomány és közoktatás szükségletei mindig erős hullámveréssel zajlottak: és Zrinyi Miklós nagyratörő lelke ez izgalmas és sokszoros zajlás közepette, különösen Pázmány és Esterházy Miklós, a nádor, vitatkozásai alatt egyszerre a legmagasabb problémákon érlelődhetett. S a mikor 1636 májusában tanulmányait végzi, az érsek udvarából megválik és annak rendelete szerint Senkvicz Máttyás esztergomi kanonok kíséretében olasz földre indul: magával viszi benyomásait is a nemzeti nyelvnek és irodalomnak azzal az erős szeretetével, mely a Pázmány magyarságából és munkásságából kisugárzott. Megtanulta tőle, hogy tanulni kell; megtanulta tőle, hogy az írás nemcsak gyönyörködtető játék, de diadalmaskodó fegyver eszméink érdekében és harczában. Olasz útján látóköre még szélesebb és egyetemesebb lesz, mert noha Itália az idő szerint politikailag már hanyatlott, délen a spanyol, északon a Savoyai-ház uralkodott, Róma, Firenze, Venezia elvirágzott: mégis termékenyítő tanulságokat szolgáltatott. A renaissance még mindig dúsan ontotta benne a maga fényét, kincseinek gazdagságát: még mindig a vallás, művészet, költészet szent földje volt. Zrinyi Miklós a váltakozó és megragadó behatások alatt belemerült az olasz iroda-

lomba, Tasso, Marino és Macchiavelli tanulmányába, s új eszmében és új érzésben forrva tért haza.

Már ekkor kész férfiú. Őseinek büszke hagyományai, a Pázmány lángszellemének lelkébe oltott sugalmi, olasz zarándokságának ihlető emlékei már ekkor, 1637-ben, emberöltője élére és kora színvonalára emelik. Származásánál fogva vitéz, nevelésénél fogva politikus, hivatásánál fogva költő; mindenütt a nemzet kifejezője, igazi megismerélyesítője. Csak jó szerencse kell és semmi egyéb neki: *Sors bona, nihil aliud*, mint a magyarnak, hogy gyorsan és boldogan törhessen előre. S tört merészen és határozottan.

II.

Zrinyi Miklós alig ér haza s költözik őseinek örökébe, a csáktornyai várba: megújítja és megerősíti azt. Mint légrádi és muraközi főkapitány ez országrésznek éber és kemény őre, ki a kanizsai basát mindjárt első összeütközésében oly alaposan megveri, hogy az egy ideig nem rezgелődik. Ettől az időtől fogva nem a török, hanem hősünk támad. Majd a 30 éves háborúban vitézkedik: 1643-ban egy horvát dandár parancsnoka, 1645-ben a horvát hadak főkapitánya, ki merész viselkedésével, rajtaütéseivel és rohamaival mindig kitűnt, egyszer épen a király szemeláttára. Mindezt hamar zalai és somogyi főispán, 1646 elején tábormester. De a míg ő Morvában harcol vala, a kanizsai szomszéd, Ali basa, vérszemet kap, a Muraközre üt és földúlja. Hősünk haza siet, s bosszúra Kanizsa alá robban, s Ali basát, ki sokkal nagyobb erővel fogadja, megveri és várába kergeti vissza. Vitézi bátorságával és vezéri tehetségével már ekkor az

ország legelső leventéje, egészen hivatott és méltó arra, hogy a király 1647 december 27-én horvát bánná nevezze ki, apjának örökségébe. Így egész fiatalan az ország harmadik zászlós ura lesz, ünnepies beiktatása azonban csak 1649 elején esik meg.

A 40 évek folyamán, talán 1642 óta már Apollónak is áldozott a szerelem édes érzésében. Ez érzésnek ugyan egyéb emléke nem maradt, mint a leány neve. *Hajnal* (Esterházy Julia) idylljeinek egyes helyein és néhány világos célzása a *Vadász és Echo* beszélgetésében. *Violához*, Draskovich Eusebiához való lobogó szerelme termékenyebb, bár annyi bizonyos, hogy a Viola-idyllek sem teljesek. Már az elsőben, a *Vadász panaszában* Viola kegyetlenségéről keservesen emlegeti, hogy hiában *apolgatja* verssel. Ebben az ápolgatásban bizonyára még számos éneke fakadt: de csak három idylliumot és két éneket méltatott a megmentésre. Valamennyi Tasso és Maríno sugallatára, sőt követésére vall. Tárgyuk az egyetemes emberi, a *szerelem*, mert nem tagadja, nem tagadhatja, hogy a szerelem is bántotta olykor; hiszen a szerelem nem egyenetlen a vitézséggel, hiszen Mars sisakjában galambok költöttek: de állásánál, méltóságánál, főként erkölcsi nevelésénél és kora vallásos gondolkozásánál fogva szerelmi dalokat, virágénekeket nem zenghet. Idylliumokat zeng, s bennök új műfajjal gazdagítja a magyar költészetet, ép annyi művészi tapintattal, mint magyaros érzéssel. Műveltsége a nyugati haladásban gyökerezik, alkotó tehetsége az olasz költészet mesteri művein érlelődik; de eszejárása, törekvése, érzése és kifejezésmódja egészen magyar. Idylliumainak szerelmi küzdelmében végre győzedelmeskedik, Eusebia jegyese, majd felesége lesz

1646-ban; boldogsága azonban csak rövid, mert a szép virágszál elhervad, a legszebb csillag kilobban, Eusebia 1651-ben elhal. Két bánatos énekével, az *Orpheus keserűvel* és az *Orpheus Plutónál* töredékes dallal siratja el; míg kis fia haláláról szóló *Eidéjájában*, melyet csak 1898-ban bocsátottunk először közre, megható hangon panaszolja, hogy picziny fülemiléje, minden reménysége, mint könnyű árnyék *elkele* előle.

A költőnek e kisebb alkotásai nem méltatlanok Musájához. Ha olykor nehézkesek, olykor darabosak is: nagy ereje nem egyszer felragyog bennük. A merész gondolatok, képek, hasonlatok, akár eredetiek, akár kölcsönzöttek, szinte buja gazdagsággal sorakoznak egymáshoz; s a szenvedély őszintesége még a közvetett alak ellenére is kiérzik belőlük. Mindamellet úgy tetszik, hogy inkább a vitézségnek, mint a szerelemnek megéneklésére hivatott. Sokkal inkább szereti a széles ecsetű színezést, a történeti részletezést, mint a mennyire a szerelmi énekek jellemével megegyezik; sokkal pazérabban szedi és ontja képeit és hasonlatait az antik vallás és történetek alakjairól, a természet tüneményeiből és példáiból, mint a mennyire az érzelmi elemek felvehetik. Kobza csak ott zendül, ott kap meg igazán, a hol ünnepiesebb hangfutamokat vehet. Vallásos éneke, a *Feszületre*, épen azért elegyes költeményei közt a legszebb és legegységesebb. Hatalmas kifejezése a keresztény áhítatnak, megadásnak és töredelemnek, melyre int, mert hiszen érdemünk mint kövön a hangyanyom, bűnünk pedig mint levél a fákon, örvény a tengeren, fővény a parton, madár a levegőben. De az Úrnak irgalma nagyobb, az ő kegyelme végtelen: azért bízhatunk benne, nem magunkért, hanem szent

fiáért, a kereszten halt Krisztusért, a ki méltó, hogy Musája könnyzuhatagokat árásszon érte.

Az ő Musája nem a játszi és dallamos húrokat pengeti voltakép, örömeztőbb énekel nagy okért hangosabb verseket. A *Szigeti Veszedelem*, melyet ebben a kiadásban a költő eredeti kéziratának *magajavítottá tisztázatából* közlünk, nagy okért, a nemzeti megváltásért fogant hangosabb versekkel. Ez az első magyar epepeia, melylyel a nemzeti Genius a világirodalom remekeinek magaslatára emelkedett; ez az első költői alkotás, mely eszme, szerkezet, jellemzés, lelemény és feldiszipítés tekintetében ma is teljes elismeréssel tölt el. Célja, hogy az igaz hittől elszakadt, felekezetekre osztott és bűnbe esett magyarság megtérésével a *haragvó* Istent kiengesztelje; vallásos fellángolásával és megtisztító harczával a törököt kiverje, az országot a pogány iga alól a kereszténység dicsőségére felszabadítsa, s ekkép Isten a törököt, *haragja vesszejét*, eltörje. A Szigeti Veszedelem ennél fogva vitézi küzdelemről, hősi halálról: a szigeti levonték önfeláldozásáról, s a szigeti Zrinyi Miklós vértanúságáról beszél.

A költő ezt a közeli történeti eseményt az ő magasztos felfogásával és művészetének erejével az isteni beavatkozás körébe, az egész nemzet sorsára kiható változás jelentőségére bírja emelni, úgy a mint az a török hódítás óta, több mint száz esztendeje, az egymást követő nemzetek szellemében kifejezésre jutott. Mert az eszme nem kizárólag a Zrinyi eszméje, a mikor az lelkében megszólal: *csak a nemzet lelke nyilatkozik meg benne*. A XVI. században az általános büntudat és kölcsönös vádaskodás rajongásából, az erkölcsi megújulás szükségének és a nemzeti fölemelkedés vágyának érzetéből fa-

kadt ki e nagy eszme, mely annyira belement a nemzet lelkébe és szívébe, hogy az országos rendek már az 1542-iki törvények 2-ik czikkelyében végzésileg jelentik ki, mikép a magyar nemzetet haragjában büneiért veri a megbántott Isten; s már ennek az időnek töredelmes énekeiben, vallásos elbeszéléseiben és fejtegetéseiben ez a felfogás újra meg újra megjelenik. S ez a nagy eszme egész jelentőségében, megokolásával és színezésével, hagyományúl száll át a XVII. századra, ott lüktet az ő lelkében, a közszellemben és közfelfogásban gyakran kifejezésre jut. Meg-megjelen a történeti munkákban mint, Istvánffy Miklósnál, a levelezésekben, mint Wesselényi Ferencznél s az állami okmányokban, mint Esterházy Miklósnál, hogy az Isten haragjának és büntetésének oka az ősi hitben való megfogyatkozásunk és különböző felekezetekre szakadásunk, azért Istent meg kell kérlelni, következőkép a nemzetet meg kell váltani.

Ime, a Szigeti Veszedelem eszméje lényegében már rég megvolt, s több mint száz esztendeje a köztudatban hatott, hogy költőnk a maga hatalmas erejével 1645—46 telén egész nagyszerűségében emelje ki, 1651-ben felesége halála után eposát közrebocsássa kisebb költeményeivel. Gyűjteményének címe: *Adriai Tengernek Syre-ndja — Groff Zrini Miklós*. S ha az a lángész, ki a nemzeti eszméket és érzéseket, melyek emberöltője lelkében és szívében élnek, a leghatalmasabban fejezi ki, Zrinyi bizonynyal az. Az egyszer megkapott és fölemelt nemzeti eszme kifejtésére gazdag képzelettel ontja a leleményt, biztos kézzel szövi a szerkezetet és biztos ecsettel írja a jellemzést: ép abban a legérdemesebb, a miben a legtöbb költő gyenge, a teremtető erő megnyilatkozásában,

s ép abban a leggyengébb, a miben a legtöbb mesterkedik, a nyelv és verselés kezelésében. Zordon szólásával, és nem egyszer bántó darabosságával krónikás elbeszélőink hagyományának színvonalán mozog: teremtő erejének hatalmas lendületével azonban a legnagyobb művészek közé emelkedik.

Epepeiaiának tárgya: Sziget védelme; hőse Zrinyi Miklós, ki megmerte várni Szulimán haragját, az ő hatalmát és rettegett szablyáját; sőt megállította, föltartóztatta, a míg hősi halállal el nem vesz. De Zrinyi halála s a maroknyi magyarság vértanúsága nem egyszerű vitéztett: *nemzeti váltság*. A nűbe magasztos csodák szövődnek bele. S a történeti események ezzel elvesztik rideg és száraz színüket, esetleges voltukat, mert a költő úgy szemeli ki, úgy rendezi el, úgy hozza kapcsolatba őket, hogy nagy eszméjének és sajátos célzatának érvényesítésére az isteni beavatkozás eszközeül szolgáljanak.

Isten az égből földre tekintve és a magyarok erkölcsi romlottságán fölgerjedve maga határozza el büntetésüket, maga küldi Mihály arkangyalt Alecto pokolbeli furiához, hogy Szulimánt felbújtsa és megindítsa Magyarország, következésképp Sziget ellen. A török császár az ő választott eszköze, haragja vesszeje, s a mikor közeledtére Zrinyi Miklós a körösztt elé térdel és segedelemért fohászkodik, Isten meghallgatva maga tudatja vele, minek jeleként a szent kereszt háromszor lehajlik hozzája, hogy Szulimán ellene jő, de az ő kezétől elesik; aztán ő is vértanúságot szenved, de szép lelke égbe száll; a szigeti hős az ő választott hőse, a nemzeti váltság letéteményese. Ha van tehát, a ki a magyarságot meglakoltatja, van a ki meg is szabadítja, egyenesen Isten rendeléséből, tündöklő

akarataból. Zrínyi Miklós a maga vallásosságának és hazafiasságának emelő erejéből mindvégig homlokán ezzel a jeggyel halad előre, azért egész szigeti pályája a ragyogó dicsőség lángírása; a védelem folyamán örökön ott lebeg felette, mint az Ur lelke a vizek felett, isteni küldetése, s e küldetés befejezéséig, végzete betöltéseig sem el nem eshetik, sem semminemű kudarcot nem vallhat. Mert mint igazi *végzetes bajnok*, a költemény főhőse, a ki az égi célzat főképviselője, nem pedig öntudatlan eszköze, mint Szulimán, erkölcsi nagyságban és kardforgató vitézségben magasan fölötte áll ennek és még magasabban valamennyi leventének. Azért le nem győzhető: csak győzedelmeskedhetik; ha veszedelemben forog, Isten maga oltalmazza meg; mert Mehemed szablját sisakjáról, Delimán dárdáját paizsáról az ő angyala fordítja el. S küzdelme végén, a mikor Sziget megrontására a tűz, szél és minden egyéb elem egyesül, sőt a bűvész Alderán szavára a pokolbeli ördögök is felgyúlnak, Isten maga küldi el Gábor angyalt egyik kezében pálmaággal és koszorúval, másik kezében lángpallossal angyali sereg kíséretében hozzája, hogy megvigasztalja és megsegítse; s maga neveli meg erejét és ékesíti meg végét, hogy választott hőse a törökség két legnagyobb vitézének, Delimánnak és Szulimánnak, győzelmes elejtésével ezek holttestéről emelkedjék az égbe. Mert lelkét a többi szigeti leventék lelkeivel Gábor angyalai fölviszik Isten elébe, egyenesen az ő rendelése és tündöklő akarata szerint, — s ott szép muzsikaszó fogadja őket.

Az eposzeia ekként az égből indul ki és az égben végződik: de küzdelme a földön foly. Sziget megdől, hőse és őrsége elvesz, Szulimán elpusztul, a török hódító hata-

lom megtörik: de Zrinyi a maga küldetésében csodálatos vitézségével és magasztos halálával, a vallásosság és hazafiság legszebb erényeivel kiengeszteli Istent nemzete iránt, önfeláldozásával megváltja azt. Míg magának ragyogó koronát örök csillagokból arat: fájának ragyogó példát mutat a nemzeti erények kifejtésére, az igaz vallás oltalmára s a török megtörésére. Az isteni kegyelem és a nemzeti védelem újra egyesülhet: a magyar a nagy Mindenható vezetése és pártfogása alatt vívhatja meg a harczot az ország felszabadítására. Mert az epos eszméjében a nemzeti váltságot hirdeti, de célzatában, feldolgozásában a Homeros, Vergilius, Ovidius, különösen Tasso hatásával ezt a feladatot szolgálja, mely a költő egész életének fölemelő törekvése volt. Azért ajánlja épen művét a *magyar nemességnek*, hogy azt föléleszsze és egyesítse, a nagy és szent háborúra lelkesítse; mert felfogásaként a felszabadítás egyedül csak a magyar nemzet kötelessége lehet. Maga volt, a ki a török igát okozta; maga legyen, a ki azt összetöri — *nemzeti hadvezér alatt nemzeti hadsereggel*.

III.

A törökkel megkötött hosszú, 22 éves béke kényszerű nyugalomában s új boldogságának, báró Löbl Zsófiával való házasságának marasztó tűzhelyénél visszatér kedvencz katonai íróihoz, megint olvas, jegyez, elmélkedik, s 1652 végéig egész könyvet ír össze, a *Vitéz Hadnagyot*, szerény vallomásaként nem azért, hogy másokat tanítson, hanem azért, hogy maga tanuljon, esetleg a jövő nemzeti harcz reményében. Fejtegetései a hadművészet egyes kérdéseiről, a vitézség egyes körülményeiről és feltételei-

ről, a magyar hadi szervezet hiányairól, különösen a vezérnek és katonaságnak hivatása helyes betöltéséről szólnak. Eszméi a római vagy a XVI. és XVII. századi olasz katonai munkákban gyökereznek: de egyéniségénél és feldolgozásának érdeménél fogva oly világosan, szabatosan és határozottan fejti ki őket, hogy még ott is önállónak látszik, a hol nem eredeti; mert elméleti ismereteit a gyakorlati tapasztalással őrzi ellen és gyakorlati tapasztalását az elméleti tudás tételében összegezi. Tapasztalásra pedig mindig alkalma nyílt, mert a török a béke ellenére mindig rezgőlődött, s ő a Muraközön és bán-sága területén mindig visszavágott; a végek védelmét mindig annyira szívén hordta, hogy még a stiriai rendektől kapott lakodalmi ajándékát is azok erődítésére fordította. A pogányságnak igazi ostorozó réme volt, ki vereséget sohasem szenvedett, hanem eposi nagy hőse módjára mindig győzött.

Mint kormányzó, hadvezér és államférfi már ebben az időben a legelső volt, az egyetlen magyar hazafi európai látókörrrel: az 1855-iki országgyűlésen a király mégis Lippay György esztergomi érsek cselszövésére kihagyta a nádorjelöltek sorából, s az elhalt Pálffy Pál örökébe Wesselényi Ferencz ült, kit inkább szerelmi kalandjairól emlegettek. Hősünknek ép a maga páratlan nagysága, népszerűsége, az erdélyi fejedelemmel való barátsága és erős magyarsága volt a bűne: az udvar félt tőle. Pedig, ha ő nádorrá, öccse, Péter, bánná lesz, milyen más fordulatot vesz vala nemzeti történetünk, sőt a világtörténet folyása! Fájdó sérelmének és háborgó haragjának elnyomásával osztozik pártja küzdelmében, mely az öröklelesség tana ellen legalább egyelőre a *szabad királyválasztás* jogát

megmenti; osztozik a koronázás pompájában, melyen a királyasszony koronázásakor ő viszi elől a királyi pálczát. Hazatérve a posavinai jobbágyok lázadását Novigrád és Sziszek között leveri, az udvari párt hazafiatlan rágalmára, hogy a magyar a Habsburgok nélkül meg nem élhet, feleletül világbiró Mátyás képében a nemzeti királyság ragyogó fényét és diadalmas erejét megrajzolja; a kezére bízott végek vonalán a régi magyar vitézség és dicsőség zászlaját fennen lobogtatja. Az erdélyi fejedelem bukása keserves csalódással, a maga kis fiának elvesztése emésztő gyötrellemmel tölti el; mert abban kereste a Habsburgok családfájának korhadozása miatt a nemzeti királyság visszaállítása esetében jobb jövőnk felvirágzásának biztató zálogát, s ebben látta a maga nevének, kardjának, lantjának örökösét, a Zrinyiek viruló megmaradásának édes ígértét: de a csalódásból és szenvedésből a hazaszeretet erejével fölemelkedik, hogy fenséges vallomása szerint az utódok hiányát *örök dicsőséggel pótolja s magát szabadon egészen az Isten és haza szolgálatára szentelhesse*.

A pogány ellen vitézkedik és izgat. A mikor a török 1660-ban Váradot fenyegeti, ő hirtelen visszatorlásul a leégett Kanizsa alatt terem, azt sikeresen vívja, míg a bécsi kormány tilalmára el nem hagyja: kitörő haragjában kardját a földhöz vágja és úgy vonul vissza Csáktornyára. Felháborodásában a nemzet felháborodása izzik! S a mikor Várad elesik, a nemzeti csapás közvetlen hatása alatt vonagló szívvel, mélységes megihletődséggel megírja a *Török Afium ellen való orvosságot*, a legnemesebb és legderekabb *Riadót*, mely valaha elhangzott. Gyűjtő lángszavával kiáltva, üvöltve figyelmezteti a magyart a veszedelemre és szólítgatja a nemzeti fölfegyverkezésre,

mert idegen segítségben hiában bizakodik: csak maga mentheti meg magát *magyar hadvezér alatt, nemzeti állandó hadsereggel*. S kifejti ennek katonai szervezetét és politikai megokolását, ép annyi tudással, mint hazafisággal. Felfogása Machiavellire vall, de a mi viszonyainkhoz alkalmazkodik. Zrinyi mindvégig a nemzet felszabadítása és az európai kereszténység védelme érdekében beszél, szónokol, érvel, mialatt rajongó érzéseinek viharán és fényes érveinek során keresztül fel-feltör szívéből a féltő és szerető kiáltás: *«Ne bántsá a magyart!»* 1661-ben a Mura folyó bal partján, a hol a Kanizsa-patak beleszakad és a Dráva vize egyesülésre tör elő, Új-Zrinyi várát emelteti, oly buzgósággal, hogy maga is naponkint három órán át talicskázza a földet, s a török oly megdöbbenésére, hogy a szultán a kanizsai basát megfojtatja, a miért e munkálatot meg nem akadályozta. Hősünk lázas készülődésében a nemzet izgalma lobog! 1662-ben pedig, még az építés közben, mikor Montecuccoli sétahadjárata miatt Kemény János fejedelem Nagy-Szóllósnál elesik, s Erdély, korának egyik legszebb boglára elpusztul, minek tetőzéseként a nemzeti elégtelenség szava ellen a gőgös olasz egy nagyzó és vakmerő röpirattal védekezik a maga dicsőítésére és a magyarság hadi tudományának, sőt hadi vitézségének becsmérlésére, — Zrinyi nemzete jó nevének védelmére kel *Névtelen levelében*, mely egyik leghatásosabb irata. Szellem, tudás, csattanós élcz, maró gúny, mély hazaszeretet és nemes önérzet váltakozik benne, az előadás világosságával, a meggyőzés erejével. A felháborodás és megvetés erős hangviharával játszva, végül a szánalomnak és nevetségnek dobja oda a nagyképüsködő hadvezért. Az ő haragjában és gyűlöletében a nemzet

haragja és gyűlölete tombol, mely előtt elfogódva és megigézve állunk meg, mint valami megdöbbenő fürgeteg hatalma előtt. De aztán elgondolkozunk és elszomorodunk rajta, hogy micsoda idegenség és engesztelhetetlenség volt a király táborában, mikor az ország védelmére hivatott felek ilyen hangon beszélnek egymásról, mikor a magyar hazafiak nemcsak a török, de a birodalmi vezérek ellen is küzdeni kénytelenek. Montecuccoli és Zrinyi ettől fogva szemközt áll egymással. Mert a megalázott és megsértett olasz feledésre nem, csak bosszúra áhít. Montecuccoli az udvar képviselője, a nagy halogató, Zrinyi az udvar megszemélyesítője, a merész támadó, Montecuccoli idegen, ki szolgál, Zrinyi hazafi, az is a legjavából, kinek hazája romlása, nemzete pusztulása, egész faja jövőjének kockáztatása forog kérdésben, s érte nagy őseként az önfeláldozásra kész. Montecuccoli a kitört háborúban a methodismus elvei szerint csak táborozik Óvár, Cseklész, Pozsony alatt s összedugott kézzel nézi, hogy vész el Érsekújvár elestével három vármegye; míg Zrinyi a varasdi gyűlésen szervezkedik, seregével táborba száll, s a törököket a Szávánál, Buda táján, a Muraközben, Esztergomnál és az elesett Érsekújvárnál egymásután megveri, a hazavonuló nagyvezért üldözőbe veszi, utóhadát elszórja, a keresztény foglyokat kiszabadítja, Új-Zrinyivárt győzelmesen megoltalmazza, a Stájerországba siető tatár csapatot visszanyomja, a kanizsai vidéket be-beszárgulja, s egyszerre Óvár alatt teremve, a törökök magyarba öltözött rablóraját megsemmisíti. Minden megjelenése egy-egy diadal, melyet Magyarország és Ausztria népe lelkesedve hall, sőt az egész német nemzet csodálva emleget. Ezek hatása alatt a bécsi kormány kénytelen

meghívni a regensburgi tanácskozásba, kénytelen beleegyezni Montecuccoli leghevesebb ellenzésének daczára az 1664-iki téli hadjáratba, melyet ép oly szerencsével, mint eszélylyel hajtott végre.

IV.

Zrinyi januárius közepén a Murán átkelve, Berzenczét és Babocsát megveszi, ezt az egész vidéket fölmenti; Szigetet megriasztja, Türbéket feldulja, Pécs alsó városát megszállja, a pozsegai törököket megszalasztja, az eszéki tornyokkal és várdákkal megerősített nagyszerű hidat, a korabeli hadi építészet remekét felgyújtja. Két egész nap, két egész éjjel égett, s mint valami északi fény az éjszakai órákon, messzire csodálatosan bevilágítja az eget! Ezzel a szultán összeköttetését a hódoltsággal elvágja, tömérdek veszteséget okozva emberben, marhában, lőszerben; végre Segesdet elfoglalja és visszatér várába.

Egész Európa bámult e gyors és vitézi menetén: a hőst legelőször koronás ura, Lipót köszöntötte, aztán az idegen uralkodók hosszú sora. VII. Sándor pápa arany és ezüst érmekkel ékesített buzavirág színű lazurkő olvasóval tisztelte meg, XIV. Lajos francia király 10,000 arannyal, IV. Fülöp spanyol király az aranygyapjas renddel tüntette ki. II. Ferdinánd toscanai nagyherceg értékes ajándékkal, Francesco Barberino bíboros 3000 arannyal, Bernát, a harczias münsteri püspök négy új ágyúval lepte meg. Sylvius würtembergi herceg, Ferdinánd bajor választó és Friedenthal Gáspár, a német lovagrend nagymestere pedig magasztaló leveleikben lelki hódolattal *fainak* nevezték magukat. S a birodalmi rendek fényes

hadjárata örömeire Regensburgban hálálkodó ünnepi körmenetet tartottak, melynek élén maga Lipót haladt a választófejedelmekkel és főpapokkal; s Németországban szerte, különösen Styriában megindultak a körmenetek lobogó zászlókkal, zendülő énekekkel; úgy imádkoztak mindenfelé hősünk életeért és további diadalaiért. Híre Grueber hittérítő jezsuita atya állításaként már ekkor nem fért meg Európában, túlszárnyalt az Eufratesen és Gangesen, Chinába, a nagymogul birodalmába és Perzsiába. A török anyák nevével ijesztgették és csendesítették síró gyermekeiket: Zrinyi híre és dicsősége ormán állt. Csak Montecuccoli gúnyolódott és forrt ellene, ő és társai annál inkább törekedtek megrontani. Befolyásuk következtében nemcsak a háború fővezére nem lehetett: de még seregének vezérletében is osztoznia kellett Strozzi és Hohenlohe tábornokokkal, a mi kínos kudarczot okozott. Mert Kanizsa megvétele, a mit remélt, a tüzelő és vár-vívó szerek gyarlósága miatt nem sikerült; a nagyvezér megtámadása, a mit sürgetett, Hohenlohe ellenzésére, a kereszténység magasabb érdekeinek megóvása végett elmaradt: a német vezérek nem nyugodtak, míg a török elől biztosságba, a Mura mögé nem menekültek. Zrinyi mint a szárnyatörött sas hullott alá a magasból. Következett Montecuccoli mentő küldetése és azzal a hősünk teljes romlása. Mert várából az őrséget kiparancsolta; a török a hős szeme láttára, a mi sokkal nagyobb seregünk szeme láttára foglalta el és robbantotta föl azt. Jött a szentgotthárdi csata és vasvári béke minden igaz hazafinak elborulására és elkeseredésére.

Zrinyi pedig már ekkor Bécsben volt, hogy a királytól elégtételt kérjen káraiért, sereget az önálló tevékenységre:

külön hadtestet a saját parancsnoksága alatt, hogy azzal a Muca vonalát védelmezhesse. Előbb ellenségeinek befolyása, most a gyalázatos béke miatt azt sem kaphatta meg. Pénzzel akarták kifizetni. Elkecserevedve vonult otthonába, a míg vérmesebb öccse, Péter, s annak eszes és nagyra-vágyó felesége, Frangepán Katalin a velencei francia követtel szövegetik vala, alkalmasint az ő tudtával is, a kalandos tervet, hogy Magyarország a Habsburg-háztól elszakadva, *XIV. Lajos alatt Zrinyi Miklós helytartósággal független nemzeti királyság legyen.* Sőt Velence szívesen vette volna, ha Magyarország királyi székébe egyenesen Zrinyi Miklós ül; s Molin, a köztársaság bécsi követe fölkererte Gremonville lovagot, a francia király bécsi követét, hogy vele beszélje reá hősünket, mikép álljon a magyarok élére és választassa magát királyukká. A Sors másképp határozott. November 18-án Bethlen Miklós, Wittnyédy István és mások társaságában a kursaneczi (ma zrinnyifalvi) erdőn vadászgatott és szerencsétlenül egy vadkan áldozatául esett.

Zrinyi századában a magyarság legelső költője és hőse, hadvezére és államférfia volt, s mint epikai elbeszélő és hadtudományi író ma is a legelsők között foglal helyet: mert lelkéből a nemzet lelke szólt. Nagy és magasztos eszméjének megvalósulása, az ország fölszabadítása a török alól, melyért írt és küzdött, nem rajta múlt. Minthogy nem magának, hanem fájának élt, mint az örök nemzeti Genius megtestesítője: neve, emléke, dicsősége, fénye is örök, nemcsak magára, de egész fájára ragyog vissza!

Széchy Károly.

SZIGETI VESZEDELEM

Tizenöt énekben

Dedicálom ezt az munkámat *magyar nemességnek*.
Adja Isten, hogy véretem utolsó cseppig hasznosan
neki dedicálhassam: áldozhassam.

Az olvasónak.

Homérus száz esztendővel az trójai veszedelem után írta históriáját; énnékem is száz esztendővel azután történt írnom *Szigeti veszedelmet*. Virgilius tíz esztendeig írta *Aeneidost*; énnékem penig egy esztendőben, sőt egy télben történt véghez vinnem munkámat. Egyikhez is nem hasonlítom pennámat, de avval öelöttök kérkedhetem, hogy az én professióm avagy mesterségem nem az poesis, hanem nagyobb s jobb országunk szolgálatjára annál. Az kit írtam, mulatságért írtam, semmi jutalmot nem várok érte; önekik más gondjok nem volt, nekem ez legutolsó volt. Írtam, az mint tudtam, noha némely helyen jobban is tudtam volna, ha több munkámat nem szántam volna vesztegetni. Vagyon fogatkozás verseimben, de vagyon mind az holdban, mind az napban, kit mi eklipsisnek hívunk. Ha azt mondják «saepe et magnus dormitat Homerus»: bizony szégyen nélkül szemlélhetem csorbáimat. Igazsággal mondom, hogy soha meg nem corrigáltam munkámat, mert üdöm nem volt hozzá, hanem első szülése elmémnek; és ha ugyan corrigálnám is, úgy sem volna «in perfectione, quia nihil perfectum sub sole, nam nec chorda sonum dat, quem vult manus et mens». Fabulákkal kevertem az históriát; de úgy tanultam mind Homerustul, mind Virgiliustul: az ki azokat olvasta, megismerheti egyiket az másiktul. Török, horvát, deák szókat kevertem verseimben, mert szebbnek is gondoltam úgy; osztán szegény az magyar nyelv! az ki históriát ír, elhiszi szómat.

Zríni Miklós kezének tulajdonítottam szultán Szulimán halálát: horvát és olasz krónikábul tanultam; az

törökök magok is így beszélnek és vallják. Hogy Istvánfi és Sambucus másképpen írja, oka az, hogy nem úgy nézték az magános való dolgoknak keresését, mint az országos dolognak históriafolyását. Akármint volt, ott veszett Szulimán császár, az bizonyos. Irtam szerelemről is, de csendesesen; nem tagadhatom, hogy olykor az is nem bántott. Osztán nem egyenetlen az szerelem vitézséggel: abbul az versből tanultam:

In galea Martis nidum fecere columbae:
Apparet Marti quam sit amica Venus.

Isten velünk.

Gróf Zrínyi Miklós.

ELSŐ ÉNEK.

1. Én, az ki azelőtt ifjú elmével
Játszottam szerelemnek édes versével,
Küzkedtem Viola kegyetlenségével,
Mastan immár Mársnak hangasabb versével
2. Fegyvert s vitézt éneklek, török hatalmát,
Ki meg merte várni Szulimán haragját,
Ama nagy Szulimánnak hatalmas karját,
Az kinek Európa rettegte szablyáját.
3. Músa, te ki nem rothandó zöld laurusbul
Viseled koszorúdat, sem gyöngye ágbul;
Hanem fényes mennyei szent csillagokbul
Van kötve koronád holdból és szép napbul.
4. Te, ki szűz anya vagy és szülted uradat,
Az ki örökken volt s imádod fiadat,
Úgy mint Istenedet és nagy monarchádat,
Szentséges királyné, hívom irgalmadat.
5. Adj pennámnak erőt, úgy írhaszak, mint volt,
Arról, ki fiad szent nevéért bátran holt,
Megvetvén világot, kiben sok java volt,
Kéért él szent lelke, ha teste meg is holt.
6. Engedd meg, hogy neve, mely most is köztünk él,
Bővüljön jó híre, valahol nap jár-kél,
Lássák pogány ebek, az ki Istentül fél,
Soha meg nem halhat, hanem örökkén él.

7. Az nagy mindenható az földre tekénte,
Egy szemfordulásban világot megnézte,
De leginkább magyarokat eszben vette,
Nem járnak az úton, kit fia rendelte.
8. Látá az magyarnak állhatatlanságát,
Megvetvén az Istent, hogy imádna bálvánt;
Csak az, eresztené szájára az zablát,
Csak az, engedné meg, tölthetné meg torkát.
9. Hogy ő szent nevének nincsen tiszteleti,
Ártatlan fia vérenek böcsületi,
Jószágos cselekedetnek nincs keleti,
Sem öreg embernek nincsen tiszteleti.
10. De sok feslett erkölcs és nehéz káromlás,
Irigység, gyűlölség és hamis tanácslás,
Fertelmes fajtalanság és rágalmazás,
Lopás, emberölés és örök tobzódás.
11. Megindult ezekért méltán ú haragja,
Azért Mihály arkangyalt magához hívá,
És kemény haragjában így parancsolá,
Ő szentsége előtt arkangyal áll vala:
12. Nézd, ama kemény nyakú és kevély scythák
Jó magyaroktul mely igen elfajzottak,
Szép keresztény hitet lábok alá nyomtak,
Gyönyörködnek külön-különb vallásoknak.
13. Maga te tekints meg köröszmény világot,
Nem találsz azok közt, kivel tettem több jót,
Kihoztam Scythiából, mely nekik szűk volt,
Az én szent lelkem is ú reájok szállott.
14. Scythiából, azt mondom, kihoztam őket,
Mikint Egiptusbul az zsidó népeket,
Hatalmas karommal verém nemzeteket,
Mindenütt rontám, vesztém ellenségeket.

15. Tejjel-mézzel folyó szép Pannoniában
Megtelepétém úket Magyarorszáiban,
És meg is áldám minden állapotjában,
Meghallgatám, segítém minden dolgokban.
16. Sőt vitéz szível is megáldottam úket,
Úgy hogy egy jó magyar tízet mást kergetett,
Sehol nem találtak oly nagy ellenséget,
Az ki, mint por szél előtt, el nem kerengett.
17. Szentséges lölkömöt reájok szállattam,
Az keresztény hitre fiam által hoztam,
Szent királyokkal is megajándékoztam,
Békességet, tisztességet nekik adtam.
18. De ők ennyi jókért, ah, nehéz mondani,
Ah, háládatlanok és mertek elhadni,
Nem szégyenlik Isteneket elárulni,
Ellenemre minden gonoszban merülni.
19. Ah, bánom ennyi jót hogy óvélek tettem,
Nem-e viperákat keblemben neveltem?
De immár ideje vélek esmértetnem:
Én vagyok ama nagy bosszúálló Isten.
20. Eredj azért, arkangyal, szállj le pokolban,
Válassz egyet az haragos fúriákban,
És küldjed el aztot szuitán Szulimánban,
Juttassa magyarokra való haragban.
21. Én pedig töröknek adok oly hatalmat,
Hogy elrontja, veszti az rossz magyarokat,
Mind addig töri iga kemény nyakokat,
Míg nem esmerik meg, elhagyták urokat.
22. Kiáltnak én hozzám s nem hallom meg úket,
Hanem fogom nevetni nehéz ügyeket,
Az ű panaszira nem hajtom fülemet,
Ű nyavalyájokra nem teszem szememet.

23. Ez mind addig leszen, míg bosszút nem állok,
Harmad negyed ízig büntetés lesz rajtok,
És ha idején eszben nem veszik magok,
Örök átkom, haragom leszen ú rajtok.
24. De ha hozzám térnek, megbánván bűnöket,
Halálrul életre ismég hozom úket,
Jaj, török néked, haragom vesszejének,
Te vagy, de eltörlek, ha ezek megtérnek.
25. Michael arkangyal kezde könyörgeni,
És az igazakért igen esedezni;
Uram! jámborokat fogod-e rontani,
És az hamisakért fogod-e megverni?
26. De az élő Isten kész lón megfelelni:
Te akarod-e én tanácsomat tudni,
Vagy elröjtött nagy titkaimat vizsgálni,
Az melyeket teneked nem lehet tudni.
27. Ostorom szolgámra nem tiltom, hogy szálljon,
Melynek nem kell törődni semmit halálon,
Akarom neki könnyebbségére szálljon,
És lelkének hűvösülésére álljon.
28. Nem felele többet arkangyal Istennek,
Hanem sugár szárnyait ereszté égnek,
Röpüle mind addig és nem nyugovék meg,
Míg Alektót pokolban nem találá meg.
29. Száz lánczczal van kötve, száz belincs az kezén,
Kígyókból áll haja, s kötelőznek fején,
Véres mérges tajték foly ki az két szemén,
Dohos kénkű pára jön ki rút gégéjén.
30. Ily fúriát arkangyal megszabadíta,
És Isten hatalmával neki így szóla:
Alektó, az Isten nekem parancsolja,
Hogy tégedet küldjelek Törökországban.

31. Szultán Szulimánnak szálljad meg az szívét,
S neveld magyarokra ú haragos mérgét,
Vigye rájok nagy rettenetes fegyverét,
Rontsa uraságát és minden erejét.
32. Örül az fúria, nem késik pokolban.
Röpülését tartja nagy Törökországban,
Éfélkor érkezék Konstantinápolyban,
Ottan béférkezék Szulimán házában.
33. S hogy inkább hamarább elhitesse véle,
És hogy megrettenést szívében ne tenne,
Magára nagy Szelimnek formáját vévé,
Szelim Szulimánnak atyja volt, míg éle.
34. Fiam, te aluszul, így kezdé beszédét,
S nem veszed eszedben Istennek kegyelmét,
Hogy erőt adott néked és vitézséget,
Jó ész, jó tanácsot és elég értéket.
35. Aluszol te mostan és nem nézsz elődben,
Mely nagy fölhőt kerenget Károly elődben,
És hogyha idején nem veszed eszedben,
Itt fogsz megnyomódni aluvó helyedben.
36. Higyjed, higgyed az én megöszült fejemnek,
Hogy, ha üdőt nekik adsz, téged elvesztnek,
Országostul kaurok, hitetlen ebek,
Mert ha egyességek volna, van erejek.
37. Lesz is, mert alkusznak, de te menj ú rájok,
Ne késsél és ne hagyj üdőt alkudniok,
Így rontattatának túlem mamalukok,
Így megverém Campsont, s romlának szírusok.
38. Kelj fel, éles kardot köss az oldaladra,
Indulj meg hadaddal tévölygő magyarra,
Én leszek melletted és minden dolgodra
Vigyázok hívséggel s minden nyavalyádra.

39. Bolondság te neked kazulokra járni,
Sok jó vitézt te neked oda rontani,
Az mi fátumunk azt nem hagyja romlani,
Isten azon bennünk akar tanítani.
40. Izmael én nekem sok bosszúkat szerze,
De ugyan megtörnöm végig nem leheté,
Hát te neked Tamma mennyi bosszút teve,
Nagy részét hadadnak ravaszsággal veré.
41. De az magyarokon mindenkoron nyertünk,
Nem is kell oly messzi nekünk fegyverkeznünk,
Sem annyit költenünk, sem annyit vesztenünk,
Sem győzedelemben nekünk kételkednünk.
42. Nefélj, hogy segítse senki magyarokat,
Mert jól esmérem én bolond kaurokat,
Míg nem látják égni magok házokat,
Nem segíti senki meg szomszéd házokat.
43. Ne félj, mert lám mondom, én leszek melletted,
Az szent Mahomet is vezeti kezedet,
Osztán, édes fiam, az vitéz embernek
Kell valamit engedni az szerencsének.
44. Így szultán Szulimánnak Alektó szólott,
És az mely mérges kígyót kezében hozott,
Azt az Szulimánnak ágyában bocsátott,
Nem nyugvék az kígyó, míg hozzá nem jutott.
45. Válláról mellyére, mellyérül szívében,
Vaiaerre csúsz el, mindent hágy méregben,
Gyújtja kemény szívét, s hagyja lángos tűzben,
Haragban hentergeni és kevélységben.
46. Nagy vígan Alektó eltűnék ott mindjárt,
Mert látá, haragra gyújtotta Szulimánt,
Ű penig felugrott: Fegyvert. fegyvert, kiált
Mert szintén eszeveszett Alektó miát.

47. Kiált az Szulimán: O, te bátorságra
Ki engemet indítsz ilyen nagy dolgokra,
Nagyobb vagy embernél, noha embermódra
Láttalak tégedet, szólva, tanácsolva.
48. Készen vagyon Szulimán, elmegyén oda,
Az hova meghagytad, kaurt rak halomban,
Megfestem lovamat köröszmény vér-tóban,
Városokat, várakat röjtök hamuban.
49. Felkelvén ágyából ű megparancsolá,
Hogy minden vezér táborában szállana
Válogatott néppel, kinek mint hatalma,
Valaki bégséget és timárt tartana.
50. És hogy Drinápolyban májusnak fottára
Az egész hadak szállanának táborban,
Futnak az csauzok fejér patyolatban,
Hirdetik az hadat minden országokban.
51. Azonban Szulimán üle jó lovára,
S vezéreket magával kihívá dévánra,
Kertektől nem messzi egy széles halomra,
Ottan nekik beszéle ilyen formára:
52. Vezérek és basák, ti okos vitézek,
Kiknek eszek után sok bírt népet nézek,
Ti vattok tartói én erősségemnek,
Ti meghódítói pogány köröszménynek.
53. Ím, mi állapotunk, látjátok miben van,
Erős birodalmunk henyélést nem kíván,
Az mit karddal nyertünk, nem tartja meg díván,
Fegyvert s erős vitézt birodalom kíván.
54. Evvel győztük mi meg keresztény világot,
Az mely inkább kíván fizetni harácsot,
Hogy sem vitéz módon reánk vonjon kardot,
Evvel böcsültetjük mi muzulmánokat.

55. Mégis, de nem sokan, kik ellenünk jární
Vannak és mernek is fogokat mutatni,
Bolondok nem tudják, hogy jobb megvallani
Az erőtlenséget, hogysem kárt vallani.
56. Az magyarok ezek, kik fej nélkül vannak,
Mint törött hajó habtul úgy hányattatnak,
Miúta elvévén életét Lajosnak,
Sokan koronáért most is vonyakodnak.
57. Igaz, nem tagadom, ha egyesség volna
Köztök, bizony nekünk nagy gondokat adna
Az egynehány magyar és megcsorbítaná
Fényes koronánkat, s talán megrontaná.
58. De Isten ostora mast szállott reájok,
Fösvénység s gyűlölség uralkodik rajtok,
Nincs szeretet köztök, sem okos tanácsok,
Kiért esőben van fényes koronájok.
59. Szemlátomást látjuk az Isten irgalmát,
Mert minekünk szánta magyar birodalmát,
Mindenkor azután megtaláljuk Tammát,
Rontsuk mast az magyart, s az ű birodalmát.
60. Esküszöm én néktek az élő Istenre,
Mi fényes hódunkra, s éles segyveremre,
Az éjjel Mahumet én atyám képébe
Ezeket mind nekem okosan beszélé.
61. Az Arszlán vezér is Budáról ír nekem,
Hogy győzedelemben ne legyen kétségem,
Ím, az levelet is hozom előtökben,
Olvasd hanggal, deák, hadd vegyük elménkben.
62. Itt így török deák föl szóval olvasván:
Győzhetetlen császár, az te rabod Arszlán,
Budai fővezér te kegyelmed után:
Ír alázatossan, neked fejet hajtván.

63. Ha tudni akarod körösztenyek dolgát,
Azok veszni hatták magok állapotját,
Károly gyűlésekről gyűlésekre magát
Hordoztatja, s nagyon forgatja hit dolgát.
64. Nincs sohun kész hada, nem is gondolkodik,
Mint bolond, hogy valaha talán kölletik,
Am Maximilián magyarok közt lakik,
Gondviseletlenül csak eszik és iszik.
65. Az magyarok penig legenyhélőbb népek,
Egyik az másikat gyűlölik, mint ebek,
Nincs köztök hadtudó, ha volna is, ezek
Az tisztviselőnek soha nem engednek.
66. Uram, ha volt módod valaha az hadban,
Nincsen most kevesebb ilyen állapotban,
Úgy tetszik, hogy immáron Magyarországhban
Látok vérpatakot, sok kaurt halomban.
67. Meghallván vezérek az Arszlán tanácsát,
Főképpen császárnak elszánt akaratját,
Senki tartóztatni nem meré az útját,
Hanem minden vezér javallja szándékát.
68. Nem sok üdö mulván az nagy Ázsiából
Sok had érkezék, kik voltak tengeren túl,
Sok szánitalan tatár maeotisi tótul,
Ezek küldettettek khán Praecopitátul.
69. Delimán ifjú ezeknek vezérek,
Fia az nagy hámnak, s nagy fejedelemnek.
Huszonöt ezer ez, és mind jó tegzesek,
Sok százezer közül válogatott népek.
70. Könnyű had és bátor és gyors, mint az árvíz,
Úgy tetszik, kezében mindenik halált visz,
Mert jó lova hátán csak jó fegyverben hisz,
Nincsen tartalekja, sem tűz, sem sebes víz.

71. Azt mondják, Delimán, mikor országokat
Járt volna látásért, híres városokat,
Galatában meglátá az szép Kumillát,
Kumillát, az szépet, Szulimán leányát.
72. Kumilla szép haja megkötözté szívét,
Ifjú Delimánnak és minden kedvét,
Egy tekintet vévé el minden erejét,
Úgy hogy nála nélkül nem kívánja éltét.
73. Akkor haza ment volt, mast szép haddal jött meg,
Törödvén, szép leányt miként nyerhetné meg,
Véletlenül szegény de csalatkozott meg,
Mert addig elvévé Kumillát Rustán bég.
74. Mast már nyughatatlan bánattul áll vagy ül,
Untalan szegénynek szeme keservvel fül,
Mely miatt az szíve, mint az hideg jég, hül,
Éltével halálban bánatja közt merül.
75. Őrizd Rusztán vezér jól ettül magadat,
Mert mint dühös farkas lesi halálodat,
Az vitéz Delimán nem tűrheti búját,
Kitölti, ha lehet, rajtad bosszúságát.
76. Az tatárok után öt roppant seregek,
Azt tudnád távulról, hogy sívó ördögök,
Ezek is Drinápolyban elérkezének,
Sok harczokon forgott vitéz szerecsenek.
77. Mindenikben vala hat-hat ezer ember,
Mindenik hárommal megverekedni mér,
Lova mint egy madár, maga mint egy tündér,
Mert oly könnyen fordul, mint esti denevér.
78. Ezek kazul basra jártak Szulimánnal,
Ezek Lajos királyt megverték csidákkal,
Vitézek mind egyig, s nem fegyverderékkal,
S paizszsal fődöznek, sem sűrű pánczérral.

79. Ezek előtt megyen vitéz Amirassen,
Maga is fekete, lova is szerecsen,
Az ő kedves lova Karabul, kényessen
Melyet ő jártatott had előtt s kevélyen.
80. Mondják, hogy Karabul nagy Arábiában
Széltül fogantatott egy híres kanczában,
Hihető is, szélben mert nincs, sem az lángban
Oly vidámság, gyorsaság, mint vagyon abban.
81. Amirassen után három főkapitány,
Egyik az Olindus, mely okosság után
Ment mind nagyobb tisztre, végre lett kapitány
Negyedik részének az szerecsen hadban.
82. Szíriai király, az okos Menethám,
Küldte másadikát, ez volt szép Hamvíván,
Szerecsenek közül jött ez Szíriában,
De vala harmadik kegyetlen Demirhám.
83. Demirhám az erős, melynél erősb nem volt
Sohun, valamerre Szulimán parancsolt,
Mert ez gyökeréből nagy tölgyfát kirántott,
Ökölrel agyonvert egy nagy elefántot.
84. Ötödik Alderán, bátyja Demirhámnak,
Volt gondviselője az szerecsen hadnak,
Ez magyarázója volt minden álomnak,
És kifejtője Mahumet írásának.
85. Ezek után jönnek vitéz mamelukok,
De szerencsétlenek, mert nincs nekik urok,
Szulimánnak nem régen lettek hódulók,
Az nagy s bőv Aegiptusban ezek lakosok.
86. Kajer bég jön vélek, melyet szégyenére
Mehmet Junnus basának tett fővezérré
Az Szulimán császár, mert útúle féle
S ily nagy tisztre szolgáját vinni nem meré.

87. Ezek húsz ezeren jó lovasok voltak,
Mert Tommem bejtől vitézséget tanultak,
És noha különb nemzetekből állottak,
De okos vezér alatt egyesek voltak.
88. Nem messzi cirkások, ugyan szomszéd népek,
Mamelukoktul rendelt seregben jönnek,
Ezek de lehetnek ötvenkét ezerek,
Mert zincsiek, géták s barstok vannak vélek.
89. Magok választottak kapitányt magoknak,
Eztet hívják hadverő Ajgas basának,
És bizony nem heában nevezték annak,
Mert ez volt oka sok nemzet romlásának.
90. Ajgas basa után jönnek zagatárok,
Legbelsőbb Scythiából való tatárok,
Hiszik az alkoránt, de zöld patyolatok
Megesmértetik, kik törökök, tatárok.
91. Ellepték az földet ezek, mint az hangyák,
Avagy széles mezőben az sok kalangyák,
Mindenütt villámnak csak nyilak, az szablyák,
És mindent rettentnek lobogós kópiák.
92. Ezek soha oly helyre nem fordultanak,
Az melyet fegyverrel nem hódítottanak,
De inkább azt mondom, hogy elpusztítottak,
Valamerre ezek világon jártanak.
93. Sőt mikor törökre ezek támadtanak,
Csaknem teljességgel őket elrontották;
De mi bűneinkért rajtunk maradtanak,
Istentül ostorért mert hagyattattanak.
94. Lám scytha Tamburlan megveré muzulmánt,
Elevenen megfogá Bajazitet, nagy khánt,
Akkor is láthattuk az Isten hatalmát,
Csak játéku tartja az emberek dolgát.

95. Soha az scythákat senki meg nem verte,
Sem ú veszedelmeket soha nem érte,
Mithridates király háborgatni mérte,
De mondd meg énnekem, mit viheté végbe.
96. Halották rómaiaknak nagy hatalmát,
Magokon soha nem lárták birodalmát,
Nagy Sándor meglátá scytha bátorságát,
Midőn véve nehezen meg egy kúsziklát.
97. Négy táborban ezek járának ékessen,
Mindenikben vala húszezer tegzessen,
Egyiknek parancsol fekete szerecsen,
Hármának Uldair, Lehel és Turancsen.*
98. Ki számlálhatná meg az tenger örvényét,
Vagy Herciniának számtalan levelét,
Az megszámlálhatná Szulimánnak népét,
Az is írhatná meg roppant seregeket.
99. Mert valaki hallá, haddal megy Szulimán
Körösztenyekre és megyen sok muzulmán,
Mindenik sieté haddal császár után,
Mindenik gyönyörködnék kaur romlásán.
100. Mert szép Indus vizén túl török nem lakik,
Sem ú császárjoknak soha nem adózik,
Mégis ide gyűve király Atapalik,
Mert látni akará, köröszteny mint romlik.
101. Jaj, hova ez az nagy folyhő fog omlani,
Mely világ szegletre fog ez leszakadni,
Mely nagy haragját Istennek fogja látni,
Az ki ezt magára jünni fogja látni.

* A kéziratban itt ez a vers következett :

Mindezeknek pedig Halamir parancsol,
Nagy okossággal bír és ha csak egyet szól,
Többet tesz. mint más ha napestig karatyol,
Károssá nem marad senki tanácsából.

102. Mint eget az fölyhő ellepte az földet,
 Az sok roppant sereg és idegen nemzet,
 Még meg nem számláltuk ázsiai népet,
 Sem európai *hadakozó* sereget.

MÁSODIK ÉNEK.

1. Budai fővezér meghallá Arslán bég,
 Hogy ű tanácsából megbomlék békesség,
 Gondolá, mindenben árt késedelmesség,
 De leginkább hadi dologban árt röstség.
2. Az ű elméje is vala nyughatatlan,
 De okosság nélkül, azért állhatatlan,
 Ű minden dolgában volt igen oktalan,
 Azért is rosszul jára minden dolgában.
3. Ura híre nélkül sok hadakat gyűjte,
 Mert avval kegyelmét nyerni reménylette,
 Hogyha kaurokat miként megverhetne,
 Vagy valami kúvárat túlök nyerhetne.
4. Nyilván mondja vala, megszállja Palotát,
 Senki előtt nem titkolá ű tanácsát,
 De kérkedik vala, lerontja bástyáját,
 És elvágja Túri Györgynek vitéz nyakát.*

* A kéziratban a negyedik vers után áthúzza a következő szakaszok állanak :

5. És ez az bátor vitéz vala Palotán
 Király hagyásából jó gondos kapitán,
 Ez Arslánnak mérgét idején meghallván,
 Kezde szorgoskodni mindenrül gondolván.
6. Először is íra az Salmensis grófnak,
 Kűdjön segítséget korán Palotának,
 Azért gróf meghagyá Izdencsi Istvánnak,
 Hogy száz gyaloggal segítsen Palotának.
7. Lén Pápáról is alkalmas segítsége,
 Mert harmadfél száz gyalog onnan eljűve,
 Túri Farkas, öcsését, kapitán elküldé
 Maximiliánhoz, segítséget kérne.

5. Azonban dühössen összegyűjté hadát,
Valaki köthetett oldalára szablyát,
De mind megbővíté az vezér táborát.
Rövid nap számlála tízszer ezer szablyát.
6. Megszállá Palotát vezér ennyi néppel,
Sok ágyúval, elég tüzes mesterséggel,
Üdöt nem mulatván sok álgyúlövessel,
Móre bástyát törni kezdé keménységgel.
7. Szégyenli az Túri, hogy vagyon kúfalban
Sánczolva, akarna lenni táborában,
Mint erős orosz lány nem késik barlangban,
Mikor fekvé találják vadászok abban.
8. Kiugrik haraggal, sok erős dárdát ront,
Vadász halomban mar, erős hálókat bont,
Valamerre fordul, piros vért sokat ont,
Így Túri cselekszik, töröktül bántódott.
9. Jó rendet benhagyván maga kétszáz fejjel
Palotából jön ki, mind híres vitézzel,
Törökre ráüte, okos merészséggel
Sokat benne levág vitéz keménységgel.
10. Istrázsát nem talál, mert bízvást alusznak,
Éjfélkor vala ez s békével hortyognak,
Nem félnek Túritól és nem is gondolják,
Hogy ily dolgot magyarok megpróbáljanak.
11. Kurt aga legszélről az vár felől vala,
Bolond merészségből sátorát ott vonyá,
Ű körülette háromszáz jancsár hála,
Azokra Túri György bátran rárohana.
12. Csakhamar százötvenöt török elesék,
Mégis alig Kurt aga álmából ugrék,
Mert estve vacsorán sok huzomost ivék,
Túri veszedelmére sokat esküvék.

13. Mezőtelen karddal kiszökek sátorbul,
Kiált segítséget, melyet vár Arszlántul,
Kiáltja társait az sátorok alul,
De mindennek gondja van nagyobb magáról.
14. Szintén immár lóra ugrani akara,
Hogy Arszlán táborához elszaladhatna,
Ott éré Tót Balázs s az fejét elcsapá,
S az új szép sátorát az magyar megrablá.
15. Mély álmában sok jancsár megölettetik,
De nem messzi álombul halálka ugrik,
Soknak teli gégéből az bor kiomlik,
Mindnyájan részegségnek ott jutalmát veszik,
16. Az háromszáz közül tizenöt szalada,
Az ki Arszlán vezérnek erről hírt ada,
Haragjában ketté új csak nem szakada,
Gyorsan két ezerrel a felé szágoda.
17. Túri immár Palotában bement vala,
Azért Arszlán vezér ottan nem találá,
De láta sok török vért ottan omolva,
Holttestet, romlott sátort sokat halomban.
18. Táborában megtére sokat esküvén,
Mahomet profétának arra felelvén,
Hogy Túrit megnyúztatja mindjárt merevén,
Kurt aga temetésének tisztességén.
19. Az szép piros hajnal azonban eljüve,
Harmattal s világgal földet ékeséte,
Szép gazdagságával mindent örvendíte,
Csak tégedet Arszlán megkedvetleníte.
20. Azért nagy ágyúkkal gyorsan elrontatá
Az Móre bástyáját s földhöz hasonlítja,
Lovára felugrék, trombitát fújatá,
Ostromnak az tábort bástyának indítja.

21. Mindennap áfiumot ű eszik vala,
Hogy köröszmény vérre ű kegyetlenb volna,
Már maszlagtul vezér reggel részeg vala,
Úgy hogy nem is tudá maga, mit csinála.
22. Száguld az bástyához, az kapitányt szidja,
Esti denevérnek és lopónak hívja,
De néki megfelelt Túri György ágyúja,
Mert jó lovát alatta ketté szakasztá.
23. Ha gyorsan jancsárok el nem kapták volna,
Az másik ágyú is magát lútte volna,
Gyalázattal azért onnan elszalada,
Részegségnek mindenkor az az jutalma.
24. Az jó hadviselő bor nélkül ellegyen,
Részegítő eszközt most hozzá se vegyen,
Ha akarja jó hírén csorbát ne tegyen,
És hogy ű hada is kárt tőle ne vegyen.
25. De mivel különböz oktalan állattul,
Ki elvágik akartva okosságátul,
Kinek feje teli párával sok bortul,
Nem tudja megválasztani jót az rosztul.
26. Arszlán részeg vala bortul és maszlagtul,
Kárt és szégyent valla gyózan kapitánytul,
Kurt agát elveszté, magát nyavalyásul
Alég mentheté meg veszedelem alul.
27. De az ostromon is kétszáz embert veszte,
Mert füstelgő szemmel romlott bástyát nézte,
Mert még bástyán belől két árok földözte
Palotát, kapitány kit akkor vésete.
28. Két jó pattantyúst is elveszte az harczon,
Maga öcscsét, Durmist, második ostromon,
Immár tized napja, hogy hever az sánczon.
Minden dolga fordul csak számtalan káron.

29. De az Luftis aga igen megieszté,
Mert körösztény hadat, hogy siet, hirdeté,
Arszlán sátorokat gyorsan felszedeté,
Félve és rettegve onnan elsiete.
30. Ez lén vége Palota megszállásának,
Ez lén vége Arszlán vezér haragjának;
Jó híre marada Túri kapitánynak,
Ezután békessége lén Palotának.
31. Szent Iván havának tizedik napján
Konstantinápolybul megindult Szulimán,
Avval az sok haddal vizeket szárosztván,
Nagy hegyeket bontván, városokat rontván.
32. Egy fekete szerecsen ló volt alatta,
De kúpíró falra szebbet nem írhatna,
Nem vélnéd hogy éri földet szároz lába,
Oly szépen egyeránt, s halkkal változtatja.
33. Véres nagy szemei ugyan kidűltenek,
Szároz fejcskékjén van helye üstöknek,
Az orra likjain lángos szelek mennek,
Szája tajtékot vér, mint vízi Istennek.
34. Magassan költ nyakán fejét aláhajtja,
Száros rövid serényét szél hajtogatja,
Széles melylyel elefántot hasonlítja,
Körmmel, szároz innal szarvast meghaladja.
35. Jámboron, csendessen császár alatt jára,
De hogyha az ember fogdosni akará,
Mint az sebes sólyom, mikor kél szárnyára,
Vagy ha könnyű evet ugrik fáról fára.
36. Űl vala mereven nagy császár nyeregben,
Fejér vékony patyolat vagyon fejében,
Két csoport kócsagtoll alá áll széltében,
Szakálla merő ősz, halvány személyében.

37. Szép arany hazdia függ alá vállárul,
Az dolmánya is szintén olyan kaftánbul,
Kemény misziri kard függ le oldaláról,
Melyet szultán Musa nyert görög császártul.
38. Szörnyű méltósággal kétfelé tekintget,
Könnyen esmerhetni, hogy nagy gondja lehet,
Ez viszen nagy szívében lángot és fegyvert,
Ez körösztény világnak nagy veszedelmet.
39. Az sok sűrű kopja utánna s előtte
Sok földet rettenetességgel befödte,
Azt tudnád, hogy nagy erdő jár körülette,
Jancsár, mint az hangya, az földet ellepte.
40. Számtalan sok ágyú, az ki kűfalt tör, ront,
Vonyatik utánna, kivel sereget bont,
Sok taraczk pattantyú, ki körösztény vért ont,
Golyóbis, puskapor, s mindenféle prófont.
41. Minden ácsszerszámok, nagy erős kötetek,
Deszkák és vasmacskák, kikből hídat vernek,
Tudós Ali Portu parancsol ezeknek,
Ágyúknak, szekereknek, minden mesternek.
42. Sok szekszénás lovak ezek után jönnek,
Hosszú nyakú tevék és erős öszvérek,
Bialok, számárok és ökörszekerek,
Hat elefánt is jön, kiben sok emberek.
43. Megyen császár előtt messzi két mérfölddel
Hósa hatvanhárom, pénzt osztanak mind szélyel,
Minden nyomorultnak, hogy ezek Istennél
Szerezzenek szerencsét könyörgésekkel.
44. Igazat kell írnom, halljátok meg mostan,
Noha ellenségünk volt szultán Szulimán,
Csak aztot kiveszem, hogy hiti volt pogány,
Soha nem volt ily úr törökök közt talán?

45. De talán nélkül is bátran azt mondhatom,
Pogányok közt soha nem volt az földhátan
Ilyen vitéz és bölcs, ki ennyi harczokon
Lett volna győzedelmes és sok országon.
46. Vitézség s okosság egyaránt volt benne,
Hadbéli szorgosság nagy szorult ű benne,
S ha kegyetlenség szívében jelt nem tenne,
Talán köröszmény közt is legnagyobb lenne.
47. De fiát, Musztafát, mikor megöleté,
Akkor felettébb magát megesmérteté,
Sőt maga nemzetivel meggyűlölteté,
Roxa szerelméjért eztet cselekedé.
48. Szerencse úvéle nem játszott, mint mással,
Ha ijeszteni is akarta csapással,
Vagy hadvesztésével, vagy más kárvallással,
Mindenkor állandó volt okosságával.
49. Nem hajlott, mint az ág, mint kűszikla állott
Tenger habjai közt, mert magában szállott,
Ha szerencse neki valamit jót adott,
S nem bízta el magát, föl nem fuvalkodott.
50. Ilyen űr s ilyen had jűve országunkra,
S ily ártalmas folyhó szálla le kárunkra,
Mely nemcsak magyarnak elég romlására
Lett volna, de elég világ rontására.
51. Kissebb haddal Sándor bírá meg világot
Űgy hogy mind az négy rész hozott neki adót,
Soha rómaiaknak ennyi hadok nem volt,
Mindazáltal űk is megbírák világot.
52. Szorgalmatos vala Szulimán útában,
Hamar Drinápolyból jűve Fejérvárban.
Még Drinápolyból küldé előjáróban
Petráfot, hogy Gyulát szállná meg útjában.

53. Petráf nénje fia volt török császárnak,
És nagy beglerbégje az Görögországnak,
Szultántul küldetvén négy ezer jancsárnak
Parancsola, s huszonöt ezer kopjának.
54. Harminczkét ezer török megszállá Gyulát,
Petráf besánczolá az maga táborát,
Negyven ágyúval kezdé törni bástyáját,
És földre rontani szép fejr kúfalát.
55. Kerecseni László volt benne kapitány,
De kapitány nevét nagy gyalázatossan
Hordozta, Gyula várát hitre megadván,
Magát is, nemzetünket is meggyaláztván.
56. De vette érdemét rossz emberségének,
Megláta igazságát Petráf hitinek,
Vitézivel együtt fogságban vetteték,
Melyből szabadságokat soha nem érék.
57. Esztelen, ki hiszen az török hitinek,
Főképpen életét ha bízza töröknek,
Török megállani szavát tartja bűnnek,
Főképpen hogyha mit ígér köröszténnék.
58. Forgasd föl az egész magyar históriát,
De még az régít is, az görög krónikát,
Meglátod, hogy török olyat nem fogadhat,
Az kit ű teneked örömet megáll s tart.
59. Azonban török császár jünni sieté,
Nem tudja, köröszténnék ártson mely felé,
Sok felé osztatik bölcs s okos elméje,
Mely várat szálljon meg: Egret, Szigetet-e?
60. Akkor az nagy nevű Zrini Szigetvárban
Maximiliántul rendelve kapitány
Volt, Horvátországban és többiben is bán,
Ez az, kívül szólni fog én historiám.

61. Ez török erejét nem egyszer próbálta,
És minden harczokon vitézül rontotta,
Egész Törökország jól esméri vala,
Ez miatt volt nekik legnagyobb romlása.
62. Török táboroknak utolsó romlásra
Elég volt mondani : Zríni vagyon harczban,
Mint folyhó szél előtt siet forgásában,
Úgy sietett futni török hazájában.
63. Az isten ú neki adott oly hatalmat,
Ellenség előtte, mint föveny elomlott,
Jól esmerte Isten, hogy hű szolgálja volt,
Azért minden ügyében tüle áldatott.
64. Zríni egy hajnalban, az mint volt szokása,
Valamikor hajnalnak volt hasadása,
Az szent feszület előtt térden áll vala,
S így kezde könyörgeni az ú szent szája :
65. Véghetetlen irgalmú szentséges Isten,
Az ki engem segétesz minden ügyömben
Te vagy énnekem győzhetetlen fegyverem,
Paizsom, kúfalom, minden reménységem
66. Hajtsd le füleidet az magos kék égből,
Halld könyörgésemet kegyelmességedből,
És ne csinálj törvényt az én érdemből,
Hanem véghetetlen irgalmas szívedből.
67. Nem-e én tetűled csináltattam földből?
Nem nagy bűnnel jöttem-e anyám méhéből?
De te irgalmaddal tisztultam meg ebből,
S minden világi jómat vettem kezedből.
68. Uraságot adtál, kivel én megérem,
S vitéz szível áldottál s van böcsületem
Világ előtt, nem érhet az én érdmem
Annyit, mennyi sok jókat tetűled vettem.

69. Mert az én érdemem nálad annyit teszen,
Mennyi vizet kis föcske szájában veszen,
Az megmérhetlen tenger-mélység ellen,
Ennyi én érdemem te kegyelmed ellen
70. Mégis, én nyomorult, háladatlan vagyok.
Újabb bűnre minden nap sok okot adok,
Uram, költs föl, kérlek, én mikor szunnyadok,
Moss meg szent iölköddel, mert rút s mocskos vagyok.
71. Atyáink vétkérül meg ne emlékezzél,
Sőt minden bűnökrül, kérlek, felejtskezzél,
Mert tégedet nem holt, hanem ki most is él
Dícsér és nevedrül tisztességet beszél.
72. Uram, azt is látod, az pogány töröknek,
Miként vásik foga az hitetlen ebnek,
Hogy mikint árthasson az keresztényeknek,
Csak az az szándékjok, mikint törhessenek.
73. Ne engedd meg Uram, (noha érdemlenénk),
Hogy haragod miatt földig törettetnénk.
Hogy az te szent nevedet űk megnevetnék,
Mi túlünk, te hun vagy, kevélyen kérdeznék.
74. Mutasd meg ű nekik, hogy te vagy nagy Isten,
Hogy te — kívületed máshun Isten nincsen.
Ki megyen utánad, nem jár sötétségben,
Hanem viszi útad az örök örömben.
75. Nem nekünk, nem nekünk, Uram, tisztességet,
De szent nevednek adj örök böcsületet,
Minket azért áldj meg, hogy híuk nevedet
Mi segítségünkre, és bízzunk te benned.
76. Uram, te Fölségedet arra is kérem,
Látod, immár az vénség majd elér engem,
Immár nem lesz oly erő az én testemben,
Hogy ellenségidet, mint előbb, törhessem.

77. Vedd hozzád lölkömet, mely téged alig vár,
Miként segítséget hadtul megszállott vár,
Vedd ki én testembül, melyen vagyon nagy zár,
Ne füleszsze bűnöktől megnevelt vízár.
78. Így, az Isten előtt Zríni esedezett,
Azért meghallgatá az ú könyörgését,
Haromszor láttatott Zríúinek feszület,
Hogy hozzá lehajult, felelvén ezeket :
79. Ím, az te könyörgésedet meghallottam,
Az te buzgó szűvedet mind által-láttam.
Atyai kedvemben ügyödet fogadtam,
Ne félj, mert nem héában érted megholtam.
80. Örülj én jó szolgám, mert jól kereskedtél,
Mert öt talentumodra még ötöt nyertél,
Világon magadnak koronát kötöttél,
Melyet aranyossan atyámhoz viszed el.
81. Ottan az angyalok téged készen várnak,
Rendelt seregekben cherubinok állnak,
Téged jobb kezére atyámnak állatnak,
Veled együtt örökben vígadni fognak.
82. Hozzám veszem immár az te szép lölködet,
Magad is kívánod, s így jobbnak esmerted,
De hogy még fényesebb korona fejedet
Tisztelje, ím néked adok ily kegyelmet :
83. Mártírumságot fogsz pogántul szenvedni,
Mert az én nevemért fogsz bátran meghalni,
Zríni hallgasd meg most, mit fogok mondani,
Ím, te jövőididet fogom számlálni.
84. Szulimán haddal jün az Magyarországra,
És legelőször is fog jünni várodra,
Lesni, mint éh farkas, fog te halálodra,
Hatalmát, erejét vesztí Szigetvárra.

85. De ű nem fogja te romlásodat látni,
Mert vitéz kezeid miatt fog meghalni,
Sok ezer töröknek kell ottan meghalni,
Akkor az te lölköd fog hozzám szállani.
86. De az te fiad, György, támasztja nevedet.
Felserkenti fénynyel tündeklő nevedet,
Mint phoenix hamubul költi nemzetségét,
Űgy okossággal ez megtartja híredet.
- (Itt egynihány vers hea.)

HARMADIK ÉNEK.

1. Űristen, embernek elméje mint fordul,
Nincs állandó tanács ember-okosságbul,
Ha mit elvégez is ű gondolatjából,
Ottan megfordul Isten akaratjából.
2. Szulimán Egerre veté gondolatját,
Hogy annak el-kidöntse erős hástyáját,
De hamar az Isten téríté tanácsát,
Hamar megfordítá Szigetre haragját.
3. Im, megmondám okát az ű haragjának,
Midőn már megparancsolt volna hadának,
Hogy útjokat Egervár felé tartanák,
És viselnék gondját Dunán való hídnak.
4. Bosznai főbasa Musztafa azonban
Érkezek szép haddal császár táborában,
Híres vitéz vala ez Horvátországba,
Mert erővel bémene Krupa várában.
5. Megesmeré császár ennek emberségét,
Mindjárt neki adá Arszlán vezérségét,
Meg is hagyá mindjárt, vegye el életét,
Részeges Arszlánnak, mert látá sok vétkét.

6. Jobb lett volna néked Arszlán veszteg lenned,
Urad híre nélkül nem is cselekedned
Semmit, hogy sem bolondul hadat kezdened,
S hamis hírrel uradnak fülét töltened.
7. De Arszlán nem meré megvárni Musztafát,
Mindjárt Budán hagyá minden portékáját,
És nyomozni kezdé császár nagy táborát,
De úgy is megtalálá maga halálát.
8. Császár Mehmet Gujlirgi basának adá
Bosznát, s hogy siessen oda, parancsolá,
És hogy arra szorgalmatos gondja volna,
Valami kárt körösztény ott ne csinálna.
9. Két ezer lovassal Mehmet megindula,
Nem sok nap mulva érkezék Sziklós alá,
Ottan az szép mezőn táborát szállítá,
Maga szép sátorát ottan fölvyonátá.
10. Siklósi Szkender bég hozzá mene gyorsan,
Mehmetnek köszöne s így szólla okosan:
Uram, tetszik nékem ez csudálatossan,
Nem veszed eszedbe, hun szállottál mastan.
11. Vagy azt tudod-e, légy békességes helyen,
Ellenség nélkül való szép török földön?
Nem vagyunk immár drinápoli mezőben,
De kaur kardjának kitettetett helyen.
12. Az körösztény várok nem oly messze vannak,
Hidjed Szigetvárban éh farkasok laknak,
Csaknem éjjel-nappal ezt az mezőt járják,
Még az hóstádban is micink nem laknak.
13. Te jüvetelednek már régen híre van,
Itten szállásod is pór előtt nyilván van,
Melyet ha meghallott szigeti okos bán,
Fejemet kötöm én, hogy régen lesben van.

14. Uram, nem maradhat az török miatta,
Ha hová vagyon is némelyeknek útja,
Katona vagy hajdú azonnal elkapja,
Vagy fejét elviszi, testét itten hadja.
15. Hidjed, hostádban is meg nem maradhatunk,
Onnan is lábunknál fogva vonyattatunk.
Még az várban is nem igen bizvást vagyunk,
Annyira félelme miatt megkábultunk.
16. Az szent Mahometért, kérlek Uram, téged,
Magadat te itten ne szerencséltesd,
Hanem inkább én tanácsomat kövessed.
És az kerítésben táborodat vigyed.
17. Az lovak az hostádban ott kin lehetnek,
Az vitézek penig várban ben férhetnek,
Kevesebb kár lészen, ha lovak elvesznek,
Hogy sem ennyi sok és jó török vitézek.
18. Különben, Uram, magadnak veszélyt keressz,
De még én fejemre is haragot szereszsz,
Ennek tanácsodnak híre én rajtam lesz,
Azért lásd, mit csinálsz, kérlek, hogy el ne veszsz.
19. Mehmet az körösztént nem esmeri vala,
Mert ú nevelkedék mindenkor udvarban,
És ú hiszen vala bolond alkoránban,
Egy török hogy megöl négy körösztént harczban.
20. Azért az Szkendernek nem sokat hisz vala,
Mosolyogva magában ily választ ada:
Köszönöm tanácsodat, Szkender Alboda,
De megbocsásd, táborom helyét nem váltja.
21. Gyalázattal híres Bosznában indulnék.
Ha én itt az éjjel maradni nem mernék,
És az semmi előtt oly igen rettegnék,
Hogy helyt is magamnak itten ne találnék.

22. De az lágy folyhők is engemet biztatnak,
Mert, la, csak hogy immár essőben állanak,
Nem lesz módja az éjjel kicsin csatának,
Nem hogy lenne járása derekas hadnak.
23. De az mely Zriniről beszélész énnekem,
Még nagy Sztambulban is jött híre fülemben,
Úristen, ha nekem lenne oly szerencsém,
Hogy ez mezőn vele megesmerkedhetném.
24. Mert hallottam az ű nyughatatlanságát,
Kiért az hatalmas császár is haragját
Reá fordítani akarta szablyáját,
De más okok tartóztatták meg bosszúját.
25. De ű is rákerül valaha az törben,
Mint sokat csavargó róka kelepcczében,
Én penig az éjjel leszek szerencsétlen,
Mert nem látom útet s fekszem dicséretlen.
26. Szkender, ha akarod, ketten együtt háljunk,
Meleg kávé mellett agg szót kovácsoljunk,
Osztán mind viradtig mi bizvást aludjunk,
Mert tudom bizonynyal kaurt mi nem látunk.
27. Szkender így felele: Bátor itt maradok,
Éjfélig, Uram, körülatted udvarlok,
És azután osztán várban beballagok,
Neked nyugodalmas écczakát kívánok.
28. Így beszélnek ketten, azonban egy legény
Áranyos bőr zofrát földre leterítvén,
Két szép bársony vánkost az zofra mellé tén,
Szerecsen tésztával sátort megfűstölvén.
29. Vánkusokra ketten ottan leülének,
Egymás közt sok dologrul beszélgetének,
Kávét kicsin fincsánbul hörpögetének,
Osztán azután vacsorát is evének.

30. De az étel után egy szép török gyermek
Ura hagyásából az házba belépék,
Szép gyöngyházos tassán kezében tündöklék,
Fejét betekerte gyöngé patyolatvég.
31. Az egyik vállárul szép bársony kaftánját
Lebocsátá, kezdé igazgatni kobzát,
Ablak felé üle öszvehajtván lábát,
S így kobza szavával nyitá hangos torkát:
32. Méért panaszkodjam szerencse ellened,
Ha bővited minden-nap én örömemet,
Nem szakadsz el tőlem, az mint vagyon híred,
Hogy állhatatlanságban van minden kedved.
33. Kikeletkor áldasz az szép zöld erdővel,
Szerelmes fülemile éneklésével,
Égi madaraknak sok különbségével,
Víz lassú zúgással, szél lengedezéssel.
34. Nem irigyled nekem az én egyesemet,
Inkább hozzá segílsz, szeressen engemet,
Soha el nem veszed az én víg kedvemet,
Neveled óránként gyönyörűségemet.
35. Adsz nyáron nyugovást és szép csendességet,
Szép cziprus-árnyékokat, hűvös szeleket,
Gyöngé tűvel varrott szép sátorernyőket,
Szomjúság megótó jó szagos vizeket.
36. Ősszel sok gyümölcscsel, citronnal, turuncscsal,
Ajándékozsz bőven szép poma-gránáttal,
Erdőn vadat nem hadsz, mert nekem azokkal
Bőven kedveskedel és jó madarakkal.
37. De, télen, az mikor minden panaszkodik,
Akkor az én szívem inkább gyönyörködik,
Erős fürgetegen szívem nem aggódik,
Mert szép lángos tűznél testem melegedik.

38. És vagyon császáromnál nagy tisztességem,
És mindenek között van nagy böcsületem,
El nem fogyhat soha az én sok értékem,
Van jó lovam, éles szablyám, szép szerelmem.
39. De kötve vagy szerencse az én lábomhoz,
Mert elfuttál volna eddig gonoszomhoz,
Ha volnál szabadon, de rám gonoszt nem hozsz,
Mert kötve vagy szerencse az én lábomhoz.
40. Így szólla az gyermek, de nagy szigeti bán
Mehmet jüvetelét póroktul meghallván,
Nem kérkedik világgal, más gondokban van,
Jó vitézeket mindjárt öszvehívatván.
41. Nyólcz száz lovast válogat, ezer gyalogot,
Ezekkel, gondolja, visz végben nagy dolgot,
Jó vitéz lovára maga is felugrott,
Maga szép szolgálíhoz osztán így szóllott:
42. Vitézek, nem szükség nektek sokat szóljak,
És hogy én tinektek bátorságot adjak,
Mindenitek olyan, egy országos hadnak
Tudna parancsolni, s szívet adni másnak.
43. Emlékezzetek meg sok vitézségtekrül,
Nagy erős próbátokrul, s szép híretekrül,
Cselekedjék minden mast is oly serényül,
Az mint eddig cselekedtetek vitézül.
44. Ahun az pogány eb ül bízvást Siklósnál,
Boszna felé indult huszonhat zászlóval,
Nem fél köröszténtül beszéli fön szóval,
Hogy siklósi mezőn mi szégyenünkre hál.
45. Azért én vitézim, minden szót fogadjon,
Senkit az nagy bátorság el ne ragadjon,
Minden hadnagyátul és én túlem várjon,
Hogy talán közünkben zűrzavart ne hozzon.

46. És noh2 Mehmetnek van tudatlan népe,
És véres kardot nem látott basa szeme,
De mi úgy gondoljuk, mintha legjobb lenne,
Minket bizodalom mert rajta vesztene.
47. No már, én jó szolgálím, bátran induljunk,
Urunk Jézus nevét háromszor kiáltsunk,
Az pogány ebektől mi semmit ne tartsunk,
Mert Isten mi vezérünk s kemény paizsunk.
48. Így indulának el köröszteny vitézek,
Együtt Zríni gróffal szép zászlós seregek,
Dél után az óra már ütött kettőt meg,
Lobognak a zászlók, fénlének fegyverek.
49. De Siklósig az éjjel nem mehetének,
Hajnalhasadásban nem messzi érének,
Ahun az törökök táborban hevernek,
De menni akarnak, mert immár nyergelnek.
50. Egy mély és hosszú vőgy fekszik tábor mellett.
Csaknem az vár éri egyik szélső végét,
Az másik peniglen arra, merre Sziget
Fekszik és tart éppen egy fertály mérfődet.
51. Szigeti kapitán minden hadaival
Az völgyön felmene okos rendtartással,
Az vigyázó hallik bástyáról mint szállal,
De az körösztenyek vannak hallgatással.
52. Völgynek másik részén száz lovas maradott,
Ezek mihant derekassan megvirradott,
Csöndesen ballagván mutatták magokat,
Török tábora felé tarták útokat.
53. Jól megláták úket az török seregek,
De azt vélik vala, hogy pécsi vitézek,
És hogy az basához késérőül jönnek,
Azért úk ezektől semmit nem félének.

54. De gyorsan szűvekből az kétség kiesék,
Mert kard miatt ottan sok török leesék,
Sokat ez kicsin csoport ottan nem késék,
Úk visszaszáguldva nyomra sietének.
55. Rikoltás, kiáltás esék az táborban,
Azt tudnád, ördögök ugatnak pokolban,
Fölrözzent az basa, nem késik sátorban,
Jó lovára ugrék fegyveres páncérban.
56. Ihon már, vitézek, így szól törököknek,
Kit óhajtva vártunk, ezeknek ebeknek
Vérekben megfesthetjük vitéz kezünket,
Ihon már az üdő, legyetek emberek.
57. Hiszem, tolvaj kurvák mit csináltak rajtunk,
Ide mertek jünni, hun az mi dondárunk,
Majdan jutalmokat érdemre megadjuk,
Csak gyorsan utánnok lovakon szágodjunk.
58. Ezeket megmondván, maga kiobbana,
Kezében pörögvén egy szép tollas csida,
Utánna az dandár, futhat kinek lova,
Csak az basa fia nem igen szágulda.
59. Ötszáz lovast tartott magánál meg Rézmán,
Ez volt neve fiának, s jára lassabban,
Volt okosabb is ez, noha iffiantan
Kelle veszni szegínnek más bolondságán.
60. Meddig Mehmet azokat heában úzé,
Addig vitéz Zríni az lesből kijüve,
És basa táboráig bízvást elmene,
Mert senki nem állhatott ottan ellene.
61. Vitézeket mind együtt csoportban tartá,
Török táboron kapdosni nem bocsátá,
Lassan török után renddel ballagtatá,
Siklóstul s tábortul úket kiszorítá.

62. Rézmán eszben vette köröszmény dandárát,
Ott átkozni kezdé atyja bolondságát,
Zríniere emberül téríté zászlóját,
Atyjának izené nehéz állapotját.
63. Legelsőbben Rézmán Frank Andrást lovárul
Csidával leveré, s kirántá torkából,
Lölke kiment előbb ű meleg testébül,
Hogysen maga földre esett lágy nyergéből.
64. Csillag György zászlóval mellette áll vala,
Rézmán nagy csidájához erőssen csapa,
Kemény somfa-csidát átal nem vágthatá,
Magától is az csapást nem taszíthatá.
65. Györgynek mellyén páncér, de az sem tarthatá,
Mert erős Rézmán szívéen általtaszítá,
Dárdájával együtt életét kirántá,
Esék le zászlóstul Csillag György hanyattá.
66. Csakhamar Solymosit azután leveré,
Tolnai Dömötört szablyával megölé,
Vitéz Sárkány Györgynek ottan fejét vévé,
Ifjú Jurcsicsnak életét elvévé.
67. Rézmán így viselé magát szablyájával,
De Farkasics Péter erős pallosával
Nem cselekeszik kevesebbet Rézmánnal,
Mert miatta meghal aga Mehmet Butal.
68. Juszup odabasát az földre teríté,
Kurtot egy csapással az földre leveté,
Te is ártatlanul megholtál mellette
Jazichi Ahmet, mert kemény seb levete.
69. Iszonyú vérontást nem számlálhatom meg,
Kit ketten mívelnek Farkasics, Rézmán bég;
Mint az eleven tűz valamerre mennek,
Mindenütt holttestek halomban hevernek.

70. Mindennek vagyon már szemén ellensége,
Török és köröszteny öszve van keverve,
Halók jajgatása, élők serénsége,
Nagy porral kevereg együtt magas égbe.
71. Messzirül meglátá horvátországi bán,
Mint bánik népével megdühödött Rézmán,
Lovát sarkantyúval megindítá bátran,
Az hun ímmár népe csaknem futásban van.
72. Így mond: Hová futtok, ti vitéz emberek,
Nézzétek, kicsodák, kik tikteket űznek,
Tehát ennyi körösztent egy török gyermek
Megfutamtat mezőben. Ah, térjetek meg.
73. Siklós várában-e ti akartok futni,
Itt akarjátok-e uratokat hadni,
De az ki engemet fog bátran követni,
Neki győzedelmet majd fogok mutatni.
74. Így szóla, s nem többet. Rézmánra szágulda,
Annak ismég kezében van kemény dárda,
Mikor az jó Zrínihez közelebb juta,
Nagy erővel, merészséggel reá hajtá.
75. Kemény vasas paizs az hajtást megtartá,
De az vasa paizst ugyan általjárá,
De belől pánczéron átal nem járhatta,
Zríni éles pallossal Rézmánhoz csapa.
76. Meg nem tartá aztot az aczélyos pánczér,
Kiomlék Rézmánnak vállából piros vér.
Mindazáltal az vitéz török meg nem tér,
Hanem karddal ismég Zrínihez csapni mér.
77. Azonban Mehmet is messzirül érkezék,
Látja, miben vagyon az fia, Rézmán bég,
Hogyha nem érkezik hamar az segítség,
Ezennel egy fia éltenek leszen vég.

78. Mint magas hegyekből leszállott kúszikla,
Kinek sohun nem lehet nagy tartalékja,
Nagy sebességgel dül s álló fákat rontja,
Bont, tör, merre gördül és semmi sem tartja.
79. Úgy Mehmet fiának látván veszedelmét,
Valakit hun talál, elveszi életét,
Öl, vág, ront és szaggat, az ki menetelét
Tartóztatni akarja ú sietését.
80. De mikor oda jűn, fiát halva látja,
Gondold meg, szívének vagyon-e bánatja,
Mint az fene tigris kölkét halva látja,
Hálóját vadásznak s magát is szaggatja.
81. Így mond jó Zrininek: Avagy te engemet
Fiam mellé teszesz s elviszed fejemet,
Avagy én ezentűl kiontom véredet,
S elevenen megrágom kemény szűvedet.
82. Együtt ilyen szókkal az nagy grófhhoz csapa,
Melyért kemény sisakja kettészakada,
Es ha basa kardja meg nem fordul vala,
Az lett volna Zríninek végső órája.
83. Az isten angyala az csapást megtartá,
Az Mehmet kezében szablyát megfordítá,
Gyorsan az kölcsönért kölcsönt megfordítá,
Mert kardjával együtt jobb kezét elcsapá.
84. Lovastul kemény földre Mehmet lecsék,
Vitéz Zríni utánna gyorsan leugrék:
Mehmet, rosszul torlod meg fiad veszését,
Ezentűl késérni fogod fiad lölkét!
85. De, ne félj, meg nem halsz nagy dicséret nélkül.
Mert, la, megölettetel Zríni kezétűl,
Így mondván, kibocsátá lölkét testébűl.
Mert elválék feje kegyetlen mellyétűl.

86. Mehmet basa halálán megiedének
Az egész seregbéli török vitézek,
Már zászlóstud együtt futni készülének,
Mikor űket megtartá pécsi Olaj bég.
87. Törököknek hangos torokkal így szólla :
Elveszett ama jó vitéz, Mehmet basa,
Mi peng szaladunk? ez lesz megtorlása
Ű vitéz vérenek, serege futása?
88. Mely világ szegletin ti akartok élni,
Micsodás emberek eleiben menni,
Holt uratok mellől ha fogtok szaladni,
És testét fiával akarjátok hadni.
89. Ah, ne lásson az ég soha ilyen dolgot,
Hogy ilyen kár után török adjon hátat ;
De ti futástokban is nem látok hasznót,
Hanem hogy vérünkkel fössük kaur kardot.
90. Egy reménsége van meggyőztetteknek,
Hogy semmi győzedelmet ne reméljenek,
Nem jobb-e tisztességgel halni embernek,
Hogysem szemén élni szégyennel mindenek.
91. Én, én, ha az ti győzhetetlen szűvetek
Annyit mer, az mennyit mívelhet kezetek,
Én leszek dícséretre vivő vezértek,
Avagy megmaradandó hírrel halok meg.
92. Így mondván, ragada erős kemény dárdát,
Letaszítá lórul halva Markó Szilát,
Azután Tót Benczét és egy gyalog vajdát,
Cserei Pálnak is megsérté az vállát.
93. Nem tarthatja magát lovon Cserei Pál,
Akaratja nélkül az kemény földre száll,
Ibrahim Olaj bég már feje fölött áll,
Könyörgeni kezde sebes Cserei Pál:

94. Vitéz ember, ne bánts, mert jó rabod vagyok,
Elég ezüst-arany pénzt magamért adok,
Én Zríni Miklósnak fő embere vagyok,
Nem sokáig vasat te nálad hordozok.
95. Kegyetlenül Ibraim megmosolyodék,
Monda: Nem gyönyörködöm az te pénzednek,
Hadd otthón fiaidnak és gyermekidnek,
Anekül nem szűkös tárházam, ha élek.
96. Tülem kegyelmet kérsz, Zríni elbontotta,
Mert kérését Rézmánnak meg nem hallotta,
Az vitéz basát is az földön levágta,
Azért Zríni öl meg téged, ravasz róka.
97. Pál végső óráján igen megbúsula,
Kegyetlen Olaj bégnek földről így szólla:
Ám legyen ez nekem legutolsó óra,
De te életed életemnek lesz ára.
98. Nem sokáig kérkedni fogsz halálommal,
Nem messzi vár téged is kegyetlen halál,
Egy erős kéz miatt lölköd pokolban száll,
Engem penig menyország vár kívánsággal.
99. Nevet kegyetlen bég, akkor hozzá vága,
Mikor Pál még többet is szólni akara,
Az éles szablyával gégáját elcsapá,
Életét és szavát egyszersmind szakasztá.
100. Együtt az csapással eztet mondja vala,
Az én jövődömet csak jó Isten tudja,
Halj meg te azonban s mondjad menyországba,
Ibraim Olaj bég hogy megyen pokolba.
101. Más felől Farkasics, mint sívó oroszlány,
Pogány török testet magas halomban hány,
Megholt ú miatta Durlik aga Rézmán,
Basa kihája is fekszik földet rágván.

102. Adatik úneki tágos és széles út,
Mert minden előtte, az merre lehet, fut,
Nem különben, mikor kilövik az ágyút,
Csinál széles nyílást, az míg helyére jut.
103. Csak te magad nem futsz nagy óriás Rahmat,
Farkasicsra bátran hozod nagy botodat,
Régen Rahmat elhatta az maga lovát,
Gyalog, mint egy torony, hordozza nagy hotját.
104. Heában Farkasics megvárnod ezt karddal,
Nem árthatsz úneki kemény pallosoddal,
És hogyha el nem ejted eztet puskáddal,
Vagy maga terhével levér vagy nagy bottal.
105. Ottan legelőször puskához ragada,
Az vitéz Farkasics, s Rahmatra iránza,
Nem iéde Rahmat, de nagy bátran monda:
Félénk eb, messzirül látni akarsz halva.
106. Bár pattantyúst oltalmodra hozz magadnak,
Nem ártasz te avval ennek az Rahmatnak,
Bár tűzzel állj ellen én buzogányomnak,
De étke lesz ebeknek és az hollóknak.
107. Ottan az Farkasics nagy mellyében lúve,
De magas óriás evvel el nem dúle,
Bottal Farkasicsnak az fejét megüté,
Félholtan lova mellé földre teríté.
108. Magát is Farkasicsra esni bocsátá,
Mert seb miatt lábon tovább nem állhata,
Átkozódván magából lölkét bocsátá,
Mely testét élteben oly kevélyen tartá.
109. Nincs már tartalékja Zríni seregének,
Mert futnak előtte az török vitézek,
De, ihon, jün gyalog kegyetlen Olaj bég,
Nem akar elfutni, de akar halni még.

110. Sisaknak csak az fele vagyon fejében,
Az többi mind eltörött sok ütközetben,
Szablája eltörött, csak feje kezében,
Maga lustos porban és köröszteny vérben.
111. Száz lik van paizsán, száz kópja darabok,
Mast már környülvették az egész gyalogok,
De mint kűsziklának nem ártanak habok,
Úgy semmit nem tehetnek bégnek gyalogok.
112. De nihant Zríni Miklós eztet meglátá,
Lovon gyorsasággal oda szágultata,
Vitéz Olaj béget bántani nem adta,
Mert nagy vitézségét maga is csudálta.
113. Így szólla Zríni: Add meg vitéz magadat,
Eléggé mutattad már vitéz voltodat,
Kiért nem kívánom én is haláloadat.
Vagyok Zríni, ne szégyeld megadásodat.
114. Ottan karddarabját az bég elhaítá,
Zríni nevére szűvét mert meglágyítá,
Az jó grófnak térdéhez ily szóval futa:
Uram, te nevedre bég magát megadta.
115. Hidjed, hogy senkinek én másnak magamat
Meg nem adtam volna, míg birnám karomat,
Mert vitéz Olaj bégnek mondom magamat,
Én szép Pécsen tartom mastan lakásomat.
116. Ezután az nagy bán trombitát fújata,
Maga szép seregét mind öszvehívatá,
Mert az szép nap is már lovait elhajta,
Océánun tengerben mert beúszтата.
117. Basa táborában magáét szállítá,
Szorgos istrázsáit körüle jártatá,
Ott hált azon éjjel, mi volt másod napra,
Azt bízom negyedik rész históriámra.

NEGYEDIK ÉNEK.

1. Fut fárad az ember és kap az világon.
Véli, hogy állandó boldogságot adjon,
Nem hiszi, tövébül szerencse szakadjon
Markában, s kis édesért száz ürmet adjon.
2. Kit gyakran szerencsétlenség messzi kerül,
Valaha úrá is nagy uzsorával dül,
Mentül nagyobb hegyen forgó szerencse ül,
Annál nagyobb kárral és sebességgel dül.
3. Örül az szerencse ember esésében,
Azért ű elveszi, s teszi csaknem égben,
Hogy gyönyörködhessék nagyobb esésében,
Mint juhász kúsziklán kúnek görgésében.
4. Én tinektek példát messziről nem adok,
Noha mennyi hajam van, annyit adhatok,
Mehmet basa esetét jól hallottátok,
Últ magassan s bízott, de, la, lehanyatlott.
5. Boldog az, ki jóban el nem bízza magát,
De kész szível várja szerencse forgását,
Mind jón, mind gonoszon állhatatlanságát
Látjuk szerencsének sokféle játékját.
6. Ihon, mast Zríninek jó szereneséje van,
De még ű rajta is ennek hatalma van,
Ma az törökökön nagy győzedelme van,
Holnap vitéz fejét meglátjuk karófán.
7. Örülsz Zríni Miklós, törököt megverted,
Nem sokáig talán nagy áron megvennéd,
Hogy ne láttad volna az basát, Mehmetet,
Mert halált és romlást csak ez hoz teneked.

8. De nékem nem szabad ilyeneket szólnom,
Mert az ú szent lelke Istennél van, tudom,
Hogy Szigetvárában meghal, tudta, tudom,
Azért el nem bízta magát, én gondolom.
9. Mert állhatatlan szerencse ajándékját
Nem más szűvel vette, mint egy piros almát,
Az kit bánat nélkül mindjárt visszaadhat,
Avagy ha nem ad is, tudja, hogy megrothad.
10. De talán históriánkból mi kiléptünk,
És Sziget veszéséről elfelejtkeztünk,
Úgy tetszik, terhünket avval könnyebbítjük,
Ha arról szólhatunk, kiben van sok részünk.
11. Szerencse én velem is gyakorta mulat,
Mind édeset, keserűt kever egyeránt,
Mulasson bár velem, annyit nem tréfálhat,
Hogy jól ne esmerjem állhatatlan voltát.
12. Azonban az szép nap ú szép harmatjával
Vidámítá világot ékes voltával,
Az éjelt elűzé szép pirosságával,
Mindennek fényt hagyta sok különb látattal.
13. Sok hangos trombita akkor megrivada,
Sok haragszovú dob tombolva robbana,
Ki ki immár fölült jó vitéz lovára,
Az gyalog rendben áll, vitézek módjára.
14. Fölült már Zríni is, áll az sereg előtt,
Sisakján szép strucztooll vér haragos szellőt,
Mellyét földözi vas és ad neki erőt,
Kezében nagy dárda, s így szól sereg előtt:
15. Kit vártunk Istentől és szűbül kívántunk,
Ihon, jó vitézek, mast megadta látnunk,
Ihon, ellenségünkön jár az mi lábunk,
Látjátok, Istennek irgalma van rajtunk.

16. Vegyük ezt útúle nagy háládó szűvel,
Szolgáljunk is úneki minden erőnkkel,
Mast az mit cselekednünk hagyott ezekkel,
Megengedi talán nagyobb ellenséggel.
17. Mi holt társainkat is itten ne hadjuk,
De érdemek szerént mi temetést adjunk.
Mert ez lesz nékik utolsó ajándékunk,
Ilyen jó tétünkért Istentül áldatunk.
18. Cserei Pál testét ottan lóra tévék,
Osztán az többit is földről mind felvévék,
Két húszan voltanak megholt vitéz testek,
Ezeket felvévék körösztyény vitézek.
19. Vitéz Farkasicsot tévék lektikában,
Mert meg nem hol vala iszonyú csapásban,
De ű csak alig él, mert feje csontjában
Nincs talán egy is, ki volna ép voltában.
20. Az seregek között ezek hordoztatnak
Rokon s társai körülettek vannak,
Szép vitéz szókkal sebeseket bíztatják,
Kötözik sebeit, szánják és óhajtják.
21. De mind ezek előtt megyen kétszáz lovas,
Mindenik fegyveres és mindenik tollas,
Fénlik mindeniknél pánczér, sisak s karvas,
Mindeniknek hátán egy haragos farkas.
22. Nem volt egyiknek is kópjája az harczon,
Mert inkább hordozott karabint oldalon,
Mast kópját kezében tart, és kópjavason
Mindeniken török fej rá ütve vagyon.
23. Kétszáz gyalog osztán ezeket követi,
Minden maga rabját mellette vezeti,
Van kecsse mindenén. deli tekinteti,
Vélnéd lába földet hogy nem is illeti.

24. Hat török agának hat lovas az fejét
Hordozván nagy kópján, gyalog után léptet,
Ezek után viszik az Rézmán fegyverét,
Basa kihájáét és Mehmet basáét.
25. Három párduczbőrös hadnagy megy azután,
Azt az három fejet viszik magas kópján,
Jün pécsi Olaj bég maga ezek után,
Látod, hogy haraggal ül mast is ló hátán.
26. Osztán tizenhárom török zászló megyen,
Eztet tizenhárom viszi gyalog legény,
Osztán az dandár is jün rendelt seregben,
Lobognak az zászlók, vannak nagy örömben.
27. Húsz nagy nyakú teve megyen sereg után,
Az basa sátorát hordozzák az hátán,
Van negyven öszvér is és bial két hatvan,
Ez mind nyereség volt az siklói pusztán.
28. Mikor Szigetvárhoz közel érkezének,
Akkor mind megállnak az rendelt seregek,
Együtt hálát adván az élő Istennek,
Háromszor szent nevét hanggal kiálták meg.
29. Zríni vitéz lovárul ottan leszálla,
Az főhadnagyokkal szent házban ballaga,
Ott az nagy Istennek sok hálákat ada,
Mert eztet Istennek ő tulajdonítja.
30. Az szentegyház előtt gyalog puska ropog,
Az bástyán sok ágyú iszanyúan durrog,
Füst, kiáltás együtt magas égben forog,
Talán az égben is hallják ezt angyalok.
31. Az szentegyház előtt egy deván szőnyegre
Az vitéz holttestek rendel vannak téve,
Meglátá jó Zríni, az mikor kijüve,
Így szólla únekik ő keserült szíve:

32. Micsodás áldással dicsérjelek tiktek,
Ó, köröszvény módra megholt vitéz testek,
Mi édes hazánkért elfogyott éltetek,
Minket dicsősített ti vitéz véretek.
33. Szűbül kívánhatom, köztötök fekünném,
Ti szerencséteket hogy ne irigyeném,
Mert ültök istennek ti mostan jobb kezén,
Legyen hát veletek Isten mind örökkén.
34. Talán az az Isten, kinél vígadtok mast,
Hosszabb utat hagyott nékem és próbálást,
Hiszem, nem sokáig ez testem unalmast
Itt hagyom, s meglátjuk menyországban egymást.
35. Így jó Zríni holt szolgálitul búcsúzóék,
Hadnagyival együtt az várban bélépék,
Ottan eleiben fia, György, viteték,
Melynek az atyjától ily szép szó adaték :
36. Tanulj, fiam, túlem isteni félelmet,
Tanulj fáradtságot s kemény vitézséget,
Mert kell tenéked is követned engemet,
Sokat járnod, fáradnod s verétékezned.
37. Azonban nagy asztalok megvettetének,
Zríni gróffal vitézek ott leülének,
Vitéz Olaj béget is abbul böcsülének.
38. Zríni vitézeket mind jó szível tartja,
Kire köszön jó bort aranyos kupában,
Dícsérvén, viselte hogy jól magát harczban,
Kit szóval apolgat, megajándékozván.
39. De mihant jó bor fejeket melegíté,
Kiki gondolatját, mindent féretévé,
Némely horvát dávorit nagy torkkal kezdé,
Némely hajdú tánczot fegyverrel szökdösé.

40. Ki dicséri lovát, ki erős fegyverét,
Ki társát, ki magát, ki nyert nyereségét,
Mindnyájan peniglen urok vitézségét,
Főn szóval kiáltják és dicsérik útét.
41. Csak maga Olaj bég szomorú szűvel ül,
Bánatos gondokban feje csaknem őszül,
Sok vitéz szó között csak az ő szűve hül,
Néha nagy bánatjában csak el nem merül.
42. Ily nagy szomorúságát Zríni hogy látá,
Vitéz Ibraimot ily szóval szöllítá,
Lágyítsd meg bánatod, vitéz, ne bánkódjál,
Mostan te mivelünk bátran egyél, igyál.
43. Az mely Isten téged mast rabságra adott,
Módot szabadulásodban magánál hagyott,
Nincsen szomorúságodra neked okod,
Hogy most az szerencse veled így mulatott.
44. Mindent cselekedtél, ki tőled lehetett,
Isten akaratját mássá nem tehetted,
Nem úgy, mint rabomat, tartlak én tégedet,
De mint magátul jött vitéz vendégemet.
45. Felel bég Zríninek, s szemében bátran néz :
Ó, nagy hírű, nagyobb vitézségű vitéz,
Mely meggyőzöttettekre kegyelemmel néz,
Örülök, ide hozott szerencse-szélvész.
46. Méért szégyenleném nálad rabságomat,
Ha te rőszketteted török birodalmat,
Ha te megcsorbítod mi fényes hódunkat,
Azoknak legnagyobb része vagyok én hát ?
47. Vitézségemmel is soha nem kérkedem,
Mert egyedül vitéz mindenható Isten,
Csak alázatosan nagyságodat kérem,
Hogy ilyen raboddal jó kegyelmet tegyen.

48. Hat mázsa ezüstöt váltságomért adok,
Úrnak való lovat neked hatot hozok,
Vedd tőlem jó neven, kit jó szível adok,
Értékemet, ennél mert többet nem tudok.
49. Nem kell nékem pénzed, így felelt Zríni bán,
Aranyom, ezüstöm mert énnékem több van,
Hanem törökök közt egy vitéz szolgám van,
Annak szabadulását én szívem kíván.
50. Az szolgálmat híják Radován vajdának,
Vitézségén kívül semmie sincs annak,
Hidjed, de hallottam — és az ú sarczának
Nem tesz száma annyit, mint ajánlásodnak.
51. Eztet szabadítsd meg, osztán mentté teszek,
Itten megcsókolá bég kezét Zríninek,
Mert engedett az Úr méltó kérésének,
Érte rabok mindnyájan lének kezesek.
52. Azonban a gyors hír szárnyára felkele,
Sebesebben szélnél, s madárnál repüle,
Hír, melynél nincs gonoszb, s mely hamarébb nőne,
Az mely futásában nagyobb erőt venne.
53. Valamerre megyen az basa veszését
Ezer trombitával hirdeti elvesztét,
Nem nyugovék, míg nem tölté császár fülét,
Ama nagy császáret, szultán Szulimánét.
54. Szokása szerint is hamissan hirdeté,
Hogy török várakat török mind elveszté,
És hogy Gujlirgi basát Zríni megverte,
Harczról egy sem szaladott, mind megölette.
55. Császár ily rossz hírben igen megütközött,
Mert hallván ezeket, ugyan felejtkezett,
De téteti magát, hogy ú nem félemllett,
És az basák előtt mutat bátor szívét.

56. Nem hiszi basának derekas veszését,
Itélvén Mehmetnek mondhatatlan eszét,
De hamar kiveté szívéből kétségét,
Mert sebes Iszlán hozá bizonyos hívét.
57. Harczrul csak aliglan Siklóstul szaladott,
Hozott magával is derék bizonságot,
Mert hegyes kopjavas hátában ragadott,
Fején két seb, Iszlán császárnak így szóllott :
58. Uram, ki Oceanum tenger vizével
Határoztatod nevedet s az egekkel,
Kívánnám, hogy hozzád jühetnék jobb hírrel,
Hogy sem az kit kell hoznom kételenséggel.
59. Tajeléri Mehmet, az te vitéz basád,
Akarván próbálni üdőtlenül próbát,
Siklósnál megszállította volt táborát,
Elveszté azt, vitéz fiát is és magát.
60. Az Zríni kardja ezt mind megemésztette,
Nem vélem, közülünk sok elkerülhetete,
De végvárokban is oly iedést vete,
Csaknem pusztán vagyon némely körülötte.
61. Én magam csak alig is futva szaladtam :
Bizonynyal az basát, s fiát halva láttam,
Pécsi Olaj béget kaur kézben hattam :
Mindent megemésztett az kaúr kard, Uram.
62. Császár öszvehívá mindjárt vezéreket,
Mihant bizonyossan érte ily híreket,
Mond nekik : mi máshun nézünk ellenséget,
Addig az horvát bán, nézd, minként ront minket.
63. Mindnyájan csúfságra bizony méltók volnánk,
Ha ezt mi Zrininek mastan elhallgatnánk,
Mast kezünkben vagyon mi büntető pálczánk,
Hadjunk békét ártatlan Eger várának. —

64. Ó, mely nagy büntetést fogok rajtad venni!
Miképpen fogtok véretekkel fizetni!
Te legelőször vakmerő horvát Zríni,
Fejeddél Tajelérit fogod fizetni.
65. Azért én basáim, mindjárt az hadakat
Visszahivassátok, az kik sebes Dunát
Én parancsolatombul általúsztatták,
Mindjárt vissza zászlókat hozzám fordítsák.
66. Szokolovics Mehmetnek megparancsolá,
Ez legfőbb s kedvesebb vezére vala,
Hogy Kadilesernek ezer juhat adna,
Ú Isten nevében sasoknak osztatná.
67. Ezer juhat vágata pusztá mezőben
Kadileser, s egyet sem hagyta bőrében,
Ez vala szultánnál igen böcsületben,
Mert vala ú főpap és érsek hitekben.
68. Szálla sok sas földre, s az barmot ellepé,
Rút horgas orrokkal azt szaggatni kezdé,
Számptalan sok holló krárog minden felé,
Tolvaj kánya, lopó héja van keverve.
69. De csudát én tinektek mondok ezennel,
Ihon jön egy nagy sas haragos körmével,
Hasonlít ördögöt feketeségével,
Bialt nagyságával s rettenetességgel.
70. Háromszor kerülé szárnyon az juhokat,
Szárnyait mozgatván, mint gályavitorlát,
Végre aláfordítá sebes sugárát,
Elkergeté, úzé mind az madarakat.
71. Mikor már egy sem volt, akkor ú leszállá,
Az sok dög között kegyetlenül sétála,
De ú csak egyiket is meg nem kóstolá,
De egy sötét folyhőben eltűnik vala.

72. Kadileser ezen igen megíédett,
Tudja, jövendője ennek nem jó lehet,
Így szóllítá meg Szokolovics Mehmetet:
Hajtsd meg, Uram, hajtsd meg szómra te füledet.
73. Noha neked nekem sokat nem kell szólnom,
Mert ezt az jövendőt átalérted, tudom,
Menésünket Szigetre én nem javallom,
Mert madarak által Isten tiltja, látom.
74. Látád, saskesellő mint űzé aprókat,
De még ű sem bántá az nyúzott juhokat;
Bizony ez jelenti az császár haragját
Miránk, hogy meg nem veheti Szigetvárát.
75. Űzni fog bennünket erővel ostromnak,
Fogunk futni előtte, mint holló sasnak,
Magának sem mondhatok jót az császárnak,
Mert elvcszténk ködben röpülését sasnak.
76. Mikor Egervárra hamaliát hánytunk,
Úgy mutatta, valamint kívántuk magunk,
Egervárban űlni fog az mi császárunk,
Magunk is szerencsésen mindnyájan járunk.
77. Mindezeken sem iédtt az nagy Szulimán,
Mutat bátor orczát Mehmetnek sátorban,
Szívében, nem tudom, ha mint szájával van,
De bal jövendőket nevet meggúgolván.
78. Mi úgy cselekedjünk, monda az Mehmetnek,
Mint tudunk legjobban s mint vitéz emberek,
Többbit akaratjára hadjuk Istennek,
Éhtelen madarak minket nem iésztnék.
79. De mi számunkra jobb jövendő nem lehet.
Tudd-é, vitéz szolgám, Szokolovics Mehmet,
Méért az sok madár az dögbe nem evett,
Vár körösztyény testbül mert hamar jobb étket.

80. Holnap, ha az Isten egészségünket adja,
Legyen készen mindennek nyeregben lova,
Induljon Istennek szerető táborá,
Vagyon Mahometnek mireánk nagy gondja.
81. Elnyugvék az szép nap csendessen azonban,
És nem igen sokára lén, éjfél tájban,
Ilyen nagy történet esék az sátorban:
Két fene ló megszabadult egy sátorban.
82. Kifutának sátorbul nagy harczolással,
Sátorköteleket szaggatnak rugással,
Tipornak már mindent nehéz vas lábokkal,
Az egész tábort felfutnak gyorsasággal.
83. Kinek fejét nyomják fekvé, kinek hasát,
Rá szaggatják, döntik kire az sátorát,
Ki jajgat, ki fegyvert kap, bíztatja társát,
Mindnyájan gondolják kaur családtságát.
84. Nem tudom mellyiktől egy szózat kijűve:
Ha mast bán Zríni Miklós jelen lehetne,
Hitemre mindnyájunkat összekeverne,
Az Isten ne adja, hogy Zríni itt lenne.
85. Iszkender Talizmán hallá Zríni nevét,
Nem hallá szomszédnak az többi beszédét,
Véli bizonyosnak Zríni ott lételet,
Fut, búik mindenütt, nem tarthatja szívét.
86. Kiált török barát: Zríni rajtunk vagyon,
Láttam szemeimmel, bár minden szaladjon.
Fut az ki ezt hallja, kevés ki maradjon.
Az ki bátorsággal szabályához ragadjon.
87. Fölzöndül az tábor, minden felől futnak,
Némelyek egymás közt igen vagdalkoznak,
Esmeretlen népek ha öszvetalálnak,
Kiki maga társát alíttá kaurnak.

88. Az ki kaúrt kiált, ottan fejét veszik,
Mert bizonynyal kaúrnak útet ítélik,
Rettentő kiáltással tábor megtelik,
Embert, lovat, sátort magok közt keverik.
89. Már Murtazán basa kiment az táborbul,
Hogy megnézzé, lássa, történt ez mi okbul,
Vannak harmincz százan ezek mind lovasul,
Kiküldetnek Szokolovics basátul.
90. De már Ajgas basa, cirkasok hadnagya,
Mivel rend rajta volt, tábort körüljára,
Volt tizenhárom száz az ú jó lovasa,
Mikor sötétségben Murtazánt meglátá.
91. Véli, hogy ez legyen az kaúr csoportja,
Kevés bátor szóval vitézit bíztatja.
Az maga csoportját törökre indítja,
Nem kérdez, nem is szól, csak haraggal vágja.
92. Nagy erős dárdával sokat földre vere,
Mert néki mindenik ez esmeretlenje,
De nem állhat Ajgásnak senki ellene,
Erős ú maga is, s van vitéz serege.
93. Szalad az Murtazán vissza mind népestül,
Szalad nagy serege nagy dicséretlenül,
Ajgas a Murtazánt eléri közelről,
Nézi, véli, legyen hadnagy kaur közül.
94. Buzogánnal Murtazánt erőssen üté,
Akaratja nélkül az földre teríté,
De nem bántja, tüle hogy nyelvet vehetne,
Kötözve egy tűzhöz sietve viteté.
95. Ily zöndülést hallván az Szulimán császár.
Számptalan lovassal az tábor között jár,
Vagyon körülötte sok jó puskás jancsár,
Nézi, honnan lehet köztök ily zurzavar.

96. Zrínitül ű nem fél, mert tudja bizonynyal,
Madár sem jühetne ily hamar szárnyával,
Azért mindent biztat, az kit futva talál,
Végre csendesedvén, egy kis tűznél megáll.
97. Hát, ihon, Murtazánt húzza Ajgás basa,
Hogy megnézné tűznél, ki legyen, akarja;
Szerencsére talált ottan az császárra,
Messzirül esmervén császárt, neki szólla:
98. Im, hatalmas császár, Zrínit hozom neked,
Egy botlütésemnek eztet köszönheted.
De Murtazán kiált: Hát ne bánts engemet,
Török vagyok én is, esmérlek tégedet.
99. Ajgas Murtazámnak nézi bátran szemét,
Mond, bizony nem érdemled az török nevét.
Íly szókkal oldozá megkötözött kezét,
Nem meri Murtazán felemelni szemét.
100. Ott Ajgas császárnak, mint járt, megbeszélé,
Murtazán mint futott és miként kötözé,
Az törökökben is hogy sokat levere,
Mert nem tudják vala az jelt s nem esméré.
101. Vitéz Ajgas nagy tisztességben marada,
De Murtazán, mivel szégyennel szalada,
Az vitézek előtt vala gyalázatban,
Császár visszatére csendesült táborban.
102. Török háromezer elveszté életét,
Mert Ajgas ezeret vága Murtazánét;
Ki maga futásban szakasztotta fejét,
Kinek puska szagatta mellyét és fejét.
103. Elég nagy gondja volt az vitéz basáknak,
És még magának is az okos császárnak,
Hogy az fölzöndült népet megcsillapítsák,
Am nehezen késűre megcsillapíták.

ÖTÖDIK ÉNEK.

1. Egyfelől Szulimán van nagy készüllettel,
Másfelől horvát bán várta gondot visel,
Megtölt szorgos füle már császár hírével,
Hogy jönni romlására minden erejével.
2. Áll rettenthetlenül Zríni nagy gondokon,
Mint nagy tornyos kúsziklák magas kémárkon,
Heában küzködnek nagy szelek azokon,
Erejeket vesztik heában ostromon.
3. Úgy Zrínit nem iésztheti gond, sem rettentés,
Ha Atlas leromlik, ha az nagy ég leés,
Mert állhatatosra az félelem nem és,
Az ki igaz ügygyel s jó szívvel fegyveres.
4. Hadnagyokat, vajdákat előlhívatá,
Az vitézlő rendet mind előlállatá,
Mikor együtt lenni őket mind meglátá,
Ily szókkal hozzájuk bölcs száját megnyitá:
5. Nem véletlen dolgot szerencse ránk készít,
Nem teszi váratlanul ránk, az kit épít,
Kit nagy szűvel vártunk, vitézek, vagyon itt,
Had, fegyver előttünk, melyet pogány készít.
6. Hatalmas török császár, szultán Szulimán,
Húzza ránk haragját, mint dühös oroszlán,
Minket elveszteni és rontani kíván,
Vagyon reménsége számtalan sok hadán.
7. Minden reménsége az sereg sokaság,
Hatalma, ereje számtalan jancsárság,
Bíztatja veszélyünkre sok számú lovasság,
Sok világszegletről öszvegyűlt pogánság.

8. Esztelen, ki veti ilybül remétségét,
Utoljának tartja az Isten kegyelmét,
Elrontja haraggal Isten remétségét,
Lovassát, gyalogját s rettentő fegyverét.
9. Ezért ű Farahót rontá keménséggel,
Goliátot meggyalázá egy gyermekkel,
Filisteusokat rettenetességgel,
Ronta pogányokat bosszúálló szível.
10. De irgalmat is tett alázatos szível,
Az ki csak űbenne vagyon remésséggel,
Ezért tett irgalmat az zsidó népekkel,
Sok szent királyokkal és Dávid gyermekkel.
11. Ime, nem rövidült meg keze az Urnak,
Kegyelmes fülei be nem dugattattak,
Hányszor mi magunkon az Isten irgalmát
Láttuk s tapasztaltuk számos ajándékját.
12. Azon ellenséggel mi harczolni fogunk,
Kit sokszor előttünk, mint barmot hajtottunk,
Fegyvereket, tisztességeket elvontuk,
Isten irgalmából szokszor elrontottuk.
13. Nem gondolhatjuk azt, hatalmas vitézek,
Hogy az mi kezeink bár készek s kemények,
Véghez ily rettenetes próbákat vittek,
Melyekért tisztelnek minket az emberek.
14. Nagyobb erő volt az, mert az nagy Isten volt,
Az ki mi érettünk hatalommal harczolt,
Kezünknek erőt, szívünknek bátorságot
Csinált, és az pogánytul elvette aztot.
15. Ihon, mit cselekedett értünk Siklósnál
Az kegyelmes Isten számtalan tatárral,
Mint az terhes folyhő jött ránk sokasággal,
Minket kész praédának tartott ű magánál.

16. Az Isten azoknak elrontá rendeket,
Megtompítá nagy szűveket s fegyvereket,
Azért nem akarának várni bennünket,
Vágtunk le úbennek kétszer két ezeret.
17. Vér s fáradság nélkül megverénk Ulámát,
Mely nagy dühösséggel ránk hozá nagy hadát,
De ott hagyá Ulmán számtalan sok prédát,
Ott hagyá sok agát, Gyáfert, maga fiát.
18. Mast is babocsai Rinya török vértül
Meleg, és fejrlik mező sok holttesttül,
Budai török is futott, mint por széltül,
Elöttünk, mert Isten volt fegyverünk körül.
19. Mely aczélyos paizs tartott meg magamat,
Mikor Babocsáról ellüvék loamat
Ágyúbul, s másodszor fejembül tollamat
Elszaggatták, közel láttam halálomat.
20. Ihon, csak nem régen nem látánk-e csudát,
Mikor Isten kezünkben adá Korotnát,
Nem váránk ágyútul falának romlását,
Illetetlen megvevénk erős kűfalát.
21. Arszlán Jahiogli elfuta előttünk,
Nem meré megvárni hadverő fegyverünk,
Mert tudta, hogy nagy Isten vagyon mivelünk,
Azért űket akkor untig vágtuk s öltük.
22. Az siklósi mezőn Tajeleri Mehmet
Ott veszté táborát, fiát és életét,
Alig volt talán egy, az ki hírt vihetett
Az török császárnak, mert többi elveszett.
23. Előbb elfogy éltem, ó, erős vitézek,
Hogysem kimondhassam kegyelmét Istennek,
Mast sem hágy el nagy hatalmu keze tiktek,
Ti is ű szent nevéért serénkedjetek.

24. Mindenfelől ránk néz az nagy körösztenység,
Mi vitéz kezünkön van minden reménség,
Soha még mireánk nem jött rút szégyenség,
Azért rakva hírünkkel föld, tenger és ég.
25. Mastan megnevelnünk kell az mi hírünket,
Avagy tisztességgel végeznünk éltünket,
El nem rontja üdő cselekedetünket,
Valamig világ lesz, és lát ember eget.
26. Az is minekünk nagy tisztességünkre van,
Hogy maga ellenségünk szultán Szulimán,
Kit mi ha meggyőzünk, mint reménségünk van,
Világbíró császárt meggyőztük az harczban.
27. Harczolnunk peniglen nem akarmi okért
Kell, hanem szerelmes köröszteny hazánkért,
Urunkért, feleségünkért s gyermekinkért,
Magunk tisztességéért és életünkért.
28. Előbb halva lássa pogány eb testünket,
Hogysem elveszessük megszámolt kincsünket,
Hogysem ú pórázon hordozzon bennünket,
Szabadságunkkal együtt rontván hírünket.
29. Arra fogja vetni minden mesterségét,
Hogy mint bolondokat hittet csaljon minket,
Bolond az, ki török szavának ád hitelt,
Mert várával együtt elveszti életét.
30. Ám vitéz Amadi erős Visegrádat
Megadá töröknek, nagy szomjúság miatt,
Éltével fizeté, s késsű báná dolgát,
Így vitéz Losonczi adá Tömösvárát.
31. Megadá Losonczi nagy kételenséggel,
Tömösvárnak falait együgyű szúvel;
De gyorsan megfizeté kedves éltével,
És minden vitézinek elveszésével.

32. Nincs mit hinnünk nekünk az török császárnak,
Mert nem lén embere még esküdt szavának,
Meg nem adá Budát az király fiának,
De nagy hitetlenül megtartá magának.
33. De hogy adna hitet, kinek hiti nincsen,
Töröknek hogy hinnénk, ki hazug mindenben,
Minekünk meghalnunk kell ebben az helyben,
Avagy meg kell győznünk, bízván Istenünkben.
34. Ez a hely s ez az vár legyen dicsőségünk,
Avagy madár gyomra mi koporsó helyünk,
Mindenképen emberck s vitézek legyünk:
Úgy marad meg örökkén az mi szép hírünk.
35. Fejem főnálltáig leszek én veletek,
Esküszöm seregek élő Istenének,
Kívánom, hogy ti is így cselekedjetek,
Éles szablyát kézben tartván esküdjete.
36. Vitéz Zríni szavával megbátorodtak,
Az egész szigetvári vitéz leventák
Előtte megrendelt seregben állottak,
Mezételen fegyvert kezekben tartottak.
37. Mint mikor az fölszél késmárkbul kiszakad,
Ama sűrű fenyős erdő közben akad,
Támaszt zúgást nagyot, nem reked, s nem lankad,
Hajul előtte lágy és kemény ág szakad.
38. Ilyen nagy zöndülés esék úkőzikbe,
Mert fölforr az haragos vér mindenikbe,
Kívánja mindenik ellenség vérébe
Hamar kezét fösthesse és az szívébe.
39. Ott Farkasics Péter, mert meggyógyult vala
Abbul csapásbul, kit Rahmattul nyert vala,
Szablyát hüvelyéből gróf előtt kíránta,
Az egekben nézve így esküszik vala:

40. Halld meg, te igaz Isten, én beszédemet,
És te, o, vitéz gróf, én esküvésemet,
Hazámért kíménlem hogyha életemet,
Ha vígan nem ontom, a hol kell véremet ;
41. Hogyha meddig élek, elhagyom uramat,
Vagy gondolok az hely ellen praktikákat,
Isten, bosszúálló köveddel magamat
Üss meg és lölkömet vesd pokolban hanyatt.
42. Volt Farkasics Zrininek főkapitánya,
Ű serege kétszáz harminczkettő vala,
Mindeniknek pánczér, karvas és sisakja,
Mindnyájan fölszóval így esküsznek vala.
43. Novák Dekeljáknak nemzetibül való,
Cselekedetivel is bizony hasonló,
Törött lába alatt sokszor török zászló,
Hevert ű alatta, sok török, sok holt ló.
44. Mihant fére álla az vitéz kapitán,
Jün százötven karddal Novákovics Iván,
Haragos tigrisnek vagyon bőr az hátán,
Kegyetlen sastoll van szegezve paizsán.
45. Száz meztelen szablyát Dandó hoz ez után,
Maga van előttök, jár mint egy oroszlán,
Ez is úgy esküvék, fére álla osztán,
Utánna érkezék százzal Orsics István.
46. Ennél nem szülhetett anya merészebbet,
Erős testtel bíró sem természetesebbet,
Azt tudnád, hogy Mars jár, mikor látod útet,
Sokszor szemeivel törököt kergetett.
47. Jün Szecsődi Máté, nagy tarka kecsével
Béfordözve magát és pánczér fegyverrel,
Nagy meztelen pallost tart erős kezével,
Megesküvék ez is száz erős legénynyel.

48. Hát Alapi Gáspár négy ötven szablyával,
Jün, van befödözve párducznak hátával,
Vitéz módra ékes szép darutollakkal
Bővelkedik vitézséggel s okossággal.
49. Jüszsz te is, kegyetlen Radován Andrián,
Mert urad kiváltott az Olaj bég sarczán,
Hidjétek nem fenébb ennél az oroszlán,
Mikor török seregben keveredve van.
50. Küldött már hatszázat törököt pokolban,
De még küld ezeret, van olyan szándékban,
Szász seb vagyon testén, melyet nyert harczokban,
Nem régen legtöbbet, ha esék fogságban.
51. Ihon, Stipán Golemi rettentő testtel
Lépik, mint egy halom, rettenetességgel:
De ennek nem árthatni soha fegyverrel,
Mert keményebb bőre vasnál s kemény kúnél.
52. Im, Bata Péter is deli öltözetel
Jün együtt haragos Patatics Péterrel,
Papratovics Farkas jün könnyű testével,
Ez mindenik vala száz száz jó legénnyel.
53. Maga Kobács Miklós kétszáz legént vezet,
Mert hadnagy Cserei Pál társa elveszett,
Bizony ezeret is ez méltán vezethet,
Mert ravaszabb nálánál hadban nem lehet.
54. Jün Balázs deák is nagy Győri Mátyással,
Medvei Benedek hatalmas Bikával,
Mondom, bizony hatalmas Bika Andrással,
Ki lovat s törököt öl csak egy csapással.
55. Geréczi Berta is ötven legént vezet,
Mert többi Olaj bég keze miatt veszett,
Maga is Geréczi fején sebesedett
Legutolsó harczban, kiben hasa veszett.

56. Juranics Lőrincz is zászlótartó vala,
De nem régen történt vajdája halála,
Azért érdeméért tévék most vajdává,
Mert sok vitézségét harczokon mutatá.
57. Iffiú Juranics, melynél szöbbszű iffiat
Soha az nap szeme világban nem láthat,
Vezet maga után ez két ötven szablyát
És Ostrony Péter utánna más százat.
58. Hoz Horvát Radivoj száz legént ez után,
Eztet százszal követi Bajoni Iván,
Guszics András százszal az ő nyomában van,
Ez megtartá Zrín várát töröktől bátran.
59. Ihon, Deli Vid is, törökök ostora,
Mert tanítja őket gyakor szaladásra,
Jün maga ez utol hatalmas leventá;
Véle jün haragos ötször ötven szablya.
60. Kevés hasonlitanom ezt orosz lányhoz,
Mert hasonlőbb hadverő haragos Márshoz,
Látszik az szemén is, hogy halált s lángot hoz,
Ez négy ölnyi vas dárdát kezében hordoz.
61. Selyem pánczér ünggel öltöztette testét,
Nagy nyusztbőr kápával befödözte fejét,
Azon kerecsen szárny mutatja szépségét,
Egy nagy nehéz paizs súlyosítja kezét.
62. Nagy mamuz az lábán kemény földet szántja,
Kemény fringia kard oldalát támasztja,
Ez volt szigeti leventáknak virágja,
Bölcs, erős, gyors, haragos, mikor akarja.
63. Ezek mind esküvének szigeti grófnak,
Hogy véle az várban meghalni akarnak,
És hogy ő mellőle holtig el nem válnak,
Hanem hívek lesznek neki s az országának.

64. Mustrát elvégezvén szorgalmatos Zríni,
Várnak állapotját kezdé látogatni,
Ágyúkat bástyákra rendel fölhúzatni,
Fegyvert vitézeknek és port osztogatni.
65. Mindenféle prófontot, hadi szerszámot,
Bort kenyeret és húst és elegendő sót,
Sok kapát, lajtorját, mindenféle ásót,
Tüzes mesterséget, föcskendő tűzótót.
66. Sok deszkát, taligát és égni való fát,
Salétrumot, kénkút, s égett magyaró fát,
Sok kemény tölgyfából temérdek gerendát,
Egy szóval, az mi kell várnak, mindent hozat.
67. Meghagyá azután, senki ellenséggel
Beszélni ne merjen az pogán törökkel,
Mert ha taláztatik, megfizet fejével,
És nem leszen neki semmi kegyelemmel.
68. Istrázsákat osztán körül az palánknak,
Hogy mind éjjel-nappal eztet renddel járják,
Futnak, szorgoskodnak az sok vitéz vajdák;
Magok személyek szerént várat vigyázzák.
69. Mikor mindezeket Zríni vivé rendben,
Mikor hivatalját tudja immár minden,
Tartozása szerént íra egy levélben
Magyarországi királynak ilyenképen:
70. Vagyon immár két heti, Fölséges Uram,
Hogy az török császár készíti kardját rám,
Bizonyos emberimtül eztet hallottam,
Azért fölségednek ezt tudtára adtam.
71. Az mint lehetett is, készültem mindennel,
Vitéz szolgálímmal, minden mód fegyverrel,
Szorgos vigyázással és minden jó renddel,
Vége szerencsének de vagyon Istennel.

72. Irhatom bizonynyal aztot fölségednek,
Hogy provideáltam Sziget szükségének,
Ha kézből maradást rendelt Isten ennek,
Ez tartja meg, az mely ír te fölségednek.
73. De félek, más véget tett Isten ez várnak,
És az várral együtt az te hű szolgádnak,
Mint fövenynek mondják mert számát pogánynak,
Azért csak küvel is itt beburíthatnak.
74. De csak az te fejed legyen egészségben,
Örömet meghalok én ebben Szigetben,
Kérem fölségedet, hogy emlékezetben
Fiaim legyenek nálad s kegyelemben.
75. Mostan én örökkén búcsúzó tetűled,
Mert tudom, nem látom soha Fölségedet,
Azért ki teremté földet és az eget,
Az a mindenható legyen Isten veled.
76. Elvégezvén levelét, bepecsételé,
Osztan fiát, Györgyöt, szépen megölelé,
Okossan, röviden néki így beszéle,
Az gyermek atyja szavát igen fülelé :
77. Fiam, én utolszor mast látlak tégedet,
És azért is áldom az én Istenemet,
Hogy hallanod hatta végső beszédemet,
Halld meg, fiam, kérlek, az én intésemet.
78. Ihon, uraságban hagylak én tégedet,
Karddal bővítettem az te értékedet,
Mindened lesz, tanulj isteni félelmet,
Isten megneveli minden szerencsédet.
79. Tanulj éntülem is nehéz vitézséget,
Tanulj fáradságot s hazádhoz hűvséget,
Tanulj tülem jószágos cselekedetet,
Mástul penig szerencsét s annak gyümölcsét.

80. Én már éltem eleget, láttam gonoszt s jót,
Már meg is untam heában valóságot,
Mert láttam mindenkor, kit az világ adott
Egy kézzel, kettővel mindjárt visszarántott.
81. Nem láttam semmi jót, kiben megnyughatnám,
Nem találtam megnyugvást, kiben bízhatnám,
Csak néked Jehova, az mikor szolgáltam,
Akkor megelégedtem és megnyugodtam.
82. Fiam, annak szolgálj, és járj azon úton.
Kit fia Istennek rendelt ez világon,
Ez ad neked erőt az török pogányon,
Az ad jó szerencsét ezen az világon.
83. Osztán emlékezzél az én sok próbámrul,
Ne légy, mint elfajzott galamb kemény sastul,
Karddal te keressed híredet pogántul,
Mondhassák, igazán fajzottál Zrínitul.
84. Én égben az Istent imádom éretted,
Hogy bővítse mindenkor az te erődöt,
Adja, hogy szolgálhass néki kedve szerént,
És hogy sok üdőre menyben láss engemet.
85. Ezt az leveletem vidd gyorsan királyhoz,
Tudhasson idején készülni az hadhoz,
És nyúlni jó móddal az ország dolgához.
Mert sietséggel jön Szulimán az várhoz.
86. Kemény szívű atyám, mit kegyetlenkedel,
Igy iffjú Zríni az nagy bánnak felel,
Engemet magadtul kergetni akarsz el,
Hogy túled elváljak örökös üdővel.
87. Nem így fia sasnak én igaz sas leszek,
Hanem elfajzott veszteni való kölök,
Ha én halál előtt oly igen félemlék,
Kit víg szűvel keressz, én aztot kerüljek?

88. Valamely szerencsét rendelt Isten néked,
Méltó, hogy ugyanaz hordozzon engemet,
Bújasommal ne gyaláztasd nagy nevedet.
De kinek tartsam hát megunt életemet?
89. Ez-é az vitézség, kire tanítsz engem,
Hogy az első próbám elbújasom legyen?
Nagy atyának rossz fiát minden nevéssen,
Ah, ne adja aztot az jó Isten érnem.
90. Uram, vagy engemet hagyj meg itt magaddal,
Vagy végzem életemet a magam kardjával,
Elfogyjon Zríni név előbb nagy csudával,
Hogysem csak egyik is éljen gyalázattal.
91. De atyja így felele okos elmével:
Ó, nagy szívű gyermek s teli bölcsességgel,
Mennyire bővelkedel te keménységgel,
Annyira tüzedet illik oltanom el.
92. Édes tisztességnek az ú gondolatja,
S némely magát örömet azzal csalatja,
Kevés, ki igazán ezt alkalmaztatja,
Az ki jót jó hírrel öszve csinálhatja.
93. Elragadt tégedet vakmerő bátorság,
Mint szélről hajtatik az ingadozó ág,
Leszen oly üdö is, hogy benned vídámság
Úgy fog tündöklenni, mint kertben szép virág.
94. Nem jó üdőtlenül virágot szaggatni,
Nem dicséretes neked halált kívánni,
Mast, mikor senkinek nem tudnál használni
Haláloddal, tartozol élni s szolgálni.
95. Nem mienk az lélek, hanem az Istené,
Te fogsz-e kedvedre sáfárkodni véle?
Tartsd meg fiam, magadat nagyobb szükségre,
S szegény romlott hazánknak jobb idejére.

96. Szükség, hogy én itten végezzem napomat,
Mert Isten rendelte itt végső órát,
Mast utolszor kell mutatnom mivoltomat,
Kövessed, mikor kell, te is nagy próbámat.

HATODIK ÉNEK.

1. Szulimán Harsányhoz már érkezett vala,
Harmadnap táborát ott megnyugosztalá,
Onnan követeket magátul bocsáta,
Kik menjenek Zrínihez Szigetvárába.
2. Halul bég volt neve az egyik követnek,
Ez fia volt kajeri gondviselőnek,
Mondom Orchamusnak, Mahomet vérének,
Mely Egyiptom pusztán Szinántul öleték.
3. Vala igen okos Halul bég s beszédben
Oly szépen folyt szova, mintha kevert mézben
Volna, s az másiknál magát csöndesebben
Viselte is magát és sokkal bölcsebben.
4. Az másik Demirhám volt Arábiából,
De tetszik, mint egy vad pusztá Libiából,
Vakmerő, kegyetlen, nem lehet ily sohul,
Minden igazságát veti csak szablyából.
5. Ennél vadabbat a föld sem teremthetne,
Bár ha újabb bosszúval óriást szülne,
Az ki az nagy egekre hegyekkel líne,
Mégis vadabb Demirhámnál nem lenne.
6. Ez szerecsen hadnak kapitánya vala,
Ötödik részének, s igen erős vala,
Ezt csak iesztésért császár küldte vala,
Mert az követséghez ű semmit nem tuda.

7. No ezek Szigetvárhoz elindulának,
Mikor osztán kapukhoz közel jutának,
Egy ágyúlövésnyire űk leszállának,
Fegyvert szolgáláknál ottan elhagyanak.
8. Zríni öszvehívá mind az vitézeket,
Mert már régen hallotta az követeket,
Piaczon hallgatá meg az követeket,
Maga körül állítá az vitézeket.
9. Demirhám nem igen böcsülé meg űket,
Mintha nem gondolná látni vitézeket;
De Halul mellyére tévé az két kezét,
Alázatossággal monda, hajtván fejét:
10. Ó, Jézus hitin valóknak szép csillagja,
Ó, ily vitézeknek érdemes hadnagya
Egyedül, mely ország próbádat nem tudja,
Mely világrész vitézségedet tagadja.
11. Hun az meleg hajnal pirossan feltetszik,
Hun az sötét estve tengerben enyészik,
Hun az észak-tenger magában küzködik,
Hired mindenütt van, s mint nap, úgy tündöklük.
12. Csudául mi halljuk nagy vitézségedet,
Mindnyájon, urunk is, az te jó híredet
Szereti hallani cselekedetedet,
Szeret magadat is, ha nem is hitedet.
13. Ilyen méltó okbul ű megindíttatott,
Hogy küldjön általunk neked barátságot,
S hogy ebben láthasson ű állandóságot,
Izent néked tőlünk képes kívánságot.
14. Ű kívánsága ez: ez várat kezében
Adjad és ne bízzál nagy keménységedben,
Haszontalan harag, az ki nincs erőben,
Esztelen, ki kíván, az mi lehetetlen.

15. Császár nem kívánja az te szép várodat,
Hogy avval nevelje maga gazdagságát,
Mert az ki világnak bírja nagy határát,
Nem kívánhat szíve kűbül egy kis várat.
16. De tudnod kell néked az mi fátumunkat,
Az Istennek elszánt igaz akaratját,
Minekünk ű adja az szép arany almát,
Meg is fényesíti, mint napot, holdunkat.
17. Azért az hatalmas szultán megindult mast,
Isten akaratját viszi végben bízvást,
Ne adja Isten oszt, hogy te meggondolhasd,
Hogy te Isten kedvét kézzel megtartóztasd.
18. O, boldog bölcs Thamma, Kazul Bas nagy ura,
Békességet császártul mert kérni tuda,
Idején s eszessen magát megalázta.
Mostan nagy Perzsiát békeségben bírja.
19. Lusitánusokat tartom okosaknak,
Mert az fátum ellen, lám, űk nem harcolnak;
Lám, az franczúzok is boldogságban vannak,
Te pedig hanyad része lehetsz azoknak?
20. Ha bölcs vagy szükségbül. tehetsz magadnak jót,
Nagyobbtul magadra nem csinálsz haragot,
Alázd meg magadat, add meg ezt az várat,
Melyet semmiképen te meg nem tarthatod.
21. Nem kérettetik tőled ingyen ez az vár,
Hol nagy haszon vagyon, nem látszik kicsin kár,
Valamit te kérhetsz, azt Szulimán császár
Örömet enged, elhídj nekem bár.
22. Vezérséget tőle kérj, hogyha nem hiszed,
De tudom hitünkre nem vonz az te szíved,
Mégbocsásd, így szóllok, mert körösztenyeket
Minden tartja tormában esett féregnek.

23. Kérj hát tőle sok pénzt és gazdag kincseket,
Nem találsz úbenne semmi fősvénységet,
Avagy kérjed tőle ez várat, Szigetet,
Hogyha te ok nélkül oly igen szereted.
24. Elhittem tetűled aztot ű sem tiltja,
De uraság-jelért mastan azt kívánja,
Hogy hada bejűjön, s valamely hadnagya
Aztot te kezedben hagyásából adja.
25. Különben jó Zríni hogyha cselekeszel,
Várodát s szolgálodat bizony vesztet el,
De semmi ez, életed az jó híreddel
Szigetvár hamujában temetődik el.
26. Talán van oly, ki bíztat téged füstszókkal,
Kever jó híredet bele csalárdsággal,
De az leszen első, ki szégyenvallással
Szükségnek idején elárul futással.
27. Csiklandós szók ezek és mind esztelenek,
Ki fogja tartani aztot vitézségnek:
Egynihány hogy állott ellent százezernek,
Minden fogja nevezni vakmerőségek.
28. Talán esküvésed tartóztat tégedet,
Kit német császárnak békeségben tetted?
De lölkiesméret mastan mentté tehet,
Senki nem tartozik tenni lehetetlent.
29. Bízol-e németben, te okos horvát bán,
Hogy hamar segítséget küld neked talán.
Német, mely tégedet az föld alatt kíván
Lenni, segítséget hoz kárával talán?
30. Ki nem esmerheti német barátságát?
Leginkább magyarhoz gonosz akaratját?
Hogy gyűlöli német az magyar katonát,
Ha akarod, adok néked ezer példát.

31. De bár az úgy legyen, eljűjön az német,
Rákháton tinéktek hoz ú segítséget,
Elvesztitek akkor kedves élteteket,
S úk török kezében találják Szigetet.
32. Uram, hogy én néked megmondjam egy szóval,
Nagy dolgokat kis időben te csinálál,
Országos hadakat vesztéig rontattál,
Kúvárapokat vettél és el is bontottál.
33. Van már legmagassabban az te jó híred,
Nincs már hely, az hová feljebb vihessed,
Csak azon mesterkedjél, hogy azt őrizzed,
Arról sikos helyről, hol van, el ne ejtsed.
34. Futnod már kell neked szerencse próbáját,
Az ki szakaszthatja jó hírednek nyakát,
Futnod, Uram, neked kell méltán az hadat,
Az ki minden órán különben változhat.
35. Ne legyen fejedben az a bizodalom,
Hogy az kit egyenként te meggyőztél harczon,
Meggyőzhesd te mastan, hol vannak mindnyájan,
Mely Isten rendiből várad alatt vagyon.
36. Ezt szultán Szulimán, mivel szeret téged,
Izente általunk, vitéz Zríni, néked.
Ihon, jün maga is, egy millió népet
Hoz el romlásodra, ha szavát megveted.
37. Itt hallgata Halul és esék zsibolygás
Az erős vitézek közt és zúgolódás,
Jól esmeri Halul, hogy nekik unalmas
Az ilyen követség és az vármegadás.
38. Horvát bán megnézé az sok jó vitézét,
Osztán követekre fordítta az szemét,
Mindnyájan hallgatnak s várják bán tetszését,
Ú nagy méltóssággal elkezdé beszédét:

39. Jó követ. okossan nekünk megbeszéléd
Lágyon s haraggal is urad követségét,
Szép szóval kitévéd urad szeretetét,
Kit mihozzánk hordoz és az ő jó kedvét.
40. Csudálom, mert azon én nem igyekeztem,
Hogy ti császártoknál kegyelmem lehessen;
Sőt ártottam néki kis tehetségemben,
Valahol lehetett, és minden erőmben.
41. Barátságomról is röviden felelek,
Soha töröknek barátja nem lehetek,
Valameddig látom őt árt körösztnének,
Barátság, ártalam öszve nem férhetnek.
42. De ha barátságomat császár kívánja,
Maglehet, magyarét mert visszaadhatja,
Se más körösztnéjét osztán ne kívánja,
Így talán lehetek őneki barátja.
43. Hol peng Szigetvárát nevével kéred,
Jó követ, tudnod kell, az mit mondok néked,
Hogy Zríni ezekkel már sokat szenvedett
Gonoszt, veszedelmet, hideget s meleget.
44. Azért, hogy Istennél nyerhessünk kegyelmet,
Azért nem gondolunk vesztünk életünket,
Sok kincset, gazdagságot és mindenünket
És ez elmulandó világi hírlünket.
45. Hát ne apolgasson bár császár ezekkel,
Az kit mi világnak hagyunk nagy örömmel,
Ha szónkat nem hiszi, jűjjon ránc erővel,
Meglátja, mit tehet, az ki van Istennel.
46. De ha bűneinkért az Isten bennünket
Megvér s kezetekben adja életünket,
Meghalunk örömet, de ti elvesztünket
Nem fogjátok nevetni s körösztnéyeket.

47. Mi sem irigyeljük akkor élteteket,
Elhagyjuk örömet menyekért Szigetet,
Vidd meg császárodnak az én beszédemet :
Meglátja Szulimán, Zríni is mit tehet.
48. Nem tűrheti Demirhám Zríni beszédét,
Mert az kemény választ általverte szívét :
Mond, ó te, ki megveted had veszedelmét,
S gondolod, üstökön fogtad az szerencsét.
49. Ihon, had s békesség az én kebelemben,
Mast válaszs magadnak, míg tart az üdödben,
Mert én nem érthetem, kerülő beszédben
Csavarogsz, s válogatsz hadban, békességben.
50. Ilyen szókra seregek megzöndülének,
Nem várják választját hatalmas Zríninek :
Fegyvert, fegyvert, kiálnak az követeknek,
Fegyverrel, nem szóval kell veszni Szigetnek.
51. Hát halálos fegyverre hílak bennetek,
Felele Demirhám, mert látom éltetek
Unalmas, oly hanggal mondá ezeket meg,
Mintha Janus templuma mast nyílt volna meg.
52. Gyorsan az császárnak esék ez fülében,
Hogy Zríni többivel van nagy keménységben,
Nem sokáig késék, ugrék nagy méregben
Zríni s Sziget ellen és nagy kevélységben.
53. Szokolovics Mehmetet magához hívá,
Neki forró haraggal megparancsolá,
Hogy egész táborban készültöt fújatna
És hogy Ozmán basát elől bocsátaná.
54. És Ozmán basával Ali Kurtog menne,
Amaz az nagy Ázsiának béglerbégje,
Ez vízen, szárazon fő ágyús mestere,
Meghagyá, hogy evvel húsz száz jancsár menne.

55. És hogy körülfognák Sziget területét,
Néznék, hun lehetne, maga szálló helyét
Arthatlanul s honnan törhetnék Szigetet,
Hun lovas s jancsár szállíthatná seregét.
56. Maga is hogy holnap első szép hajnalban
Megindul és megyen az Ozmán nyomában,
Hát megindult Ozmán ugyanaz órában,
Mert semmit nem mér elmulatni hagyásban.
57. Visz tízezer szablyát beglerbég magával,
Ali Kurtog vagyon kétezer jancsárral,
Mendegél török sereg jó rendtartással,
Vigyázó jelt ada Szigetben haranggal.
58. Zríni lovas csatát várbul kibocsáta,
Hogy török szándékárul ez hírt mondhatna,
Szerencse kezekben egy törököt ada,
Mely vár felől maga többitül szakada.
59. Ez megmondá nekik beglerbég szándékát,
S hogy holnap elvárná az császár táborát,
Gyorsan megnyittatá Zríni az kapukat,
Vive ki magával tizenkétszáz szablyát.
60. Basa megszállott volt már egy nagy malomnál,
Hol hínáros Almás foly lassú zúgással,
Túl az vizén Ali Kurt van fele haddal,
Nézik, Szigetvárnak ártsanak mi móddal.
61. Törökök lovakat mind fűre ereszték,
Túl s innen magok is mind széllel hevernek,
Esztelenek egymáshoz nem is mehetnek,
Nem félnek, körösztenyek hogy kijűjjenek.
62. Vár és török között egy kis halom vala,
Azért az körösztént török meg nem látá,
De mihant jó Zríni az halomra juta,
Egy Dervis nevű török ottan meglátá.

63. Kiált is: Te kaur; nem kiált sokáig,
Mert rá mene Dandó, mint ama mérges gyík,
Szablyáját Dervisben vágá hónaljáig,
Éltétül, szavátul egyszersmind elvállik.
64. Kiáltás, futkosás táborban nagy esék,
Ki kergeti lovát, ki lovára ugrik,
Ki penig beregben gyalázattal húik,
Még basa maga is ottan megröppenik.
65. Láttad-e hangyákat, mikor megbolgatják,
Mint sietséggel ide s tova futkosnak,
Nyomorúltak nagy tojásokat hordozzák,
Sintén így mast ezek kétfelé kapdosnak.
66. De sokat szigeti kapitán nem késik,
Közikben, mint vitéz, bátorsággal esik,
Az hol csoportokban török gyülekezik,
Az Zríni kezétül gyorsan elszéledik.
67. Talán így Hercules bánt az sárkányokkal,
Vagy hatalmas Sámson filisteusokkal,
Mint Zríni cselekszik török pogányokkal,
Egy kemény és éles fringia szablyával.
68. Elvévé életét evvel Ramadannak,
Elválasztá fejét testétül Juszupnak,
És karamán Nuhnak, perzsa Assagurnak,
Torlaknak, Dedónak, nagy testű Halutnak.
69. Nem használhat neked is hamis hamalia,
Murtuzánogli, Murtuzán basa fia,
Sem teneked szentség Balukbas Jahia,
Mind föld alá teve tikteket fringia.
70. Deli Vid másfelől török közt, mint tündér,
Százat dárdájával nagy erővel levér,
Már minden ruhája nem más, csak török vér,
Egyedül köztök, mint orosz lány, jární mér.

71. Nem is mondhatom ezt harcznak s viadalnak,
Csak rettenetes iszonyú vérontásnak,
Mert törökök minden felől, mint por, futnak,
Ki lovon, ki gyalog, berekben szaladnak.
72. Megholt kara Illan Radován kezétül,
Farluk odabasa Novák nagy sebétül,
Szerecsen Gisdaris ennek fegyverétül
Fekszik, földet harapván nagy kegyetlenül.
73. Túl Almás patakon van az jancsár sereg,
De nem lehet útülök semmi segítség,
Mert víz magassága ér torkig embernek,
Megázik fegyverek, hogyha általjunnek.
74. Az basa heában kiált innen rájok:
Bizony török császárnak ti vattok árulók,
Ha nekünk segítséget gyorsan nem hoztok,
Nem igaz törökök, de török árulók.
75. Ali Kurt örömet hozna segítséget,
De jól ösmeri vala az víz mélységét,
Ló meg nem győzheti az nagy söppedéket,
De gyalog megáztatja minden fegyverét.
76. Mégis, noha sötét volt, víznek jancsárság
Gázolva indult, mint sok sűrű nádság,
Puskákat kezekben magasan föltartják,
Hogy az Almás vizében meg ne áztassák.
77. Segítséget akarnak futóknak hozni,
De megy eleikben halálhozó Zríni,
Övedzőig vizben kész lén bégázolni,
Ottan kezdé őket keménységgel vágni.
78. Hová indultatok, ti nyomorult ebek,
Így kiált szigeti kapitán töröknek,
Hiszem, lám, magam is tihozzátok megyek,
Itt vagyok, tovább engem ne keressetek.

79. Hamar kú esik ott, hun az ég zörrenik,
Zríni cz szók után hamar rájok esik,
Ott túle Kurt aga egy sebbel öletik,
Az másikkal Tojgonnak feje vétetik.
80. Nincs oly demeczki kard, ki ketté nem törik
Zríni keze előtt, ott sok fej elesik,
Mintha csak nád között ű járna, úgy tetszik,
Mert fut az sok török, hull és sebesedik.
81. Már halmok előttc vannak holt testekbül,
Az Almás vize is megtódult ezektül.
Minden kicsin csöpp víz áll fekete vérbül,
Futnak az törökök futó vezérestül.
82. Ozmán az hamar lovát általúsztatá,
Harcztul is az Zrínit az éj elválasztá,
Seregét szépen öszvecsoportoztatá,
Lassan Sziget felé vélek elindula.
83. De vitéz Deli Vid általment az vízen
Az törökök hátán, s többre halált viszen,
Ű eleiben meg Hamvíván szerecsen,
Megeszmerte vala Vidot szép fegyveren.
84. Igyenetlen cróvel rá hajta dárdát,
Találá középben Vidnak nagy paizsát,
Elveszté erejét, találván nagyobbbat,
Földre megtompítván esék maga vasát.
85. Iffíú Hamvíván eliétt szűvében,
Nincs már reménysége fegyvertelen kézben,
Elfuta Vid előtt az szélnél könnyebben,
Bízik futásának nagy sebességében.
86. De gyorsan utánna fut Vid, a kegyetlen,
Egynehány ugrásban eléré hirtelen,
Igy szólla: látszik, hogy vagy álnok szerecsen,
Többet bízol lábodban, s nem fegyveredben.

87. De nem használ neked hazádbéli futás,
Megszaggatja szívedet mostan ez az vas:
Ily szók után lén rá erős dárdahajtás,
Kinek soha mását nem látá ég magas.
88. Aczélyos paizsát Hamvíván föltartá,
De azt kemény dárda nagy vassal szaggatá,
Üvén Hamvívánnak nagy kerék kű vala,
Azt is porrá töré az halálos dárda.
89. Bément hasában is, nem tartá meg háta,
Mert kedves életét magával kirántá,
Esik le Hamvíván Vid előtt hanyattá,
Földben leszegezte Deli Vid dárdája.
90. Gyorsasággal rá fut Deli Vid s dárdáját
Kirántá hasából, reá tévén lábát,
Meghallák törökök Vid kegyetlen szavát,
Török fölött állván, így nyitá meg torkát:
91. Kit haddal kerestek, ihon, Szigetvárát,
Nektek ajándékozom szép Pannoniát.
De akarom aztot, mostan mérjed hanyatt,
Te szerecsen kölk, mérjed hosszaságát.
92. Mint fene oroszlány megölvén prædáját,
Kevélyen fölötte jártatja haragját,
Kegyetlen szemével nézi kínlódását,
Gyönyörködik vérben, úsztatja nagy haját.
93. Így szintén Deli Vid holt török fölött áll,
Dárdája kezében, mint nagy sugár tölgyyszál,
Jól látszik messzirül, mint egyenes kűfal,
Vigyáz ellenséget, hogyha máshun talál.
94. Hamvíván fegyverét békével levévé,
Aranynyal vart üngét is magára vévé,
De Kamber sokáig eztet el nem tűré,
Így hangas torokkal seregnek üvölte:

95. Haj, szégyenvallottak, ti vattok vitézek,
Így mutatunk szégyent első nap Szigetnek,
Vitéz holt Hamvívánt jól látja szemetek,
Egy ember megölte, ezt ti ölettétek.
96. Holttestét fosztani ti megengeditek,
És rajta tombolni az kaurt nézitek,
Hun van most az ti dicsekedő szívetek?
Hun van otthon hányott-vetett vitézségtek.
97. De megjövendülte ezt az nagy Menethám,
Mikor ezt az fiát küldte török hadban,
Sokszor bőv könyvivel kiálltott búcsúzáván:
Órizd magad fiam, szép fiam, Hamvíván.
98. Ne bízd el magadat török barátságban,
Sok nép, sok jó vitéz csalatkozott abban,
Nem segét meg téged soha török harczban,
Higyj neki, de nem térsz soha Szíriában.
99. Sokszor én hozzám is nagy király kiáltott,
Nékem fiát ajánlván, sűrűn óhajtott:
Kamber, édes szolgám, vezessed fiamat,
Melyet török hadban az kedve ragadott.
100. De nem kívánhatom én megtérésemet,
Hanem uram mellett elvesztem éltemet,
Menelham meglátja az én hívségemet,
Noha immár kesűn, nagy igaz szívemet.
101. Ezt mondá s nem többet, s szolgáljátul dárdát
Kirántá s keresi az Zríni hadnagyát,
Nem fél az Deli Vid, de merén dárdáját
Nagy kezében tartja, s neveli haragját.
102. De az Kamber szaván egész török sereg,
Kiki maga szívében búban mozdult meg,
Egyszersmind Deli Vidot köröskörül vék,
Úgy hogy kezén kívül nincs semmi reménség.

103. De Vid, mint kűszikla áll az habok előtt,
Vitézséggel tartja maga az hadfölyhőt,
Nagy fegyver-szélvészszel kemény paizsa tölt:
Nyíl, dárda, szablya jár sűrűn feje fölött.
104. Mint az vívó ördög Kamber Vidra megyen,
Azért, hogy uráért rajta bosszút tegyen,
Szírai nádat rá hajtá keményen,
De csudával látá eltörve az földön.
105. Kurt aga jó törrel megsebesítette,
De csak alig fejét megvéresítette,
Ibraim az szablyát Vid paizsán törte,
Ali Kurt kopjával oldalba ütötte.
106. Kamber hüvelyéből ismég ránta szablyát,
Kegyetlenül üté Deli Vid sisakját,
Akkor az Deli Vid hozzá hajtá dárdát,
De dárda nem tévé ura akaratját.
107. Mert Kamber elugrék, de nem járt üressen
Az kegyetlen somfa, hanem kegyelmetlen
Esék Zizim agának közép mellyében,
Kiért élte eloszlék levegő égben.
108. Zizim földön fekszik idegen seb miát,
Kirántá Deli Vid emberölő szablyát,
Egy sebbel megölé haragos Kurt agát,
Az másikkal Kambert, Hamvivan szolgáját.
109. Kamber kedves halállal ura mellé dült,
Sok véres csuklásban élete elröpült,
Vérétül s hűségkül egyszersmind teste hült,
Nálánál hűvebbet soha anya nem szült.
110. Talál utat Vida magának szablyával,
Mint az emésztő tűz, merre megyen lánggal,
Úgy hogy ú közülök kijött már haraggal,
Ballag az víz felé lustos vérrel s porral.

111. Nem mennek utánna az török seregek,
Sőt inkább közülök hogy kiment örülnek,
De ú gondolkodva indula az víznek,
Hogy közülök kijütt, tartja azt szégyennek.
112. Háromszor megállott az Almás patakban,
Vissza rájok menjen, gondolja magában,
De meglátá Zrinit, hogy vagyon csoportban,
S hogy mindnyájan rá vannak várakozásban.
113. Fegyverestül ugrék hínáros Almásban,
Almás penig útet viszi maga hátán,
És lemosá róla pogány vért folyásban,
Úgy küldé urához s társaihoz tisztán.*
114. Együtt jó Zrínivel bemene Szigetben,
Kiért vannak mindnyájan vitézek örömben,
Vid gyönyörködik Hamvíván fegyverében,
Mely szírus királynak fia volt életében.
115. Háromezer lovast vezetett ebben harczban,
Ötszáz jancsár hever az Almás patakban,
De mindnyájuk fölött nagyobb kár Hamvíván,
Mely Vid dárdájátul fekszik földet rágván.

HETEDIK ENEK.

1. Minekutánna már szép hajnal szekere
Mindeneket indított gyönyörűségre,
Szép fülemülét keserves éneklésre,
És szigeti vitézeket nagy örömré.

* Az eredeti kéziratban előbb ez a szakasz állt:

113. Fegyverestül neki ugrék a bereknek,
És tetején úsza hínáros mélységnek,
Mert legnagyobb mélyére talált az víznek :
Könnyen az leventa szározra kilépék.

2. Eljűve az gyors hír császár táborában,
Zríni Ozmán basát megverte nagy harczban,
Életét s fegyverét elveszté Hamvíván,
Elveszté kedves fiát basa Murtuzán.
3. Esék ez fülében az vad Demirhámnak,
Kiért szívét ereszté sértő bánatnak,
Esztelen, szaggatja ruháját magának,
Mintha használhatna avval Hamvívánnak :
4. Hová hattál engem, Menethám nagy fia?
Mert ez volt atyjának igen nagy barátja,
Kegyetlen torkával Hamvívánt kiáltja :
Miképen történt ez, ment lölköd föld alá?
5. Ezt ígértem-e én az én barátomnak,
Sziriai királynak, az te atyádnak,
Hogy magamtul harczon téged elhadlak,
És kaur kardjának praedául hagyjalak?
6. De ki vétkes ebben, csak magad, esztelen,
Hogy közülünk elmenél ilyen véletlen,
Nem tudta ezt senki az te seregédben,
Csak az te szolgád, Kamber, az is szerencsétlen.
7. De Hamvíván lölke, légy nekem irgalmas,
Mert éretted leszen hamar bosszúállás,
Hohárodnak lölkét megeszi ez az vas,
Esküszöm Mahometnek, kit tart ég magas.
8. Te véres szüvedet Menethámnak viszem,
Bánatját lágyítsa noha úgy sem igen,
Tehát bosszút állok az egész Szigeten,
S valahol talállok, minden körösztényen.
9. Ilyen szókkal ballag Demirhám császárhoz,
S mihant közel juta császár sátorához,
Megesmeré császár szemén, hogy rossz hírt hoz,
Demirhám így kezde szólni Szulimánhoz :

10. Mi itt heában hevertetjük magunkat,
Amott szigeti bán megverte hadadat ;
Megölték kaurok Hamvívánt, társomat,
És Murtuzán fiát, s gyalázták meg Ozmánt.
11. Padisahom, avagy ereszs el magamat,
Hadd töltssem ki rajtok haragos bosszúmat,
Avagy te magad is hozd el táborodat,
Ronts el az hitetlen pogány kaurokat.
12. Demirhám dühösségét császár esmerte,
Azért megrivogatni ottan nem merte.
Ihon, mast indulunk, neki azt felelte,
Társod volt Hamvíván, állj bosszút érette.
13. Azért megindula Szulimán táborral,
Igen hadviselő okos rendtartással,
Ére Szigetvárhoz ugyanazon nappal
Délután két órakort nagy táborával.
14. Szigetvár bástyáját Zríni szintén nézte,
Meglátá messzirül, magát fölvitette,
Iszonyú sűrű por, s megy égbe keverve,
Úgy hogy eget, földet mind besötétítte.
15. Megláták későre osztán sok törököt,
Szintén mint levegőben az sötét folyhót,
Messzirül mindenfelől belepte az földet,
Mintha hegy mozdulna az sík mező fölött.
16. Az seregök fölött magas por csavarog,
Alattok rőttenetességgel föld robog,
Sok ezer vörös zászló az széllal lohog,
Gondolnád, tenger is hogy mast reád forog.
17. Megszállá vár körül világrontó tábor,
Mint szintén az Dunán az jeges sűrű sor,
Mindenütt fejezik sok számtalan sátor,
Senkitül ű nem fél, erejében bátor.

18. Császár köröskörül megnézé az várat,
Azután maga is egy halmon túl szállott,
Akkor egész tábor Allahú kiáltott
Egymás után háromszor, messzi meghallott.
19. Az egész jancsárság elrendelt seregben,
Puska mindeniknek kártévő kezében,
Ezt mindnyájan kilüvék az magas égben,
Császár jüvéséért vannak nagy örömben.
20. De az ágyúkat is egyszersmind kilüvék,
Azt tudnád, leszakad reád az magas ég;
Alul az föld robog, repedez, mint egy jég,
Sziget bástyája is féltébül mozdul meg.
21. Meghagyá Zríni Miklós pattantyúsoknak,
Ágyúbúl köszöntést töröknek adjanak,
Legelső Csontos Pál egy végét kanótnak
Gyújtó likához tévé Farkas ágyúnak.
22. Gyorsan rettenetes pattantyú kísüle,
Török tábor felé golyót is átküldé,
Az láthatatlanul sereg közé jüve,
Rettenetes halált úközikben vive.
23. Mert előltalálá jancsár-aga fejét,
Mind patyolatostul elrontá életét,
Utánna egy rendben harminczkilencz testet,
Keménséggel rontá vitéz törököket.
24. Örül az Csontos Pál, hogy aztot meglátta,
Törököknek bástyáru hanggal kiálta :
Ihon van az jól jütt bilikum pohára,
Majd neki is adok, az ki meg nem itta.
25. Szigetvárbul lesznek ilyen köszönetek,
Erős gyomrotok van, megemészthetitek,
Nem jüttök Szigetben, ha nem iszszátok meg
Zríni egészségért, álnok török ebek.

26. Az másik lövéssel Pál Ajgas basának
 Lovát elszaggatá, és pécsi dezdárnak
 Az mellyét és renddel huszonhárom másnak,
 Hevernek az földön, s lölköket kifúják.
27. De harmadik lüvést nem merék megvárni,
 Sietnek szállásra kiki eloszlaní,
 Némelyik nem tudja magát találni
 Nagy iédésében, s nem mér megállani.
28. Két lüvéssel nagy kár esett az törökben,
 Sokkal nagyobb történék mostan Szigetben,
 Mert Farkasics Péter régi betegségben
 Készíti nagy lölkét Isten eleiben.
29. Ű csak azon törődik, hogy ágyon hal meg,
 Esztelen, akaratját élő Istennek
 Panaszolkodással nem fordíthatja meg,
 u vitézek előtt így panaszolkodék :
30. Hej, hej én fátumom mely igen kegyetlen,
 Ettül mindenkoron szívemben rettegtem,
 Dícséretlen ágybul hogy éltemet küldjem
 Mindenható kegyelmes Isten kezében.
31. Ó, százszor boldogok, kik hazájok mellett
 Vitéz módra letették kedves élteket,
 Szerencse penig azért tartott engemet,
 Hogy haszontalanul fogyassam éltemet.
32. Ah, szerencsétlen én, el nem tudtam veszni,
 Hun kedves halállal megholt nagy Losonczi,
 Hun fekszik RácZ Milák és Farkas Bottyáni,
 Vitéz Spanyol Perez, öreg kastelánfi.
33. De nem tudtam-e én nagy Dragut kezétül.
 Vagy kegyetlen Akomat jó fegyverétül
 Meg fosztatnom ettül unalmas éltemtül,
 Ihon, mast meg kell halnom dícséret nélkül.

34. Mikor megnyomottam egyszersmind húszt nyíltul,
Mikor földre estem Gyáfer csidájátul,
Mikor agyonüttettem Rahmat botjátul,
Éltem megmaradott, s mast meg el ágyombul.
35. De jól van, ha úgy van, mint Isten akarja,
Gyakorta szolgáját keményen sujtolja,
Azért, hogy mennyekben szöbben koronázza,
Szenvedéséért bőven ajándékozza.
36. Jhon, vitéz barátim, mastan meghalok,
Nektek jó szerencsét Istentül kívánok,
Egekben értetek jó Istent imádok,
Vitézek legyetek, mast Isten hozzátok.
37. Így Farkasics Péter végezé életét,
Az Istenhez küldé vitéz tiszta lelkét.
Siratja jó Zríni ú kimenetelét,
Így nagy fohászkodva elkezdé beszédét :
38. O, forgó szerencse, átkozott kegyetlen,
Méért ragadád el ez vitézt hirtelen,
Az mi nyavalyánknak ez volt hea szinten,
Hogy ne legyen Farkasics mastan eleven.
39. Ó, élet mely hamar ez világbul kiténsz,
Ó, rövid élet tölünk mely gyorsan röpülsz,
Mikor inkább kellenél, akkor te meg szünsz,
És mint harmat nap előtt egyszersmind eltünsz.
40. Mint harmat nap előtt, mint hó az tűz előtt,
Mint álom előttünk, mint füst az szél előtt,
Vagy sebes forgószél mint hajtja az folyhót,
Úgy tünsz el előttünk s kívánságunk előtt,
41. Csúsz haszontalanul rút kígyó az réten,
Semmit nem törődik unalmas vénségen,
Ű megifradik, mikor jön kedvében,
Elveti vén bőrét s megifjul testében.

42. Ember penig, az mely isteni formára
Meg van ékesítve, Isten ábrázatra,
Mogyha elérkezik utolsó órára,
Nem tér s meg nem újul, de megyen halálra.
43. Megvénheszik az föld, elveszti szépségét,
De újul, ha érzi kikelet idejét,
Az nap elvégezi estve ú menését,
De megújul reggel, kihozván szekerét.
44. Csak maga egyedül az nyomorult ember,
Az ki gyors vénségérül soha meg nem tér,
Örök folyásában van az friss forrású ér,
Emberben peniglen soha nem újul vér,
45. Víz, tűz, föld és nagy ég tartanak sokáig,
Ember, ezek ura, egy szempillantásig;
Kúfalok, nagy tornyok sok száz esztendeig,
Ember, ki csinálta ezeket, óráig.
46. Csak egy van, ki megmarad, koporsó után,
Az mely megmutatja magát világ fottán,
Jóságos cselekedet, nagy öröksége van,
Újul mindenkoron halhatatlan voltán.
47. Újul hát Farkasics az te vitéz neved,
Noha az nehéz föld befödi testedet,
Cselekedetteddel az halált meggyőzted,
Mast Isten jobb kezén van gyönyörködésed.
48. Ottan fizetődik most világi munkád,
Vígán nézik angyalok sebeid nyomát,
Ottan, mely véredet hazáért hullattad,
Örök boldogságodra szentek fordítják.
49. Így Zríni Farkasicsot eltemetteté,
Asztán gondot visel várra mindenfelé,
Szigeti vitézek vannak csöndességbe,
Mindenütt bástyákon s nagy gondviselésbe.

50. Török megszállott volt már mind köröskörül,
Mindenlitt sok török szép üdőnek örül,
Csak maga Szulimán nagy gondokban őszül,
Bán merész szívéért nagy félelemben hül.
51. Nem késik sokáig szigeti vitéz bán.
Bátorodik szűve, ellenséget látván,
Mint az rettenetes örmény oroszlán,
Ki jön barlangjából, ott kin fegyvert látván,
52. Így Zríni Szigetbül törökökre megyen,
Erős emberölő van dárda kezében,
Mozgatja gyöngye szél strucztoollát fejében,
Ötszáz vitéz utánna megyen szép rendben.
53. Megfordult hozzájuk, így szólt seregeknek :
Halljátok, mit mondok, ti erős vitézek,
Első nap, első harcz lesz most előttetek,
Ma félelmet tennünk kell török ebeknek.
54. Ma török császárral mi megesmertetjük,
Mi szűünk, mi kezünk, micsodás fegyverünk,
Ma rettenetessé kell magunkat tennünk,
Azért, vitéz szolgálaim, emberek legyünk.
55. Kevés szókkal nagy bátorságot bán ada,
Vitéz seregének, mely csak alig várja,
Hogy törökkel szemben hamarább juthatna,
Ha illenék, harczra sebességgel futna.
56. Nem messzi az várbul Ali Kurt fáradoz,
Minden készülettel vagyon sánczásáshoz,
Rusztán, császár veji, ötezer jancsárt hoz,
Letelepíté nem messzi Ali Kurthoz.
57. De Stipan Golemi, jó Zrínyi hadnagya,
Megy vitézek előtt ott előljáróban,
Nagy bátorsággal út számtalan asapra,
Az kik sánczot ásnak, együtt jancsárookra.

58. Sok török elesék az száz gyalog miát,
Mert nem lüvi heában egyik is puskáját,
De rendben jancsárság, mint fal, veri magát
Készíti fegyverét, puskáját s kanotját.
59. Rechep jancsár aga legelső, seregét
Viszi Stipán vajdára, tüzes fegyverét,
De Stipán Golemi tüle meg nem iért,
Mint tölgy szél előtt áll, nézi ellenségét,
60. Török esztelenül kilüvi puskáját,
Stipán megszemplélte Rechep jancsár agát,
Bátran reá vivé kételő pallosát,
Azt fejéhez üté, vágván patyolatját.
61. Két vállára esik kétfelől az feje,
Nagy zörgéssel esék maga is az földre,
De Stipán kezétül több is mellé dűle,
Mert Abázt, Benavírt s Musztafát megölé.
62. Rusztán bég megindult ötezer jancsárral,
Az hol Stipán vajda kárt teszen pallossal,
Zríni Goleminak négyszáz jó szablyával
Idején segítséget hoz rendtartással.
63. Az kit az Úristen meg akar tartani,
Száz ezer között is meg fog az maradni,
Ötezer puskátul nem lehele halni
Senkinek seregből, melyben volt jó Zríni.
64. Mihant flüst eloszlék, nagy rivalkodással
Rusztán vezér megindult sok jancsársággal,
Az ötezer ember három seregben áll,
Kegyetlenül öszvekapá bán hadával.
65. Legelső nagy horvát, Radivoj, te voltál,
Ki pogány török vért szablyával ontottál,
Ledült te előtted kegyetlen halállal
Perviz odabasa, ki volt mind jobb, mind bal.

66. De gyorsan Juranics Lőrincz ű utánna
Achomat barjaktárt szablyával levágá,
Fekszik Zríni előtt tizenöt már halva,
Török testen felyül jár vérben gázolva.
67. Arszlán, Rusztán öcscse, Zrínit megesmeré,
Dárdával úreá merészséggel mene,
Eltörék dárdája, s heában az földre
Esett, mert paizsban ütközött az hegye.
68. Gyorsan kardot ránta az ifiú Arszlán,
Eleiben tartja paizsát horvát bán,
Fölvett már két csapást, de többet nem várván,
Hozzá csap szablyával, jóságában bízván.
69. Kegyetlen szablyával mellyét kettévágá,
Az eleven szűve benne mozog vala,
Ű meghalaványodék, mint szép viola,
Zríni lába előtt esék le hanyattá.
70. Megnyitott mellyébül piros vért ukádik,
Élete halállal testében küzködik,
Végre az haláltul élte meggyőzetik,
Széles úton lölke testébül kibúíik.
71. De Szanzák Benavir ettül meg nem iétt,
Kezében markolá kemény hegyes törét,
Oda megy, hun rontá Zríni Arszlán béget,
S ily kevélyen kezdé előtte beszédét:
72. Kibújtál likodbul, hamis, álnok róka,
Oda már meg nem térsz, noha eszszel rakva,
Futáshoz termett lábod, ez koporsója
Lesz álnok testednek, s ez utolsó óra,
73. De micsodás kínnal öljelek tégedet,
Arszlán haláláért eleven szűvedet
Kevés leszen rágnom, avagy az ebeket
Véle jó tartanom, megrontván testedet.

74. De, ihon, hohárod teneked ez leszen,
Ez érdemes büntetést szűvedből veszen,
Íly szók után Zrínire megyen mérgessen,
Hozzá szúr, de Zríni elugrik hertelen.
75. Talán jobb csapás ez, ki jün én kezembül,
Mert keményebben és jün is jobb embertül.
Így felele Zríni, szablyáját vitézül
Derekában vágá, s vérét látván örül.
76. Leesik Benavir s lölke torkán hörög,
Estében fegyvere iszanyúan zörög.
Ihon, szaladáshoz termett kéz, eb török,
Földre lefektetett, s itt feküdjél örök.
77. Nem henyél Deli Vid, látván vitéz urát,
De az sok törökben eltörte dárdáját,
Fekszik ű előtte Kajradin Kajrakát,
Megölte Huszaint, Alt, Cefert, Musztafát.
78. Itt bátorságot vett az körösztény sereg,
Az török peniglen félelemtül lézeg,
Józa Pál életét elvévé Bichirnek,
Penezics Ábrahám Nuhnak s Derielnek.
79. Tamburás Istók is Tojgant földre veté,
Erős Dandó Iván, Ibrahimt megölé,
Barjaktárt Juranics puskával meglüvé,
Aranyos zászlóját kezébül kivévé.
80. De nem tudom, Demirhám honnan érkezék,
Mert haczrul kiáltás fülében beesék,
Gyorsan az harczolók közikben férkezék,
Látja, hogy törökök már futni készülnek.
81. Tamburás Istóknál török zászlót láta,
Mert ennek Juranics, hogy hordozza, adta.
Nem neked, kaur eb, való szép barjakta,
Messzirül Istóknak Demirhám kiáltja.

82. Együtt ilyen szókkal hozzá ránta kardot,
Amaz iédtében elhajtá az zászlót,
Ú neki is kezében szablya akadott,
Igyenetlen kézzel hozzá üté aztot.
83. Fölvévé az csapást Demirhám szablyával,
Ugyan hozzá vágott azon fáradtsággal,
Mellyén és oldalán egy nagy sebet csinál,
Azon élte kimegyen s száll belé halál.
84. Demirhám lovárul zászlóért leszállott,
De mihant meglátá tollas Deli Vidot,
Könnyen, mint egy evet, ismeg lóra ugrott,
Más töröknek adta kezében az zászlót.
85. Ez az a Demirhám, ki minap Szigetben
Vala Zríni előtt olyan keménységben,
Mast ismeg csidát vett kártévő kezében,
Bizonít keménységet cselekedetiben.
86. Mint az mérges sárkrány Vidra rugaszkodék,
De ártalmas dárda paizson eltörék,
De az Vid pallosa ló fejében esék,
Kíért halva földre urastul leesék.
87. Ismét könnyen Demirhám, mint az fris menyét,
Földön hagyá lovát s kivonyá fegyverét,
Megyen Deli Vidra, nézi bátran szemét,
Mintha nem is látna máshun ellenséget.
88. Mit készülsz sokáig, Deli Vid azt monda,
Lám, vártalak addig, mig csühődöl vala
Az ló alól, van kezemnek máshun dolga,
Nem csak veled. Demirhám ily választ ada:
89. Károddal serkentgetsz magadra engemet,
Azért, hogy nem esmérlek, nézlek tégedet,
Talán Deli Vidnak mondanak tégedet,
Az ki Hamvívánnak elvevéd életét.

90. De te akárki légy, több gondod nem leszen,
Ma mert én kezem néked eleget teszen,
Kardom török vérért rajtod bosszút veszen,
Azért ily kis üdöt szüved ne resteljen.
91. Én vagyok Deli Vid, felele az másik,
De méért karatyolsz, szájad nyelveskedik,
Az én kezem miatt Hamvivan ott fekszik,
Majd ugyanez miatt fejed földre esik.
92. Demirhám, mint ördög, hogy eztet meghallá,
Hogy ez keze miatt lett társa halála,
Nagy demeczki kardot kezében ragada,
Úgy megyen dühösséggel nagy Deli Vidra.
93. Mint két haragos libiai oroszlán
Őszve találkozáván az nagy széles pusztán,
Próbálják körmöket egymás szőrös hátán,
Úgy két vitéz teszen Szigetvár határán.
94. Demirhám haraggal s dühösséggel nagyobb,
De vitéz Deli Vid igaz hittel bátrabb,
Nem enged egymásnak, szikráznak az kardok,
Magokon merő vas nagy messziről ragyog.
95. Török két csapással Deli Vid paizsát
Darabokra rontá, de török sisakját
Deli Vid eltöré, mert szablyája lapját
Űté az sisakhoz, megsérté homlokát.
96. Ezek így harczolnak, de az több seregek
Erős Zríni kezétül megfélemlettek,
Benavír serege legelső futamék,
Utánna Arszláné, urokat elveszték.
97. Megindult Rusztán is, megíétt ily dolgon,
Nem gondol öcscséért Zrinin bosszút álljon,
Űzi az törököt Zríni magok nyomon,
Mindenütt köröszmény szablya van hátokon.

98. Űzi, de okossan, mert messziről látta,
Hogy sok ezer lovas jön az ű kárára,
Mert vitéz Delimán, nagy tatár hám fia,
Mint oroszlánykölok jön Zríni hadára.
99. Bán az nagy sokaságot mikor meglátá,
Elszéledt seregét ottan öszvehajta,
Mert innmár szép nap is lovait elhajtá,
Oceánun tengerben, sötét is vala.
100. Rusztán alig szaladt sok gyalogságával,
Ha Delimán nem jött volna lovasokkal,
De harczol Demirhám mast is Deli Viddal,
Nem árthatnak egymásnak semmit szablyákkal.
101. Mikor sötét vala, Demirhám így szóllal:
Mi itt, mint az vakok, törjük bolondsággal
Heában magunkat s nem árthatunk karddal
Egymásnak, nem jobb lesz-e harczolnunk nappal?
102. Nappal, akkor munkánkat az irigy sötétség
El nem titkolhatja, mert meglátja nagy ég,
Meglátja Szigetvár és az török sereg,
Micsodás bosszút áll rajtad Demirhám bég.
103. Azért esküdjél meg nekem az Istenre,
Én is megesküszöm Mahomet hitire,
Hogy te is visszatérsz, én is erre helyre,
Mihant neked, nekem is módunk leszen benne,
104. Mert sötétség miatt mast nem harczolhatunk,
De hiszem még lehet alkalmatosságunk,
Mert tudom, ily hamar innen el nem válunk,
Valamig tikteket falbul ki nem vájunk.
105. Felel az Deli Vid: Képes beszédedet
Szeretném, de énnékm módom nem lehet,
Hogy bizonynyal tudnám kijüveteletem,
S mint tegyem ki nagy had ellen életemet.

106. Bár elhidd aztot, ha bizonynyal tudhatnám,
Hogy maga ellenségem lenne Demirhám,
Soha én előtte fal közé nem bújnám,
Hanem erdön, mezön mindenütt megvárnám.
107. Ne féltsd, Deli Vida, mástul életedet,
Mert hozok teneked császártul levelet,
Demirhám csak maga leszen ellenséged,
Szulimán leköti igaz török hitét.
108. Így halálos veszélyre megalkuvának,
Azután egymástul hamar elválnak,
Mint két erdei kegyetlen fene bikák,
Kik szarvokkal egymásnak nem árthatának.

NYOLCZADIK ÉNEK.

1. Ihon jön szárnyos lovon szép piros hajnal,
Második zablája fejr tájtékjával,
Az ló fekete volt, de szöbb Pegazusnál,
Orra likjából tűz, szeméből jön halál.
2. Kis fejr patyolat magának fejében,
De az ú orczája van nagy fényességben
Ú maga öltözött arany pánczér-üngben,
Két szál hebanum-csid van fényes kezében.
3. Minden kis veréték, meiy lóru csöppenik,
Szép gyöngé harmattá az földön változik,
Elötte sötétség nagy futással oszlik,
Kerülette az ég messzirül tündöklík.
4. Ifú orczával mindent megvidámít,
Ú földbül virágot szépségével indít,
Ú fülemülében keserves torkot nyit,
Ú forrást, ú folyást, erdőt, mezót újít.

5. Ű mikor érkezék Szigetvár föliben,
Esék ily kételkedő elmélkedésben,
Ihon, mennyi holtest fekszik ebben helyben,
Nagy levegő eget elveszt bűdösségben.
6. Vallyon ki keze munkája ez lehetett,
Talán itt döghalál vagy sárkánylehellet
Elvesztette magyarnak gyönyörű földét,
Talán mérges Python ismeg felébredett.
7. Ha az, majd leszállok földre magas égből,
Két hegyes dárdámmal megmentem mérgétül
Sarkánnak magyarokat s veszedelmétül,
De úgy tetszik, tábort látok amott szélrül.
8. Ah, hirtelen törököt látok mezőben,
Ezt jobban sárkánál gyűlölek szívemben,
Haj, hitetlen ebek, ha volna erőmben,
Mind elvesztenélek haragos kedvemben.
9. De jól van, mert látom, nem igen örülnek,
Sőt sűrű sírással égben üvöltenek,
Ne adj, ne adj szerencsét, Isten, ezeknek,
Engedd magyar kéztül fottig elveszszenek.
10. Áldott légy jó Zríni, ki így úket rontád,
És hitetlen testeket halomban rakád,
Ugyanis tetűled vár minden jót hazád,
Ezért és jó hírért éltedet te ne szánd.
11. Szulimán de őszül az széles táborban,
Szűve gondokban hűl és nagy busulásban,
Zríni megmutatta már kétszer két harciban,
Tovább mit remélhessen Pannóniában.
12. Mit várjak már tovább, így kezd panaszozni,
Kiben bízhatom én, s kinek kelljen hinni,
Ihon, atyám lölke kész lén engem csálni,
Mondta, hogy Szulimán Szigetben fog lakni.

13. Kevés volna, engem ha csalt volna atyám,
Hazudott előttem Mahomet prófétám,
Hogy kezemben leszen az szép arany almám,
És világot bírja alattam muzulmán.
14. Ihon, én meggyőztem az egész világot,
Ú sírván, óhajtván hozott nekem adót,
Hatalmas fegyverem világon országlott,
Hun feljűtt, hun lement nap, kardomtul tartott.
15. Rettegett előttem az nagy Károl császár,
Elveszett kezem miatt Uluduvejdár,
Széles egyiptumi, nekem esett kis kár,
Hányad része azoknak ez a szarkavár?
16. Világbíró császár Zrintül győztettem,
Ihon, minden erőmet rá vesztegettem,
Ihon, az jancsárság, rettentő seregem,
Elvész keze miatt, egyszersmind előttem.
17. Nincsen Demirhámnál vitézebb világon,
De mit ártott Zrininek már az két harczon,
Fekete Hamvíván fekszik Almás-parton,
Nagy eszű Rustán mint járt tegnapi napon?
18. Lásd, tatár hám fia, haragos Delimán,
Azt gondoltuk róla, hogy sívó oroszlán,
Elvész bátorsága, ha kijűn horvát bán,
Nem siet oda harczra, az hol Zríni van.
19. Hej, hej, csak te ne volnál, vitéz Zríni bán,
Ha rád nem botlottam volna hadakozván:
Szintén, mint nagy Sándor, nagy volnál Szulimán,
De, la, mint kell vesznem magamat itt rontván.
20. Világrontó Szulimán szívét így törte,
Okos főtanácsziért gyorsan elkülde,
Szokolovics Mehmet ezeket meggyűjté,
Császár sátorában renddel leülteté.

21. De császár leülni nem akar közikbe,
Hogy változást rajta senki ne esmérne,
Egy röjtök sátorbul dívánt titkon nézte,
Szokolovics Mehmet beszédét így kezdte :
22. Vitéz urak, hadverő bölcs fejedelmek,
Világ határirul való beglerbégek,
Ti basák, ti bégek, ti okos vezérek,
Kik mast ebben helyben dívánra gyűltetek.
23. Az hatalmas császár, szultán Szulimán khán,
Kinek az hold szolgál, kinek birtoka van
Tengeren és vízen, ki az ég alatt van,
Élni tanácsokkal ebben helyben kíván,
24. Kívánja hallani azért ti túletek,
Mi mód kelljen veszni ennek az Szigetnek,
Kár s török vér nélkül, és hogy az üdőnek
Hosszasága ne ártson ú nagy hírének ?
25. Mindenitek tetszését megírván, hatta,
Hogy vígyem kezében, és hogy ú meglássa :
Mit kellessék legjobbat török hasznára
Cselekedni, ebbe kaur-rontó hadba.
26. Hogy emlékeztesselek, megparancsolta,
Erre nem legkissebb tanácsnak falkára
Tikteket, hogy jüttünk legvitézb kaurra.
Ki kardot világon övedz oldalára.
27. Ezt hatalmas császár méltónak ítélte,
Maga személyével legyen ellensége,
S jó hír koszorúját, mely győzésbül kötve,
Zrínin s Szigetváron eztet vigye végbe.
28. Senkit azért, vitézek, az vakmerőség
El ne ragadjon és meggondolt vitézség,
Mert Zríni horvát bán olyan ellenség,
Ki ellen lesz káros oktalan sietség.

29. Így végeze szovát Szokolovics Mehmet.
Rustán, császár veji, elkezdé beszédét,
Ű ül vala első nagy kajmekán mellett,
Méltósággal fordítá mindenre szemét:
30. Itt hol világ virágja öszvegyűjtve van,
Sok bátor szűvű úr, minden forgott hadban,
Hol hatalmas császár maga fejével van,
Erőtlen én eszem ilyen nagy tanácsban.
31. Ki világot megbírta okos erővel,
Nincs szűki tanácsra ily, mint én, vezérnél;
De minthogy parancsol, mit érek elmém-mel,
El nem titkolom én tiszta, ép szűvem-mel.
32. Mert oly helyen vagyunk, az hol az titkolás
Nekünk és császárunknak lehet ártalmas;
Első vétkünk után lehet nagy kárvallás,
Legyen messzi az én szómtul prófétálás.
33. Itt van az az Zríni, melynek széles híre
Még tengeren túl is érkezett fülünkbe.
Igaz-e vagy hamis az ű vitézsége?
Nem tudom, elég, az népek közt van híre.
34. Hírrel viseltetnek az hadakozások,
Nem, mint mi gondoljuk, szók legkissebb dolgok,
Ettől rontattatnak hatalmas táborok,
Evvel vesztnék, nyernek világi császárok.
35. Mi pedig semminek gondolván ezeket,
Sáncz nélkül, vakmerőn szállottuk Szigetet,
Napvilággal alá hoztuk seregeket,
Nem tartván istrázsát, sem titkos kémeiket.
36. Igen megfizettük vakmerőségünket,
Mert ezen az mezőn hullattuk vérünket;
Igen bőven most is látjuk holttesteket,
Látjuk Almás vizét, forgat embereket

37. Ki nem csudálná tanácstalan dolgunkat,
Mi miképpen elbíztuk mastan magunkat,
Nem nevethetnének-é Ali Kurt próbáját,
Sziget alá vinni mert két ezer szablyát?
38. Nem volt Ozmán basának az hivatalja,
Hogy tízezer lovassal várat megszállja,
Útet azért küldték, hogy mezőt prédálja,
És eledelt Szigetben vinni ne hagyja.
39. Esztelent vakmerőség, nézd, hová vivé,
Szigetvéra alatt hadát telepíté;
Híd nélkül hada közt az Álmást ereszté,
Jobb részét hadának gyalázzattal veszté.
40. Sok Ozmán basával elől elment lopva,
Gondolták, Szigetben befutnak száguldva,
Elveszett Murtuzán basának szép fia,
Megölte Hamvívánt Deli Vid csidája.
41. Nem kell kétségben esetekkel játszani,
Harczolást ú velek el is kell kerülni,
Mert mint dühös ördögök készek kárt tenni,
Semmi erőtül nem tudnak ezek félni.
42. No ez már megvan, vegyünk kárunkbul példát,
Ne várjuk lábunknak második botlását,
Tartsunk tábor szélén vigyázó istrázsát,
Mert aluva megvalljuk bizony az kárát.
43. Az mi pedig várnak vételét illeti,
Sánczczal köröskörül azt kell nekünk venni,
Úgy kaurok mi ránk nem tudnak kijünni,
Rövid nap kár nélkül fogunk ben örülni.
44. Rontsuk meg álgyúkkal földdel tölt bástyákat,
Szároszszuk ki ásással vizes árkokat,
Lapát és golyóbis veszi meg várokat,
S veszteg ülve nézhetjük holt kaurokat.

45. Ily szók után Rustán meg helyére üle,
Más felől tatár Delimán talpra kele,
Ennek teli méreggel haragos szúve,
Rustán ellen bátran osztán szólni kezde :
46. Akarnám, vitézek, tíz ország engemet
Innen választana, ne látnám ezeket,
És mast ne hallanám ilyen szégyenünket,
Okoskodni akarván beszélt ez melyet.
47. Nem ilyen tanácscsal bírta meg világot
Vitéz muzulmán vér, nem ilylyel ád adót
Az kaur töröknek, nap ilyent nem hallott,
Azt mondja, veszteg ülve vegyük meg várot.
48. Legjobb lesz, bújjunk el, vessük el kardunkat,
Hagyjuk veszni hírünket, vegyünk kapákat
Vitéz kezeinkben, így ront kaurokat
Győzhetetlen császár, így vesz meg városokat.
49. Hírrel viseltetnek az hadakozások,
Tahát törököknek hírt nyernek az ásók ;
Nem rókáknak, borzoknak Sziget szállások,
Az kit kivájhatnak mindenkor pór ásók.
50. Bujjon el ú maga, az ki fegyvertől fél,
Vesse el szablyáját, ki futó, mint a szél,
De az mi szűvünket, mely fegyverbe remél,
Nem látja földben ásva ez a fényes dél.
51. Ozmán elvesztette bolondul az hadát,
Tahát mi vallottuk annak gyalázatját ?
Tegnap az bölcsesség hamar adott hátat,
Mindnyájon olyanok ebben hadban tahát ?
52. Szabad legyen kérkedés nélkül mondanom,
Ki szabadította ezt tegnapi napon
Az Zríni kardjátul ? Nem tulajdonítom
Én vitézségemnek, nem is annak mondom.

53. Láta ravasz Zríni, ki előtt kell futni,
Kész volt Rustán béget az táborig úzni,
Delimánt nem akarta közel meg várni,
Láttuk ezt mindnyájan, ű is tud szaladni.
54. Nem ásó, nem kapa az mi győzedelmünk,
Hanem rettenetes aczélyos fegyverünk,
Evvel Szigetvárát hamar porrá teszszük,
Evvel nevelkedik hírünk s vitézségünk.
55. Ne kérdezd, hun megyek én Szigetvárába?
Hogyha kijün Zríni, én is ű nyomába
Bémegyek Szigetvárnak nagy kapujába,
Hozzon kapát, ásót, az ki bízik abba.
56. Ily szókra Rustán szíve megkeseredett.
Ismeg talpra álla az kajmekán mellett;
De vitéz Delimán nagy haraggal kiment,
Nem méltóztatik várni Rustán beszédét.
57. Messzi Demirhám-tul tanács rendi vala.
De mérgessen ű is kiáltván felállá:
Én is nem kapálni jöttem ez vár alá,
Ha az kell, én teszek szert ezer asapra.
58. Bezzeg hasznos tanács: itt űlve henyélni,
Az ki vitézségét akarja veszteni,
Szintén így kelleik néki cselekedni,
Akarjuk-e magunkat megnevetetni?
59. Delimán jó tanácsát én is javallom,
És tovább ily gyalázatot nem hallgatom,
Ki szereti jó hírt, minket követ, tudom.
Ily szókkal Demirhám kiment sátorajtón.
60. Rustán csaknem eszi mérggel kezét, lábát,
Hogy ezek megnevetik ű jó tanácsát.
O, halgatag nemzet, fohászkodva kiált,
Nem ember, de oktalan és dühös állat.

61. Ercdj, vedd meg Szigetet vitéz szablyáddal,
Döntsd le az bástyáit haragos torkoddal,
Mast látom töröknek dolga veszőben áll,
Mikor bővelkedik tanácsa bolonddal.
62. De mit törődöm én más esztelenségén,
Jobb lesz vesztég ülnöm sátor kerevetén,
S csudálkozom ezeknek nagy vitézségén,
Ha ugyan veszni kell dolgunknak, ám veszsen.
63. Rustán az sátorbul haraggal kilépék,
Petráf, ki Gyulát megvévé, emelkedék
Talpra, s így szólla az török vezéreknek,
Az kik várván Petráfra mindnyájan néztek:
64. Ezt az bosszús szívet, kit köztötök látok,
Szigetvár közepiben lenni kívánok,
Te tudod, Úristen, hogy hozzád óhajtok
Leginkább ily okért, s gyakrabban kiáltok.
65. Kis dolgokat egyesség nagyra neveli,
Erőtlen jó kedvet magasra emeli,
De nagy s erősöket az földre leveri,
Hogyha egyenetlenség azokat éri.
66. Mely nagy monarchiák csak ez miatt vesztek,
Megártott Assiriának, görögöknek,
Meg rómaiaknak, s más körösztenyeknek,
Az melyek ez miatt fogytokig elvesztek.
67. Az mi monarchiánk oly nagy és hatalmas,
Semmi külső erő nem lehet ártalmas,
De maga nagysága lesz neki unalmas,
Ha köziben érkezik rút visszavonás.
68. Csak egy példát hozok én mastan tinektek,
Melyet nem régen látott az ti szemetek,
De ti abbul sokat eszben vehetitek,
S visszavonyást köztünk kárnak esmeritek.

69. Kalender Chelebi, Chás bektas nemzete,
Miként Anatoliát fölzöndítette,
Tíz ezer dervissel ú megrettentette
Az egész Azsiát s csudássan keverte.
70. Mit ártott úneki sok szangyák ereje,
Hada nevelkedvén, azokat megverte,
És hogy Ibraim basa útet meggyőzte,
Oka volt, véletlenül életét veszte.
71. Igen kicsin ok volt, kiért Kalender ezt
Szerzette törökök közt ártalmas szélvészt,
Karamaim — — — adott háborús eszt
Visszavonyásával, s így minden rajta veszt.
72. Hát mast mi, kik vagyunk ellenségünk szemén,
Nékünk minden dolgunk fekszik az ú szívén,
Miket remélhetünk, visszavonyás ilyen
Ha lesz tanácsunkban és ebben seregben?
73. Az élő Istenért, tegyétek fére mast
Kiki maga szívébül nagy visszavonyást,
Mindenik eszében jutassa ezt bízvást:
Császáruk, tisztességünk velünk vagyon mast.
74. Az mi penig Sziget vételét illeti,
Mindenik ú magában megesmérheti,
Hogyha táborunknak nem lesz kerületi,
Könnyen török császár eztet elvesztheti.
75. Hiszem farkas ellen csinál ember házot,
Mezön esső ellen juhász is hajlékot,
Méért volna szégyen minekünk itt sánczot,
Ellenségünk ellen valami oltalmot?
76. Mindeddig Zríni ellen harczolnunk kellett,
Valamikor úneki kedvében esett,
Sokszor tíz, húsz ember derekas lármát tett,
Egy dobütés egész tábort felültetett.

77. Nem mondom én aztot, hogy harcra ne menjünk,
Hanem haszontalanul itten heverjünk,
Bizony nagy részét hírünknek elvesztettük,
Hogy visszanyerhessük, azon mesterkedjünk.
78. Ha kijün Zríni bán valamikor harcra,
Mi is ne maradjunk akkor ebbe sánczba,
De ne tanácstalanul, mert lesz kárunkra,
Hanem rendelt seregben menjünk ú reá.
79. Ez az én tetszésem, de ha tud ki jobbat,
Mondja meg, nem gyújtja avval haragomat,
Örömet is hallom más ember tanácsát.
Itt Petráf elvégezvén leül és hallgat.
80. Mindnyájan Petráf tanácsát helyén hagyák,
Ezt jónak, hasznosnak mindnyájan kiálták,
Osztán fejet hajtván renddel kaimekánnak,
Sátorbul magok szállásokra oszlának.
81. Az tatár Delimán császárhoz bemene,
Mert régen kéredzett s neki így beszéle :
Vitéz töröknek hatalmas fejedelme,
Hallgasd meg, mi okért jüttem te elődbe.
82. Az te tanácsodban látok csuda dolgot,
Sok van, az ki kíván inkább nyugodalmot,
Hogysem ellenségre bátran vonjon kardot
Mert otthon megszokta kényes uraságot.
83. Uram, vedd eszedbe idején magadat.
Ne fogadd mindennek szívületlen tanácsát,
Bizony kevés nézi maga gyalázatját,
Csak nyúthassa sokáig éltének hosszát.
84. Veszem én eszemben az ellenség dolgát,
Hogyha elvesztik közülök hat hadnagyát,
És Zrínit, horvát bánt, az ki mindent forgat,
Elvesznek mindnyájon s elvesztik az várat.

85. Engedd meg, hogy hat erős vitéz közülünk
Zrínit s más ötöt halálos bajra híjuk,
Hiszem Istent, te neked kezedbe adjuk
Zrínit, Szigetvárat is mindjárt megbírjuk.
86. Hogyha penig azok közülök nem vesznek,
Bizony sok búsulást nekünk cselekesznek,
Mert nagy híre vagyon az ű erejeknek,
Kíért mind fejenként hadodban rettegnek.
87. Én, én, ha az előbbeni vitéz kezem
Nem változott, (s nem is), ezt magamra veszem,
És annak az tolvajnak fejét elveszem,
És az te hatalmas lábod alá teszem.
88. Az te seregedben más is találkozik,
Az ki ilyen fáradságtul nem irtózik,
Elhittem, vitéz Demirhám el nem búik,
Sem Idriz Zagatar ettül nem rettenik.
89. Ifjú tatárnak császár vitéz szűvén
Igen gyönyörködik, de az ű elméjén
Nem járhat ily dolog, nem hívén szűvében,
Hogy Zríni ily bajra Szigetbül kijűjön.
90. Mond az Delimánnak: Ó te, vitéz virág,
Kit méltán csudálhat egész török világ,
Az te vitéz szűved énnékem vígasság,
Ne kívánd, hogy ettül fosztassam mostanság.
91. Nem ilyen dologra termett vitéz kezed,
Hogy közönségessen eztet harczra vessed,
Az muzulmán hit vár nagyobb dolgot tőled,
Tartsd nagyobb dologra te hasznos éltedet.
92. Tekints hadakozás forgandó dolgára,
Nem állhat soha is egyféle formára,
Mit mond ez az világ, ha téged halálra
Kiteszlek és ilyen veszedelmes bajra.

93. Szánjad vén apádat, kinek egy fia vagy,
Az te szerencséddel neki halált ne adj,
Csak te vénségének erős istápjá vagy,
Erőtlenségében tüle el ne szakadj.
94. De nem veszi Delimán császár tanácsát,
Sőt hasznos orvosságtul betegszik s kiát:
Az mely szorgalmatos viselsz rám gondokat,
Tedd le, s engedd jó hírért szenvednem halált.
95. Mi is erős kezünkben vasat hordozunk,
Az mi sebünkben is piros vér jön, tudjuk,
Messzi Szigetvára lesz neki, meglátjuk,
Az kiben bújhasson, ha ott lesz mi vasunk.
96. Szulimán de látja Delimán haragját,
És az bajvivásra elszánt akaratját,
Igy szól, meg nem szegem te akaratodat,
Úgy legyen, valamint te akarod magad.
97. De jobb alkalmatosság szükséges erre,
Mast pedig másképpen micsoda ereje,
Próbáljuk, Zríninek, ágyúkkal Szigetre
Kell minékünk mennünk, most van annak helye.
98. Hogyha nem árthatunk avval mi Szigetnek,
Akkor leszen keleti vitéz kezednek,
Mindnyájon bennünket mast megnevetnének,
Ha ily vitézeket ok nélkül vesztenénk.
99. Fiam, én szeretlek, szeretem híredet,
Vedd ki hát belőlem minden kétségedet,
Én ennek dolognak tudom jól idejét,
Bízd rám vitéz szűvednek csak egyik részét.

KILENCZEDIK ÉNEK.

1. Hová ragadtatom én könnyű pennámtul?
Holott tanulhatnék Dedalus fiátul,
Kis készüléttel indultam tengeren túl,
Kis elme ez, ki ír nagy atyám dolgárul.
2. Kíván nyugodalmat vers és historia,
Nem haragos Márssal lakik Músák fia,
Hangos dob, trombita Apollót nem hja
Verscsinálásokrul harczra s viadalra.
3. Engemet penig, midőn írom ezeket
Mars haragos dobja s trombita felzörget,
Ihon, hoz házamhoz füstölgő üszökök
Kanizsai török, oltanom kell eztet.
4. Még sem tanácstalanul kezdtem munkámat,
Tudván ez dologhoz nagy tartozásomat,
Nem röjtöm Istentül vett talentumomat,
Kézzel is, ha lehet, követem atyámat.
5. Fáradhatlanul Ali Kurt forgolódik,
Három helyen túle nagy sáncz csináltatik,
Az honnan álgyúkkal Szigetvár lüvetik,
Nappal és éjjel is bástyája töretik.
6. Két napja mult már el, Zríni Szigetvárbul
Nem megyen ki harczra, igen nagy okokbul,
Noha minduntalan vitéz Deli Vidtul
Kérettetik, bocsássa hogy Szigetvárbul.
7. De Zríni Deli Vidnak így beszél vala:
Az ki az szerencsét meg nem zabolázza,
Hanem mindent elereszt erős szájára,
Végtére is veszélyre aztot ragadja.

8. Még mindeddig szerencse mivelünk tartott,
Isten kegyelméből győzedelmet adott,
De mivel forgandó, ha kezd adni hátot,
Egyszersmind ránk burít veszélyt s ártó habot.
9. Higyjed, nem heában nyugodtam én itt ben,
Nagy dolgokat forgattam gondos szűvemben,
Ha törökök elbíznák magok ez helyben,
Akarnám, gondolnák, vagyunk félelemben.
10. Akkor véletlenül mi reájok mennénk,
Kárt és veszélyt, nagyot, köztök cselekednénk,
Az alatt császárnak talán hírt küldhetnénk.
S talán tüle hamarább megsegíttetnénk.
11. Igen javallá Vid az ura tanácsát,
És legottan mindjárt fölajánlá magát:
Ha akarod, uram, én fáradságomat
Érted nem röstellem, sem vérem hullását.
12. Vagy éjjel vagy nappal mondod, megindulok,
Törökök közt megyek, mert nyelveken tudok,
Hogyha mesterséggel semmit nem használok,
Erővel, kardommal megyek ú általok.
13. Édes vitéz szolgám, így felele Zríni,
Nem kell te vitézségedben kételkedni,
De teneked Szigetet el nem kell hadni,
Itt énvelem együtt kell aztot őrizni.
14. Talán rendelt Isten mást erre dologra,
Ki kevesb kár nélkül eztet föl vállolja,
Zríni Deli Viddal így beszélnek vala,
Azonban szólton szól Ali Kurt ágyúja.
15. Erős Radivojon rendi istrázának
Vala és mellette Juranics vajdának,
Ezek kapu fölött vigyázásban voltak,
Radivoj így szólla másik barátjának:

16. Juranics vajda, édes vitéz barátom,
Nézd min gondolkodom, édes jobbik szárnyom,
Az mi jó urunkat nagy gondokban látom,
Mint magyar királynak törökről hírt adjon,
17. Mindenütt jól tudom az kalauzságot,
Éjjel vihetek végben én ilyen dolgot,
Míg fölkel, megvárom az szép hódvilágot,
De előbb megmondom az úrnak ez dolgot.
18. Higyjed, oly nagy merészség szállott szívemben,
Az mineműt soha nem tudok éltemben;
Úgy tetszik, nappal is az török seregben
Kézze magam nagy dolgot vihetnék végben.
19. Mikor vajda Radivoj beszél ilyeket,
Az másik vajdának felgyújtá az szívét,
Juranicstul azért lén ilyen felelet:
Hová hadnál Radivoj tahát engemet?
20. Egyedül ily veszedelemre magadat
Akarnád-e vetni, s itt hadni társodat?
Az mely szeret tégedet, szintén mint magát,
Futsz Radivoj tülem s én szívemtől tahát?
21. Nem úgy én e minap magamat viseltem,
Hogy rólam kétséget hagyjak te szívedben,
Demirhám láttára barjaktárt megöltem,
Életével együtt zászlóját elvettem.
22. Noha nem első próbám volt az énnekem,
Veled együtt nagyobbakat cselekedtem,
Éltemet halállal én is megcserélem,
Mikor hozzá adatik örök jó hírem.
23. Radivoj erre így: Úgy hozzon meg Isten,
Édes vitéz barátom, jó szerencsésen;
Soha én terulad nagy gondú elmémben
Ily vitéztelenséget nem eresztettem.

24. De gondolatomban ez forog énnekem,
Ha (az mint megszokta) szerencse én veleni,
Gonoszt cselekeszik reménségem ellen,
S ád török kézben halva vagy elevenen.
25. Azért, vitéz társom, kívánom éltedet,
Legyen, ki temesse el megholt testemet,
Vagy sarczon váltsa ki rabságos éltemet,
Vagy ifjabb, méltó, hosszabítsd éltedet.
26. Nem hajul Juranics az ilyen beszédre,
Inkább mérgesedik ily hitegetésre,
És nevelkedik kedve nagyobb veszélyre,
Ilyen szép szók jüvének az ű nyelvére:
27. Te haszontalanúl hitegetsz engemet,
Soha meg nem lágyítod az én szívemet,
Szállítson szerencse minden vesszedelmet
Én ifjú fejemre, de elmegyek veled.
28. Így megyen két vajda Zríni eleiben,
Az hol Deli Viddal van beszélgetésben,
Elöl szól Radivoj: Ne csudáld szívedben,
Uram, hogy mi ketten jöttünk te elődben.
29. Láttuk az bástyákrul nagy esztelenségét
Az mi ellenségünknek és henyelését,
Tegnap sok itallal terhelték fejeket,
Most bízvást alusznak, nem esmervén minket.
30. Ha engeded, éljünk szerencsével mi mast,
Ketten által megyünk az táboron bízvást,
Hírt viszünk császárnak, mely Bécsben vagyon mast,
Micsodás ellenség van Sziget körül mast.
31. Én itt mind jól tudom körül a föld csinját,
Arra megtanított untalan vadászat,
Megbújjuk mi lopva az török táborát,
Ad Isten szerencsét, az ki mindent adhat.

32. Itten örömében Zríni könyvet hullat,
Megölelvén űket az égben fölkiát:
O, hatalmas Isten, ki vered hadakat,
Nem elegendőül téged nyelvem áldhat.
33. Nem akarsz elveszteni még szintén minket,
Mivel adsz közinkben ily erős szűveket,
De mi elegendő lesz ti érdemetek,
Ó, minden dicséretre méltó vitézek.
34. Halljátok Radivoj s Juranics vitézek,
Az mit én igérek Isten előtt néktek,
Ha szerencsésen ezt ti véghez viszitek,
És én ellenségemtől mentté lehetek.
35. Mindenitek leszen részes én kincscmben,
Egy gazdag türkéses kard, Radivoj, leszen
Tied, melyet én Mehmet basátul nyertem,
Olyan lóra való fékkel egyetemben.
36. Juranicsnak adok szép arany sisakot,
Melyet Gyáfer éltével együtt elhagyott
Szép varasdi mezőn, hun atyja szaladott,
Mindeniknek ehhez hat-hatszáz aranyot.
37. Így adnak választot az két vitéz vajda:
Ó, hatalmas vitéz, Szigetnek nagy ura,
Ajánlásod böcsüljük, de tedd máshova,
Nem ösztönöz adomány minket próbára.
38. De ád az jó hír-név nekünk erre szűvet,
Melyet irigy üdő tőlünk el nem vehet,
Csak jó egészségben maradjon te fejed,
Mindenkor megtaláljuk nálad ezeket.
39. Mikor elereszté Zríni vitézeket,
Deli Vid az ajtón kikéséré űket,
Mindeneknek ada szép emlékezetet,
Avval ajándékozá az vitézeket.

40. Magárul elvévé, adá Radivojnak
Bőrét nagy arábiai oroszlának,
Melyet elvett testérül Abdus Elámnak,
Életével együtt Singér bég fiának.
41. Szép arannyal vart ünget vöres atlaczbul
Azután Deli Vid levevé magárul,
Ű ezt levonta szerencsen Hamvivánrul,
Juranics vajdának adá ajándékul.
42. Kívánom szerencsésen ezt viseljétek,
Igy monda Deli Vid, de többi vitézek
Ki kardot, ki sisakot ada nekiek,
Fegyveressen osztán kapu fele mennek.
43. Vala oly órában, mikor minden állat
Legcsendesebben magának nyugodalmat
Vesz, juhász, szántó aluszik kedves álmat,
Juhok mellett nyugszik kuvasz, mely megfáradt.
44. Akkor az vitézek kimennek mindketten,
Híják segítségül Jehovát szűvekben,
Vannak bátorságban és nagy reménségben,
Mindenfelől vigyáznak nagy sötétségben.
45. Nem menének vártul igen messzi földre,
Látnak sok törököt az gyöpön heverve,
Gondolkodnak: menni volna legjobb merre,
Hun inkább az török eszbe nem vehetne?
46. Bizony két vad farkashoz hasomlók ezek,
Mikor mindenfelé azok barmot néznek,
Mindenekre örömet űk elmennének,
Végre hun legtöbb ordít, arra ügetnek.
47. Radivoj Juranicsnak azt mondja titkon:
Az nyomunkra vigyáz, édes vitéz társom,
Én elől csinállok utat nagy hatalmon,
Mert fekszenek törökök, részegek ihon.

48. Ily szók után kevély Perviznek az nyakát
Testétül elvágá, ez magyar katonát
Semmire böcsüle, vélvén többnek magát,
Hogysen tízenhárom köröszteny hatalmát.
49. Azután Rézmánnak ketté vágá mellyét,
Ű borral elvegyve ukádja sok vérét,
Itt vitéz Bégzáde elveszté életét,
Megemészté szablya Kajtaszt és Rechepet.
50. Valamerre megyen két vajda fegyverrel,
Fest sátort és földet bőven török vérrel,
Sok név nélkül való nép kard miatt hull el,
Két vitéz kéz miatt mezőn szerte széllel.
51. Két táboron vágták már által magokat,
Még sem veszik eszekben szörnyű károkat
Az részeg törökök, bor miatt nem láthat
Akármely okos is s rossztul jót nem válthat.
52. Harmadik táborban, hun Szulimán fekszik,
Két vitéz oroszlan haraggal érkezik,
Apró sátorokat űk mind elkerülik,
Lúnnak egyben, az hun Kadilesker fekszik.
53. Mit használt teneked szentség Kadilesker?
Jüvendő mondásod heában nem hever,
Ampharaus is volt ily okos ember,
De megcsalatkozott tudományban egyszer.
54. Juranics karddal megy lassan ű ágyához,
Két kezével nyúla éles szablyájához,
Fölemelvén csapá mesztelen nyakához,
Legördül az feje az szép zöld pázsithoz.
55. Valamint eszben vé ezt az ű inasa,
Kiált, nem sokáig de lén kiáltása,
Ura után küldé Radivoj csapása
Szerencsétlen lelkét mélységes föld alá.

56. Kadilesker mellett egy aranyos szofrán
Fekszik bársony vánkóson török alkorán;
Ezt jelért Juranics, hogy volt ilyen próbán,
Magával elvivé, Radivoj így szólván:
57. Véghez ment Juranics mi minden szándékunk,
Útat törökök közt magunknak csináltunk,
De tovább szerencsével nem jó játszanunk,
Gyerünk ki közülök, nem jó itt mulatnunk.
58. Mindaddig kerülék az sok sátorokat,
Végre kimenének, az hun vége szakadt
Az széles tábornak, Almás vize partját
Jobb kézre elhagyák, s nem nézik az útat.
59. Nem messzi tábortul háromezer tatár
Járja az istrázsát, s ott Idriz Zagatár
Vagyon személyével, ú köröskörül jár,
Hogy hátul kaurtul ne essék semmi kár.
60. Ezek eszbe vevék az két vitéz vajdát,
Az ki előljáró: kimszi, kimszi, kiát;
Már semmi reménységet egyik sem láthat,
Mindenik erdő felé fut, az mint futhat.
61. Már nem fél Radivoj, mert bément erdőbe,
De másik nem vala olyan gyors erőbe,
Eztet az tatárok vevék kerületbe,
Úgy hogy nem maradott semmi reménségbe.
62. Radivoj visszanéz, s nem látja az társát,
Gondold meg az ú rettenetes bánatját:
Juranics, Juranics, sűrű erdőn kiát,
De nem más, csak Echo, neki bús választ ad,
63. Juranics, Juranics, én hová hattalak,
Micsodás ebeknek prédául adtalak,
Hun keresselek már és hun találjalak,
Micsodás föld hátán téged nyomozzalak.

64. Így búsul, s így kiált, s nyomra visszamegyen,
Hogy valamint Juranics nyomát esmerjen,
Hát nagy kiáltást hall, arra visszamegyen,
Látta Juranicsot, hogy török közt legyen.
65. Mit csináljon maga, s micsodás fegyverrel
Szerelmes társát török közül hozza el,
Nem használ, ha maga rá megy személyévei,
Avval semmit társának, ha ottan vész el.
66. Szép aranyos kezij az oldalán vala,
Melyet azon éjjel töröktül nyert vala,
Ezt gyorsan puzdrából nyíllal kiragadá,
Nyilat idegestül az füléhez vonyá.
67. Röpi az tollas nyil, Sabaszot mellyébe
Találá és megjárá szintén középbe,
Ű halva leesik társának ölébe,
De társát másik nyil találá bal fülbe.
68. Ott Juranics körül hatholt tatár fekszik,
Ki miatt legyen ez, sohun nem tudatik,
Azonban Idriz vezér oda érkezik,
Ű szeme láttára két tatár elesik.
69. Elbúsult az vezér, nem látja ki csinált
Sok vitézi között gyorsan ennyi halált
Így mond Juranicsnak, kivonván szablyáját:
Te fogsz mindnyájokért fizetni egy halált.
70. Nem tarthatja tovább Radivoj bánatját,
Oda rugaszkodik, az hun látja társát.
Engem, engem, vitézek, messzirül kiált,
Engem öljetek meg, nem az én társamat.
71. Én voltam az oka azok halálának,
Én nagyobbik feje ennek az próbának,
Semmit nem mívelt ez, de nem is árthatnak
Ily gyermekek, mint ez, ily hatalmas hadnak.

72. De kegyetlen tatár annak vádolását
Füle mellett ereszti, s fejében szablyát
Juranicsnak vágja, ú leburul hanyatt
S vérrel kiereszti lölke tisztaságát.
73. Leesik Juranics, mint egy szép virágszál,
Kit kegyetlen munkás nagy vassal lekaszál,
Avagy ha tövéből kidúl liliumszál,
Mely szép növéseben tavaszi mezőn áll.
74. Mint fene leopárd, ha elveszti kölkét,
S ha elöltalálja vadászok seregét,
Rájok mérgét, fogát, rájok viszi körmét,
Dárdát halomban ront s ott veszti életét.
75. Így dühös Radivoj ellenségre megyen,
Az nagy seregek közt Idrizt tartja szemén,
Sok száz fegyverütést magára felveszen,
Nem gondol, társáért mert majd bosszút teszen.
76. Idrizt seregek közt immár megtalálta,
Egy csapásban ketté derékban szakasztá,
Maga is sebek miatt esék hanyattá,
Társa mellett lölkét Istenhez bocsátá.
77. Ó áldott, ó boldog, ó erős vitézek,
Ha mit az én magyar verseim tehetnek,
Soha ti dicséretre méltó híretek
Meg nem hal, míg folynak alá sebes vizek.
78. Míg az nap meg nem áll, míg az magyar nemzet
Karddal oltalmazza az köröszmény hitet,
Élni fog nevetek ; ti pedig az Istent
Örök boldogságban mastan dicséritek.
79. Azonban Deli Vid külső palotában
Az ur háza előtt esék mély álomban,
Csak oly fegyveressen, sisakban, pánczérban,
Úlve alszik vala egy széles ablakban.

80. Egyszersmind felugrék, mint egy eszeveszett,
Az urához mene és így szólni kezdett:
Uram, minden reménség szívemből esett,
Ihon, az két vajda is mostan elveszett.
81. Csudálva hallgatja jó Zríni ezeket,
És választul adja okossan eztet:
Méért hagyod sirnya te kemény szívedet,
Mint egy kis leánzó, tartsd meg könyveidet.
82. Nem illik tehozzád, sírj mint egy üdőtlen,
Nem szállhat vitézre szerencse véletlen,
Gonoszt készen várunk kell nekünk szívünkben,
De nemcsak egykor, hanem minden üdőkben.
83. Most már azon kérdezlek, te hun hallottad
Két erős vajdának kegyetlen halálát?
Nem tarthatja Deli Vid de maga sírását,
Felel az urának ilyen okos szokat:
84. Ne csudáld szívemet, hogy keservessen sir,
Mert igen általverte az kegyetlen hír,
Nem mindenkor magával ember szíve bír,
Ha az tüle elvész, kit szerencse ígír.
85. Elmém gondolatját hogy inkább enyhétsem,
Előbb leültem vala egy zselyeszékben,
Alig huntam vala bé fáradott szemem,
Ihon, vitéz Radivoj jüve előmben.
86. Olyan fegyveressen bizony útet láttam,
Valamint magamtul mikor elbocsáttam,
De sok kemény sebbe és bőv vérhullásban,
Alig, hogy ki legyen, esmerhetni tudtam.
87. Száz helyen megnyitott az ú vitéz mellye,
És meg annyi sebet hordoz vitéz feje,
Sisak, orosz lánybőr, mely útet fődözte,
Sok megaludt vérrel van beförtőztetve.

88. Hej, mely különb vala attul Radivojtul,
Ki Szigetben Abduláht hozta fiastul
Kötözve, mely hozott sok fegyvert prédául,
Melyet ű kezével nyert török pogánytul.
89. Hogy szólok ű hozzá, nékem tetszik vala :
Ki bánt így teveled, ó te vitéz vajda,
Ezt az megaludt vért, mely tested csunitja,
Kicsoda belőled fegyverrel ontotta.
90. Nem így várt tégedet szigeti kapitán,
Az ki te felőled van nagy gondolatban,
Szigeti sereg is nagy reménségben van,
Segétsége leszen vitézséged után.
91. Ű penig ezekre én nekem nem felel
Semmit is, csak néz reám szomorú szemmel,
Sok óhajtás után végre horvát nyelvvel
Eztet mondja nekem nagy keserűséggel :
92. Míg Isten akarta, Deli Vid, én éltem,
De köröszvény hitért most halált szenvedtem,
Juranicscsal együtt s most elődben jüttem,
Én meztelen lélek, töröknél van testem.
93. Semmit ne irtózzál, Deli Vid, én túlem,
Nem sok üdő mulván, leszesz együtt velem,
Mert martirumságot neked is az Isten
Mind urastul együtt rendelt s helyt az égben.
94. Ne felejtkezzél el azért vitézségrül,
És ne is rettenj meg az pogány töröktül,
Én erőt teneked kérek az Istentül,
Isten legyen veled, maradj meg vitézül.
95. Így monda s eltűnék, mint gyors szél, előttem,
Mint egy könnyű árnyék az levegő égben,
Heában utánna futok, hogy öleljem,
Háromszor, de csak esék kezem semmiben.

96. Alig végezhetette Vid szomorú szovát,
Hogy bástyákrul hallának iszonyú lármát,
Az török táborban nagy zöndülés támadt,
Mert most vették eszekben kárvallásokat.
97. Ihon, az holt vezért az tatárok hozzák,
Fényes zászlójokat úk földre forgatták,
Rettenetes zajjal urokat siratják,
Fegyverét s jó lovát^o teste után hozzák.
98. Máshol Kadileskernek temetés készül,
Csaknem egész tábor arra az helyre gyűl,
Ott áll Mihaliogli, ott sok vezér körül,
Csudálják, ily dolog lett csak két vitéztől.
99. Siratja Szulimán az nagy Kadileskert,
Mert nálánál soha okosbat nem esmert,
De sátorbul kijünni császár nem is mert,
S azért rajta senki változást nem esmert.
100. Mindkettőt egy helyre az vezérek vivék,
Azután mindenbül őket vetköztették,
Arábiai balzsamummal megkenék,
Egy nem mély veremben mindazkettőt tévék.
101. Temetések fölött kiálnak az hósák,
Kétségben ne essenek, azon biztatják,
Sok dervis s talizmán Mahometet hiják
Nékik segítségül, s azután ott hagyák.

TIZEDIK ÉNEK.

1. Vándorló s kegyetlen szerencse egy nyomban
Mindenkoron hágni nem szokott s egyformán,
Mert néha öltözik vígadó orczában,
Néha penig futkos teljes háborúban.

2. Semmiben nem örül úgy, mint változásban,
Mert éjjel és nappal és minden órában
Változik, s állandó állhatatlanságban,
Legfőképpen pedig hadi állapotban.
3. Kedvvel eddig Szigetnek mutatta magát,
Természeti kívül vezettette magát
Sokáig, de változtatta már járását,
Elszaggata nyakárul nehéz pórázát.
4. Mindent, az mit tudott, veszélyt és háborút
Ezután Szigetre hánt és ártalmas bút,
Első adományért mast immár haragudt,
Lett végre sok méreggel bőv forrású kút.
5. Bátor szível szokott szerencse játszani,
De bátor úneki nem szokott engedni,
Valamint kormányos habbal tusakodni
Tud, úgy kell bátor szívnek evvel küzkedni.
6. Kissebbedik s lágyul szíve félénkeknek
Gonosz szerencsében, de nem jó Zríninek;
Sőt nő bátorsága, ha veszedelemnek
Látja öregbülését s rossz szerencsének.
7. Látja, hogy megégett Szigetnek városa,
Ágyúk miatt ledúlt várnak egy bástyája,
Készül már ostromhoz sok jancsár s gyumlia,
Sok százezer embert veszélyére látja.
8. Mint sívó ördögök ostromnak idejét,
Várják vitéz törökök az harcznak jelét,
Kivánják, szomjúhozzák jó Zríni véré,
S ő vérével együtt az több köröszményét.
9. Külső s belső város már töröknél vala,
Melyet Zríni jó észszel maga elhagya,
Mert minden erejét az várban behozza,
Azt feje álltáig tartani akará.

10. Megzöndült azonban sok dob és trombita,
Sok kevert népet ütközetre indíta,
Sok lovast bátor szív neki bátoríta,
Elhagyván jó lovát gyalog harczra futa.
11. Az ledült bástyára jön vitéz Demirhám,
Utánna hatezer jancsár és szpahoglán,
Megy kapura erős s nagy szívű Deliman,
Utánna nyóczezer tatár és muzulmán.
12. Háromezer arnaut, kétezer karamán,
Háromezer czirkás Ajgas basa után
Visz harmadik felől lajtorjákat hátán,
Ott van Singir zagatar, szerecsen kénán.
13. Az várban peniglen piaczon áll vala
Zríni bán, kezében van aranyos dárda,
Utánna az sereg áll vala csoportba,
Urának szép biztató szovát hallgatja.
14. Henyei bástyáján, az mely volt leromlott,
Radován Andrián száz gyaloggal állott.
Az kaput őrzötte száz karddal Péter Bot,
Mindennek maga rendi ilyen helyt osztott :
15. Az hová Ajgas basa készít lajtorját,
Deli Vid száz karddal őrzi azt az bástyát,
Novakovics Iván mellette másikat,
Minden készen várja ellensége kardját.
16. No kiomlik sánczbul török sok számtalan,
Nem jött ennyi ki trójai ló oldalán,
Ki csákánt, ki baltát, ki szablyát oldalán,
Ki hirtelen halált, puskát viszen hátán.
17. Víz árokja térdig ér az törököknek
Mert az több vizet előbb kieresztették,
De erre is szalmát és vesszőt vittének,
Hogy könnyebben ostromnak úk mehessenek.

18. Visz legelől Demirhám dárdát kezében,
Paizst az másikban, ráró toll fejében,
Mellyén van kuraczély; s maga jün elsőben,
Hoz halált, hoz veszélyt ez vitéz Szigetben.
19. Bátran neki indult az vár árokjának.
Nem gondol semmit is, hogy társai hullnak.
Mellette s fölötte ónok sűrűn járnak,
Sokak közép mellyén az vasban akadnak.
20. Ű kézzel, ű szemmel, ű bátor járással
Bíztatja társait haragos torkával,
Mikor oda érkezik, hun megnyitott fal
Radovánt mutatja száz vitéz szablyával.
21. Mint az mérges sárkány közel látván prédát,
Készíti mérges körmét s vérszopó torkát,
Dühösséggel élesíti horgas fogát,
Méregben úsz, méreggel felfűjja magát.
22. Úgy Demirhám ballag, s kegyetlenül hallgat,
Méreg nem ereszi torkából az szovát,
Csak bömböl magában, s tartja nehéz dárdát,
Pokinak általveri széles oldalát.
23. Ledűl Poki Gergely s búven hányja vérét,
Vérrel kibocsátja ű magából lölkét.
De mindjárt megtalálta ott temetését,
Mert kétszáz megholt török befödi testét.
24. Mert Radován maga kezével két húszat
Rá halomban raka, vitéz jancsárokat.
Medvei Benedek Testoglint s Operkát
Megöl ű fölötte és más tíz muzurmánt
25. Orostoni Péter levágja Saladint,
De Demirhám üt, erős Orostonit,
Malkuch Huszárt, Szelim Balást és Gerdeit,
De Bosnyák Benavirt, Ramadant, Huszaint.

26. Achmedani aga neki bízta magát.
Megyen Radovánra, s úneki így kiált:
Esmered-e, kaur, az vitéz Achmedánt,
Az ki majd megcselekszi, hogy légy föld alatt?
27. Mind az két kezével hozzá vág így szólván.
De amaz fölveszi az csapást paizsán,
Így az vitéz vajda neki felelt osztán:
En penig vagyok vajda horvát Radován.
28. Nem szól többet, de csap hozzá kegyetlenül,
Amaz halva az földre eleibe dül,
Lölke testét ott hagyván föld alá röpül,
Vértül s melegségtül egyszersmind teste hül.
29. Legtöbbet Demirhám maga cselekeszik.
Keze miatt Haszanovics ott elesik.
Azután Penezics tüle ölettetik,
Hajdú Mátyás, Nagy Máté előtte fekszik.
30. De Radován előtt hentereg az vérben
Pirim, Buluk basa, s tíz más török sebben,
Öszvekeveredtek már ebben az helyben
Török és köröstyény nagy kegyetlenségben.
31. Ki félholt eleven kiátja az társát,
Ki rettenetestül kemény földön jajgat,
Vér és fegyver között hallik hangas szózat,
Azt tudnád távulrul, hogy az ég leszakadt.
32. Fekszik holtak között, noha még eleven,
Vitéz Szlamenovics, mert lába térdében
Eltörött szegínnék, ű kiált az égben,
Káros puskát átkozza török kezében.
33. De mikor közel megy ehhez Terhat aga,
Földrül az töröknek ruháját megkapja,
Más kézzel mellyében dárdáját taszítja,
Halva maga mellé az törököt vonja.

34. Ű Demirhámhoz is üt fáradt erővel,
Esztelen nem tudja, hogy nagyobb erővel
Kell eztet megölni, Demirhám fegyverrel
Felveszi az csapást és nagy serénséggel.
35. Fejét elválasztja testétől legottan,
De erre érkezik szintén nagy Radován;
Mint az préda fölött két vitéz oroszlán
Őszvemennek, szűvökben lángot hordozván.
36. Úgy két vitéz megyen őszve bátorsággal,
Legelső Demirhám csap ehhez szablyával,
De vajda felveszi erős paizsával,
Ugyan ez is mindjárt hozzá csap nagy kárral.
37. Hozzá csap, de eltörik szablya kezében,
Áruló elhagyá urát ily veszélyben,
Fegyvertelen markát hogy nézi keserven,
Demirhám kettévágja sisakját éppen.
38. Mindazáltal nem iéd az vitéz vajda,
Noha feje ütéstül megszedült vala,
Paizsszal befödvén magát fut kard alá,
Haragos ellenségét oldalban kapá.
39. Örömet elválnék Demirhám vajdátul,
Mert karddal nem férhet hozzá szorosságtul;
De amaz nem ereszti messzi magátul,
Hát bírkodni kezdnek mindketten haraghul
40. Imide amoda úk hányják magokat,
Botlástul, eséstül jól őrzik lábokat,
Szorítja magához szerecsen az vajdát,
Vajda ismég ütet, mint legjobban tudhat.
41. Mikor mézszag medvének orrában tetszik,
Utánua mászkálván, bükkfárul leesik,
Körmivel s fogával az fára haragszik,
Szaggatja heában heát gyükeréig.

42. Így ez mindazkettő egy másik körüljár,
Egymásnak kárt fejére kívánsággal vár,
Demirhám haragos, mint hótul nőtt vízár,
De másik engedni éltéig nem akar.
43. Utolsó fonalát éltének forgatják
Nagy Radován vajdának kegyetlen Párkák,
Mer mihant érkezék háta megé Durak.
Vajdában béveré felét dárdájának.
44. Az fekete földre ledül szegény vajda,
De mégis szerecsent maga után vonja,
Félholton földön is ellenségét marja,
Míg szegént teljességgel lölke elhagyá.
45. Megzördült kemény föld az két vitéz alatt :
Láttad-e ledülni régen nevelt tölgyfát,
Kit erős kötéssel borostyán lehúzhat?
Így fekszik Radován holtan pogány alatt.
46. Rettenetes Demirhám az földről fölkél,
Megyen több ellenségre, mint az forgószeél,
Nem meri megvárni senki útét, mert fél,
Mert vagyon kezében nagy halál, nagy veszély.
47. Elhagyák az bástyát vajdátlan vitézek,
Futnak ide s tova, mint kicsin gyermekek,
De ihon jön Dandó, hoz gondot töröknek,
Száz vitéz szablyával segét futó népnek.
48. Kevés Dandó Ferencz az te segítséged,
Hogyha Zríni maga fejével öregbet
Gyorsan nem hoz, elvesztitek ti Szigetet,
Mert dült bástya bevett kétezer törököt.
49. Mindent, az mi lehet, Dandó maga téssen,
Mert sok ezer ütést paizsán fölvészén,
Számptalan törököt lefektet egy helyben,
Mint óriás gázol ellenség vérében.

50. Másfelől Delimán jut immár kapuhoz.
Ű halált, ű veszélyt erős kezében hoz,
Nagy dárda kezében, hasonló tölgyfához,
Avagy rettenetes gályaárboczfához.
51. Több bátorság esék Bot Péter szűvében,
Hogy sem az mi kellett volna ily üdőben;
Mert ű harczra kimegy török eleibe,
Megvetvén törököt bízik jó szűvében.
52. Kapuját megnyitja szép Szigetvárának.
Ottan eleiben áll nagy Delimánnak,
De Delimán éltét elveszi két hatnak,
Kik Bot Péter előtt serényen harczolnak.
53. Péter is másfelől kárt téssen törökben,
Mert Murtuzán ledúl előtte nagy sebben,
Sabán is, Bichir is, Pechliván Eöszven,
Sas Fábián előtt fekszik Nuh Mohacen.
54. Áll vala Embrulah aranyos fegyverben,
Skóffummal varrott kápa van fejében,
Czifrált jancsárpuska mind az két kezében,
Kemény bagdadi kard füttyög hüvelyében.
55. Nezer Chelebinek vala kedves fia.
Minden tudománnyal mert elméje rakva,
Ű Músáknak vala szerető szolgája,
Ű kobzot, ű miszkált, ű chingiát toda.
56. Ű szerencsen tökkel tett szégyent nagy Pánnak,
Űnekével penig szép bilbil madárnak,
Erdőknek Orfeus, Arion halaknak,
Második Endymió volt az fényes hódnak.
57. Ó, örökké szerencsés, Embrulah, lennél,
Ha hadat s Szigetet te elkerülhetnél,
Erre Badankovics kegyetlenb medvénél
Megyen, visz félelmet reá nagy erővel.

58. Heában Embrulah kilüvi puskáját,
Mert meg nem találja az horvát leventát ;
Ű penig kikapja sereg közt Embrulaht,
Mint nagy saskeselyű szép hattyu madarat.
59. Hóna alatt viszi félénk gyöngé prédát,
Ű vékony torkával segítséget kiát,
Meglátja Delimán ifjú Embrulaht,
Badankovics után fut, mint jobban futhat.
60. Látja Badankovics, nem viszi békével,
Az török gyermeket, szablyája élével
Fölnyitja szép torkát, mely szép únekével
Erdőt, mezőt töltött sok gyönyörűséggel.
61. Megáll osztán, s várja, az ki jön utánna,
Delimán, mint villamás, de tűnik reá,
Mint az sebes menykű röpül nagy dárdája,
Egy szempillantásban Ivánt elszaggatja.
62. Te rontád világnak nagy gyönyörűségét,
Én penig érette elvettem éltedet.
Így Delimán beszél, s lábbal nyomja testét,
Testébül dárdáját kihúzza és vérét.
63. Bot Péter megbánta vakmerő próbáját,
Nem meri megvárni Delimán haragját,
Visszafut az várban, visszaviszi hadát,
Vakmerőségének vallja gyalázatát.
64. Nem sokkal azután érkezik kapuhoz
Delimán, hasomló ű víznek árjához,
Mikor fővént, dúlt fát, gyökeret bőven hoz,
Mert rettenetességet s kárt markában hoz.
65. Sok számtalan tatár mellette elesik
Puska miatt, attul de ű nem rettenik ;
Nem tud az ű szíve félni, sőt nevelik
Aztot veszedelmek, s jobban serénkedik.

66. Egy kis torony vala kapu fölött fábul,
Azt lerontá Ali Kurt mastan ágyúbul,
Torony emberestül Delimán előtt hull,
Ki hanyatt, ki talpra, ki szájára burul.
67. Kit nehéz gerenda holtan lefektetett,
Kit maga fegyvere mellybe sebesített.
Kit rettenetes esés halálban kevert,
Húsz volt kettőn kívül, többi mind elveszett.
68. Szvilojevics Antal, Kliszurics Mikula
Egészségbe toronybul leestek vala,
De mikor Kliszurics magát közben látja,
Sok ezer török közt magát befoglalva :
69. Mint az erdei vad dühösségben esvén,
Ha történet szerint jön vadász seregben,
Akartva fegyverre kemény szúvel megyen,
Jól tudja halálát, hogy ez helyben legyen.
70. Kliszurics szintén úgy, hun sűrűbb fegyvert lát.
Fejét aláhúzza, föltartja paizsát,
Másik kezében pedig nehéz pallosát,
Reméntelenül megy, ott látván halálát.
71. Szvilojevics pedig bízik gyors lábában,
Török közt s fegyver közt indult nagy futásban,
Kapdos már bátyához, erőködik abban,
Miként fölmászhaszon s lehessen bizvástan.
72. De ott éri szegínt kegyetlen Delimán,
Rettenetességgel lábánál megkapván,
Amaz fölerőködik, de csak heában,
Mert lerántja, nagy falt vele leszakasztván.
73. Vélted-e, előttem te elszaladhatnál,
Hitetlen eb, és gyorsabb légy Delimánnál?
Így mond az kegyetlen neki és nagy vassal
Megnyitja gégéjét, merre bement halál.

74. Milos Badankovics az kapu mellett áll,
Másfelől Hervoics, mint két magas tölgyyszál,
Az mely Dunaparton innen is túl is áll,
Magasban többenél s nagyobb hatalommal.
75. Ezek esztelenül kis kaput megnyiták,
Hogy ellenség bejűjjön, szűbül kívánják,
Mert nem sokat beereszteni gondolnak,
Többit kinn szorítván, ezeket benn vágják.
76. Tódul az sok török és mász egymás hátán,
Mindenik másik előtt bemenni kíván,
De Hervoics immár megfélemllett dolgán,
Béteszi az kaput, vállával támasztván.
77. Esztelen, mert benn zárta az tatár királyt,
Mint bárányok közé haragos oroszánt,
Milos Badankovics neki bízta magát,
Megy szűves tatárra s messziről így kiát:
78. Nem Krím ez Delimán, hazádbéli földed,
Hanem Szigetvára, az te temetésed,
Halállal megfizeted az én öcsémet,
Ihon, ez a dárda mastan legyen tied.
79. Elugrik Delimán, mint az könnyű evet.
Helyt ad az halálnak, dárda üté mellyét
Nagy Daust basának, elszaggatá szívét,
De Delimán így felel, felelvén nevet:
80. Illendőbb, hogy késérd te öcsédnek lelkét,
Feneketlen pokolban s még útban éred,
Nagy azimi karddal ily szók után mellyét,
Felnyitja s kibocsátja siralmas lölkét.
81. Hervoics mellette megölt kilencz tatárt,
De élte vesztével ű megvallotta kárt,
Mert heában éltét fegyverderékban zárt:
Mindkettőt elrontá az nagy azimi kard.

82. Egyedül maradott az vitéz Delimán,
Mert mind elvesztenek társai az várban;
Mégis az ű szíve oly bátorságban van,
Mintha volna közép török táborában.
83. Sem szaván, sem kezén, sem bátor személyén
Nem esmerni félelmet, ű jár mereven,
Tiporja, gázolja és öli kegyetlen
Köröszteny katonát, ki áll eleiben.
84. Minden fut elűtte, kerűli, mint lángot,
Űneki is eszében akkor nem jutott,
Hogy várban eresztett volna török hadat,
Csak az futó népre viselt nagyobb gondot.
85. De mikor meghallák ezt az vár piacznán,
Hogy várban bérekedt haragos Delimán,
S hogy nagy veszélyt teszen egyedül egy szablyán,
Alapi Gáspárral siet vajda Stipán.
86. Akkor legelsőbben vette magát észben
Delimán, hogy nem jó néki késni itt ben,
Mint szűves oroszán sok vadászt erőben
Ha lát, nem fut, haraggal előttök megyen.
87. Delimán így ballag karddal kapu felé,
Mert utánna fegyver-árt lát mindenfelé,
Késéri kiáltással nép, ki lű felé,
Ki tüzet, ki vizet följlűl hány fejére.
88. Ó, hányszor megfordult, szégyenli futását,
Szégyenli mutatni körösztennek hátát,
Akar visszamenni, de ész bátorságát
Meggyőzi, kapu felé tartja járását.
89. Az nagy vas lakatot, ki egy lóterh vala,
Leűti ököllel, kaput lábbal rúga,
Így vitéz Delimán várbul kiindula,
Híd föl vala vonva, árkot általússza.

90. Okos Ajgas basa hadverő elmével
Lajtorját visz Vidra, igen mesterséggel
Sok ezer jancsár lú partrul sűrűséggel,
Bástyán nem hágy állni senkinek lüvéssel.
91. De itt sem aluszik az tudós Csontos Pál,
Bőven felel nekik porral és ágyúval,
Szurkos koszorúkkal, sok tüzes labdákkal,
Lajtorja-hozóknak áll ellent nagy kárral.
92. És minden szándékjok ugyan semmivé lén,
Ajgas csudálkozván maga veszedelmén,
Mert ott háromezer török nélkül el lén,
Mégis bástya fölmenésére szert nem tén.
93. De Demirhám ront, bont, de veszti az népét.
Csaknem maga rontja köröszmény seregét,
Rosszúl áli előtte Dandó, s reménségét
Már szívébül ereszti, s lát kevés népet.
94. Ezt mikor meglátá Szigetnek Hectora,
Két seregét magával gyorsan ragadja,
Vitéz Zríni elől maga megyen vala,
Tündöklük fegyvere, kezében szép dárda.
95. Röszkettél-e Demirhám, mikor ezt láttad,
Mint nyárfa levele? Magad nem tagadtad,
Mikor az harcz után császárnak mondottad
Az harcz állapotját, s igazán vallottad.
96. Mert nem volt orczádon akkor igen sok vér,
Mikor bán dárdáját láttad, hogy éppen vér,
Száz törököt kézzel maga Zríni levér,
Mégis reá bátorság mindenkor több tér.
97. Fekszik ú előtte Balbozán és Bilal,
Gyalog Réz Kurt Ali, aga Behludi Szal;
Kaszum lelkét fújja, Szulfikár földet fal,
Vitéz Sziausz bég, Pirkuch Porcha Alfa!

98. Mint vízi óriás bán gázol az vérben,
Hentereg sok török az maga sebében,
Más s meg más törököt fektet le egy helyben,
Akkor futni indul török nem seregben.
99. Ki utot nem talál, bástyán aláugrik,
Kinek keze, lába, feje összeromlik,
Kevés az törésre bástyán találkozik,
Heában Demirhám maga tusakodik.
100. Mert az nagy szorosság akarátja nélkül
Kiragadja hirtelen az bástyán kívül,
Út eleget kiált: Dur; de haszon nélkül,
Mert az nép kivivé magát is fal közül.
101. Itt már sok török hull, mint tűz előtt az nád,
Melyet pásztor tavasszal gyújtogat s vigad,
Látván tűznek, szélnek kemény harczolását,
Így hull az sok török és szaladton szalad.
102. Nem látnál egyebet pornál s magas füstnél,
Kit kóvályogva visz az lengedező szél,
Jajgatással kevert, jár köztök az veszély,
Omol kiméletlenül pogány török fél.
103. Láttad-e az halált az falon leírva,
Mely rettenetesül kaszáját hordozza,
Bán oly rettenetes az török táborban,
Mint kasza előtt fű, hull török halomban.
104. Az egész seregnek ű ad bátorságot,
Ű ad erőt szigetieknek s hatalmat,
Mert soha mellette senki kárt nem vallott;
Minden szível kíván mellette az harczot.
105. Nagy hosszú harcz után megtér szép várában,
Mint az kölykeihez hű nőtény oroszlán,
Elúzvén ártóit megtér barlangjában,
Így tér meg szolgálához Zríni vígságban.

106. Űk penig körülle, mint oroszlány kölkek,
Vígadnak, örülnek s neki hízelkednek;
Seregek megbontó Istenét dicsérnek,
Vigyáznak, fáadnak és gondot viselnek.

TIZENEGYEDIK ÉNEK.

1. Még áljos szűvet is nagyra visz bosszúság,
Nem hogy határtalant, kit nem bír okosság,
Legyen nekem Achilles ebben bizonság,
Kit harcztul tartóztatott egy kis bosszúság.
2. Ó, ha ment lehetne némely ember ettül,
Jobbat nem kérhetne világon Istentül;
Mert némely bosszúság igen üdőtlenül,
Némely penig kárral maga fejére dül.
3. Delimán hogy megtért rettenetes harcztul
Fáradtan, lustossan aludt vértül, portul;
De szűve még jobban ég nagy bosszúságtul,
Szégyenli, kifutott hogy Szigetvárából.
4. Mit fog Rustán bég mast énnekem mondani,
Ha ezt az dolgomat fogja meghallani,
(Így szól vala magában), mit fog tartani
Császár én felőlem, ha ezt fogja tudni?
5. Hej, mert elvesztettem minden jó hiremet,
Mert nem vártam orczul meg ellenségemet,
Látták űk hátamat, látták szégyenemet,
Hová kívánhatom tovább életemet?
6. Most lesz már mezeik az én irigyimnek,
Engemet gyalázni mast nyílik meg nyelvek,
Mert senki nem látta én vitézségemnek
Próbáját s az én hatalmas fegyveremnek.

7. Nem futottam én, nem, kaur ebek előtt,
De magam nem tarthattam egy hadi fölyhőt,
Kijöttem Szigetbül, ott hagyván jeletem,
Vértót, holttesthalmot, füstölgő üszököt.
8. Magában tatár hám így törődik vala,
Azonban Rustánt az új gonosz csillaga
Haragos ifjú eleiben hozá,
Rustán Delimánnak kevélyen így szóla:
9. Azt tudám, krími bég, Zrínit kötve hozod,
Az mint vala minap az te fogadásod,
De talán akartva te aztot halasztod,
Mensz császárhoz, Szigetet kérni akarod.
10. Jól van, én hazudtam, te igazat mondtál,
Az kaurokat egy csapással levágtál,
De bánom hamarábban, hogy kifutottál,
Hogysem az mely lassan Szigetben ballagtál.
11. Tűz sem oly hirtelen, sem puskapattanás,
Sem ama rettentő mennyei villámás,
Mint tatárnak szíve, s haragja hatalmas,
Mert mindjárt kezében akada kemény vas.
12. Heában hány ellent Rustán bég kardjával,
Mert vitéz tatár hám három csapásával
Földre halva nyújtá, s fölötte így szólal:
Holt eb, ihon, krím-bég az kivel játszottál.
13. Kiáltás, sikoltás ottan sok szármozék,
Mert vezérrel valának jancsár seregek,
De semmit Delimán nem gondol úvélek,
Békével maga sátorában belépék.
14. Így nagy zöndülésre császár maga megyen,
De későn érkezett, mert látja, mint legyen
Holt vejinek dolga s kérdezi, mint legyen
Oka, hogy bűnöstül új büntetést vegyen?

15. Kassum Kapigi basa eleiben áll
Az haragos császárnak, és mérges szókkal
Gyűjtja lobbant szívét s azt mondja, mit használ,
Hogy te császárunk vagy? Ű ártatlan meghal.
16. Ez ártatlan megholt magunk fegyverétül,
Melyet hoztunk kaurra különb hitüinktül,
Ez az gonosz tétel, de mit tart hitüinktül
Delimán, ha nem fél tőled, sem Istentül?
17. Megmert ez az kevély minap tanácsodban
Rivogatni bennünket, és csak heában
Panaszoltunk reá, im, mast táborodban
Te vődet megölte egy kis bosszúságban.
18. Uraság, kegyelem mind haszontalanok,
Ha böcsület s félelem nem lesz oszlopok,
Magad fejére is rossz jüvendőt mondok,
Ha mast Delimán büntelenül élni fog.
19. Kaszum többet szólni császárnak akara,
De Demirhám szintén elérkezék arra,
Kemény intéssel többet szólni nem hagyja,
Hanem az császárnak így szól vala maga:
20. Győzhetetlen császár, mast jusson eszedben,
Kicsoda Delimán, mert az ű kezében
Te táborod nyugszik igen csendességben:
Nagy vitéz és nagy úr mert ű is földében.
21. Országló embernek nem egy az büntetés,
Ha mindegy is az bűn, mert különb mértéklés
Kell minden dologban; nihutt az büntetés
Ártalmasabb, hogysen az gyöngé megintés.
22. Az császár így felel: Rosszul tanácslottál
Demirhám engemet, mert nincs igazságnál
Szöbb s jobb, az mely egyiránt mindenfelé áll,
Hát énnekem császárság, mondd meg, mit használ.

23. Ha csak nyomorultakra száll én büntetésem,
Hát azokon hatalmom csak vagyon nékem?
De én megmutatom, hogy vagyon különben,
Delimánnak vétkét mert meg nem engedem.
24. De többet Demirhám felelni nem mere,
Gyorsan Delimánhoz, barátjához mene;
Császár nagy haragját néki megbeszéli,
És hogy ezért éltére gondot viselne.
25. Mosolyog Delimán, hogy hallja ezeket,
De mosolygásában kevert lángot, mérget,
Így mond Demirhámnak: Nézd esztelenségét
Megaggott császárnak, s kinek tart engemet?
26. Talán rabja vagyok, mint az több muzurmán,
Vagy oly ágya-gyalázó, mint nyelves Rustán?
Nem vagyok én olyan, meglátja Szulimán
Ú maga kárával, vagyok úr mint ú s hám.
27. Jújjön el ő maga, fogjon meg engemet.
Vegye büntetésben én vitéz fejemet;
Meglátja, hogy tartom én üdvösségemet
Abban, hogy szenvedjem, megfojtson engemet.
28. Csuda tragédiát készít elméjében
Császár, kit nevetni fog Zríni Szigetben.
Ezt mondván, csak gyorsan öltözik fegyverben,
Rettenetes dárdáját veszi kezében.
29. Azonban Ajgas is, Halul is érkezett,
Mindenkor barátinak tartá ezeket,
Delimán haragját enyhítik és szívét,
Halul bég így kezdé tatárnak beszédét:
30. Ó, hatalmas vitéz, ó mi tisztességünk,
Az te vitézségedet mi jól esmerjük,
Nincsen lehetetlen előtted, jól tudjuk,
Minden kardod előtt erőtlén, jól tudjuk.

31. De azt Isten ne adja minekünk érnünk,
Hogy az ki után kell nekünk előmennünk,
Attól rontattassunk, és te mi ellenünk
Kardot vonj, az kitül fél mi ellenségünk.
32. Felelj meg, mit akarsz te mast cselekedni?
Talán török vérben kezed förtösztetni,
Tiszta Mahomet hitét semmivé tenni,
Kauroknak gyönyörűséget szerzeni?
33. Ah, ne legyen az úgy, az istenért kérlek,
Mert nincs haszna itten az kegyetlenségnek,
Vetköztesd le ebből szépségét szívednek.
Engedj annak, kinek mindenek engednek.
34. Menj el szeme elől haragos császárnak,
Adj kis ideig helyt méltó haragjának,
Nem lesz ez félelem, sőt nagy okosságnak
Fogják ezt mondani, valakik meghallják.
35. Mi, az te barátid, itt leszünk azonban,
És módot keresünk visszahozásodban,
Titkon te ellehetsz valamely városban,
Míg túlünk nem értesz mit bizonyossabban.
36. Ily tanácsok után szíve meglágyula
Vitéz ifiúnak, mindjárt készül vala,
De csak másodmagával onnan indula,
Dumán nevű lován, s túlök elbúcsúza.
37. Ez elment békével, Demirhám azonban
Nem nyugszik, sőt töri elméjét magában;
Ű szíve nyughatatlan minden órában,
Mert Deli Vidot megesmerte már harczban.
38. És neki megesküdt, hogy harczra visszatér,
Mihant alkalmatosságot és üdöt ér,
És hogy török császártul hitlevelet kér,
Melyért Deli Vidot más bántani nem mér.

39. Eddig mind haladott az ú akaratja,
Mert níha egy, níha más volt akadály,
Mastan pedig immár az szíve furdalja,
Ez harczot véghez vinni szívből kívánja.
40. Eleibe híva azért egy követet,
Az mely azelőtt is vitt sok követséget,
És néki ilyen mód kezdé beszélését:
Sahman, véghez vinned kell egy követséget.
41. Vitéz Deli Viddal, akarom, légy szemben,
Megmondd neki, nincsen feledkezés bennem,
Az kire feleltem, én azt véghez vittem,
Úneki császártul hitlevelet küdtem.
42. Ne féljen senkitül, jűjjon ki mezőre,
Csak én magam néki vagyok ellensége,
Én rajtam mutassa, van-e vitézsége,
Ú is meglátja, mit tud Demirhám keze.
43. Sahmán elindula szép Szigetvárában,
Integet távulrul, hogy követségben van,
Béereszték azért szigeti kapuban;
Ottan Deli Vidot kérdezi, hogy hun van?
44. Mikor megesmére Sahman Deli Vidot,
Ú hozzá békélven lassan fejét hajtott,
Osztán bátor nyelvvel úneki így szóllott:
Demirhám engemet, Vid, tehozzád küldött.
45. Hogyha te vitéz vagy, azt izené néked,
Gyer ki az mezőre, ottan van te helyed,
Demirhám kezét is ottan megesméred,
Ú halálos bajra ottan jün ellened.
46. Senki ellenséged más nem leszen neked,
Csak maga Demirhám harczol te ellened;
Deli Vid, te eztet szentül elhiheted,
Mert, ihon, császártul vagyon hitleveled.

47. Mint tűz, Vid ugrott haragos gondolatban,
Nem tarthatja haragját tovább magában ;
Mond az töröknek, várjon, de kevés szókban,
Osztán az nagy úrhoz mene belső várban.
48. Lábához békélvén, kezde esedezni,
Hogy ne neheztelje harczra eresztteni.
Noha nem örömet, de nem tud mit tenni,
Bán Vidot bocsátja halálos bajt víni.
49. Vid várbul kijöve, mint egy keselő sas,
Kinek orra, körme fegyveres és horgas,
Így Deli Vid körül mindenütt fényes vas,
Sisakja fejében haragossan tollas.
50. Mond osztán követnek: Eredj te uradhoz,
Mondjad néki Deli Vid kezében mit hoz.
(Dárda vala kezében), várjon hát ahhoz,
Hun meglátott első nap, közel patakhöz.
51. Sahman követségét megvivé urának,
Annak csuda gondok szívében béfolynak ;
Sokat fohászkodik ű az nagy Allának,
Sokat Mahometnek, fogad szent Alinak.
52. Ötven tinót vágata ű szegényeknek,
Hogy Istentül szerencsét néki kérjenek,
Sok pénzt talizmánoknak és derviseknek,
Sokat oszta mindenfelé szegényeknek.
53. Soha Demirhámnnál magas ég nem látott
Istentelenebbet, de la, mégis hajlott,
Az mikor közel veszedelemhez jutott,
De késő olyankor sietni tenni jót.
54. Mert nem jó akarat útet arra hajtja,
Hanem az előtte forgandó nyavalya,
Mindenkor jót tegyen ember, ha akarja,
Istentül jutalmat, hogy készen találja.

55. Meddig az két vitéz harczra készül vala,
Addig Zríni Miklós vigyázásban álla,
Hogy mi csalár ságot török ne indítna,
Mint pogány ellenségnek szokása vala.
56. Végre megnyittatá szép Sziget kapuját,
Kapuig elkéséré vitéz szolgáját,
Sok vitéz szovával újítja kész voltát,
Késérőül ada mellé kétszáz szablyát.
57. Vid megyen előttök, mint gálya tengeren,
Kinek sok vitorlája leveg az égben,
Mert rettenetessen strucztoollát fejében
Mozgatja forgószél, dárda forog kézben.
58. Másfelől Demirhám, mint nevelt méreggel
Napkeleti sárkány rakva gondos tűzzel,
Ezer gyumlia jün, ezer Spahi evvel,
Jün Amirassen is húsz száz szerecsennel.
59. Maga is az császár, egy dombrul alánéz,
Mit csinál szerecsen és köröszteny vitéz?
Holtnak immár ű tartja Vidot, mert emez
Elhitette vala császárral, hogy meglesz.
60. Mikor közel Vidhoz Demirhám eljuta,
Hangos torkkal néki ilyen mód kiálta:
Egészséggel Deli Vid, horvát leventa,
Méért ily késű jüsz te fogadásodra?
61. Így felel Deli Vid: Én késűn nem jüttem,
Mast itt vagyok, mastan küldettél éröttem,
De talán még ma Isten megadja érnem,
Megbánod idején, hogy kihíttál engem.
62. Te magad sem tudod, Deli Vid, mit beszélsz,
Mert immáron engemet talán holtnak vélsz,
Kezeden, lábodon látom, mely igen félsz,
Méltán is, mert lölköd majdan pokolban vész.

63. Így monda Demirhám, de Vid ilyenképen :
Pogány eb, nem pokol az én lakóhelyem ;
De nem disputálni én teveled jöttem,
Hanem hadd váljék meg, mit tudunk mindketten.
64. Ily szók után gyorsan reá rugaszkodék,
Alatta fekete föld ugyan rözzenék,
Villámás módjára dárdája kitűnék
Kezébül, de Demirhám gyorsan elugrék.
65. De mégsem volt oly gyors, mint az sebes dárda,
Mert pánczérát oldalán mind megszaggatá.
Török pánczérából dárdát kiszakasztá,
S magáét Vidra készületlenül hajtá.
66. Az Vid paizsában kár nélkül megakadt,
Ottan mindkettőnek kard kezében akadt ;
Az két erős fegyver hány tüzes szikrákat,
Ars, Mars ú közöttök forgatják magokat.
67. Néha öszvejönnek, néha eltávoznak,
Mint ágyúbul kilőtt fényes tüzes labdák,
Melyek levegőben öszvetalálkoznak,
Igy cselekesznek ezek vitéz leventák.
68. Nehéz fegyver alatt Demirhám fúj lángot,
Nem ád Deli Vidnak semmi nyugodalmot.
De Vid sem aluszik, mert közel már jutott
Minden szerencsééhez s jól forgatja kardot.
69. De, ihon, szerecsen talpra emelkedék,
Mint déli késértet nagyobbra nyújtózék,
Kezétül nehéz kard magasra viteték,
Honnan sebességgel Vid fejére esék.
70. Mint iszonyú menykű porrá té sisakját
Vidnak, megtöré is haragos horalokát,
Kiért csak nem esni elereszté magát,
Kiért esni ereszté mind a két karját.

71. Akkor vígassággal török sereg kiát,
Deli Vid életében, azt tudja, véget lát,
Körösztenyek közé esék penig bánat:
De gyorsan szerencse megfordítja magát.
72. Megéledt Deli Vid, kézben vette szablyát,
Töröknek ketté vágá fényes paizsát,
És azon csapással megsérté oldalát,
Második csapással eltöré sisakját.
73. Nem is hagy nyugodni az vitéz töröknek:
Újíton újítja hatalmas kezének
Nehéz csapásait, az törökök félnek,
Demirhám barátjai igen rettegnek.
74. Demirhám ez volna neked végső órád,
Hogyha megtarthatná török fogadását;
De ű meg nem tartja sem hitit, sem szavát,
Ihon, mast is megszegi esküdt mondását.
75. Mikor Amirassen látja társa dolgát,
Hogy rettenetes harczban Demirhám lankadt,
Vid peniglen magával még jobban bírhat,
Török seregeknek fölszóval így kiát:
76. Nem fogja-e szégyen vitéz szíveteket,
Hogy ennyi seregért teszünk föl egy lölket?
Talán letettük régi emberségünket,
Vagy számmal nem győzzük kaur seregeket?
77. Alig van százunknak egy-egy ellenségünk,
Mégis ez gyalázatos bajvívást nézzük,
Evvel érdemessé Deli Vidot teszszük,
És talán nagyobbra magunknál böcsüljük.
78. Ah, ne lássák Szigetet ezek az ebek,
Az kik Deli Viddal nézni harczra jüttek,
Hogy azután soha ne kérkedhessenek,
Hogy bosszúságunkra várba visszatértek.

79. Ezt mondván, Karabul jó lovát fordítá,
Az maga seregét magával ragadá,
Vidot nagy erővel hátul megtaszítá,
Sebesség miatt csiddal nem hajthatta.
80. Deli Vid ezt látván, szívében félemlert,
Mert látja körül szerezsen sereget;
Azt mondam, hogy ű fél, de nem hogy megíedt,
Nem íedt ű, noha látja élte végét.
81. Ű Karabul lónak megkapja fékszárát
Bal kézzel, jobbikkal fölemeli kardját,
Amirassenek is ketté vágja nyakát,
Holtan letaszítja másfelé derekát.
82. Csudálja Demirhám ezt az történetet,
Mert (meg kell vallani), nem ű kedvébűl lett:
Vid peniglen kiált: Megszegted hitedet,
Pogán eb, megvted az te Istenedet.
83. De Isten is megvet, Demirhám tégedet,
Végre is kezemben adja életedet.
Felelne Demirhám, de mast nem felelhet,
Mert többivel együtt özvekeveredett.
84. Szégyenli és pirul, s próbálja tartani
Török seregeket, de ha nem hallhatni,
Az nagy kiáltás közt heában fáradni
Űneki hát itten.
85. Deli Vid peniglen, mint az könnyű evet,
Karabulra ugrott, s járja az sereget,
Már az török sereg özvegyeledett
Az kétszáz vitézzel, ki állott Vid mellett.
86. Gyamer nagy csapással levágja Sár főjét,
Amaz jajgatással fűja porban lölkét.
Kenán Palikutját, de János Mehmetet,
Eivaszt, Bahtiart, Pirkuchot, Bégzádét.

87. Jahia Zaimis Pál miatt életét
Föld alá bocsátá, de Pálnak gégégjét
Megnyitá Bériel szablyája és vérét
Kegyetlenül kóistolá s ott hagyá éltét.
88. Mikor ezt meglátá szigeti Zríni bán,
Hogy nem állandó császár fogadásában,
Ötszáz karddal kimegyen s fegyverderékban,
Maga segítséget visz elől nagy bátran.
89. Az törökök útét megláták messziről,
Mint ártalmas szélvészt hajós lát tengerről,
Szaladnak előtte igen képtelenül,
Mindenik magáruul gondol, nem társáruul.
90. Deli Vid peniglen, mikor magát közben
Látja számlálhatatlan török seregben,
Kardja nem használhat, látja elméjében,
Ily mesterséget gondol gyorsan szűvében.
91. Egy holt gyumliáru az kápát leveszi,
Azt mind tollastul maga fejében teszi,
Ú szabad egyeránt, merre sereg viszi,
Zríni előtt merre szerencse vezérli.
92. Zríni penig hátul viszi nagy dárdáját,
Mint vitorlás gálya az nehéz árboczfát.
Deli Vid, Deli Vid, nagy torkával kiát,
De Deli Vid neki mast választ nem adhat.
93. Hun vagy édes szolgám, Deli Vid, hun vagy te,
Élsz-e, török szablya vagy megemésztett-e?
Felelj meg, hogy ha élsz. Így jár az seregben
Zríni, könyvei teljesednek szemébe.
94. Azt gondolja vala, hogy Vidot megölték,
Azért szűve nagy keserűségbe ugrék,
Futó török után gyorsan rugaszkodék,
Egyedül ú maga közben keveredék.

95. Ki ád nekem oly eszt, írhassem ez dolgot :
Zríni mely rettenetes indított harczot ?
Miképen előtte az pogány test hullott,
Mint szalma tűz előtt, oly hirtelen omlott.
96. És te vagy legelső Kaszum Kapigia,
Az kinek életét Zríni bán elvonyá,
Azután Balbazán, Pirkuch és Kahrina
Maga vérét, lölkét az fövénybe nyalja.
97. Holttestek között jár, mint kegyetlen halál,
Török vérben gázol, mint tengerben kúszál,
Senki ű eleibe fegyverrel nem áll,
Bajvívó társára senkire nem talál.
98. De ihon, Olind bég szégyenli futását,
Látván vezérének ottan nagy halálát ;
Megfordítja Zríninek azért orczáját,
Merevényen tartja kezében nagy kardját.
99. Öszvecsap Zrínivel, de egyenetlenül,
Mert halva az földre ű eleibe dül,
Ű keserves lölke nagy föld alá röpül,
Zríni pengé máshová megy kegyetlenül.
100. Ű levágja Hajdárt, Mussát, Bajazetet,
Nagy testű Murtuzánt, fegyverű Rechepet,
Végre Ajgas basának elcsapja fejét,
Nagy sötét fölyhővel befödi életét.

TIZENKETTEDIK ÉNEK.

1. Bujdosik nagy Delimán másad magával,
Nagy gondokat hordoz mindenütt magával,
Küzdődik búsulásinak nagy habjával,
Idegen földön jár rakva bátorsággal.

2. Ül vala egykoron harmatos hajnalban
Egy igen szép dombon és szellős árnyékban,
Eleiben tűnék Cupidó haragban
S ily haragos szókat beszéle magában :
3. Vagy megkissebbedett-e az én hatalmom ?
Hogy én ezt az embert megbírnya nem tudom,
Talán nem oly erős az én nyílaim s íom,
Mint mikor megbírta Marst én vitéz karom ?
4. De az mint én hallom, nem kisebb az Mársnál,
Sőt minden termete deliább nálánál,
No majd meglátom én, vitézség mit használ,
Ha szép természetben sebet nyílaim csinál ?
5. Begyógyult már sebed, kit azelőtt csinált,
De ez az mostani teneked hoz halált,
Soha el nem felejtéd többször Kumillát,
Valamíg fogsz élni, császár szép leányát.
6. Ezután kitölté puzdrából sok nyilát
Kegyetlen Isten fia és nézi vasát,
Nézi mindeniknek mérgét és fullánkját,
Keserves seb csináló titkos hatalmát.
7. Azok közül egy rettenetést választá,
Mely nagy óhajtással timporálva vala.
Siralom és bánat ú hegyes fullánkja,
Rövid gyönyörűség vala fája s tolla.
8. Ez járá meg szívét Vénus királynénak,
Rontá el víg kedvét az istenasszonnak ;
Mikor nézte halálát szép Adonisnak,
S kezével törlötte sebet ifiúnak.
9. Ezt ijában tévén, az füléhez vonyá,
Vitéz Delimánnak szívébe bocsátá,
Nyíl láthatatlanul ú szívét megjárá,
Minden mérges nyavalyát középen hagyá.

10. Ó, hányszor jön néked abban az órában
Kumilla szép szeme nagy gondolatodban?
Hányszor Kumilla név jön elől szájodban,
Vitéz Præcopita, csak egy pillantásban?
11. Ha az fülemüle sírását hallgatja,
Annak bújához magáét hasomlítja,
Ha derült egeket az új szeme látja,
Kumilla szépségét nagyobbban gondolja.
12. Ha foly az folyóvíz, vagy szép csurgó patak,
Az új szemei is mind egyiránt folynak,
Ha az gyöngye szellők ágok között fújnak,
Az új bánati is nyughatatlankodnak.
13. És így szól magában: Kumilla, Kumilla,
Méért teszesz engemet boldogtalanná?
Ezt az sok óhajást, kit búsult szű fúja,
Méért az te kemény lölköd meg nem hallja?
14. Méért én sírásimtul te meg nem lágyulsz,
S nem látod bús szememet könyvekben mint úsz?
Te, penig talántán nyavalyámtul gyógyulsz,
És az én kínomban te semmit nem is tudsz.
15. Maga ez fényes nap és ez az derült ég
Nálad nélkül énnékem sűrű sötétség,
Ez az kikeleti mezei különbség
Énnékem unalom és nagy keserűség.
16. Tengelicz úneke, pintyőke sírása,
Nálad nélkül mint baglyok huhogatása.
Lengedező szellők, csurgóknak folyása
Mint szélvészháború és Lethe forrása,
17. Hej, csak te szép szemeid vígasztalnak engem,
Minden bosszúságot enyhítenek bennem,
De talán megcsalom magamat én ebben,
Talán gyűlölsz Kumilla, édes szép gyöngyöm?

18. Rustán bég halála, melytül véres kezem,
Talán szemeid előtt gyűlöltet engem?
De inkább mit bánnád, hogy aztot megöltem,
Holt ebtül szépségedet hogy megmentettem.
19. Ihon, hozzád megyek, tégy bosszút én rajtam,
Magad kezeitül lölkömtül fosztassam;
De nem lehet, hogy olyan kegyes orczában
Lakjék kegyetlenség, s kárt valljon Delimán.
20. Így szól vala tatár és lovára ugrék,
Gondolván, sok búja talán mint enyhődnék,
Heában, mert kis Isten nyergében ugrék
Előtte s kezében vala vezető fék.
21. Szerelem Istene Delimánt vezeti
Oda, hun nagy tűzben taszítani véli,
Landor-Fejérvárban azért elkéséri,
Kumilla ölében ottan elmeríti.
22. De Kumillának is hasomlatosképen
Szívét általlüvé vak nyilával éppen,
Ű is, mint szarvas-gém futkos az erdőkben,
Kinek nyillal csinált vadász sebet mellyben.
23. Így ég az Kumilla szerelem mérgétül,
Mert sebesítettett Cupidó Istentül,
Nyughatatlankodik vagy jár, vagy áll, vagy ül,
Egy hűvének ily szókat ejte mellyébül:
24. Fáti, édes anyám, mely sűrű árnyékok
Járják én elmémet, ugyan elájulok;
Mely kegyes vendéget mi földünkben látok,
Lú tüzet én belém, kívül én gyulladok.
25. Vagy hogy Márs öltözött kis Isten tűzében,
Vagy Cupidó Márs haragos fegyverében,
Mindenhez Delimán hasonló természetben,
Avagy mind az kettőt meggyőző ű szépségben.

26. Mely Isten forgatja mast az én elmémet,
Hogy azt szeressem, ki megölte férjemet?
De boldogtalan én szeretem veszteniet,
Talán szintén Delimán gyűlöl engemet.
27. Talán azért gyűlöl, Rustán társa voltam,
S én azért szeretem, hogy szabadítottam
Vitéz keze által, ah, szívem Delimán,
Előttem is unalmas volt pogány Rustán.
28. Ó, hányszor kívántam végét életemnek,
Hogy ne feküdjem mellette a holt ebnek,
Hányszor fohászkodtam az szent Mahometnek,
Hogy fertelmes ágyátul megszabadulnék.
29. Így hozta az fatum. De ki mondja néked,
Hogy alázatos Kumilla szeret téged?
Fáti, édes anyám, elvesztem elmémet,
Talán avval együtt unalmas éltemet.
30. Így szól vala Kumilla, de vén orvosa
Néki orvosság helett cicutát ada,
Ű mesterséges csinált szókat gondola,
Kivel az ű kedvét jobban megkapcsolá.
31. Ó, Cupidó Isten, nagy az te hatalmod,
Mert minden rendeken uralkodik karod,
Néked nem nagy király, sem urad császárod,
Mind szépség, vitézség neked hoznak adót.
32. Szöbbs lélek, szöbbs testben nem szorult az földön,
Mint édes leányom, Kumilla, tiedben;
De szépség nem hoz bátorságot semmiben,
Enged szépség, ha lát Cupidót fegyverben.
33. Bölcsesség nevével tusakodnak ellen
Világon némelyek, s nem veszik eszükben,
Hogy végre erejét igen keserűben
Magokon meglátják, ki van kis Istenben.

34. Akkor eszeveszettek bujdosnak világon.
Mint nyíllal lútt medve vándorol barlangban,
Mely diktamust nem talál. Nevet ily dolgon
Cupidó s bosszúját veszi az bolondon.
35. Hát méért idejét vesztenéd heában
Szép ifúságodnak, s mi haszon abban,
Nem-e ez az kék ég, kit látunk magasban,
Közli velünk szépségét és örül abban?
36. Nem-e ez fényes nap, az mely szöbb mindennél,
Oszlja fényét közinkben, s mi élünk evvel,
Ha föld jóságát röjtené irigységgel,
Elveszne ez világ csak egy kis üdővel.
37. Az jót és az szépet az Isten rendelte
Másoknak hasznára, s ember, mely kémélte
Másoktul javát, Isten kedvét megszegte,
És haszontalanul a földben temette.
38. Nem kell neked futnod vitéz Delimántul,
Melynek híre futott vörös tengeren túl,
Melyben szépség, vitézség jüttek lakóvul,
Jobb férjet nem kívánhatsz te nagy Allátul.
39. Így szól vala Fáti, tűzre olajt önte,
Kumilla tisztességét hátra vetette,
Sem az nagy császár atyját meg nem böcsülte,
Kis levélre könyvével ily szókat önte :
40. Csudálni te fogod én vak merészségem,
Vitéz Delimán, kit magam is esmérem,
De ha az az Isten, az mely bír én velem,
Igy hatta, ne csudáld, ihon, jó mentségem.
41. Azért te ezt így érts, ninthogy győzhetetlen
Kézzeled téged megáldott kegyelmes Isten,
S van hatalmod minden ellenséged ellen,
Ihon, én is rabul megyek te elődben.

42. De ha csak azoknak mutatod erődet,
Az kik ellenségül bírkodnak ellened,
Nem bántod hát ezt az nyomorult fejemet,
Ki böcsül, ki tisztel, ki imád tégedet.
43. Ha gyűlölsz, ha társom vétkébül én reám
Ragadott valami : ne szánjon Delimán,
S legyen annyi kegyetlenség az ú kardján,
Haljon meg ú miatta Kumilla leány.
44. De ha leányságomat néked tartották
Diana társai, szép istenasszonykák :
Vedd jó neven, ha úgy sem, tarts hát rabodnak,
Parancsolj Kumillának, te szolgálódnak.
45. Így írá, s elküldé egy kis inasátul,
Vára nehéz szível választ Delimántul,
Gyógyulása lehet, gondolja csak abbul,
Delimán ily levelet küldé választul :
46. Látom, igazán szolgáltam Istenemet,
Hogy ma megláthatom én jobbik lölkömet,
Meggyőzetett győzte győzedelmeseket,
Azért én elődben viszem rab fejemet.
47. Nem késék sokáig Delimán azután,
Kumillához megyen, szívében hordozván
Nagy örömet és hamar ott lenni kíván,
Az hun Cupidónak vetett hálója van.
48. Ó, mely igen tudatlan ember elméje !
Ha tudná némellyik, mi lesz jövődjöje,
Sok cselekedetét bizony elkerülné ;
Delimán Kumillát bizony elkerülné.
49. Futtok egymás után, mint egy szerencsések,
De majd mindketten lesztek szérencsétlenek,
Vaj, ki szörnyű czérnát Párkák fonnak nektek,
Egyszersmind szakad el evvel örömetek.

50. Mit mondjak ezeknek őszejüvésérül,
Szerelmes ifiaknak sok szerelmérül?
Duplázzák csókokat egymás szája körül,
Vénus triumfusán kedves szívek örül.
51. Mint borostyán fával őszevekapcsolódik,
Mint kígyó oszlopra reá tekereszik,
Bachus levele is fára támaszkodik,
Ennyi mód két fenix őszevesingolódik.
52. Hallgass tovább Musám. Az török táborban
Sok idegen nép között nagy zöndülés van;
Mert sok ezer török kapitán nélkül van,
Csak maga egyedül forgódik Kajmékán.
53. Mind kegyetlen tatár, mind merész szerecsen,
Sok láb és sok erős kéz, de mind fejetlen,
Kevély töröknek is szintén azonképpen
Elveszett vezérek, s basájok mind éppen.
54. Nem látnál közöttök csak titkos suttogást,
Félelemmel kevert sok gyakor óhajtást,
Ki óhajtja Idrizt, Olindot, ki Ajgást,
Minden maga vezérét és nagy kárvallást.
55. És egykor csoportostul őszevegyülének
Immár estve felé mindenféle népek,
Törökök, tatárok, géták, szerecsenek,
Egy közülök így kezde szólni ezeknek:
56. Ugyan mind örökkén vakká kell-e lennünk,
Vagy veszedelmünkre szemünket békötnünk?
Valjon tisztesség-e, ha bolondul veszünk,
S vérünk hullásával kaurt mi tisztelünk?
57. Megaggott az császár az új elméjében,
Megkötötte magát vakmerőségében,
Azt mondja, hogy bémegy erővel Szigethen,
Ha török nem marad csak egy is életben.

58. Metszen osztán várral, metszen császársággal,
Ha ezt bétölteni akarja haraggal?
Mert méért mondom, ha lám ugyan bizonynyal,
Nem gondol semmit is török véromlással?
59. Vezérek és basák és kemény vitézek
Erős Zríni kardjátul megemésztődtek,
Hány ezer muzurmán fekszik ű mellett,
Prédájul hollóknak s körösztyén ebeknek!
60. Mindezekén valjon szűve megmozdult-e?
Ily vitézekért egy könyvet hullatott-e?
Nem, nem, hanem még inkább lett kegyetlenné,
Mindnyájunkat örömet szerezve vesztené.
61. Ihon, magyar király jün reánk nagy haddal,
Ki megyen előttünk okos rendtartással.
Sátorban lesz császár ravasz Kaimekánnal,
Mi fejetlenül mit teszünk kézzel, lábbal?
62. De mi minden kárunkat elfelejtenénk,
Ha vitéz Delimánt előttünk nézhetnénk?
Némettül, sem magyartul akkor nem félnénk,
És minden dolgunkban szerencsésé lennénk.
63. De ki tiltja nekünk, hogy vissza ne hozzuk
Császár ellenére is mi fényes holdunk?
Fele az tábornak érette fárodjunk,
Kérésünkkel útet is visszahozhatjuk.
64. Így zavaros szókkal szól vala Deriel,
Mindnyájan követnek útet választák el;
Hogy Delimán után menjen tízezerrel,
S valahol találja, szép móddal hozza el,
65. De okos császárnak ez hogy hírré esik,
Okos szívében igen megkeseredik,
Látja, méltóságát közrendek keverik,
Magában elméjével igen tanácskozik.

66. Ó, mely különböző az községnek dolga,
Kis szerencse-szellő az melyet hordozza!
Ma mutat is kedvet, ha jó állapotja,
Ha holnap nem tetszik: haragra fordítja.
67. Méltóság, mely erős uraság oszlopa,
S ihon, mast rossz gaz nép lába alá nyomja!
Ellenemre Delimánt visszahívhatja,
De ennek is lehet talán orvossága.
68. Jobb tehát nékem vélek nem tusakodnom,
Hanem Delimánért követet bocsátnom,
Én küldök és nem úk, osztán ilyen módon
Megcselekszem, méltóság rajtam maradjon.
69. Így gondola császár és így cselekedék,
Vitéz Delimánért Ferhát bég küldeték.
Az nagy zenebonát is megcsendesíték,
Az okos Kajmekán és ravasz Halul bég.
70. Ferhat megy sietve s Delimánt találja
Kumillával együtt szép Fejérvárába,
Azért beköltözik minden okosságban,
Császár követségét kitévé ily szókban:
71. Ó, vitéz atyának még vitézebb fia,
Ó, Mahomet-hitnek legszebbik virágja,
Császár köszönettel az ú fejét hajtja,
Az mely földön fölött mindeneknek ura.
72. Neked hajtja fejét, s az izeni néked,
Hun van vitézségre te indító véred?
Hun van, kaur vérén nyert jó híred, neved,
Talán kész vagy azokat mind elvesztened?
73. Ihon, Szigetvéra vagyon csak esőben,
Maga is immár Zríni esett kétségben,
Túrhated-e, ily próbán hogy ne légy jelen
S vitéz kezeidet ne keverjed vérben?

74. Néked ez pálmának tartatik az ága,
Tied és nem másé lesz ennek jutalma,
Megelégszik császár, hogy láb alá nyomta
Zrínit, mely kaur közt legnagyobb leventa.
75. Kumillát is teneked adja két kézzel,
Mert nem akar ezért pörölni Istennel;
Rustán halálát is bátran felejtí el,
Az mely maga játszódtott veszedelmével.
76. Téged az tábor is egyenlő kedvvel vár,
Török és szerecsen, nem csak krími tatár,
Jújj el hát közinkben s ne neheztelj immár,
Téged csak aliglan vár Szulimán császár.
77. Kegyetlen tatárnak szűve meglágyula,
Mikor maga felől dicséretet halla,
Mert ű nyavalyát császárnak kívána
Azért, vitézséggel hogy űtet kihozná.
78. Mast immár császár dolgát oly kárban látja,
Hogy segítség nélkül vagyon romlandóba,
Azért bátorsággal végezi magába,
Hogy elmegy segítségre török táborba.
79. Más felől mit csinál és mit nem kesereg
Szép szemű Kumilla, kinek a szűve ég?
Szörnyű jüvendőket elméje forgat meg,
Végre ura előtt nyelvét így nyitá meg:
80. Kegyetlen, mit készülsz az török táborban,
Tudod-e egy lépés onnan koporsóban?
Vagy császár vagy hogy más talál halálodban
Okvetetlen módot bosszúállásában.
81. Ilyen-e uram, mint egy kis czinege,
Melyet oly könnyen síp csalogathat lépre?
Higyjed, higyjed, uram, Sirena űneke:
Az mit Ferhat tenéked mastan beszéle.

82. Elveszté az hadát császár Sziget alatt :
Már te veszésseddel akarja jutalmát,
Te vitéz fejedbül tenni akar prædát,
S végezni akarja evvel tragédiát.
83. Vagy hogy soha nem kell urát boszontani,
Vagy hogyha cselekszi, messzi kell kerülni ;
Bosszút azok nem tudnak elfelejteni,
Csalogatnak, sípolnak, de nem kell hinni.
84. De veszedelemtül, látom, hogy te nem félsz,
Szerencse forgandóságát semminek vélsz,
Én szívem, én lelkem, engem hát hová tész,
Ha veszedelemre szerencsétlenül térsz ?
85. Azt mondod, hogy szeretsz jobban te magadnál,
Ennek bizonsága csak egy dologban áll :
Őrizd az éltedet, melyen az enyim áll,
Nem állhat borostyán, ha ledúl az tölgyszál.
86. Mast látom igazán, nem én szerelmemért
Te megölted Rustánt, de kegyetlenségért ;
Kegyetlen, nem gondolsz mast is Kumilláért,
Ű helyette inkább te kívánsz pogány vért.
87. Kegyetlen, ha csak vért kívánsz te elmédben,
Nyisd meg az én mellyemet, vagyon vér ebben,
Igyál, ne szomjúhózzál ; szerencsétlenségem
Soha nem lehet kisebb ennél énnékem.
88. De hogy holtod után sebeidet nézzem,
Űres ereidet számlálva személyem,
Az tudod-e, lehetne óráig éltem ?
Nem elég ez az kéz, hogy megnyissa szívem.
89. Mit csináljon tatár ; ide vonz tisztesség,
Oda Kumilláért, mint kénkű, szíve ég :
Ű henne hadakozik két nagy ellenség,
Melyek közül győze végre az tisztesség.

90. Es így szóla társának: Ó, szívem, gyöngyem,
Ó, szemem világja, ó, én jobbik lölkem!
Töröld meg orczádat és ne sirass engem,
Ne jüvendülj gonoszul, kérlek, felőlem.
91. Csak fél embernek vélsz, ha féltesz kaurtul,
És hogy úgy irtóztatsz az Zríni kardjátul;
Nem félek császárnak én ravaszságátul,
Mikor kérdezhetek tanácsot szablyámtul.
92. Azt tudod-e, Zrínit nem láttam soha is?
Tudnod kell, hogy voltam én ben Szigetben is,
Egyedül kergettem én ezereket is,
Mégis az Mahomet megtartott eddig is.
93. Homlokunkon vagyon mi szerencsénk írva,
Kerülje és fussa, de nem távozthatja
Senki is halálát, ezer közt meghagyja
Szerencse, kit Isten másra választotta.
94. Nem visz engem, higgyed el, az kegyetlenség
Az ilyen próbára s bolond vakmerőség;
Hanem erővel húz az drága tisztesség,
Legyen, ha kell lenni, az én éltembe vég.
95. Valamint te mast félsz, szerelmes Kumillám,
Ugy fogsz ismeg örülni, mikor látsz rajtam
Prédát, melyet Zrínirül kézzel levontam,
S ű hitetlen testét az ebeknek hántam.
96. Mit tegyen Kumilla s minemű erővel
Delimánt szándékátul távoztassa el?
Nem tud ű mit tenni, csak sűrű folyhőkkel,
Sok fohászkodással látja röpiülni el.
97. Azért kételenül elkészül az útra,
Noha jüvendőjét Delimánnak tudja;
Szép térdeit földre sok sírással hajtja,
És így az nagy Istennek könyörög vala:

98. Égnek ura, mit vétettem én ellened,
Hogy ennyire kelljen rám kegyetlenkedned?
Talán ártatlanságom indítja mérged?
Talán kit teremtel, nem nézhet rá szemed?
99. Megütéd Enceladust szörnyű küveddel,
Ixiont szaggattatád sasok körmével,
Kis kínok, ha mérem azokat enyimmel,
Nem fájdalom, hun csak test szenved tűréssel.
100. Hiszem talán nem vagy kintaláló Isten?
Ha Istenségedhöz nem illik kegyetlen
Titulus, méért hát nagyobbat énnékem
Keressz kint s meg nem ölsz engem mast hirtelen?
101. Mert nincsen fájdalom az én ép testemben,
Bár szaggattatnám Prometheus helyében,
Hanem én tűrésem van szegény lölkömben,
Az minden tűrésnél nagyobb szenvedésben.
102. Én iffúságomat dög mellett veszttem,
Halálrúl életre csak mast emelkedem,
Mikor vitéz uramra én szert tehettem;
Szerencse de azt is elviszi előlem.
103. Azért kérlek téged, te hatalmas Isten,
Delimánt veszedelemtől ily hirtelen
Ments meg, avagy hogy ha Zríni kardja ellen
Nem vagy elegendő, ölj meg előbb engem.
104. No megindult Delimán szép Kumillával,
Sok török eleiben jön vigassággal,
Nem messzi tábortul egy szép kútforrásnál
Sok társaival együtt Delimán megszáll.
105. Bízthatja Kumillát Delimán, de amaz
Szántalan sírástul még mindjobban száraz,
Búbánattal együtt szívében rágalmaz,
Fa és fű kemény télen így egyiránt száraz.

106. Kumilla urának szomakját szablyáru
 Leveszi kezével s kíván innya abbul,
 Amaz kútra megyen, vizet hoz forrásru,
 Nem tudja, társának vége legyen abbul.
107. Mert mérges sárkánynyal egyszer vagdalkozott,
 S hüvelyében tenni akarta az kardot,
 Szomakjában egy csöpp vér beszállánkozott,
 Melyről ű maga is semmit is nem tudott.
108. Méreg volt, Kumilla mert mikor megivá,
 Szép testét, erejét mindenütt megjárá.
 Életét nagy kínnal testébül kizará,
 És valamint kívánt, maga is úgy jára.
109. De mit csinál Delimán ilyen látatban?
 Nem mondhatom, ha volna száz nyelv szájomban,
 Mind törököt, tatárt rak halva halomban,
 Mutat kegyetlenséget önnön magában.
110. Fegyverét elhányja, ruháját szaggatja,
 Mesztelen az lákat tövéből rángatja;
 Nem kiált, de ordít oroszlánymódjára,
 Valahol kit talál, öl, ront és szaggatja.
111. Két nap és két éjjel így jár az erdőkön,
 Osztán mikor eszbe vette magát késűn,
 Felszedi fegyverét s öltözik köntösben,
 Bosszút akar állani mert körösztenyen.

TIZENHARMADIK ÉNEK.

1. Isten az embernek vezérli ű dolgát,
 Isten megjegyezte mindennek határát,
 De senki ne gondolja általhágását,
 Ne is félje, míg nem ér oda, romlását.

2. Hány harczokon forgott bán és hány veszélyen?
De őrző angyala megtartá ezekben,
Az ű órája is eljűn, ki messzebben
Nem lehet, vitézűl kell meghalni ebben.
3. Deli Vid török közt ellenségképpen járt,
Ezerek között is soha nem vallott kárt,
Előtte, mellette halál sokat kaszált,
Űtet elkerűlte, vagy hogy rá nem talált.
4. Sok százezer török járt mast körülötte,
Sok van az táborban, az ki esmerhetné;
De Isten szemeknek az fényét elvette
Azért senki űtet Vidának nem vélte.
5. De néki is eljűn az maga órája,
Melynél tovább életét el nem vonhatja,
Bízvást török tábort és bátran járhatja,
Mert senki életét addig nem ronthatja
6. Deli Vidnak vala egy szép felesége,
Ez asszonyok közül csak maradt Szigetbe,
Szűbb vala mindeneknél az ű szépsége,
De még azonfűlyűl urához hűsége.
7. Török leány vala, de Vid hatalommal
Elhozá egy várbul nagy erős harczczal,
Haiszennek hiják vala török szóval,
Körösztség megáldá de mast Barbálával.
8. Ez mikor heában várta volna urát,
Sok könyvvel áztatván társa üres ágyát,
Nem tudja, életben van-e, vitéz urát,
Vagy hogy török miatt szenvedett szép halált?
9. Szál Más ű szívében, s nem mint más sírással,
Vagy nyomorult fűcske hosszú jajgatással,
Csak óhajtja társát; hanem bátorsággal
Fegyverezi magát ura pánczérával.

10. Pánczérát s fegyverét magára fölveszi,
Urának jó kardját oldalára teszi,
Jó lóra fölugrik, kopját kézben veszi,
Haját és szép fejét fátyollal tekeri.
11. És így török formán Szigetbül kimegyen,
Táborban mindennel szól csak török nyelven,
Imide-amoda jár minden szegletben,
Hogyha vitéz urát vehetné eszében.
12. Az tulsó részire tábornak megy vala,
Ottan egy nagy szerecsent előtalála;
Örömet száguldna, de nem mehet lova,
Mert az nagy testével lovát elfároszta.
13. Látja okos asszony ennek sietését,
Gondolja, hogy nem árt kérdezni menését;
Meg állítja azért szép szóval szerecsent,
Kérdezi, micsodás viszen hírt hirtelent.
14. Amaz penig neki felel siettébe:
Ne távoztass, kérlek, engem menésemben,
Viszek hírt császárnak, kiért életembe
Úrrá leszek, de kérlek, hagyj békességbe.
15. Mondd meg énnekem is, az asszony így monda,
Hiszem nem lehetek én semmi károdra.
Felel az szerecsen: Amott egy sátorba
Deli Vid aluszik török ruházatba.
16. Mikor Deli Vidot említé az pogán,
Gondold, mi változás volt asszony orcáján;
De fél, hogy szerecsen hírt viszen udvarban,
Utána fut s eléri három ugrásban.
17. Kopjával nyergébül messzi kítaszítá,
Gyorsan szablyával az fejét elvágá,
Jó lovára ismég, mint evet, fölugra;
De gyorsan sok török siete utána.

18. Mert kiáltás támod és nagy zenebona,
Azért minden török futó után futa ;
S tovább nem szaladhat az szegény Barbara,
Mert egy goromba kéz lórul letaszíta.
19. Ezer körülfogta, kérdik, honnan legyen ?
S szerecsen halálának mi oka legyen ?
Ú szegény nem szólhat, nem tudja, mit tegyen ?
Hazudja, Alkairban hogy lakása legyen.
20. Ottan egy bátyámat szerecsen megölte,
És én szemeimet eddig elkerülte,
Gyorsan talál pártot, az ki fog mellette :
Szép asszony, mert lágyíta mindent szépsége.
21. Ki mondja, hogy jól tett, ki az béghez huzza,
De ily kiáltástul Vid nem messzi vala.
Azért gyorsan ugrék ú jó Karabulra,
Ú is megyen vala az nagy kiáltásra.
22. Hát mikor oda megy, látja gyöngye társát,
Hallja is fülével keserves sírását,
Gondold meg az ú mondhatatlan bánatját,
Mégis nagy okosan messziről így kiát :
23. Vitézek, álljatok, mert ez az én szolgám,
Imnár sok nap lopta el fegyverem, lovam,
Az egész táborban utána bújdostam,
Adjátok kezemben, az én birtokomban.
24. Azonban egy kádia oda érkezett,
Az kitül lén az Vidnak ilyen felelet :
Ehhez bizonság kell s álljon törvényszéket,
Törvén is nem veszti el az tiédet.
25. Elbúsul Deli Vid és ugrik haragban ;
Kiált : Pogány ebek, nem elégszem abban,
Törvény és igazság vagyon én szablyámban,
Ezután ketté vág Malkuchot derékban.

26. Ábelt és Izmailt leteríté földre,
Kádiának fejét függeszti két részre ;
Abaza lölkének utat nyit mellyére,
Jakult lefekteti örökös helyére.
27. Ejuz tartja vala ú szép feleségét,
De Deli Vid kardja ketté vágá testét,
Ottan megragadja kézen szerelmesét,
Jó lovára veszi és kimenni siét.
28. Karabul, mint madár, nem nyom nyomot földön,
De mint süvítő nyíl megy olyan sebessen,
Ő futhatott volna által az tengeren,
S nem esmerszett volna, hogy van víz az körmén.
29. Látják az törökök, Szigetbe szép prédát
Viszi futó lován s megesmerik Vidát.
Heában utánna futtatják lovakat,
Mert, mint az könnyű köd, eltünteti magát.
30. Szigetben örömmel Zríni befogadá,
Mert immár az előtt ú megholtanak tartá,
Vid török dolgait igen megtanulá,
Melyeket urának eleiben ada.
31. De noha vitéz bán mind tudta ezeket,
És szemével látja nyilván veszedelmét ;
Nem irtózik semmit, hanem ép elméjét
Pogánynak veszélyére tartja s nagy szívét.
32. Szulimán más felől elkegyetlenedett,
Maga vére ellen kegyetlen törvént tett,
Azt mondja magában : Ihon, száz népeket
Lábom alá nyomtam és nagy világ részét.
33. Talán engem Mahomet hízalt szerencsével.
Azért, hogy Zrininek adjon mind ezekkel ?
És úrá ragadjon hírem én tétemmel ?
Én birtam világot s ú birjon engem el ?

34. De megcsalja magát, ha csak romlásomat
Az égből neveti, ú is vall károkat.
Magammal romlásra elhozom muzurmánt,
Kitül tisztességet vesz azután tahát?
35. Ha ugyan veszni kell, éppen mind veszsen el,
Az egész török hír úgy is tisztességgel
Lész, mert az Szulimánnal vitézség vész el,
Török hold és jó hír véle aluszik el.
36. De halljuk még egyszer vezérek tanácsát,
Könnyebbítsék mégis szívem búsulását.
Ezután Szokolovics Mehmetet kiát,
Néki parancsolja, bégyűjtse tanácsát.
37. Behívá Szokolovics fővezéreket,
Kinek kinek rendi, leülteté őket.
Méltósággal osztán kérdi tetszéseket;
Maga is fő helyre leüle előtttek.
38. Úl vala legelől az vitéz Delimán,
De keserves szíve mind búsulásban van.
Nem tudja, mit csinál, és császár tanácsán
Nem adna egy óhajtást, mely megyen száján.
39. Fölyhő-szaporító ú bánatos szíve,
És tenger-árasztó két rettentő szeme,
Mint vashánya-fújó az ő széles mellye,
Mert sűrű óhajtást gyakran bocsát erre.
40. Azért nem is kérdik, nem is szól senkinek,
Hanem ú mellette szólni kell Al bégnek;
Ez penig barátja volt holt Rustán bégnek,
Okos, bátorsága de nincsen szívének.
41. Atta volna Isten (így mond) üdőtlenül
Ne kezdenénk más tanácsot s képtelenül,
Hanem, melyet végeztünk egyszer eszesül;
Véghez vittük volna mastan mi emberül.

42. De mi tanácsunknak bomlott tisztessége,
Nyelv nem meri mondani, kit kíván esze.
Szabadon szólásért Rustánnak lett vége,
Én is nem várhatok mast egyebet benne.
43. Méért kellett veszni szántalan vezérnek?
Mert helyt mi nem adtunk Rustán beszédének.
Méért fekszenek itt basák és holt bégek?
Mert egy ember elrontá jó értelmünket.
44. Ű pedig maga is mit csinált, jól láttuk,
Orczul fordulva ránk futva jünni láttuk;
Az kiket mi oroszlányoknak tartottuk,
Ugy megszelégyültek, mint ölyv előtt vad tyúk.
45. Engemet is halállal fenyeget, de hagyján!
De én tetszésemet megmondom igazán,
Immár mit tennünk nincs, mert reménség hátán
Építenünk szerencsét leszen heában.
46. Az bolondságok közt nincsen jobb rövidnél,
Hát mi is mienket végezzük hamar el!
S noha mienk hosszú, de jobban vonjuk el,
Nagyobb kár s büntetés siet utánna el.
47. Azért én azt mondom, jobb még böcsülettel,
Míg nagyobb károkat nem vallunk keservvel,
Fölemelnünk tábort és haza mennünk el,
Hogy sem ennyi vitézt itten rontanunk el.
48. Osztán kárunk után még meg se vehessük,
Hanem világgal magunkat nevetessük;
Vagy hagyjuk itt aztot, az ki nem jün velünk,
Vegye meg hadával, az kit mi nem merünk.
49. Al gorombán szóla, mert noha Delimán
Az ű szava közben volt más gondolatban;
Mégis eszbe vette, ű vagyon példában,
Fölugrék s így szóla szörnyű haragjában:

50. Megnyitád nyelvedet szabadon Al, mire
De magad sem tudod, hanem én híremre,
Gyalázni akarnál, de fordul fejedre:
Nem ragad ebugatás az derült égre.
51. Első vagy tanácsban, de harczban nem látott
Senki vitézségedet; nem is oly tanácsot
Adtál, ki mi hírünknek adna tisztos jót,
Egy kufár nem mondhatott volna rútabbat.
52. Hát futott Delimán? hát szégyennel hátot
Császár szeme előtt ellenségnek adott?
Hun volt akkor Al bég, mikor Szigetvárott
Vitézséggel járván kaurokra rontott?
53. Nem úgy két Badankovics esmertek engem,
Sem vitéz Hervoics nevetkezett velem,
Sem ezer más, kit nehéz föld alá tettem,
Minden nap, minden nap ebben az seregben.
54. Kérkedésért mondod-e, hogy félsz én tőlem
Álnok róka, s annyi félelem szüvedben?
Ne félj bizonyosan, mert ilyen rossz vérben
Vitéz kezeimet meg nem förteztetem.
55. Lakjék benned lölköd, noha érdemlenéd,
Hogy egy jegenye-fát megnehezítenéd.
De mast tanácsotokra megtérek inned,
S mondom, ne gondoljunk ilyen szégyeneket.
56. Kűdje ki az császár meztelen szablyáját,
Avval minden népnek mutassa haragját,
Itthon gyalázattal öljék meg az olyat,
Ki ostromnak nem viszen tüzet, lajtorját.
57. Én megyek, én elől, rettenetes kézzel
Szigetnek bástyáját láttokra rontom el,
Száz Zríni előmben jűjjön vassal, tűzzel;
De megyek ellenére vitézségemmel.

58. Így szól vala tatár, az tanács elbomlék,
Holott szólni ellene nem igyekezék
Senki is; azért mindnyájan felkelének,
És sátorok alá gyorsan elmenének.
59. Demirhám, mint vadkan, említi szégyenét,
Fúj lángot szájából, nem találja helyét,
Nagy cselekedettel kívánja törlését,
Viddal ismeg kívánja öszvemenését.
60. S így szól vala magában: Hun van jó hírem,
Kit sok veszedelemmel régen szerzettem?
Jobb lett volna nékem Vid miatt elvesznem,
Hogysem császár hiti szegésével élnem.
61. De látta az világ, nem volt az én vétkem,
Mind lovam akarta, mind magam s fegyverem.
De másképen rendelte az én Istenem,
Talán még előljün egyszer én szerencsém.
62. Vagy hogy fog szállani holló én mellyemre,
Vagy penig tisztesség én vitéz fejemre;
Nem hagyom Deli Vidot én szégyenemre,
Esküszöm fényes kardra és életemre.
63. Így megyen császárhoz és így szól úneki:
Hatalmas császár, méért van tiszteleti
Az vitéz embernek? Mert koczkára veti
Uráért életét és sohun nem röjti.
64. Az mit hittel fogad, megállja magában,
Vitéz, ha vagyon is csak egy vad barlangban,
Vagy erdön, vagy mezőn, vagy szép palatában,
Hitit nem kell sohun elhadni romlásban.
65. Nincsen hát énnékem semmi höcsületem,
Mert Viddal harczomat véghez nem vihetem.
Én uram s császárom, méért ezt szenvedtem?
Hiszem jobb lett volna Vidtul ölettetnem.

66. Méért kezed nyomát s hitedet tréfálta,
Az ki gyalázattal minket elválaszta?
Bizony Amirassen más világon látja,
Hitetlen embernek micsodás jutalma.
67. Bár én halálommal hozhatnám helyére,
Mely nagy csorba szakadt mi tisztességünkre,
De mivel orvosságot elmúlt üdöre
Nem lehet csinálni, bánkódjunk helyére.
68. Hanem én csak arra Mahometért kérlek,
Ereszsz, Deli Viddal karddal szembe menjek,
Mert vannak mi köztünk halálos törvények,
Melyet halál ítél; egyszer köztünk váljék.
69. Így szóla Demirhám, de császár mást gondol,
Megvénhedt mellyébül mert sok nagy gond omol.
Végre Demirhámnak okos választul szól:
Mit kívánod Demirhám, az kit nyelved szól?
70. Gondold meg igazán és nem felfújt szűvel,
Ez-e magános bajvívásra való hely?
Törökország szűve, ihon, jött velünk el,
Egy bajvívást nézzünk, azután menjünk el?
71. Vitéz vagy, jól tudjuk, de vitézségedet
Kicsin helyre akarod mutatni s erődet?
Kevés haszon, kis tisztesség ebbül jühet;
De viszontag nagy veszély előkerülhet.
72. Tudod-e, hun vagyon vitéznek próbája?
Ahun Szigetvárnak megnyitott bástyája,
Hiszem Vidot Demirhám ottan találja,
Méért kerestetik hát helynek mustrája.
73. Eg Demirhám s nem szól, táborbul kimegyen,
Gondolja, Szulimán benne kételkedjen;
Azért ő szűvében végezett, mit tegyen,
Egyedül ostromnak, megesküdt, hogy megyen.

74. Császár látja, heában hirdet tanácsot,
Mert Delimán miatt kétszer már elbomlott,
Azért ű magához hívatott vagy hatot,
Mindeniket okost, hűvet és hallgatót.
75. Az egyik azt mondá Szulimán császárnak:
Még egyszer mindnyájan induljunk ostromnak,
Tűzzel, vassal ártsunk az Szigetvárának,
S ha akkor nem ártunk, hagyjunk békét annak.
76. Az másik: Nem szükség, mindnyájan itt legyünk,
Tízezer gyalogot vár körül rendeljünk,
És tízezer lovast jól elhelyeztessünk,
Minden segítséget hogy kirekeszthessünk.
77. Harmadik azt mondá. Ali Kurt labdákkal
Várat égetheti tüzes szerszámokkal,
Az árkot ki kell bocsátani folyással,
Az mi ki nem folyhat, tölteni gyapjúval.
78. Negyedik igazán megmondá tetszését,
Mert kívánja vala hazamenetelét:
Heában az tábor itt üdőt veszteget,
Majd az ősz reánk hoz vizeket, esőket.
79. Ötödik így szóla: Hagyjunk Pécs várában
Kétezer gyalogot, ezeret ló hátán,
Melyek szigetieket tartják zablában,
Ugy hogy ne mehessenek soha csatában.
80. Hatodik tanácslá haza menéseket,
Mindenik okokat hoz erre eleget;
Csak nem hajul császár hallván ily beszédet,
Azonban, ihon, hozzák Ali Kurt testét.
81. Ennek Csontos ágyúja fejét elszaggatá,
Jancsárság az testét csak alig kaphatá,
Mikor szigeti had zenebonát látá,
Kimegyen kétszáz szablya mind válogatva.

82. Háromszáz töröknek végezék életét,
Elvagdalák ágyúknak minden kerekét,
Gyújtólikakban is vertek vas ékeket,
Guszics és Golemi vitték végben eztet.
83. De haragszik császár, de búsul magában,
Ali Kurt hűvsége forog gondoltában,
Hajradin kapitán basa ajándékban
Ezt adá császárnak igen kommandálván.
84. Immár nincsen neki jobb ágyú mestere,
Az mely viselhetne gondot az tüzekre ;
Azért hamar haragrul esik kétségre,
Sziget hogy megmarad, véli, szégyenére.
85. Visszamenésérül immár gondolkodik,
Mint legyen békével, csak azon aggódik.
Jól tudja, hogy hátul orosz lány hagyatik,
Mely miatt békével egyet nem léphetik.
86. Azonban egy galamb Szigetbül röppenék,
Kanizsai fészekben eztet nevelték,
Ugyan szárnyaival oda igyekezék,
Azonban ily véletlen dolog történék.
87. Egy ráró magasbul megszemlélé prédát,
Utána indítja két sebes sugárát,
Az haszontalannak véli csavargását ;
Hát császár sátorában elsöjti magát.
88. Gyorsan sok bosztanczki megfogják galambot,
És eszekbe vevék egy kis papirosot,
Ezt galamb Szigetbül szárnya alatt hozott,
Az császárhoz bévivék ezt az újságot.
89. Gyorsan magyar tolmácsot béhívatának,
Az köröszteny levelet kezébe adák,
Az fölín levélnek ily bötúk valának :
Adassék ez levél az magyar királynak.

90. Ha kérded, mint vagyunk, mind közel halálhoz,
Kiknek reménséget már segítség nem hoz,
Ötszázan maradtunk, de mind koporsóhoz
Sebek miatt közelb vagyunk, sem világhoz.
91. De az pogány eb is nem kérkedik velünk,
Hatadát táborának kard alá tettük,
Vezéreket, basákat sokat megöltünk,
Már csak fejtetlen láb az mi ellenségünk.
92. Két nap alatt eljün az mi végső óránk,
Mert fogát sárkányok köszörülték reánk.
Akkor is mit tehet mi köröszteny próbánk,
Örömet megmutatjuk ennek világnak.
93. Tűzzel emésztenek leginkább bennünket,
Mely miatt nem találjuk sohun helyünket,
Gondoljuk végézni ott kin életünket,
Károljuk tűz miatt vesztenünk éltünket.
94. Mi segítségünkről ne gondolj semmit is,
Mert az lehetetlen, látjuk mi magunk is.
De pogány törökben tehetsz kárt, nagyot is,
Ha utána megyen hadad és magad is.
95. Mert félnek, mert nincsen sem generalisok,
Elveszett ki mit tudott, itt kapitányok ;
Császár és Kajmekán, csak azok hadtudók,
Delimán, Demirhám vakmerő bolondok.
96. Huszonöt ezer török eb fekszik itten,
Melyek tíz ostrommal jüttek ránk éltekben.
Többet mi nem írunk, hanem egészségben
Isten tartsa fölséged jó szerencsében.
97. Mikor az Szulimán ez dolgot meghallá,
Hogy Sziget reménségének van utólja,
Szűvet vett magában, és hogy az heába
Galamb röpülése ne lenne, bocsátá.

98. Áruló madár, hun vagyon te hűséged?
Fogsz-e röpkülhetni, valjon nem szégyenled?
Elárultad uradat, titkos levelet
Pogány ellenségnek kezében ejtetted.
99. De nem örüle sokat szabadságában,
Mert ráró mind ott kin leste az magasban.
Utána röpküle s elkapá az szárnyán
Kegyetlen körmével, örül szaggatásban.
100. Császár mindenfele parancsol ostromot,
Hogy mindenik vigyen, ki tüzet, ki vasot,
Ki szurokkal öntött kénküves gránátot,
Tízezeret kioszta tüzes gránátot.

TIZENNEGYEDIK ÉNEK.

1. Ihon jön Zríninek ragyogó csillagja,
Ihon mozdulhatatlan tramontanája,
Bán cselekedetét az én kezem írja,
Melyet Isten lölke elmémbe befűja.
2. Nem távozik annak veszélyre hajója,
Melynek ez csillaghoz tart okos kormányja.
Hűvség, vitézség ennek kalamitája
Az mely ez csillagot veszteni nem hagyja.
3. Már én mágnásküvem portushoz hoz engem,
Szerencsésen jüttem által az tengeren,
Immár barátimat az parton esmerem,
Melyek nagy örömmel jüttek én előmben.
4. Esmerem távulrul vitéz Marsnak fiát.
Esmerem, esmerem, mint jártatja lovát.
Ez én vitéz öcsém, mind magyar, mind horvát,
Igazán szereti mert, látjuk, hazáját.

5. Napfényre néző szem mutatja sas fiát,
Körmérül esmerni az vitéz oroszlánt,
Vitézség próbálja igaz Zríni fiát,
Mely soha egyiktől is el nem szakadhat.
6. Hiszem Zríni Péter, kit az én szemem lát,
Mely rettentí Bosznát és Herczegovinát.
Láttuk immáron is ő vitéz próbáját,
Eszszel, kézzel, szível kit törökön csinált.
7. De jaj, nagy szelendek orozkodik után l
Mely dühös irigység párállik ki torkán l
Ugyan irigység ez, noha nincs hatalmán,
Hogy ártson őnéki vitézséges voltán.
8. Ne félj semmit, öcsém, mert látja az nagy ég,
Vitézségnek árnyékja hogy az irigység.
Ez mi eleinktől maradott örökség,
Kiben nem szakadhat világ fogytáig vég.*

* A kéziratban e versek helyén a következő szakaszok állnak:

4. Ahun látom az parton nagy méltósággal
Mi nagy érsekünket, mély gondokban sétál;
Tániorgó hajókat igazgat kormánynyal,
Veszne, ha nem igazgatná okossággal.
5. Az mi szent házunknak új hűv komornikja,
Mi igaz hűtüknek erős tartalékja,
Ki fogjuk esmerni útét e napokba,
Mert isten akarja, öltözzék bimbórbá.
6. Ahun országunknak egy erős oszlopja,
Vitéz Botthyáni Ádám lovát jártatja,
Nagy gond van fejében, mert terh is nagy rajta,
Mert csaknem esőben országunkat látja.

9. Higyjed, mérges foggal reánk agyarkodnak,
De nemcsak törökök, mert mások is vadnak,
Az kik, mint az rozsa erős vasat marják,
Hagyján, mert fogokat úk abban elrontják.
 10. Látom de másfelől országunk oszlopja,
Vitéz Veseléni jó lovát jártatja.
Nagy gond van fejében, mert gond is nagy rajta,
Mert csaknem esőben országunkat látja.
 11. Látom Botthyánit is, vállával országot
Támasztja, s romlásra nem engedi aztot.
És noha ő nem vár senkitül jutalmot,
Maga virtusából vesz elegendő jót.
 12. Száz másokat látok örömet, az kiket
Köszöntenem hajtok de most nékik fejet,
Mert messzi elmentem históriám mellett,
Ismeg elől kell kezdenem szövésemet.
 13. Egy üdüvel megtölt török vala hadban,
Ennek eredeti volt bő Aegiptusban,
Elméjében ennek iszonyú tudomán,
Az neve peniglen hatalmas Alderán.
-
7. Ez második Atlas, vállával országot
Tartja és romlásnak nem engedi aztot,
És noha ű nem vár senkitül jutalmot,
Maga virtusából vesz elegendő jót.
 8. Oh mely mérges foggal reád acsarkodnak
Pogány török ebek és reád ugatnak!
Te penig nem rettensz mérgétől azoknak,
Mert nagyobb ereje vagy te szablyádnak.
 9. Látom, de másfelől Nádasdi Ferenczet,
Ez szegény hazánknak szolgálatot tehet,
Mert Isten únkj adott jó értelmet,
Értéket is és minden jóhoz készséget.

14. Alderán, az mely bírt iszonyú lölkökkal,
Minden elementumnál és nagy fölyhőkkel,
Égi planetákkal, földrözzenésekkel,
Nagy villámásokkal, mennyütő küvekkel.
15. Ez császárhoz bélépék, így kezde szólni:
Hozzád jüvésemet te fogod csudálni;
De érts meg az okát, mert fogok használni,
Mert ellenségedre fogok kárt szállatni.
16. Rettentő lölköket lánczozva én tartom,
Némelyt csak kárára másnak kibocsátom;
Az egész poklokön vagyon én birtokom.
Ezekkel az kaurt, ha akarom, rontom.
17. Azért semmit ne félj és ne készíts erőt,
Csak te nyugodalmasan várj egy kis üdöt,
Szigetre rá hozom rettenetes fölyhöt,
Kénküves tüzeket s az egész ördögöt.
18. Meglátod, mit használ Istenek, Jézusok,
Ha én tudományommal reájok omlok;
De, íme, még én teneked többet mondok,
Fölhozom nagy Alit, mely az ű rontójok.

10. Látom az két Lászlót: Csákit, Eszterházit,
Egyikét úgy, mint nagy bölcsességnek tükröt.
De rossz üdők miatt nem lathatjuk fényit,
Másiknak esmérem mind jó természetit.
11. Ahun van az parton egy gyöngye virágszál,
Melynek reménsége nevelkedésben áll,
Homonnai Gyurkó benned Pallas talál
Eszet és bátorságot, melyet rozsdá nem száll!
12. Két atyádnak hüvségét te is kövessed.
Habár javaidat mind el kell vesztened.
Mert egy jó szerencsés üdő ezt teneked
Uzsurával fizeti minden vesztéted.

19. Elhiteti császárt Alderán ily szókkal,
Mert szavát bizonítja szörnyű átkokkal,
Elbocsátja azért tündért szabadsággal,
Ő viteti magát fekete lovával.
20. Alderán elröptül az fekete lovon,
Helyt keres magának erdő közt egy síkon,
Tizenkét köröszteny ifiut ő titkon
Táborbul kihozat, melyek voltak lánczon.
21. Ezeknek gégejét nagy késsel megmetszi,
Artatlan véreket medenczébe teszi,
Több társait osztán magátul elküldi,
Az nagy teátrumon csak magát szemléli.
22. Vala oly időben, az mikor Délia
Pan Istent szerelmére meggyújtja vala.
Mikor nedvességével első álomba
Világi emberek elegyedtek vala.
23. Alderán egy réz vesszőt kezében veszen,
Iszonyú circulust maga körül teszen.
Duplázza nem messzi osztán egy fövényen,
Legbelsőnek maga áll az közepében.
24. Csuda characterek tüle formáltatnak,
Köröszteny vérébül minden circulusnak,
De még úgy is békét nem ad az holtoknak,
Mert minden kerékre négyen húzattatnak.
25. Négy világszegletre elrendeli őket,
És mindenik mellé tesz rút billegeket,
Így engeszteli pokolbéli lölköket,
Es így kezdi el rettenetes verseket :
26. Halljátok, siralmas pokolbéli lölkök,
Kik égben társokat el nem szenvedtétek!
Halljátok rettentő Acheron-istenek,
Pluton és Sterapon és fő fejedelmek!

27. Belbuzel és Hárpád és Phlegeton ura,
Styx, Lethe folyásnak iszonyút gondosa,
Egész Cocytusnak kegyelmetlen hada,
Az kik elestetek égből az föld alá.
28. Halljátok és gyertek az földből ki gyorsan,
Egyik se maradjon az pokol gyomrában.
Mast kit ti kedveltek, az az óra itt van,
Az kiben kaurnak kell menni romlásban.
29. Harczot és viadalt rájok parancsolok,
Nagy kegyetlenséget titúletek hívok,
Jűjjenek hát elő Styx lobogós lángok,
Furiák, Harpiák, száz Briareusok!
30. De semmi ily szókra megmozdulás nem lett,
Phlegeton semmi jelt, hogy ki készül, nem tett ;
Azért nagy Alderán haragudni kezdett,
Kegyetlenül üti lábával az földet.
31. Űti kegyetlenül az földet lábával,
Iszonyúan rikót haragos szájával :
Hát még sem halljátok, ó, nyomorultsággal
Rakva kínzott lölkök és nagy búsulással?
32. Nyomorultak, azt tudjátok-é nyelvemet
Nem tudom megnitnya és nevezni nevét
Annak, az ki égben hatta Istenségét,
S az földön fölvette embernek személyét?
33. Vagy elfelejtettem-e hetvenhét nevét
Annak, az ki égből tikteket levetett?
Vagy annak kinait és ártatlan vérét,
Melyet ingerlésteből ártatlan ejtett?
34. És rá ment az ti nagy tüzes váratokra,
És szent lölköket az ti bosszúságtokra
Kihozta és atyjának jobbik karjára
Ültette örökké való csúfságtokra?

35. Alég mondhatá ki Alderán ezeket,
Ihon, sötét fölyhők fogják az eget,
Háromszor megrázza Luciper a földet,
És bésötétítetté csillagok fényét.
36. Ihon, az föld szűnét feketén befogták,
Az eget is szörnyűen béburították,
Tigrisek, sárkányok, kegyetlen hyænák,
Rettenetes óriások és chimærák.
37. Ott vagyon Tantalus együtt asztalával,
Fene Atreus, Lycaon gyalázattal ;
Medusa feje is mérges tajtékokkal,
Szörnyű Eumenides lobogó fáklyákkal.
38. Ottan Diomedes fene lovaival,
Kegyetlen Terodaman oroszlánokkal,
Iszonyu Busires véres oltárokkal,
Procusták, Letrignonok iszonyúsággal.
39. Ottan meghallhatni Scyllák ugatását,
Kegyetlen Gerion szörnyű jajgatását,
Fene Mezentius és Phalaris kinját,
Ezer Briareust, Cerastát és Hydrát.
40. De mindezek között kevélységgel sétál
Az világrettentő szörnyűséges Halál.
Mindent irtózással meggyőz és nagysággal,
Mindkét keze terhes iszonyú kaszával.
41. Így jönnek az lölkök és más ezerformán,
De kinek vagyon ezt leírnya hatalmán ?
Elől jön Plutó is tüzes lova hátán,
Elől Astragora kénküves taligán.
42. Ezek előtt Alderán így nyitá meg nyelvét :
Halljátok, halljátok Alderán beszédét !
Ki vette ördögnek el az ú fegyverét ?
Vagy ú hatalmába kicsoda csorbát tett ?

1. Egyszer, az negyven, egész keszerek
 Es az ilyen egy-ötlete keszerek:
 De semmi nem vette el a keszereket;
 Nem sem ötleteseget sem keszereket.
2. Milyen a keszereknek csak keszereknek,
 Milyen is keszereknek csak keszereknek
 Készen állnak az ilyen keszerek
 Nem volt, is ilyen ilyen volna keszereknek.
3. Milyen keszereknek csak az ilyen
 Egy keszereknek, keszerek keszereknek
 Nem sem negyven, is az ilyen keszereknek
 Keszerek ilyen, is keszereknek van.
4. Ez is ilyen keszerek egy keszereknek
 Keszerek keszereknek ilyen keszereknek
 Milyen keszereknek csak az ilyen keszerek,
 Az ilyen is keszerek is egy keszereknek van!
5. Ezen, ilyen keszereknek az ilyen keszerek,
 Az egy keszerek is keszereknek
 Milyen keszereknek csak az ilyen keszerek,
 Es keszerek keszereknek keszerek keszereknek.
6. Egy van, nem keszereknek keszereknek keszereknek
 Milyen keszereknek csak az ilyen keszereknek
 Milyen keszereknek is keszerek keszereknek,
 Csak keszerek, is keszerek, is az is keszereknek.
7. Keszerek keszerek keszereknek keszerek,
 Keszerek keszerek keszerek keszereknek
 Keszerek keszereknek az keszerek is keszereknek
 Milyen keszereknek is keszereknek.
8. Keszerek keszerek keszereknek keszerek,
 Keszerek keszerek keszerek keszereknek
 Keszerek keszereknek az keszerek is keszereknek
 Milyen keszereknek is keszereknek.
9. Keszerek keszerek keszereknek keszerek,
 Keszerek keszerek keszerek keszereknek
 Keszerek keszereknek az keszerek is keszereknek
 Milyen keszereknek is keszereknek.

32. Măi nălbim Alinaia, ce ai dorit-ăi în
Sărîn Săgea tot năm arădăneai.
De năi Alinaia, pătăneai ce fătăneai,
Năgi Alin nălbim veselei Săgeteai.
33. Măi nălbim ce fătă, ce nălbim veselei
Ei, g' nălbim năg nălbim năg sîmbăneai.
Sîmbăneai nălbim nălbim nălbim nălbim,
Nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim.
34. Ei, Alinaia nălbim, ce ai sîmbăneai,
Sîmbăneai Sîmbăneai, nălbim nălbim, ce
Ei nălbim, nălbim ce nălbim nălbim,
Ei nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim.
35. Ei nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim,
Ei nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim,
Ei nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim,
Ei nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim.
36. Tăgăneai nălbim nălbim nălbim nălbim,
Nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim,
Ei nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim,
Nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim.
37. Măi nălbim Alinaia, Măi nălbim nălbim
Nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim
Nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim,
Nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim.
38. Nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim,
Nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim,
Ei nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim,
Nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim.
39. Sălbim nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim,
Nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim,
Nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim,
Nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim nălbim.

59. Kicsoda engemet kínombul fölörget,
És nagyobb kínra hí átkozott fejemet?
Igy szól Ali: Kicsoda fekő helyemet
Kereste meg, s nyugvásbul fölráz engemet?
60. Ah, nagyobb kint tudnak emberek találni,
Hogysem kínzó ördögök meg is gondolni;
Nagyobb kín énnekem világot mast látni,
Hogysem azok, kiket szoktam elszenvedni.
61. Mit akarsz én velem, kegyetlen Alderán,
Hogy általam örülj Szigetvár romlásban?
De te eszes lévén csalatkozol abban,
Hiszem vég szakadott az én hatalmomban.
62. Szigetben nem laknak olyan körösztyények,
Kiknek ártassanak alkorán-levelek;
Sem az pokolbéli és koporsós lelkek,
Nagyobb Mahometnél Istene ezeknek.
63. Mert ú fog én velem égni örök tűzben,
Méért gyönörködtünk az körösztyény vérben?
Nem örül az isten büntetés-vesszőben,
Mi voltunk, ám küldött minket örök tűzben.
64. De ezek már más üdők és más emberek,
Látom az Istennél igen kedvesebbek,
Hogysem előbb kik voltak egyenetlenek,
És úk is elesnek; de jaj véreteknek!
65. Hárman kegyetlenül éltét Szulimánnak
Megfonták, kis üdőt várnak kemény Párkák.
Ezentül meglátod, mikint elszaggatják,
És semmi haszonra jüttek ki Furiák.
66. Ám én is ott leszek s nézem mesterséged
Ördögökkel együtt, mit használtak néked,
De zöldfíkáromat kivonjam, ne véljed,
Mert Isten kedvéből az mind csak porrá lett.

67. Így szól Házret Ali, s rettenetes lován
Röpül keservessen az több lölkök után.
Akkor eszbe vévé ű magát Alderán,
Hogy köröszvényekkel az igaz Isten van.
68. Röpül és érkezik iszonyú seregben,
Hun Phlegeton kevert mindent setétségben,
Hun az Tisiphone fúj iszonyú kürtben,
Belzebub sereget rendel sötét égben.
69. Futkosnak Furiák iszonyú fáklyákkal,
Azt tudnád világot meggyújtják azokkal,
Kegyetlen Harpiák iszonyú szájokkal
Véres mérget ukádnak nagy undoksággal.
70. Haragos Astragora szeleknek kapuját
Megnyitá, beütvén villámos dárdáját,
És leoldá lánczrul az kevély nyakokat,
Úk szárnyokkal keresik nagy Szigetvárát.
71. Akkor Eurust bajra hívá északi szél,
Amaz penig fegyverétül semmit nem fél ;
Boreas haraggal sugár szárnyára kél,
Ez mindenik Szigetnek kegyetlen veszély.
72. Meghajtá szivárvány aranyos keziját,
Erősen villámlik, mintha lőné nyilát,
Kevély Orion is forgatja nagy kardját,
Mindenik «Szigetre és Szigetre» kiát.
73. Futnak az bástyákra köröszvény vitézek,
De nem állhatják meg erejét az tűznek ;
Járnak az lángjai Vulcanus istennek,
Senkit az bástyákhoz közel nem eresztnek.
74. Mert az törökök is sok tüzes labdákkal
Egyaránt futkosnak szörnyű Furiákkal,
Az külső várat már megvették ostrommal :
Bán belső várban szorult ötszáz magával.

75. De ottan sem lehet maradás sokáig,
Mert tűz fejek fölött már sűrűn villámik.
Sok ezer lélektül Zríni késértetik,
Ú penig, mint egy kú, semmit nem rettenik.
76. Így mond vitézinek: Ne féljeteK semmit,
Mert evvel Isten érdemünket öregbít,
Ha száz ennyi ördög dühös szájt reánk nyit,
De nem árt lölkünknek, mert az Isten segít.
77. Pokolbéli lölkök vannak ellenséggel,
Az mi reménségünk van penig Istennél;
Ú érte meghalunk mi jó kedves szúvel,
Legyen úgy, az mint ú szánta magában el.
78. Így szól és így csinál szúvet ú magának,
Es az ú rettenetes vitéz hadának,
Parancsolja osztán három fővajdának,
Hogy az vár piaczn az harczt álljanak.
79. Ezek bátorsággal törökre omlának,
Külső vár piaczn az törökt vágják;
Heában szemekben kénkű esöt fújnak
Késértő ördögök, mert vitézül járnak.
80. Ott fegyver fegyverrel öszve találkozik,
Vitéz is vitézzel öszve elegyedik,
Sötétségben köztök csak jajgatás hallik,
Rettenetes Halál köztök gyönyörködik.
81. Ki fújja az lölkét sok sebein által,
Ki magából ereszt nagy átkozódással,
Nem hull az köröszvény, de török falkával,
Mert egyszersmind veszni fog vitéz virágszál.
82. Láttatik, hogy az tűz száll köröszvényekre,
Penig inkább rá hull pogány törökökre;
Szerecsent és tatárt, törökt veszélyre
Mind egyeránt elhajt Istennek tetszése.

83. Futkos kegyetlenül megdühödt Delimán,
Kaspiai hegyben mint sivó oroszláný,
Ó, mennyi tüzeket ű Szigetbe behány!
Mennyi csapást fölvesz ű maga paizsán!
84. Egy nagy carbunculus az sisakján vala,
Ezen sötétben is megesmerik vala;
De jobban az kúnél fénlik ű szablyája,
Jobban szablyájánál az ű bátorsága.
85. Ű mint egy éh farkas az baromól körül,
Mellyével próbálja, ha kert előtte dűl:
Igy jár Delimán is az Szigetvár körül,
Próbálja, előtte ha kűfala ledűl.
86. Demirhám más felöl hasomlít Furiát,
Mert rettenetesűl forgatja nagy vasát,
Deli Vid, Deli Vid! — minduntalan kiát.
Hun vagy és méért röjtötted el magadat?
87. De bújj el fal közé nagy földnek alatta,
Bújj el, a hun lakik Indus s Garamanta,
Megkeres Demirhám, s lölköd kibocsátja
Ez az rettenetes kezembéli dárda.
88. Nem tűrheti tovább Deli Vid ily szókat,
Az harczot elhagyá s hun török eb ugat,
Oda rugaszkodik és néki így kiát:
Hitetlen, hun láttad az én bújasomat!
89. De te hitetlen vagy és meg nem érdemled,
Hogy Deli Vid kardot is vonjon ellened,
Mert hitedet, szódat és emberségedet
Mind öszvekevervén egyszersmind megszegtéd.
90. MeGESMÉRÉ Vidot szavárul szerecsen,
Egyet fohászkodék nagyot keservessen;
És így szóla Vidnak törökűl eszessen:
Kérlek, hogy hallgass meg, Vid, figyelmetessen.

91. Mindketten csalatkozunk az mi elménkben,
Sem te el nem bújtál, sem én jó hitemben
Csorbát, sem gyalázatot soha nem tettem;
Bújasodat harag mondatja én velem.
92. Ha az egész tábor megszegte az hitet,
Esztelenek, gondolván az én vesztemet,
Én vagyok-e vétkes? Jól láttál engemet,
Láttad-e, hogy kértem kitül segítséget?
93. De ez meglett immár, mast üdönk van hozzá,
Gyer ki az mezőre, ne nyújtsuk hosszabbra:
Megválnék Deli Vid s Demirhám kicsoda?
Éljen, kinek Isten engedi s jó kardja.
94. Nem menne örömet Deli Vid ki várbul,
Mert nincs engedelme annyira urátul;
De török nem akarja hadni magátul,
Azért bátorsággal Demirhámmal indul.
95. Ó, mely keservessen hagyja el jó urát,
Deli Vid érette mert sok könnyvet hullat.
De mikor meglátja Demirhám sírását,
Igy mond: Oly igen félsz-e szenvedni halált?
96. Mégis sír Deli Vid, s így felel sírtában:
Esztelen, mit gondolsz, félelem voltában
Hogy sírjon Deli Vid? Csalatkozol abban,
Éltemet, halálomat tartom egyformán.
97. Egyik is gyalázatot nem hozhat nékem,
Sőt én halálommal öregbül jó hírem;
De sírok, jó Zríni mikor jön eszemben,
Veszni kell neki Szigettel egyetemben.
98. Látom, hogy ma elvész az az szép virágszál,
Mely körösztenységet oly igen vigasztal;
Látom, hogy ez az ég előtte nyitva áll,
És várják angyalok útet vigassággal.

99. És kis bosszuállás ez helyett te fejed,
És szomjuságomnak kevés a te véred;
Egész muzurmán hit ennek egy csöp vérét
Soha elegendőül meg nem fizethet.
100. Mosolyog Demirhám, de belől mást forgat,
Mert elől megérzi utolsó óráját;
Szűve jüvendöl csuda gondolatokat,
Mégis bátran neki keményíti magát.
101. Mikor Szigetvártul jó tova valának,
Egy szép kerék rétet vőgybe találának.
Azt tudnád, akartva ezt harczhoz csinálták,
Itten halálos bajt csak ketten vívának.
102. Rettenetességgel Demirhám haragját
Éleszti magában, kirántja szablyáját;
De Vid előbb égben az Istenhez kiát:
Uram, tekints meg mast égből te szolgádat!
103. Te zsidó gyermeket Terebintus vőgybe
Góliát ellen tetted győzedelembe;
Téged dicsértenek égő kemenczébe
Sidrák, Misák, Abdenago nagy örömbe.
104. Uram, mast úgy legyen, az mint te akarod!
Íly szók után kirántá az éles kardot.
Nem messzi magátul nézi Demirhámot,
Nehéz fegyver alatt hogy fúj tüzet, lángot.
105. Öszve csapának osztán oly kegyetlenül,
Mint tengeren gálya, ha kettő öszvedül!
Az ki vízen marad, annak szűve örül,
Az ki esőben van, annak kétségben húl.
106. Így mast az két vitéz jól vigyáz magára,
Forgatja szablyáját társának kárára;
Mindenike penig készebb az halálra,
Hogysem egy kis félelem mutatására.

107. De pogány két kézzel emeli föl kardját,
Lebocsátva találja Deli Vid sisakját;
Onnan csuszamodván megsérti oldalát,
Ugy hogy onnan folni vörös patakot lát.
108. Deli Vid nem retten, ugrik Demirhámhoz,
És nagy erősséggel csap az orczájához,
Nem megyen heában vitéz kard pogányhoz,
Orra közepétül lemene szájához.
109. Akkor vért és mérget ukádik szűvéből,
Nem tarthatja magát haragos mérgéből,
Nem vigyáz, hogy ellent vessen mesterségből,
Újítton újjítja csapást kegyetlenül.
110. Deli Vid peniglen megkapja az nyakát,
Másikkal megnyitá sok helyen oldalát;
Verődik kezében és ordít, nem kiát,
Mert sebektül, haragtul ű nem is szólhat.
111. Demirhám mint fáklya, hogy látja utolját,
Duplázni akarja vitézséges voltát;
Vid kezéből gyorsan kitekeri magát,
S nagy csapással vágá Deli Vidnek nyakát.
112. Sisakjával osztán megvágja homlokát,
Tovább nem tarthatja lábon ímmár magát;
Ledül és dülve is megvágja az lábár,
Végezni akarja vitézül óráját.
113. Vid penig eséshöz jobban kénszeréti,
Mert mellyét fényes karddal ketté feszíti;
Arra siralmas lölkét föld alá ereszti,
Nagy árnyékkal életét besötétíti.
114. Maga is Deli Vid tovább nem mehetett,
Csak alig magában tartja az életet.
Közel Demirhámhoz ű is ott elesett,
Látja ég az lölkét, fővény szíja vérét.

115. Légy bizonsága ég Deli Vid végének,
Mert sok szemmel nézted utólját éltének,
Egy csöppig kiadta vérél Istenének:
Légy tudománytevő Deli Vid végének!

TIZENÖTÖDIK ÉNEK.

1. Bán végső óráját közelgetni látja,
Az egész sereget csoportba hívhatja,
Azokat is, a kik mentek volt az harcra,
Kik közül Deli Vid ott maradt csak maga.
2. És így szól únekik: Vitézek, látjátok,
Mast mi állapotban veleni együtt vattok,
Nem csak kárt hoznak ránk törökök, tatárok,
De tűz, de vas, de minden elementumok.
3. Mindenképen próbál az Isten bennünket,
Valamint az ötvös tűzben arany művet,
És mivelhogy látja az mi hűvségünket,
Égben szép koronát nekünk készítettett.
4. Nem haragszik már ránk, mert itt büntetését
Megvette bűneinkért, s igaz törvényét
Bételjesítette, mast hűvség érdemét
Az nagy menyben készíti s oda visz minket.
5. Ne irtózzunk azért mi halálra menni,
Mely örök örökre grádicsot fog adni;
Ma, vitézek, éltünket el kell veszteni,
És ma minden próbánkat lepecsételni.
6. Mi vitézül éltünk, vitézül meghaljunk,
Egész ez világnak evvel példát hagyunk,
Ma mi tisztességet nevünkre szállítunk,
Mai nap szépíti minden elmúlt dolgunk.

7. Nem hurczol bennünket pogány eb pórázon,
Nem visz minket császár kötve triumfuson;
Végső óránkon is a török romoljon,
Lássa, körösztenynyel hogy az Isten vagyon.
8. Mivel az tűz miatt itt nem maradhatunk,
Mihánt Isten engedi az hajnalt látnunk,
Kimenjünk az várbul és ott megmutassuk:
Kik voltunk éltünkben, mast is azok vagyunk.
9. Így monda nagy Zríni, s az egész vitézek
Örömmel mondásához valának készek.
Száll Mars mindenikben s az ű vitéz szemek
Bátorságban villámnak, mint gyémántkövek.
10. Hangerő zöndülés lén az vitézek között,
Mint mikor kemény szél megfújja az erdőt,
Mindenik csak alig várja azt az üdőt,
Az mikor Istenhöz bocsáthassa lölkét.
11. Paizst, pánczérokot, szablyahúveleket
Magoktul elhányák minden nehézséget;
Mert jobban kívánják ezeknél sebeker,
Melyek által égben eresztik lölköket.
12. Zríni penig megyen az gazdag tárházban,
Minden drágaságot ű rak egy rakásban,
Visz tüzet alája osztán egy fáklyában,
Mind füstbe bocsátja, az mennyi kincse van.
13. Egy dolmánt, egy mentét csak választ magának,
Az mely legszöbb vala mind közte azoknak.
Ebbe szokta mutatni magát az udvarnak,
Ebbe menyegzőknek és triumfusoknak.
14. Két arany pereczet választja az után,
Evvel jelt csinála vitéz úri karján.
Egy kócsagtollat is szegeze sisakján,
Száz aranyat két felé tett dolmányában.

15. Ó, mely csuda dolog, hogy jutalmot szerez
Maga hóhárának! Mely kemény vitéz ez!
Említése halálnak igen keserves,
Rettegett előtte Hector és Achilles.
16. De halálakor is Szigetnek Hectora,
Hogy ű bátran nézhet szemmel az halálra,
És bár öltözzék rettenetes formára,
Megmutatja, s mint kell menni bátorságra.
17. Meggyújtá az kincset és mind megégeté;
Fegyverét azután szegrül leszedeté,
Számptalan sok közül egyet megszerete,
Oldalára eztet vitézül föl köté.
18. Ül vala az Isten abban az széki ben,
Az honnan világot nézi kegyelmesben;
Méltóság, fényesség nagy áll körületben,
Trónusa volt helyhez tetve nagy örökségben.
19. Szerencse s természet alázatossággal
Állnak ű alatta, készek szolgálattal;
Dücsőség előtte foly nagy patakokkal,
Végtelen kegyelme tenger formára áll.
20. Megszámálhatatlan dücsőséges lölkek
Dücsőséget előtte szépen énekelnek;
Zsidó poetának untalan az versek
Királyi formára hárfájával mennek.
21. Égi muzsikának gyönyörű szózatja
Szép Echónak választját megváltoztatja:
«Szent, szent, szent mindenható Isten, Jehova»!
Egész mennyei sereg vígan kiáltja.
22. Cherubin, Seraphin seregek vigadnak,
Az szent bárány előtt magokat alázzák,
És más sereget fehér ruhába járnak,
Báránynyal mindenütt űk is ottan vannak.

23. Ilyen méltóságbul nagyon parancsola
Az az jó, az az igaz, a nagy Jehova,
Hogy minden muzsika egyszersmind hallgatna,
És hogy öszvegyűlr.e mennyei udvara.
24. Ugy lén, mint akará. És öszvegyűlének
Az egész mennyei gyönyörű seregek,
Alázatossággal hajulnak Istennek,
Ű penig így kezde beszélni nekiek :
25. Halljátok, halljátok ti forgandó egek,
Halljátok híveim, égbeli seregek,
Hallj meg föld és világ és világi vizek,
Az én mondásomat és ti nagy tengerek !
26. Bolond vakmerőség nyilván van nálatok,
Kivel rám óriást támadni láttátok,
Azt tudta az kevély, büntetést ű rájok
Társaival együtt hogy én nem talállok.
27. Elesett meglúve mennyei küvemmel,
S elhagytam véle eget örökséggel.
Elhatta az eget, ű de kevélységgel
Mast is zörgölődik nagy vakmerőséggel.
28. És nem elégszik meg, sok ezer lölköket
Számptalan bűn közöl hogy ű harácsot vet ;
Meri háborgatni az én híveimet,
Kik túlem választva vannak, kedvesimet.
29. Ahun, szigetiek én értem harczolnak,
És az én hitemért már sok vért hullattak ;
Pokolbéli lölkök rájok agyarkodnak,
És igaz hütekből kiverni kívánják.
30. S miképen lehessen ezt nekik engedni ?
Igaz Isten lévén, hogy tudjam szenvedni ?
Nem, nem, nem ; de egy had menjen fegyverkezni,
Bé kell földfenekre ismeg űket űzni.

31. Eredj te, Gabriel, mennyei sereggel,
Eredj Szigethöz erős fegyveres kézzel;
Ott találod őket, de onnan te űzd el,
Ronts meg őket együtt nagy kevélységekkel.
32. Nézd osztán, hun vannak szigeti vitézek?
Ha testi köntösből levetkőzik lölkek,
Az ti kezeteiken előmbe jűjjenek,
Itt rendelt helyekben örökké legyenek.
33. Így monda, de nem nyelvvel és nem szózáttal,
Hanem tündeklő isteni akarattal;
Értik az angyalok, mert nagy boldogsággal
Egyeznek az Isten akaratjával.
34. Gabriel magával azért egy sereget
Elvive gyors szárnyon s jelül egy körösztet.
Fénlik vala az ég, merre röpülését
Tartja az szép sereg s az ű sietését.
35. Alázatossággal szivárvány kapuját
Megnyitá előttök, és mond áldásokat;
Az szép tejes út is megczifrázza magát,
Látván az nagy Istennek sok szép angyalát.
36. A Gönczös-szekere viszi sok fegyverét,
Mennyei seregnek könnyebíti terhét;
Fegyverhordozó sas készíti menyküvét,
Kivel letaszítsák ördögös sereget.
37. Fohászkodik Hercules, nem mehet vélek,
Nem lehet üressége az ű helyének:
Áll mozdulatlanul, istrázát az égnek
Tart ű nagy botjával, ellenz ellenségnek.
38. Halhatatlan sereg levegőn megállá,
Csak maga Gábrriel Szigetben leszálla.
Zrini hogy halálhoz elkészült, találá,
És szintén Istennek esedezik vala.

39. Eleiben tűnék Gábrriel szárnyával,
Méltóságos vala angyali ruhával;
Az ű teste vala befödve bimborral,
Az keze fegyveres lángoló pallossal.
40. Az másik kezében egy szép pálmaágot
Koszorúval együtt magassan föltartott,
Az sötétes házban fényességet hozott;
Gábrriel Zrininek akkoron így szóllott:
41. Ó, seregek urának kedves szolgája,
Egész körösztnységnek vitéz virágja,
Te voltál Jézusnak megszentelt hadnagya,
Ihon, az Istennek az ű koronája!
42. Ezt küldi teneked az hadverő Isten,
De mást készítettett, az ki lesz fejedén;
Fényes csillagokbul kötve lesz örökkén,
Fogod azt hordozni az magos egekben.
43. Angyali légiót küldött Isten néked
Te segítségedre, kivel meggyőzheted
Ezt az nyavalában zabált ellenséged,
Kik pokolbul jüttek kevélyen ellened.
44. Azért vídámíts meg emberi szűvedet,
Duplázd meg utólján nagy vitézségedet;
Ne lássa vén tolvaj elvágott fejedet,
Hanem az föld alá küld előbb ű lölkét.
45. Így monda az angyal és megvidámítá,
Mennyei sereget égből leszólítá;
Nem messzi Luciperr seregestül látá,
Arkangyal előtte így száját megnyitá:
46. Mit csináltok itten, ó, ti nyomorultak?
Ó, nagy kinokban is fölfuvalkodottak!
Világnak Istenét talán nem látjátok,
Mely nagy menyküivekkel fegyverkezett rátok?

47. El vagyon végezve Isten titkaiban,
Hogy kik itt meghalnak mastan Szigetvárban,
Mi velünk menjenek Isten országában;
Mit vártok reájok hát itten heában?
48. Menjetek átkozottak az föld gyomrában,
Ottan bűnösöket zaklassátok kínban;
Fussatok el gyorsan sötét Acheronban,
Az az ti helyetek örökös átokban.
49. Így szól és reájok mennyei pallossát
Rettenetesül fordítá nagy haragját;
Mert látá kéréssel készítik útjokat,
S nem örömet fogadják parancsolatját.
50. Angyali légió szép fényes szárnyával
Fekete seregre üte bátorsággal;
De úk megesmérék előbbi próbával,
Hogy győzhetetlenek ezek hatalommal.
51. Azért, mint forgó szél, keveregnek égben,
Keservesen üvöltnek sötét fölyhőben.
Így kákognak hollók, ha sas jön közikben,
És éjjeli varjuk így járnak széltében.
52. Csak te vagy Alderán az ú nyert prédájok,
Az te lölköd léssen nékik triumfusok.
Elragadák eztet, kívül jött sok átok,
Testestül, lölköstül lén az ú prédájok.
53. Így hagyák ördögök világos világot,
És noha még szintén meg nem hajnolodott;
De szép harmatossan sötétbül hasadott
Szép hajnal és mindent jóra bátorított,
54. Zríni jól esmervén életének végét,
Ötszáz bátor vitézt számlál maga mellett;
Minthogy nem tűrheti immár égő tüzet,
Kiviszi magával azért mind ezeket.

55. És az várbul kimegyen nagy bátor szűvel :
Előtte törökök futnak szerteszéllel.
Az piaczon megáll és szörnyű szemével
Nézi, hogy hun vagyon pogány sok sereggel?
56. Ily kegyetlenül jön oroszlány barlangbul,
És ily szörnyen fénlík cométa magasbul,
Ez nagy országokra kár nélkül nem fordul,
Szörnyű jövőndöket hordoz hatalombul.
57. Így félnek törökök Zríni látásátul,
Mert tudják, nagy veszélyekre rájok burul.
Zríni piaczon is nem maradhat lángtul,
Azért lassan ballag az külső kapubul.
58. Hun vattok ti mastan világonító népek ?
Hun vattok földemésztő szörnyű seregek ?
Hun török, hun tatár, sötét szerencsenek,
Hun vattok három világrul kevert népek ?
59. Ihon, előttetök Zríni áll fegyverben.
Hun van az török Mars vakmerő szűvében,
Delimán? Hun száz más ebben az seregben,
Kik Zríni vérét szomjúzták békességben ?
60. Édes az vitézség az ember szájában,
De nagy s rettenetes halálos próbában :
Ezt rettegve nézi vakmerő Delimán,
Mint nyárlevél, úgy röscket szultán Szulimán.
61. Messzi dombrul nézi ú kijövetelét,
De mégsem tarthatja rettegéstül szűvét,
Ó, hányszor megbánta, szállotta Szigetet :
Hány átokban keverte megöszült fejét !
62. De nem csinál pompát Zríni törököknek,
Nem inutatja veszteg sokáig ezeknek
Ú vitéz fegyverét ; de megyen ellenek ;
Ötszáz halál megyen háta után ennek.

63. Itt fegyver fegyverrel találkozik öszve,
Vitéz is vitézzel kapcsolódik közbe ;
Vér jajgatás és por megy égben keverve,
Török dárda, koplya, szablya elegyedve.
64. Halál formára jár bán törökök között,
Mint az lángos harap, ha nádiban ütközött ;
Mint az sehes vízár, ha hegyből érkezett,
Oly kegyetlenségben Zríni mast öltöztött,
65. És ledúl előtte nagy óriás Csebár,
Hal Jakul átokkal és Csirkin testedár,
Esik zöld zászlóstud nagy Jakul barjaktár,
Esik Mahomet-vér szerecsen Zulfikár.
66. Száz szablya, száz csida Zríni paizsára
Egyszersmind is esik mint kúeső házra ;
De ű ezt az folyhót minden csudájára
Tartja csak egyedül törökök kárára.
67. De Murtuzán basa, mint megsérült medve,
Szégyentül s bosszútul mert hűl kemény szűve ;
Jól jött most eszébe, Ajgastul kötözve
És nagy Szulimánnak volt tüle vitetve.
68. De egyetlen fiát ű jobban siratja,
Zríni keze miatt volt annak halála.
Azért ű akartva ilyen bosszúságra
Élesíti szívét iszonyú haragra.
69. És mint tüzes ludvércz száll le az folyhóból,
Kinek lángos farka szikrázik sok tűztől :
Igy Murtuzán basa körösztyényekre dül,
Halálra, haragra az ű szűve készül.
70. Nem szól ű semmit is rettenetességgel,
Halva Bata Pétert maga előtt dönt el ;
Három körösztyénynek veszi életét el,
Ismeg többre készül s nem elégszik cvvel.

71. Őszve találkozik ű Novák Ivánnal,
Őszve keveredik szablyája szablyával,
De Novák elvágá kezét nagy csapással;
Azután fejét is vitéz bátorsággal.
72. De nem áll meg itten Novakovics Iván,
Mert meghal miatta Perviz, Bichir, Arszlán;
És nem kevesebbet téssen Orsics István,
Mert lölkét okádja előtte Balbazán.
73. Itten kezd hullani török sok szántalan,
Itten sebesedni mindenféle pogány.
Ki nagy Allát, ki Mahometet kiátván,
Vérekben feküsznek az földet harapván.
74. Itt zászló zászlóval nagy csoportokban hull,
Amott fekszik sok török halva lovastul;
Imitt félholtan vitéz vitézre burul,
Ki alatt ló fekszik, némely ló alatt ful.
75. Félholton némellyik marja ellenségét,
Amaz, mint vérszopó, szomjúhozza vérét;
Ki sebeken által bocsátja ki lölkét,
Ki szorosságtul fult, ott hagyja életét.
76. Rakásokban fekszik ló, fegyver és vitéz,
Holtan is köröszmény az nagy egekre néz.
De az lölke után töröknek földben néz
Orczája, mert tudja lsten nem kegyelmez.
77. Gázol rettenetesül Zríni vértóban,
Vér-cataractákat indít meg pogányban;
Messziről megesmeri útét Delimán,
De retteg ű szűve, de félelemben van.
78. Nem esmert az előtt ű soha félelmet,
Akaratja nélkül de mastan rettegett,
Mert látta Zrininek hatalmas fegyverét,
Látta nagy próbáját és kegyetlenségét.

79. De mindezek közt is szíve helyére áll,
Mikor gondolatjába tisztessége száll,
Sok okot magának vitézségre talál,
És így ú magának kegyetlenül szólal:
80. Hát nem vagyok-e én mast is az Delimán,
Ki veszélyt kezemben hoztam Szigetvárban?
Az ki vitézséggel hattam magam után
Vértót, holttest-halmot Almás vize partján?
81. Ó, szívem állj elő, ó, én vitézségem,
Mit rettegsz kaurtul megnőtt emberségem?
Ez nap s ez az óra az egész életem
Megfényesíti vitéz cselekedetem!
82. Majd Zrínire megyek nagy vitézségemmel,
Noha kevélykedik isteni erővel;
Nékünk is Mahomet segét nagy szentséggel,
Az mi testünk is van elegyítve vérrel.
83. Így monda s kezével megráza nagy dárdát,
Neveli magában hatalmas haragját.
Ámphiteatrumban így láthattál bikát,
Az ki az fővényben köszörüli szarvát.
84. Mely kapál csarnokon s fújja az fővenyet,
Látván maga előtt kevély ellenséget;
És előbb próbálja fában nagy erejét,
Hogysem ellenségre kivigye fegyverét.
85. Így téssen Delimán és nagy sebességgel
Bánra rugaszkodik teli sok méreggel.
Ráveti dárdáját hatalmas erővel,
Ítéli, hogy nagy bánt lefekteti evvel.
86. De Isten angyala elvevé erejét,
Mert Zríni paizsán megtompította hegyét,
Tatár hám dárdája az földre leesett,
Csudálja Delimán ezt az történetet.

87. De kemény kezével ű szablyát kirántá,
Evvel pozdorjára bán paizsát rontá ;
Sokáig dühössége de nem tarthata,
Mert Zríni kardjának ellent nem állhata.
88. Kegyetlen csapásra bán az ű sisakját
Gyorsan ketté vágá és megsérté nyakát ;
Az másik csapással megnyitá oldalát,
Honnan bőven folyni vörös patakot lát.
89. Fúj lángot tatár s öszveszedi erejét,
Bánnak kegyetlenül kézzel űti mellyét :
De bán ketté vágja Praecopita fejét
És habzó vérére kiönti életét.
90. Holta után élte árnyékban elrepült,
Nagy keserűséggel, mint egy füst, úgy eltűnt ;
Halála határán ű vadsága megszűnt
S lölke örök éjre sok mással elegyült.
91. És semmit sem késik ott az ű halálán,
De mást meg mást áldoz és nagy halomban hány,
Kis eledel ily tűznek háromszáz pogány :
Ezeket levágja horvátországi bán.
92. De az vitéz Delimán mihánt elesék,
Egész török tábor gyorsan megfélemlék.
Legvitézb emberek rettegni kezdenek
És azután futni, az mint van erejek.
93. Az futó népekkel öszvekeveredett,
Vágja mindenfelé az futó népeket ;
Végre császárhoz is nem messzi érkezett,
Zríni távu'rul is megesmerte útét.
94. És egy nagy óhajtást az Istenhez bocsát,
Mert tisztességéért keresi ez próbát,
Osztán sietséggel megy, az hun császárt lát,
Fegyverében viszi szörnyű villámását.

95. Sok ezer bosztáncsi, szántalan szpahoglán
Az megíédrt császárt veszik körül sánczban :
De mindazonáltal néki megy horvát bán,
Útat csinál karddal iszonyú hatalmán.
96. Mert nem mér állani senki eleiben,
Senki nem mér nézni vitéz szemeiben ;
Százat egymás után ű megöl egy helyben,
Meg más százra viszen halált kéméletlen.
97. Szulimán jó lóra űlni igen siet,
De bán gyorsasága már régen ott termett.
Tízet ottan levág császár-segítséget,
Igy császárnak osztán Zríni szólni kezdett :
98. Vérszopó szeléndek, világnak tolvaja,
Telhetetlenségednek eljűtt órája,
Isten bűneidet tovább nem bocsátja :
El kell menned, vén eb, örök kárhozatra !
99. Igy mondván, derekában ketté szakasztá,
Vérét és életét az földre bocsátá.
Átkozódván lölkét császár kiindítá,
Mely testét éltében oly kevélyen tartá.
100. Ez volt vége az nagy Szulimán császárnak,
Ez az ű nagy híres hatalmasságának,
Az Isten engedte gróf Zríni Miklósnak
Dicsiretit ennek hatalmas próbának.
101. Mikor bán visszanéz, meglátja távulrul
Elmaradt serege török kard miatt hull,
Mint pásztor nyájához, ű hamar megfordul,
És így szól hozzájuk nagy hangos torkából :
102. Eddig éltünk, vitézek, tisztességéért
Annak, ki körösztfán holt szabadságunkért,
Ma meghaljunk örömet és jó hírlünkért,
Vitézül meghaljunk azért mindezekért !

103. Ahun, nyitva látom Istennek országát,
Ahun, jól esmerem nagy Eloim fiát!
Esmerem, esmerem az Isten angyalát,
Rothadatlan ágbul tart nekünk koronát.
104. De török szántalan körülvék seregét,
Messzirül jancsárság lüvik vitézeket:
Nem merik próbálni mert karddal ezeket,
Senki várni nem meri az ű kezeket.
105. Mind ennyi között is egy jajgatás nincsen,
Mert nagy vigassággal s örömmel hal minden.
Az mely helyen állnak, ugyanazon helyben
Bocsátják lölköket Isten eleiben.
106. Nem mér az nagy bánhoz közel jünni senki,
De jancsár-golyóbis Zrínit földre veti:
Mellyében ez esett, más homlokát üti.
Vitézeivel együtt az földre fekteti.
107. Angyali légió ott azonnal leszáll,
Dicsérik az Istent hangas muzsikával.
Gábriel bán lölkét két tized magával
Földrül felemeli gyönyörű szárnyával.
108. És minden angyal visz magával egy lölket,
Isten eleiben így viszik ezeket,
Egész angyali kar szép muzsikát kezdett,
Es nekem meghagyák: szómnak tegyek véget.
- 109 *Vitézek Istene, ime, az te szolgád,
Nem szánta éretted világi romlását;
Vére bullásával nagy bötűket formált,
Ily subscribálással! néked adta magát:
Ő vitéz vééréért vedd kedvedben fiát.*

BEREKESZTÉS.

(A kéziratban nincs meg.)

Véghez vittem immár nagyhirű munkámat,
Melyet irigy üdő, sem tűz el nem bonthat,
Sem az ég haragja, sem vas el nem ronthat,
Sem az nagy ellenség, irigység nem árthat.

És mikor az a nap eljün, mely testemen
Csak uralkodhatik, fogyjon el éltemen
Hatalma, magamnak ugyan nagyobb részem
Hordoztatik széllal az magas egeken.

S honnan Scythiából kijött magyar vitéz,
Merre vitézségét látta világ, nagy rész,
Azokrul helyekről minden szem reám néz,
Hirrel, böcsülettel, valamig világ lesz.

De hiremet nem csak keresem pennámmal,
Hanem rettenetes baj-vivó szablyámmal;
Mig élek, harczolok az ottomán hóddal,
Vigan burittatom hazám hamujával.

Vége.

JEGYZETEK.

I. ÉNEK.

1. v. *Viola* — gróf Draskovich Eusebia.
2. v. *Alecto* — görög alvilágbeli furia, az Engesztelhetetlen.
35. v. *Károly* — V. Károly császár.
37. v. *Mameluk* — testőrkatona Egyiptomban, s szultánjuk *Campson* — Kanszu Ghavri.
39. v. *Kazui* — Kizil, persa.
40. v. *Izmael és Tamma* — Tahmaszp, persa sahok.
51. v. *Déván* — Tanácsülés.
78. v. *Kazulbas* — Kizilbas — vörösfejű, a persa katona vöröshegyű turbánja miatt.
79. v. *Karabul* — Kara bulat, fekete felhő, török táltos ló neve.
88. v. *Cirkasok* — cserkeszek, *zincsiék* — szerecsenek, *géták* — gótok *barstok* — baskirok.
94. v. *Tamburlan* — Timurleng.
98. v. *Hercynia* — germán őserdő, a Rajnától a Kárpátokig.

II. ÉNEK.

1. v. *Bég* — szandsák kormányzója.
11. v. *Aga* — jancsár parancsnok.
37. v. *Hazdia* — hosszú felöltő, *kaftán* — kelme, *misziri* — kairói.
39. v. *Janicsár* — új sereg, gyalogkatona, a szultán testőrsége.
42. v. *Szekszénás ló* — teherhordó, nyerges ló.
43. v. *Hosa* — khodsa, muzulmán pap, szultáni nevelő.
53. v. *Beglerbég* — bégék bégje, egész elajet kormányzója.

III. ÉNEK.

4. v. *Krupa vára* — a Zrinyiek erőssége.
12. v. *Hostád* — külváros.
28. v. *Zofra* — szőnyeg.
30. v. *Tassán* — koboz.
31. v. *Kaftán* — török felöltő.
36. v. *Turunch* — narancs.

86. v. *Olajbég* — szipáhi ezredparancsnok.
 101. v. *Ḳiba* — hadsegéd.

IV. ÉNEK.

19. v. *Lectica* — gyaloghintó, hordozható ágy.
 23. v. *Ḳecse* — kaczagány.
 39. v. *Dávori* — horvát hősi ének.
 66. v. *Ḳadilesker* — Kázi-aszker, hadi főbíró, főpap.
 76. v. *Hamaliát* hányni — jósolni, jövendőlni.
 77. v. *Megguggol* — kigúnyol.

V. ÉNEK.

62. v. *Mamuz* — sarkantyú horvátul.

VI. ÉNEK.

19. v. *Franczúz* — franczia.
 68. v. *Ḳaramán* — kisázsiai nép.
 67. v. *Fringia* — széles görbe kard.
 72. v. *Oda-basa* — janicsár kapitány.

VII. ÉNEK.

18. v. *Allahü* — isten arabul.
 26. v. *Dezdár* — várparancsnok.
 57. v. *Asap* — azab, ásómunkás gyalog.
 66. v. *Barjaktar* — zászlótartó.
 71. v. *Szandsdk* — zászlóalj.
 81. v. *Barjakta* — zászló.

VIII. ÉNEK.

2. v. *Hebanum* — ében.
 6. v. *Python* — görög regebeli sárkány.
 15. v. *Uluduvejdar* — arab név, a katonaság főparancsnoka, magyarázza Zrinyi.
 46. v. *Tíz ország*, mert Tatárország tíz országon túl van, mondja megint Zrinyi.

IX. ÉNEK.

1. v. *Daedalos* fia — Ikaros, ki viasszal bevont szárnyain a nap közelében repdesett; de a viasz megolvadt s ő a mélybe, a róla elnevezett tengerbe hullott.
 79. v. *Begzadé* — bég fia, előkelő úr.

53. v. *Amphiaraos* — a bölcs Melampus jós fia, maga is jós, a ki előre tudta, hogy a thebai háborúban elvesz, felesége árulása következtében mégis el kellett bele mennie. Kérésére Zeus a földdel elnyelte, de egyszersmind halhatatlansággal ajándékozta meg.
60. v. *Kimszi* — ki vagy?

X. ÉNEK.

7. v. *Gyumlia* — gönöllü, önkénytes lovas.
11. v. *Szpahoglán* — Szipahioglán, török lovas, ezredük parancsnoka az alajbég.
12. v. *Arnaúta* — albán.
18. v. *Kuraczély* — páncél, az olasz curazzóból.
43. v. *Párhák* — a görög regubeli Moirák latin mássai, kik az élet fölött rendelkeznek. Az ember élete fonálát Klotho eresztette, Lachesis fonta, Atropos elmetsette.
53. v. *Miszkhál* — arab hangszer, *chingia* — török koboz-féle.
56. v. *Pán* — a pásztorok és nyájak istene, *Bilbil* — fűlemile törökül, mondja Zrinyi; *Orpheus* és *Arion* — híres bűvész dalnokok. *Endymion* — az Aethlios szép fia, kibe a Hold beleszeretett.
80. v. *Azimi* — persa kard.
100. v. *Dur* — megállj, törökül.

XI. ÉNEK.

15. v. *Kassum Kapigi* — Kapudsi basa, főajtónálló.
66. v. *Ars* — Ares, a görög, *Mars*, a római hadisten

XII. ÉNEK.

2. v. *Cupido* — a szerelem istene.
7. v. *Timporálva* — temperálva, elegyítve.
10. v. *Praecopita* — krimi.
21. v. *Landor-Fejérvár* — Belgrád régi magyar neve.
30. v. *Cicuta* — bürök.
34. v. *Dictamus* — ezerjő fű.
58. v. *Meccen* — mit teszen.
90. v. *Enceladus* — görög regubeli óriás, kit Zeus villámmal le sújtott és az Aetna alá temetett.
106. v. *Szomak* — kígyóbőrpohár.

XIII. ÉNEK.

24. v. *Kádia* — török bíró.
88. v. *Bostandsi* — szerájbeli őrök, testőrök.

XIV. ÉNEK.

1. v. *Tramontana* — sarkesillag.
2. v. *Calamita* — mágnestű.
3. v. *Portus* — rév, kikötő.
4. v. *A jegyzetbeli kézirati versek korhatározó voltáról* lásd Széchy Károly: *Gróf Zrinyi Miklós*. I. k. Bpest, 1896 160—166. II.
13. v. *Alderán* — török bűvész.
22. v. *Delia* — Diana mellékneve.
26. v. *Acheron* — istenek — Pluton és Sterapon, az alvilág istenei.
27. v. *Belbuzel* — Belzebub, zsidó ördögök fejedelme. *Hárpád*, persa bűvész, rossz szellem. *Phlegeton* a görög alvilág tűzfolyója. *Styx* a gyűlölet, *Cocytus* a jajgatás, *Lethe* a feledés folyója.
29. v. *Furiák* — Alecto, az Engesztelhetetlen, Megaira, az Irigy, Tisiphone, a Vérbosszuló, voltakép a görög Erinysek. *Hárpiák* — a Stymphalos mocsár szörnyei, veszedelmes viharok. *Briareos* — Uranos százkezű fia.
37. v. *Tantalus* — lydiai király, ki Zeust és istentársait a saját fiának húásával vendégelte meg; Zeus Pelopsot feltámasztotta, Tantalust pedig arra büntette, hogy örökké szép gyümölcs és tiszta víz állt előtte; de se nem ehetett, se nem ihatott belőlük. *Atreus*, mykénei zsarnok, ki öccse, Thyestes fiát megölette és neki föltálatlatta. *Lycæon*, arkadii király, ki Zeust szintén emberhússal etette meg, a miért büntetésül farkassá változtatta. *Medusa*, a három gorgó egyike, ki szépségét az Athénéével egyenlőnek hirdette, miért az istenaszony haját kígyókká, szemét igézővé bűvölte, hogy a ki ránézett, kővé meredt. *Eumenidák* — a Furiák kérlelő neve.
38. v. *Diomedes* — argosi király, ki lovait emberhússal tartotta; *Terodaman*, sythiai király, ki embervéren vadított oroszlánokkal őriztette magát; *Buziris* — egyiptomi fejedelem, ki évenként egy-egy idegent áldozott Jupiternek a föld termékenysége végett. *Prokrustes*, ki a vándorokat olyan ágyba fektette, mely senkinek se volt alkalmas; s ha az ágynál hosszabbak voltak, csonttörő kalapáccsal megrövidítette, ha meg rövidebbek, tagjaik szakgatásával kényújtotta őket. *Laistrygonok* — emberevő óriások.
39. v. *Scylla* — csodás női szörnyeteg. tizenkét lábú, hat fejű, a ki hat torkából förtelmesen ugatott; s a hajósokat a messinai szorosban elkapdosta; *Gerion*, erytheai mesés király, három felső testtel, iszonyúan bömbölt, pompás gulyáit Heracles lopta el. *Mezentius* — caerei király, kit kegyetlensége miatt elűztek; *Ascanius*, Aeneas fia ölte meg párviadalban. *Phalaris*, acragesi zsarnok. *Cerasták*, cyprusi

regebeli őslakók, kik embereket áldoztak, miért Venus tulkokká változtatta őket. *Hydra*, százfejű kigyó, mely a Lerna tavában élt; *Heracles* pusztította el.

- 41. v. *Astragora* — főboszorkány neve.
- 56. v. *Hazret Ali* — szent Ali, zöldhikár — zulhikar, kard neve.
- 71. v. *Eurus* — délkeleti szél.
- 72. v. *Orion* — szép óriás és híres vadász.
- 73. v. *Vulcanus* — a tűz istene.
- 87. v. *Garamanta* — belső afrikai nép.
- 103. v. *Terebinthus* — terpentinfá.

XV. ÉNEK.

- 23. v. *Cherubin, Sceraphin* — főangyalok, szárnyas mennyei lények.
- 37. v. *Hercules* — itt égi őrálló.
- 48. v. *Acheron*, — a gyász folyama, melyen át kellett az árnyaknak a halottak birodalmába vonulni.
- 56. v. *Cometa* — üstökös.
- 89. v. *Praecopita* — Delimán mellékneve.
- 103. v. *Eloim* — isten.

TARTALOM.

1. B. Balassa Bálint.

	Lap
Bevezetés, írta Széchy Károly	5
Költemények	
1. Aenigma	87
2. Borivóknak való	88
3. Losonczy Anna nevére	89
4. Christina nevére	90
5. Bocsásd meg úristen	91
6. Felesége idegenkedésekor	95
7. Bár ne tudtam volna	96
8. Elválása után	97
9. Julia látásakor	99
10. Mint a salamandra	100
11. A fülemléhez	103
12. Örök szerelem	104
13. Ha ki akar látni	105
14. Juliáról	106
15. Beszélgetés az Echóval	108
16. Sápólódás	111
17. Kegyes vidám szemű	113
18. Én édes szerelmem	115
19. Óh, nagy kerek ég	117
20. Katona-ének	119
21. Adj már csendességet	120
22. Bizonynyal ismérem	121
23. Játék az Echóval	123
24. Boldogtalan vagyok	125
25. Zarándok-ének	126
26. Búcsú a hazától	128

	Lap
27. Cælia képe	129
28. A czitherás lengyel leány	130
29. Kegyelmes isten	132

II. Gr. Zrinyi Miklós.

Bevezetés, írta Széchy Károly	135
Szigeti Veszedelem	155
Jegyzetek	360

PH
3132
M3
köt.1

Magyar remekirók

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

LESZKÉ. KÖNYVÉS. BUDAPEST.